

სურათი

1979

2

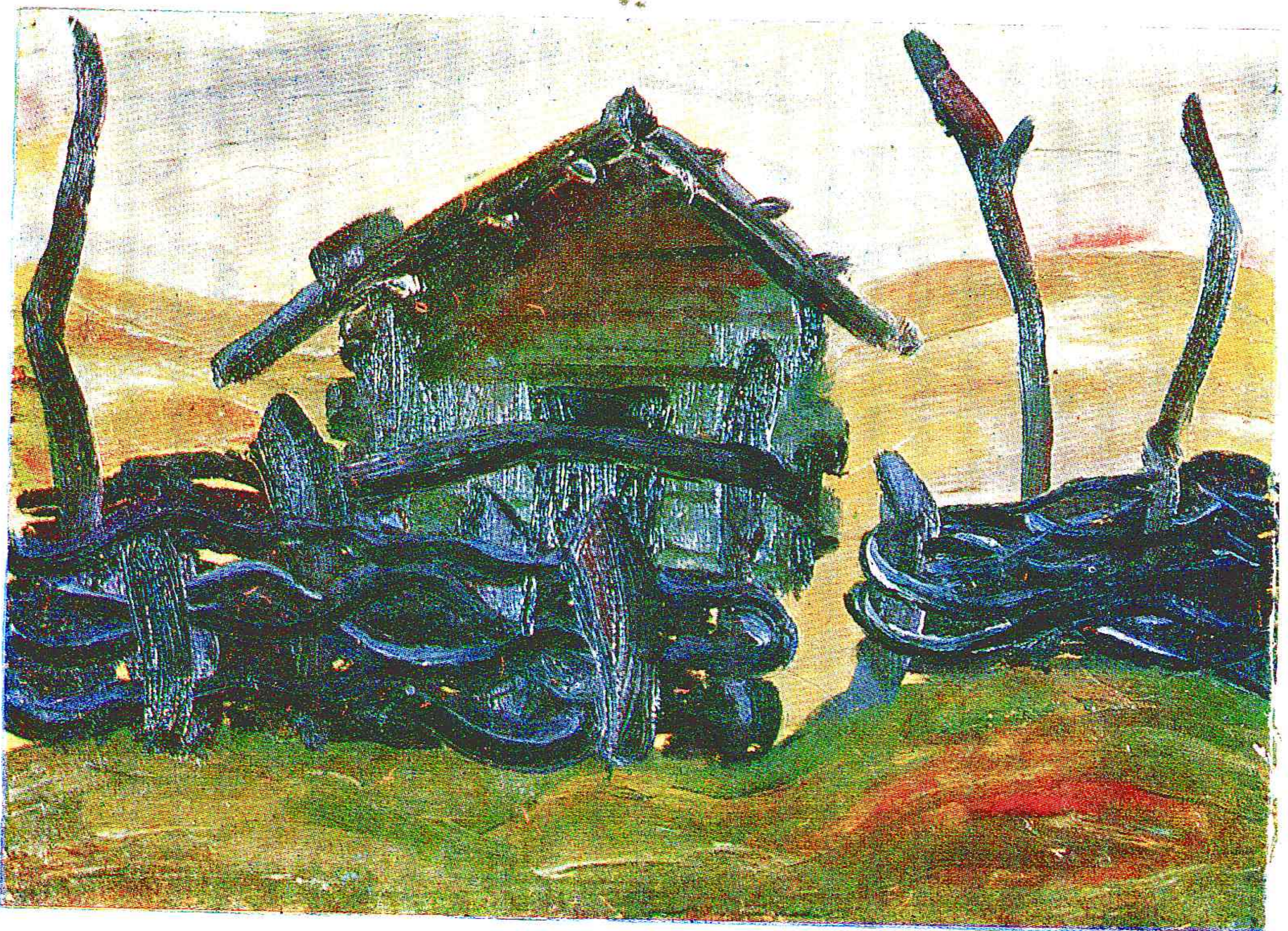
ISSN 0134 - 9848

ლევან ციკარიძე. „საკრებულო“.

14 წ. 58 ს.შ. სკ.

ლევან ციკარიძე. „კვიჩხი“.

14 წ. 58 ს.შ. სკ.

სურნაუ

საქართველოს მწერალთა კავშირი
 მსოფლიო ლიტერატურის ორთვიური
 ა ლ მ ა ნ ა ხ ი

მხატვრული თარგმანისა და ლიტერატურულ
 ურთიერთობათა მთავარი სარედაქციო
 კოლეგია

2

(29)

მარტი
 აპრილი

1979

შინაარსი

იაროსლავ სმელიაკოვი. ლენინი. ლექსი. თარგმნა ოთარ შალამბერიძემ	3
იური ტრიფონოვი. გაცვლა. მოთხრობა. თარგმნა ეთერ კეჭაღმაძემ	4
დენიელ კიზი. ყვავილები ელჯარნონისათვის. მოთხრობა. ინგლისურიდან თარგმნა გია ჭუმბურიძემ	40
ანა ზებერსი. შეხვედრა მოგზაურობისას. მოთხრობა. გერმანულიდან თარგმნა ნოდარ კაკაბაძემ	63
სამუილ მარუაპი. ლექსები. თარგმნა ვაჟა ყუბუხიძემ	86
ანდრეი პლატონოვი. თაკირი. მოთხრობა. თარგმნა გივი კიკილაშვილმა	89
კობო აბე. წითელი პარკი. მოთხრობა. თარგმნა მურმან ჯგუბურიამ	106
ინგლისელი კოეტიები. ლექსები. ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი ნიშნიანიძემ	109
კამილო სოსე სელა. კასკუალ დუარტეს ოჯახი. რომანი. დასაწყისი. თარგმნა ლამარა თურმანიძემ	125
მოლდაველი კოეტიები. ლექსები. თარგმნეს გენო კალანდიამ და გივი აღმაზიშვილმა	167
ალბერ კამიუ. ალჟირული ესეები. ფრანგულიდან თარგმნა თინათინ ქიქოძემ	173
ანა დოსტოევსკაია. მოგონებები. დასასრული. თარგმნა სოლომონ დემურხანაშვილმა	193
ივოლიტ ტენი. ხელოვნების ფილოსოფია. ფრანგულიდან. თარგმნა ივანე მაჭავარიანმა	215
აბრამ კაკლანი. სიტყვა იანუშ კორჩაკზე. თარგმნა ელზა ბახტაძემ	236
ბარსია მარკესის რომანი „სივარტოვის ასი წელი“	239

მთავარი რედაქტორი
უგოთა ნიუნიაანიძე

პ. მბ. მღივნანი

ნანა ღარიბაძე

სარედაქციო კოლეგია:

მზია ბაქრაძე

ბაჩანა ბრეგვაძე

გურამ გოგიაშვილი

მაგალი თოდუა

ნოდარ კაკაბაძე

მინაილ კვეციანი

ზურაბ კიკნაძე

ვასილ კოტიანიშვილი

რომან მიმინოშვილი

ოთარ ნოდია

ნიკო ყიასაშვილი

თამაზ ჩხენკელი

დავით წერეთელი

«САУНДЖЕ»
литературно-
художественный
альманах
на
грузинском
языке
№ 2
1979

Главная
редакционная
коллегия
художественного
перевода
и
литературных
взаимосвязей

Тбилиси
улица
Шалвы
Дадияни, 2

გარეკანის პირველ გვერდზე: კაპლო კიკასო. კოლი, მხატვრის 3 წლის ვაჟიშვილი
არლემონოს სამოსში, 1924 წ.

გარეკანის მეოთხე გვერდზე: კობა გურული. „სიბრძნის ღელა“

მხატვრული რედაქტორი ლ. ცუცქერიძე. მხატვარი ა. ვართაგავა. ტექსტური რ. იმნაიშვილი

გადაეცა წარმოებას 15/III-79 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 15/IV-79 წ. ქალაქის ზომა
70X108¹/₁₆. სააღრ.-საგამომ. თაბახი 19,35. ნაბეჭდი თაბახი 21. ტირაჟი 10.000. შეკვ. № 135.

ფასი 1 მან.

საქართველოს სსრ გამსახკომის საგამომცემლო-პოლიგრაფიული გაერთიანება „განათლების“
კომბინატი, მარჯანიშვილის ქ. № 5.

Комбинат издательско-полиграфического объединения «Ганатлеба» Госкомиздата
Грузинской ССР, Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5.

ლ ე ნ ი ნ ი

ასე მგონია, დარბაზში — არა,
თითქოს გამოვცდი წლებსა და ნისლებს
და ფინლანდიის ვაგზალში ვდგავარ
და ბელადის ხმას აშკარად ვისმენ.

არცა დრო მიშლის, არც — სივრცის ბლონდი,
რომ იმ ხმას მკერდი გავუხსნა ბინად...
და მოედანზე გრგვინვით რომ მოდის,
ის ჯავშნოსანიც თვით ჩემში გრგვინავს.

წვერმოშვებული, გამხდარი, მკვრივი —
თვით პეტერბურგის ბატონთა ზავთი —
მეცა ვარ წევრი მებრძოლთა მწკრივის
და ნიშანზე მყავს სასახლე ზამთრის.

მიწას ვერხვივით დაეტყო თრთოლა,
როცა შეტევის დაწყება გვამცნეს;
ჩვენ ხომ ლენინმა გაგვგზავნა ბრძოლად,
ჩვენი სინდისი ბრძანებდა ასე.

დიდმა ბრძოლებმა ბუდე უნასთა
მოაშთო, გაქრა მათი ღიობიც;
ლენინი ქვეყნის დიდ ტრიბუნაზე
დგას, როგორც აზრი კაცობრიობის.

მე შევეთვისე მებრძოლთა რიგებს
და გამარჯვების ვისუნთქე ქარი;
და მიტინგებიც იდუმალ მგვირიდნენ
დიდ გზაზე ქუდის დაქნევის ხალისს...

მუზეუმების დუმილს არ ვარღვევ,
კვლავ მოედნისკენ გამირბის თვალი
და ჩემს ნაბრძოლ და გაყინულ ძარღვებს
ლოკავს იანვრის კოცონთა ალი.

მე ვხედავ: თოვლის თეთრი ლაქები
თქვენს უბეებში ჩასხდნენ შრეებად;
და თქვენი ცრემლი, ამხანაგებო,
ის თქვენი ცრემლი ჩემს თვალში შრება...

მოთხრობა

რუსულიდან თარგმნა ეთერ კეჭალაძემ

●

ოვლისში დმიტრიევის დედა ავად გახდა, ძალიან ცუდად შეიქნა და ბოტკინის საავადმყოფოში დააწვინეს. ქსენია ფეოდოროვნამ იქ თორმეტი დღე დაპყრო. ვარაუდობდნენ ყველაზე უარესს. ოპერაცია სექტემბერში გაუკეთეს და ის ყველაზე უარესი დადასტურდა. ავადმყოფს კი ეგონა, კუჭის წყლული მაქვსო და ოპერაციის შემდეგ უკეთესობაც იგრძნო. მალე ფეხზე წამოდგა და ოქტომბერში, გამოჯანსაღების ურყევი რწმენით სავსე, ცოტა მოსუქებული ქსენია ფეოდოროვნა შინ გამოწერეს. აი, სწორედ მაშინ, ქსენია ფეოდოროვნა საავადმყოფოდან რომ გამოვიდა, დმიტრიევის ცოლმა ბინების გაცვლის საქმე წამოიწყო: გადაწყვიტა სასწრაფოდ შეერთებოდა დედამთილს, რომელიც პროფკავშირის ქუჩაზე ოცმეტრიან მშვენიერ ოთახში მარტო ცხოვრობდა.

დედასთან ერთად ცხოვრების სურვილი ადრე თვითონ დმიტრიევსაც გამოუთქვამს და გაცვლაც ბევრჯერ უცდია, მაგრამ ეს იყო დიდი ხნის წინათ. მაშინ ლენასა და ქსენია ფეოდოროვნას ურთიერთობა ჯერ კიდევ არ იყო გამოკვეთილი ნამდვილ, აშკარა მტრობად, როგორც ეს შემდეგ, ამ თოთხმეტი წლის მანძილზე მოხდა. ქმრის ამ სურვილს ერთთავად ლენას მტკიცე, შეუვალი უარი ეღობებოდა. წლები გადიოდა და გაცვლის ამბავსაც იშვიათად ახსენებდნენ. იმასაც მხოლოდ უთანხმოების დროს. ბინების გაცვლის იდეა გადაიქცა ოჯახურ უსიამოვნებათა მოსაგერიებელ, განუყრელ იარაღად. ყოველთვის, როცა დმიტრიევს ლენას გულისტკენა სურდა, როცა ცოლს გულცივობასა და თავკერძობაში ადანაშაულებდა, ამას საყვედურობდა: „აი, სწორედ ამიტომ არ გინდა შენ დედაჩემთან ცხოვრება“. ხოლო როცა ლენას უჩნდებოდა ქმრის წაკბენისა და გაღიზიანების სურვილი, ისიც ასევე ჩაუნისკარტებდა: „ღიახ, სწორედ იმიტომ არ შემიძლია დედაშენთან ცხოვრება, რომ შენ ზედგამოჭრილი დედაშენი ხარ. ღმერთმა დამიფაროს, არც არასოდეს ვიცხოვრებ, შენ ერთს რომ გიძლებ, ისიც მეყოფა“.

ოდესღაც ეს ყველაფერი დმიტრიევს საოცრად ტანჯავდა, აწამებდა. დედის მიზეზით ლენასთან ბევრჯერ მოსვლია ჩხუბი. უეცრად გააცოფებდა ცოლის ნათქვამი გესლიანი სიტყვა. მერე ისევ ცოლის ხათრით დედასთან „ურთიერთობის გარკვევის“ უსიამო საქმეს იწყებდა, რასაც ჩვეულებრივ, ვაჟთან და რძალთან დედის რამდენიმე დღიანი დაუბრება მოსდევდა. დმიტრიევი ჯიუტად ცდილობდა რძალ-დედამთილის შერიგებას, შეხმატკბილებას. ერთად დაპყავდა აგარაკზე. ერთხელ, ორთავეს რიგის სანაპიროზე დასასვენებლად საგზურებიც უყიდა,

მაგრამ საშველი მაინც არ ჩანდა. ამ ორ ქალს შორის იდგა რაღაც გამთიშველი, თანდათან ვის გადაულახავი, დაუძლეველი ზღვარი. რატომ ხდებოდა ასე, დმიტრიევი ვერ მიმხვდარიყო, თუმცა ადრე ამ ამბავს მრავალჯერ ჩაფიქრებია. მაინც რატომ იყო, რომ ეს ორი, ყველასაგან პატივდებული, ინტელიგენტი ქალი — ქსენია ფეოდოროვნა ერთ დიდ აკადემიურ ბიბლიოთეკაში უფროს ბიბლიოთეკარად მუშაობდა, ლენა კი ინგლისური ენიდან ტექნიკურ ტექსტებს თარგმნიდა და, როგორც ამბობდნენ, ჩინებული მთარგმნელიც იყო. ის კი არა, თარგმნის დარგში რაღაც საგანგებო სახელმძღვანელოს შედგენაშიც კი მონაწილეობდა — ორი კარგი ქალი, ასევე კარგი კაცის დმიტრიევისა და მისი ქალიშვილის ნატაშკას მხურვალედ მოყვარულნი, გულში მხოლოდ ერთმანეთის სიძულვილს ატარებდნენ, წელთა სვლამ კი ეს სიძულვილი თანდათან გაამყარა და გააძლიერა.

დმიტრიევი იტანჯებოდა, უკვირდა, თავს იმტვრევდა, მაგრამ ბოლოს მიეჩვია. მიეჩვია იმიტომ, რომ დაინახა — სხვის თავსაც ასე იყო და სხვებიც ასევე მიეჩვივნენ. დაამშვიდა იმ ურყევი ჭეშმარიტების შეგნებამ, რომ ამქვეყნად არაფერია უფრო გონივრული და დასაფასებელი, ვიდრე სიმშვიდე. რომ სწორედ სიმშვიდეს სჭირდება გაფრთხილება. ამიტომ იყო, იმ გვიან ღამით, ნავახშმევს, როცა ნატაშკას უკვე ეძინა და ლენამ უეცრად მარკუშევიჩებთან ბინის გაცვლაზე ჩამოაგდო სიტყვა, დმიტრიევი შეშინდა. ვინ არიან მარკუშევიჩები? საიდან გამონახა? მალაია გრუზინსკაიაზე ოროთახიანი ბინა აქვთო. დმიტრიევი მიხვდა ლენას ფართულსა და მარტივ ჩანაფიქრს. ამ მიხვედრამ შიშის ლახვარი ჩასცა, გაფითრდა, თავი ჩაქინდრა, ლენას შეხედვა აღარ შეეძლო.

რაკილა დმიტრიევი დუმდა, ისევ ლენამ განაგრძო: დედამშენის ოთახი უთუოდ მოეწონებოდა, პროფკავშირის ქუჩა მათთვის გეოგრაფიულად მოსახერხებელი ადგილია. მარკუშევიჩის ცოლი, სადღაც კალუგის სადარაჯოსთან მუშაობს, მაგრამ აი, ჩვენს ოთახს კი ალბათ, ფუტყეთეს ოთახზე გადაიცვალოს, ესე იგი, მოხდეს სამმაგი გაცვლა. არც ეს არის ძნელი საქმე. მხოლოდ ენერგიულად უნდა ვიმოქმედოთ. ყოველდღიურად რაღაც უნდა გაკეთდეს. ყველაფერს, რა თქმა უნდა, მაკლერის გამონახვა აჯობებდა. აი, ლუსიას ჰყავს ერთი ნაცნობი მაკლერი, ძალიან სასიამოვნო ბერიკაცი. თუმცა საკუთარ მისამართსა და ტელეფონს არავის აძლევს, როცა თვითონ მოეპირიანება მაშინ გამოჩნდება ხოლმე, მაგრამ ახლა საცაა მოვა, ლუსიას ფული აქვს გასასტუმრებელი. ეს კანონია: იმათ ფული წინასწარ არ უნდა მისცე...

ქალი ლაპარაკობდა და თან ლოგინს შლიდა. დმიტრიევი ახლა თვითონ ცდილობდა ცოლის თვალეზში ჩაეხედა, მაგრამ ლენა ხან ზურგით იდგა და ხან გვერდით. მერე, როცა შემოტრიალდა და ცოლის ახლომხედველ, ღამღამობით კითხვისაგან გუფებგაფართოებულ თვალეზში ჩაეხედა — აშკარა, მტკიცე გადაწყვეტილება ამოიკითხა. ალბათ, დიდი ხანია, ამ საუბრისთვის ემზადება. ვინ იცის, იქნებ, დედაჩემის ავადმყოფობის ივანეების პირველი დღიდანვე უთუოდ მაშინვე გაუჩნდა ეს აზრი. ჰოდა, ვიდრე ამ საშინელი ამბით დათრგუნვილი ვაჟი ექიმებთან დარბოდა, საავადმყოფოში დაწვევის საქმეს აგვარებდა, ჯახირობდა და წვალობდა — ლენა სჯიდა და ზომავდა. აკი უპოვია კიდევ ვიღაც მარკუშევიჩები.

უცნაური იყო, მაგრამ ახლა არც გულისტკივილს გრძნობდა და არცა ბრაზობდა. ისე, ცხოვრების დაუნდობლობაზე ფიქრმა გაუელვა მხოლოდ. ლენა უდანაშაულოა, იგი ამ ცხოვრების ნაწილი გახლდათ, ამ დაუნდობლობის ნაწილი. თანაც, განა შეიძლება გაუჯავრდე ადამიანს ვთქვათ, იმისათვის, რომ მუსიკალური სმენა არა აქვს? ლენა ყოველთვის გამოირჩეოდა ერთგვარი სულიერი, — არა, სიყრუით არა, ეს მეტისმეტი იქნება — რაღაც სულიერი სიბლავით, რომელიც განსაკუთრებით მაშინ უმძაფრდებოდა, როცა მისი მეორე უძლიერესი თვისება — პირადი სურვილის გატანის უნარს ამოქმედებდა.

დმიტრიევი იმას ჩაეჭიდა, რაც ახლოს იყო: რა საჭიროა მაკლერი თუ მალაია გრუზინსკაიაზე ბინა უკვე იპოვა? მაკლერი მაშინ დასჭირდებათ, თუ მათი ოთახის გაცვლა იქნა საჭირო და საერთოდაც მთელი ამ ამბის დაჩქარება. ლენა ერთ გროშსაც არ გადაუხდის, ვიდრე ხელში ორდერს არ დაიჭერს. თანაც ძვირი არ დაჯდება, დაახლოებით ასი-ასორმოცდაათი მანეთი. სწორედ ასე იქნება! ქმრის პირქუშობა ქალმა თავისებურად ახსნა. რა სათუთი სულის პატრონია, როგორი ფსიქოლოგი.

— ჯობდა მოგეთმინა, ვიდრე თავად გეტყოდი, — უსაყვედურა ქმარმა. — თუ არ გეტყოდი, მაშასადამე, არც იყო საჭირო. განა ახლა ამაზე უნდა ვფიქრობდეთ.

— მესმის, ვიტია, მაპატიე, — ძლივძლივობით ამოთქვა ქალმა. — მაგრამ (ქმარმა იგრ-

ძნო, ლენას ლაპარაკი უჭირდა, თუმცა ისიც იცოდა, რომ სათქმელს მაინც ბოლომდე იტყობდა. ჯერ ერთი, შენ თვითონ რამდენჯერ დააპირე გაცვლა, ხომ მართალია? ბევრჯერ, ძალიან ბევრჯერ. მეორეც, ეს ჩვენ ყველას გვჭირდება, პირველ რიგში, თვითონ დედაშენს. მიტკა, ჩემო ძვირფასო, მესმის შენი გულსტკივილი და როგორც არავის, ისე მებრალები, მაგრამ მაინც ვამბობ: ბინის გაცვლა საჭიროა! დამიჯერე...

ქალი ქმარს მოეხვია და ხელები რკალად შემოაჭდო. დმიტრიევმა იცოდა: ეს უეცარი აღერსი ყალბი არ იყო, მაგრამ რატომღაც გაღიზიანდა და ლენა იდაყვით მოიცილა.

— ახლა არ უნდა წამოგეწყო! — პირქუშად გაიმეორა ქმარმა.

— ჰო, კარგი, მაპატიე. მაგრამ მე ხომ ჩემთვის არა ვზრუნავ, ხომ მართალია...

— გაჩუმდი! — ჩუმი ხმით შეუტია ქმარმა.

ლენა ტახტისკენ წავიდა და უსიტყვოდ განაგრძო ლოგინის გაშლა. ზეწრის ქვეშ გასაგებად, ტახტის თავთან მდგარი ყუთიდან სქელი, კუბოკრული სუფრა ამოიღო, თუმცა ამავე სუფრას ზოგჯერ პირდაპირი დანიშნულებით, სასადილო მაგიდაზე გადასაფარებლადაც ხმარობდა. სუფრას ზეწარი გადააფინა, ზეწარი აფრიალდა და არცთუ მთლად სწორად გადაეგო. ლენა დაიხარა, ხელები წინ, ტახტის შორეული კუთხისაკენ წასწია და ზეწრის შეკეცილი კუთხეები გაასწორა. ამ მოძრაობაზე ქალი უეცრად წამოწითლდა და მუცელიც ჩამოეზნიქა. ქმარსაც ძალიან დიდად მოეჩვენა ქალის ჩამოწეული მუცელი (როცა ლოგინს ქმარი შლიდა, შეკეცილ კუთხეებს არ ასწორებდა). მერე ქალმა ყუთის მხარეს ორი ბალიში მიაგდო. ნაკლებად სუფთა პირიანი დმიტრიევის ბალიში გახლდათ. ბოლოს ორი ბამბის საბანიც ამოიღო, ტახტზე დადო და ათრთოლებული ხმით წარმოთქვა:

— გამოდის, რომ უტაქტობას მაბრალებ, მაგრამ მერწმუნე, ვიტია, მხოლოდ თქვენზე ზრუნვამ მათქმევინა... ნატაშკას მომავალმა...

— მაინც, როგორ შეგიძლია!

— რა?

— საერთოდ, როგორ შეგიძლია ახლა ამაზე ლაპარაკი? ენა როგორ ვიტრიალდება? აი რა მათცემს. — დმიტრიევი გრძნობდა, ბრაზი რომ ერეოდა და თავს ველარ იკავებდა. — ღმერთმანი, შენ რაღაც სულიერი ნაკლი გაქვს. მაპატიე და ადამიანური არაფერი გცხია. აბა როგორ შეიძლება? ავად არის ჩემი დედა და არა შენი, ხომ მართალია? ჰოდა, შენს ადგილას...

— ცოტა ჩუმად.

— შენს ადგილას, მე პირველი არასოდეს არ...

— ჩუმად! — ქალმა ხელი ჩაიქნია.

ორთავემ მიაყურადეს. არა, ირგვლივ კვლავ სიჩუმე სუფევდა. მათ გოგონას, თეჯირს მიღმა კუთხეში ეძინა. იქვე ედგა საწერი მაგიდაც, სადაც საღამომობით გაკვეთილებს ამზადებდა. დმიტრიევმა ქალიშვილს წიგნების თარო გაუკეთა და მაგიდის ზემოთ დაუკიდა, იქვე ელექტრობაც გაუყვანა მაგიდის ლამპისათვის. — ერთი სიტყვით, თეჯირს იქით ნატაშკას თავისი პატარა ოთახი, ცალკე — „საკანი“ მოუწყო, ასე ეძახდნენ ოჯახში ამ კუთხეს. დმიტრიევსა და ლენას, ნაცნობთა შორის შურის საგნად ქცეულ, სამი წლის წინ შეძენილ ჩეხურ, ფართო ტახტზე ეძინათ. ფანჯარასთან მდგარ ამ ტახტს ნატაშკას „საკანისაგან“ ჩუქურთმებით დამშვენებული მუხის ბუფეტი ყოფდა. საოცრება იყო ლენას ბებისაგან მემკვიდრეობით მიღებული ეს ბუფეტი. დმიტრიევმა ბევრჯერ წამოაყენა მისი გაყიდვის წინადადება. კაცმა რომ თქვას, არც ლენა იყო წინააღმდეგი, მაგრამ უარზე იდგა სიდედრი, ვერა ლაზარევნა, იგი იქვე ახლოს, ორი სახლის იქით ცხოვრობდა და „ნატაშკას წახმარებისა“ და „ლენუსიას მიშველების“ საბაბით თითქმის ყოველდღე მოდიოდა. თუმცა სინამდვილეში, სიდედრის მოსვლას მხოლოდ ერთი მიზანი ჰქონდა — სხვის ცხოვრებაში უბოდიშოდ ჩარევა.

ღამით, როცა ცოლ-ქმარი ამ ჩეხურ, არცთუ გამძლე ტახტზე წვებოდა (ტახტი მალე მოირყა და ყოველ გადაბრუნებაზე ჭრიჭინებდა), კარგა ხანს აყურადებდნენ „საკანიდან“ მოღწეულ ხმებს, ცდილობდნენ გამოეცნოთ, ეძინა თუ არა მათ ქალიშვილს. ზოგჯერ დმიტრიევი დაბალ ხმაზე დაუძახებდა კიდევ: — „ნატაშკა! ნატაშკა!“ — ლენა კი ფეხაკრეფით მიაღებოდა თეჯირის ჭრილს და იქიდან ზვერაგდა. ექვსი წლის წინ ძიძა აიყვანეს. იმასაც იმავე ოთახში, გასაშლელ საწოლზე ეძინა ხოლმე. მეზობლად მცხოვრებმა ფანდევეებმა ძიძას ღერეფანში დაძინების ნება არ დართეს. დედაბერს უძილობა სჭირდა, თანაც რაღაც საოცრად მახვილი სმენა ჰქონდა. მთელი ღამე ბუტბუტებდა, კრუსუნებდა, რაღაცეებს აყურადებდა: ხან თავვი ფხაკუნობდა, ხან ტარაკანა გაირბენდა, ხან სამზარეულოში ონკანი რჩებოდა დაუკეტავი. დედაბერი რომ წავიდა, დმიტრიევებს ლამის თავლობის თვე დაუდგათ.

— თერთმეტ საათამდე ისევ ფიზიკას უჯდა, — წაუჩურჩულა ქმარს ლენამ. — უსათუოდ დამხმარე უნდა ავუყვანოთ... ანტანინა ალექსეევნას ჰყავს კარგი რეპეტიტორი.

ის ამბავი, რომ ლენამ საუბარი ნატაშკას მეცადინეობის მოუგვარებლობაზე გადაიტანა და ქმრის ყველა შეურაცხყოფა გადაყლაბა, — ნამდვილად გასაკვირი იყო, სწორედ იმას მოწმობდა, რომ შერიგება და საქმის ბოლომდე მიყვანა სურდა, მაგრამ აი, ქმარს არ უნდოდა ჯერ შერიგება. პირიქით, მისი გაღიზიანება იმან უფრო გააძლიერა, როცა უეცრად ლენას უტაქტობის მთავარი არსი შეიცნო: ლენამ ისე წამოიწყო, გეგონება, ყველაფერი უკვე გადაწყვეტილი იყო, თითქოს მისთვის, დმიტრიევისთვისაც აშკარა ყოფილიყოს, რომ ყველაფერი გადაწყვეტილია, ვითომ უსიტყვოდ უგებდნენ ერთმანეთს. ისეთნაირად ილაპარაკა, თითქოს სრული უიმედობა ყოფილიყოს. არა, ასეთი ლაპარაკი ვერ უნდა გაებედა!

არა, ამის ახსნა შეუძლებელი იყო. დმიტრიევი სკამიდან მოწყვეტით წამოხტა, ბიჟამოსა და პირსახოცს წაავლო ხელი და უსიტყვოდ გავარდა ოთახიდან.

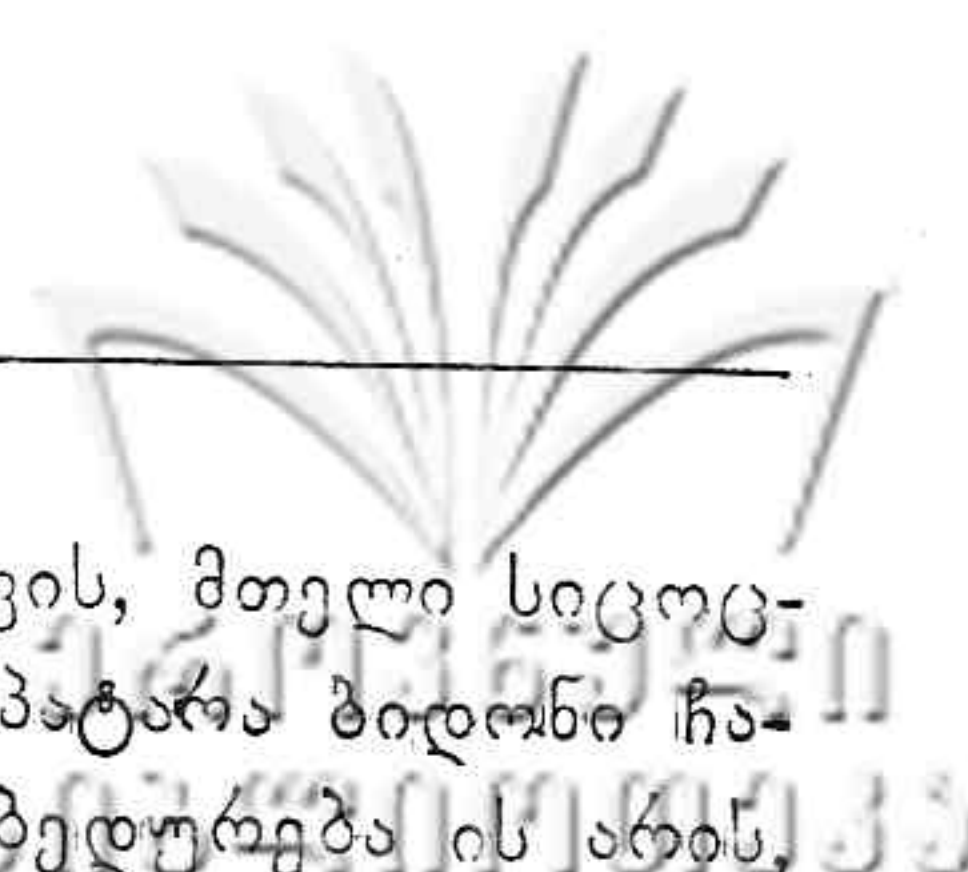
რამდენიმე წუთის შემდეგ ოთახში დაბრუნებულ დმიტრიევს საწოლი გაშლილი დაუხვდა. ოთახში სუნამოს სურნელება იფრქვეოდა. ლენა ღილებზეუკვრელ ხალათში სარკის წინ იდგა და თმას ივარცხნიდა. სახეზე გულგრილობა ეხატა, იქნებ კარგად შენიღბული წყენაც. მაგრამ გასცა ოთახში დაფრქვეულმა სუნამოს სურნელებამ, რაც აშკარა მიპატიჟებდას, შესარიგებლად გამოწვევას ნიშნავდა. მერე ხალათის კალთები ერთი ხელით თითქმის ნიკაპთან მიიტანა, მეორეთი მუცელთან და საქმიანი, ჩქარი ნაბიჯით დერეფანში გავიდა. ქმარს ისე ჩაუარა, მისკენ არც მიუხედავს. დმიტრიევს ისევ ის ლექსი მოაგონდა, ამ ბოლო დღეებში ერთთავად ენაზე რომ ეკერა: «О, господи, как совершенны дела твои, думал больной».

თვალეები დახუჭა და ტახტის კიდზე ჩამოჯდა. რამდენიმე წამი ისე იჯდა. დმიტრიევმა იცოდა, რომ სულის სიღრმეში ლენა კმაყოფილებას გრძნობდა, ყველაზე ძნელი საქმე მოაგვარა. ყველაფერი თქვა. ახლა ჭრილობის მოშუშება იყო საჭირო, თუმცა ჭრილობისაც არა, უბრალო განაკაწრის. ეს აუცილებლად უნდა გაკეთებულიყო. ისევე როგორც ვენაში აკეთებენ ნემსს — დაიჭირეთ ბამბა. ცოტა გეტკინებათ, სამაგიეროდ მერე იქნებით კარგად. მთავარია, მერე იყოთ კარგად. მას ხომ არ უყვირია, არც ფეხები უბრაახუნებია, ისე, უბრალოდ, რამდენიმე ბრაზიანი სიტყვა წამოისროლა, მერე სააბაზანოში გავიდა, დაიბანა, კბილები გამოიბიჩა და ახლა დაიძინებს. დმიტრიევი კედლის მხარეს თავის ადგილას დაწვა და შპალერისაკენ გადაბრუნდა.

ლენაც მალევე შემოვიდა. გაჩხაკუნდა კარის საკეტი. ჯერ ხალათის შრიალი მოისმა, მერე ქათქათა ლამის პერანგის შარიშური და სინათლაც ჩაქრა. ლენა ცდილობდა მარჯვედ ემოძრაედა და, რამდენადაც მოხერხდებოდა, მსუბუქი ყოფილიყო. მაგრამ ქალის სიმძიმემ ტახტი მაინც ააჭრიალა. საწოლის ამ ჭრიალზე ლენამ ხუმრობით წაიჩურჩულა:

— ოი, ღმერთო ჩემო, რა საშინელებაა...

დმიტრიევი დუმდა, არც ირხეოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ლენამ მხარზე ხელი დაადო. არა, ეს ალერსს არ გავდა, მხოლოდ მეგობრული ქესტი იყო, ან იქნებ სულაც, თავისი დანაშაულის გულწრფელი მონანიება, მისკენ გადმობრუნების თხოვნა. მაგრამ დმიტრიევი არც ახლა შერხეულა. უმაღვე დაძინებას აპირებდა. შურისძიების კმაყოფილებას სწორედ ეს უმოძრაობა, გამოულაპარაკებლობა, უმაღვე დაძინება ჰგვრიდა. არა, არ ეცალა პატიების, ჩურჩულით ამბის გამოკითხვის, გადმობრუნებისა და სულგრძელობის გამოჩენისათვის. ასეთი უგრძობლობისათვის მას მხოლოდ დასჯა შეეძლო. ლენამ ქმარს ნელ-ნელა მხარზე ხელის მოსმა დაუწყყო. სულ მთლად გაუდნა! მოკრძალებული შეხებით თითქოს ქმარს იბრალებდა, პატიებას სთხოვდა, ბოდიშს იხდიდა იმ გულცივიობისათვის, რომლის გამართლებაც რასაკვირველია, შეიძლებოდა. უხმობდა გონიერებისაკენ, როგორმე ძალა მოეკრიბა და ცოლი შეეწყალებინა. მაგრამ დმიტრიევი არ თმობდა. ჯერაც გაუნელებელი წყენა ხელს უშლიდა აქეთ გადმობრუნებულიყო და მარჯვენა ხელი ცოლისთვის მოეხვია. უკვე თვლემო მოძალებულს, თითქმის ბურანში წასულს მათი ძველი, ხის სახლის პარმალის სულ ზევითა საფეხურზე თავისი დედა, ქსენია ფეოდოროვნა მოეღანდა. ქალი პირსახოცით ხელს იწმენდა და მშვიდად შეჰყურებდა თვალეებში. დიახ, მას და არა ქერათმიან თავს, არა ხასხასა ცისფერ აბრეშუმის კაბას. მერე დედის ყრუ ხმაც მოესმა: „შვილო, კარგად მოიფიქრე?“ ყრუ იმიტომ, რომ იგი იმ შორეული, ყინულივით ცივი მაისის დღიდან მოისმოდა, როცა ყველანი ძალიან ახალგაზრდები იყვნენ. ვალკამ საბანაოდ წყალს მიაშურა, დმიტრიევი ორფუთიან ორბირთულას მადლა ექაჩებოდა, ტოლიკა თავის „ვანდერერით“ სადღაც ღვინოზე გარბოდა, გზად ღობე მილევს, გამოუძახეს მილიციას. ცივ, პაწაწკინტელა ვერანდაზე კი, რომლის ფანჯრების უშუებზე ფარნის შუქი

ციალებდა, ლენა ტიროდა, ეხვეოდა, ეჩურჩულებოდა, რომ არასოდეს არავის, მთელი სიცოცხლის მანძილზე... მეორე დღეს დედა მოტოპედს დააჯდა, საჭეზე თუნუქის პატარა ბილანი ჩამოჰკიდა და სადგურისაკენ გაეშურა რძისა და პურის მოსატანად. დედას უბედურება ის არის, რომ ყველაფერს მაშინვე ამბობს, რაც თავში აზრად მოუვა. „შვილო, კარგად მოიფიქრე“? აბა რა შეიძლება ყოფილიყო ამ უაზრო და უბადრუკ სიტყვებზე უფრო უძლური? დმიტრიევი კი არაფერზე არ ფიქრობდა. ახალგამოკვირებული ნაზი ფოთლების დამაზრობელი, მსუსხავ ქარებიანი მაისი, აი რა იყო მაშინ და რით სუნთქავდნენ ისინი. დედა ინგლისურს სწავლობდა, მაგრამ ისე, თავისთვის, რომანების საკითხავად, დმიტრიევი კი ასპირანტურაში შესასვლელად ემზადებოდა. ერთად მეცადინეობდნენ ირინა ევგენიევნასთან და ერთადვე დაანებეს თავი, როცა ლენა გამოჩნდა. დედა ქოლგის წვერით ვერანდის შუშას მიაკაკუნებდა ხოლმე, დაახლოებით საღამოს შვიდ საათზე: „ადექი. ირინა ევგენიევნა გელოდება!“ ბამბის ფართო საბანჭვეშ შეგულული დმიტრიევი და ლენა გაისუსებოდნენ, თავს მოიმძინარებდნენ. ერთი-ორჯერ გაუბედავად კიდევ აკაკუნებოდა ფანჯარაზე ქოლგის წვერი. მეორე კი ნაბიჯების ხმა და დედის ფეხსაცმლებით გათელილი გირჩების ხრაშუნი ისმოდა — დედა უსიტყვოდ მიდიოდა. დაჰკარგა ინგლისური ენის შესწავლის სურვილი, აღარც დეტექტიური რომანები აინტერესებდა. ერთხელ ისიც კი გაიგონა, როგორ აჯავრებდა ლენა მის ინგლისურ გამოთქმას. აი, სწორედ იქიდან, სოფლის იმ პატარა ვერანდიდან დაიწყო ყველაფერი ის, რის გამო-სწორებაც ახლა აღარ ხერხდებოდა.

ლენას ხელი კვლავ დაჟინებით ეფერებოდა. ამ თოთხმეტ წელიწადში ეს ხელიც შეიცვალა. მერედა რა ნაზი, ფაფუკი ხელები ჰქონდა. ახლა კი მხარზე დადებულ ამ ხელს გვარიან სიმძიმედ შეიგრძნობდა. დმიტრიევი კი უსიტყვოდ გადატრიალდა მარცხენა გვერდზე, მარჯვენა ხელი ლენას მოხვია, თავისკენ მოსწია, ძილბურანში წასული თავს არწმუნებდა, რომ ამის უფლება ჰქონდა, რომ უკვე ეძინა, სიზმრებს ხედავდა. ყოველ შემთხვევაში, კრინტი არ დაუძრავს, თვალები დახუჭული ჰქონდა, ნამდვილად მძინარე კაცივით. დიახ, იმ წუთებში, როცა ლენას ძალიან უნდოდა ქმარს რაიმე ეთქვა, იგი კვლავ დუმდა. მხოლოდ შემდეგ, როცა გულის ძილით მართლა ღრმად დაიძინა, ლამის ორ საათზე რაღაც გაურკვეველი ბუტბუტი დაიწყო.

* *

დმიტრიევს აგვისტოში ოცდაჩვიდმეტი წელი შეუსრულდა, მაგრამ ზოგჯერ მაინც ეჩვე-ნებოდა, რომ ყველაფერი ჯერ კიდევ წინ ჰქონდა.

ასეთი ოპტიმიზმი, ჩვეულებრივ დილდობით ეუფლებოდა ხოლმე, როცა სრულიად ახალი, მხნე განწყობით იღვიძებდა — ბევრ რამეში ამინდიც უწყობდა ხელს — უმაღვე სარკმელს გამოაღებდა და ვარჯიშს იწყებდა, ლენა და ნატაშკა თხუთმეტი წუთით ადრე დგებოდნენ. ნატაშკას სკოლაში წასაყვანად, ზოგჯერ სისხამ დილით ვერა ლაზარევნა გამოეცხადებოდათ ხოლმე. ჯერ ისევ ლოგინში მწოლ თვალედახუჭულ დმიტრიევს ესმოდა ქალების ფრატუნი, ხმამაღალი ჩურჩული, ჭურჭლის ჩხაკუნი, ნატაშკას ბუზღუნი: „ისევ ფაფა გაუკეთებიათ! ნუთუ ფანტაზიის ნატამალიც არა გაქვთ?“

ლენაც ჩვეული მრისხანებით პასუხობდა: „მე შენ გიჩვენებ ფანტაზიას! დაჯექი როგორც წესი და რიგია! — იქით სიდედრი ბუტბუტებდა: „სხვა ბავშვებს რომ ის ჰქონდეს, რაც შენა გაქვს...“ ეს კი აშკარა ტყუილი იყო. სხვა ბავშვებს ესეც ჰქონდათ და გაცილებით მეტიც. მაგრამ ისეთ დღეებში, როცა დმიტრიევი ამ ძნელასახსნელი ოპტიმიზმით გამხნევებული იღვიძებდა, არაფერი აღიზიანებდა. მეხუთე სართულიდან გაჰყურებდა შადრევნიან სკვერს, ქუჩას, ტროლეიბუსის გაჩერებასთან ნიშანმიკრულ ანძას, მის ირგვლივ შეჯვრებულ ხალხს, ხოლო უფრო იქით კი პარკსა და ჰორიზონტზე გამწკრივებულ მრავალსართულიან სახლს და ზეცას. მეზობელი სახლის აივანზე, იქვე მოპირდაპირე მხარეს, დაახლოებით ოცი მეტრის დაშორებით, ახალგაზრდა, ულამაზო, სათვალისანი ქალი გამოდიოდა. ყოველთვის ულაზათოდ ქამარ-შემოკრული, მოკლე საშინაო ხალათი ეცვა. მაშინვე ჩაცუცქდებოდა და აივანზე ჩარიგებულ ყვავილებიან ქოთნებთან ფუსფუსს იწყებდა: ხელს ჰკიდებდა, ასწორებდა, აკვირდებოდა, ზოგიერთ ფოთოლსა და ყლორტს მაღლა სწევდა, სუნავდა. როგორც კი ჩაცუცქდებოდა, ხალათი ეხსნებოდა და მსხვილ-მსხვილი მოლურჯო-თეთრი მუხლები მოუჩანდა. ქალს სახეც ასევე მოლურჯო-თეთრი ფერისა ჰქონდა. ფარდის იქით მდგარი დმიტრიევი წახრა-წამოხრისას ქალს გულდაგულ აკვირდებოდა. მაინც რატომ? ქალი ხომ სულაც არ მოსწონდა, მაგრამ ასეთი ფა-

საქართველოს ენციკლოპედია

რული თვალთვალი, რატომღაც აღფრთოვანებას ჰგვრიდა. იმედოვნებდა, რომ ჯერ კიდევ ყველაფერი არ იყო დაკარგული, ოცდაჩვიდმეტი წელი — არც ორმოცდაშვიდი წელი გახლდათ და არც ორმოცდაჩვიდმეტი, ჯერ კიდევ შეეძლო რაღაცის მიღწევა.

ნატაშკა და ფანდევების ვალია სახლიდან ცხრის ნახევარზე გადიოდნენ. დერეფანში ატეხილ ბრაგუნს და ალიაქოსს ლენას შეძახილებიც ერთვოდა: „ჩანთები წაიღეთ? ჭურჩა, სირბილით არ გადაჭრათ! (Attention) ბავშვებო, (Attention)“. კიბეს არყევდა კისრისტეხით მიმავალი გოგონების ნახტომები. დმიტრიევი სააბაზანოში ძვრებოდა, კარსაც კეტავდა. მაგრამ მხოლოდ სამი წუთი და ფიქრების ჯაჭვს კარზე მსუბუქი კაკუნი აწყვეტინებდა: „ვიქტორ გეორგიევიჩ, დღეს პარასკევია, სარეცხი მაქვს და ძალიან გთხოვთ, ჩქარა გამოდიოთ!“ — ესმოდა მეზობელი ირაიდა ვასილიევნას ხმა, რომელთანაც დმიტრიევის სიდედრი უმძრახად იყო, ლენასაც ვერ ჰქონდა მთლად თბილი ურთიერთობა. მხოლოდ დმიტრიევი ცდილობდა თავაზიანობის შენარჩუნებას, უფრთხილდებოდა თავის ობიექტურობას და დამოუკიდებლობას. „კეთილი, გამოვდივარ!“ — პასუხობდა და წვერს ხელდახელ იპარსავდა. ჩართავდა გაზით სათბობ ქვაბს და აქაფებულ ფუნჯს ცხელ ნაკადს უშვერდა. მერე ძველ, გაყვითლებულ, კიდრამოტეხილ პირსაბანთან ხელ-პირს სწრაფად იბანდა. პირსაბანი, რა ხანია, გამოსაცვლელი იყო, მაგრამ ფანდევებს ფეხებზე ეკიდათ რანაირ პირსაბანთან დაიბანდნენ, ირაიდა ვასილიევნას კი ფული ენანებოდა. მართლაც, სულ მალე, ჩუმი სტვენით დმიტრიევი უკვე ოთახში შედიოდა, თან ხელში გაზეთები ეჭირა, სააბაზანოდან გამოსულს დერეფნის ყუთიდან ამოღებაც რომ მოესწრო. მაგიდაზე ჯერ კიდევ ეწყო ნატაშკასა და ლენას საუზმის შემდეგ დარჩენილი ჭურჭელი. ახლა უკვე ლენა ფაციფუცობდა, ჩქარობდა. ათი წუთის შემდეგ ისიც გადიოდა. ასე რომ, დმიტრიევის დილის მომსახურება სიდედრს ევალეზობდა. კაცმა თქვას, დმიტრიევის მაინცდამაინც არ მოსწონდა ეს ამბავი, არც სიდედრი ემსახურებოდა სიძეს დიდი მონდომებით — ეს გახლდათ დილაობით გაღებულ პატარა მსხვერპლი, ერთი იმ შეუმჩნეველ დეაწლთაგანი, რომლისგანაც შედგება ასეთი ქალების მთელი ცხოვრება. დიახ, ისეთი თავგანწირული მანდილოსნებისა, როგორიც ვერა ლაზარევნა იყო.

დმიტრიევი ზოგჯერ იმასაც ხვდებოდა, რომ ლენა ვანგებ ცდილობდა თავისი მოუტლელობის გამოჩენას, რომ სინამდვილეში თავისუფლად შეეძლო ქმრისათვის საუზმის მომზადება, მაგრამ ამ მისიას იგი შეგნებულად უთმობდა თავის დედას: რომ მერე რაღაცით, სულ მცირედით მაინც ყოფილიყო სიდედრისაგან დავალებული. ის კი არა, ყურში წაჩურჩულებასაც კი ახერხებდა: „დედასათვის მადლობის თქმა არ დაგავიწყდეს!“ დმიტრიევიც ეუბნებოდა ამ მადლობას, თუმცა, კარგად ხვდებოდა, ოჯახის მართვის ყველა ამ ხრიკს. ჰოდა, საკუთარი გუნებ-განწყობის მიხედვით, ხან სულაც არაფრად აგდებდა, ხანაც თავისთვის ჩუმად ღიზიანდებოდა. სიძის ჩუმ გაღიზიანებას ვერა ლაზარევნა ყოველთვის თავისებურად — ნატიფი გესლიანობით პასუხობდა: „რა სწრაფად გამოვიდა ვიქტორ გეორგიევიჩი სააბაზანოდან! აი მესმის, მარჯვე კაცი! — ღიმილით ამბობდა ქალი და დმიტრიევისათვის კუთხის მოსასუფთაებლად მაგიდის მუშამბას სამზარეულოს ნამიანი ტილოთი წმენდდა. — აი რას ნიშნავს მეზობლის თხოვნა...“ „რა შუაშია აქ მეზობელი? ვიტია ყოველთვისაც სწრაფად იბანს“, — უმალვე მოუჭრიდა ხოლმე ლენა. „ჰოდა, მეც იმას გეუბნები, ყოჩაღია, ყოჩაღი-მეთქი, ნაღდი მხედრული სისწრაფე აქვს...“

ოქტომბრის დასაწყისის იმ ლაყვარდოვან დილით, მთელი ოთახი მოპირდაპირე სახლის მზით გაკაშკაშებული თეთრი ტორზის ანარეკლი სინათლით იყო სავსე. დმიტრიევმა ზანტად გაახილა თვალი და მაშინვე, როგორღაც შეუცნობლად — სწორედ იმ მზისა და სინათლის წყალობით — ერთგვარი სიხარული იგრძნო. მაგრამ წამიც და ყველაფერი გაახსენდა, სილურჯე მიინავლა და ფანჯრებს შემოდგომის უსაშველოდ ნათელი და ცივი დღე მოადგა. საუზმემდე არც მას და არც ლენას ერთმანეთისათვის ერთი სიტყვაც არ უთქვამთ. შემდეგ კი, როცა დმიტრიევმა დედას დაურეკა და მისი მდგომარეობა იკითხა (ქსენია ფეოდოროვნა ახლა პავლინოვოში, თავის ქალიშვილთან, ლორასთან ცხოვრობდა), დმიტრიევი მოგუხნებდა. დედა მხნედ გამოელაპარაკა, — წუხელის ისიდორ მარკოვიჩმა გამოიარა, კარგად ხარო მითხრა, წნევაც ნორმალური გაქვსო. თან მირჩია, პირველი თოვლის მოსვლისთანავე, სადმე მოსკოვის მახლობლად, სანატორიუმში დაისვენეო. მერე თავის მხრივ დედამ აქეთ დააყარა კითხვები: როგორ არის ნატაშას საქმეები, როგორა აქვს თვალეები, ფიზიკაში სამიანი თუ გამოასწორა, თუ ჭამს გახეხილ სტაფილოს, თვალეებისათვის ამ ყველაზე სასარგებლო საკვებს, რა ისმის მისი მივლინების თაობაზე და ბევრიც სხვა. დმიტრიევმა მაშინვე შევება იგრძნო, თითქოს თავის ტკივილებმაც გადაუარაო. უცებ ისიც კი იფიქრა, იქნებ, ყველაფერი მართლა კეთილად დამ-

თავრდეს. შეცდომებიც ხომ ხდება, მერედა როგორი წარმოუდგენელი შეცდომები. და ამ დედასთან ტელეფონით საუბრით მოგუხნებებელი, ამ ნამცეცა სიხარულითა და წუთიერი იმედით სავსე შევიდა ოთახში — ნატაშკა უკვე გაქცეულიყო, ლენას ჯერ მხოლოდ შავი პერანგი და ქვედა ბოლო ეცვა და რაღაცას საჩქაროდ კერავდა. ცოლის შიშველ მხრებს რომ ჩაუარა, წელს ქვემოთ ხელი წაუტყაბუნა და ალერსიანად ჰკითხა:

— ჰა, როგორ ხარ?

ლენა საკმაოდ ცივად გამოეპასუხა, ძალიან ცუდ გუნებაზე ვარო.

ასეთი ცივი პასუხით განაწყენებულმა დმიტრიევმა, მაშინვე ჰკითხა:

— მაინც რატომ, რა მოგივიდა?

— მიზეზი, ვფიქრობ, საკმარისზე მეტია. დედა გახდა ავად.

— დედაშენი?

— როგორ გგონია. მარტო დედაშენს შეუძლია ავად გახდეს?

— ჰო, მაგრამ, რა მოუვიდა ვერა ლაზარევნას?

— რაღაც უცნაურად სტკივა თავი. მეორე დღეა წევს, წუხელის აღარ გითხარი, ამ დღით აღრე დავრეკე...

ლენამ კერვა დაამთავრა, კოფთა გადაიცვა და სარკესთან მივიდა, საკუთარ თავს როგორღაც ქედმაღლურად უმზერდა. კოფთა მოკლესახელოიანი იყო და არ უხდებოდა — ლენას მსხვილი მკლავები ჰქონდა, ზაფხულის ნამზეური გადასვლოდა და თეთრად მოუჩანდა წვრილად დახორკლილი კანი. ლენამ მხოლოდ გრძელსახელოიანი უნდა ატაროს, მაგრამ ამის თქმანადი წინდაუხედაობა იქნებოდა. ხედავ, რა თავდაჭერილია — ერთი სიტყვიტაც აღარ ახსენა გუშინდელი წინადადება! იქნებ, შერცხვა კიდევ, თუმცა არა, აქ უფრო ამბიცია იყო. მას ხომ დანაშაულად უტაქტობა და უგულობა წაუყენეს, სწორედ იმ თვისებათა უქონლობა, სხვებისა რომ განსაკუთრებით აღიზიანებს. ლენამ გადაულაპა ეს უსამართლოდ ნათქვამი საყვედური, ის კი არა, პატივბაც ითხოვა, თითქოს თავიც დაიმცირა. მაგრამ ამის შემდეგ აღარ დასძრავს კრინტს. სულ ცუდი თვითონ რატომ უნდა გამოჩნდეს? არა, ამიერიდან თქვენ მკიხავთ და მე აღარ გიპასუხებთ. თანაც ახლა ამისათვის არც სცალია. დედა ჰყავს ავად (დმიტრიევი მზად იყო სანაძლეოდ ასი მანეთი ჩამოსულიყო, რომ მის სიდედრს უბრალო შაკიკი აწუხებდა და მეტი არაფერი). თი, ღმერთო, მაინც როგორ მიეჩვია ამ წიგნის ბრმად ამოკითხვას! დმიტრიევმა ვედარ მოასწრო თვითკმაყოფილებით დატკბობა, რომ ლენამ უეცრად გააოცა... ქალმა სრულიად მშვიდი, ჩვეულებრივი ხმით უთხრა:

— ვიტკა, გენაცვალე, ძალიან გთხოვ, დღესვე მოელაპარაკე ქსენია ფეოდოროვნას. ისე, უბრალოდ, გააფრთხილე, მარკუშევიჩები მისი ოთახის სანახავად მოვლენ და გასაღების წამოღება იქნება საჭირო.

— მაინც როდის აპირებენ მოსვლას? — ცოტაოდენი დუმილის შემდეგ იკითხა დმიტრიევმა.

— ხვალ, ზეგ, ზუსტად არ ვიცი, დაგვირეკავენ. თუ დღეს პავლინოვოში წახვალ, არ დაგავიწყდეს, ქსენია ფეოდოროვნას გასაღები გამოართვი. აბა წავედი. ჰო, მართლა, თუ შეიძლება კეფირი მაცივარში შედგი, პური ტომსიკაში ჩააგდე, თორემ ყოველთვის მაგიდაზე ტოვებ და ხმება.

დამშვიდობების ნიშნად ქალმა ხელი დაუქნია და დერეფანში გავიდა. გაჯახუნდა შემოსასვლელი კარი. ავუღვუღლა ლიფტი. დმიტრიევს უნდოდა რაღაც ეთქვა, ცნობიერებაში ბუნდოვანი, რაღაც მღელვარე აზრიც დაებადა, მაგრამ მთლიანად ვერ გამოიკვეთა. დმიტრიევმა ლენასაკენ ორი ბიჯი გადადგა, მაგრამ იქვე, დერეფანშივე შეჩერდა და ისევ ოთახში დაბრუნდა.

განთიადის ლაყვარდოვნებისაგან ნასახიც აღარ დარჩა. როცა დმიტრიევი ტროლეიბუსის გაჩერებასთან მივიდა, ცრიდა კიდევ და საშინლად ციოდა. ეს ბოლო დღეები სულ წვიმდა, რა თქმა უნდა. ისიდორ მარკოვიჩი სწორად მსჯელობს — ძველი ექიმია, გამოცდილი კაცი, კონსულტაციებზე სხვა ქალაქებშიაც კი იწვევენ — ჰო, დედაჩემი ქალაქს უნდა გავარიდოთ, მაგრამ ამისთანა ამინდში, აბა სად წაიყვან. რაკი ექიმი მოსკოვის მახლობლად სანატორიუმში გაყვანას გვირჩევს, გამოდის რომ, მოახლოებულ საშიშროებას არ ხედავს. ამ დღით უკვე მეორედ გაუელვა დმიტრიევს გაუბედავმა აზრმა, იქნებ გადავჩეთ, იქნებ ყველაფერი კეთილად დამთავრდესო. გაცვლის საქმეს მოაგვარებენ, კარგ იზოლირებულ ბინაში გადავლენ, იცხოვრებენ ერთად. თან, რაც სწრაფად გაცვლიან, მით უკეთესი. ასრულდება დედაჩემის ძველი ოცნება, გუნება-განწყობაც გამოუკეთდება. სწორედ ამას ჰქვია ფსიქოთერა-

პია, სულის მკურნალობა! არა, ლენა ზოგჯერ ჭეშმარიტად ბრძენია, რაღაც შინაგანი ქალღმრთელი უნათდება გონება. აი, აქ შეიძლება სიცოცხლის გადამრჩენი ერთადერთი და გენიალური საშუალების გამოყენება. დიახ, როცა ქირურგები უძლურნი არიან, საქმეში სხვა ხალხები ერევა... ეს კი სწორედ ის არის, რის მიღწევაც არც ერთ პროფესორს არ შეუძლია, არც ერთს, არც ერთს, არც ერთს!

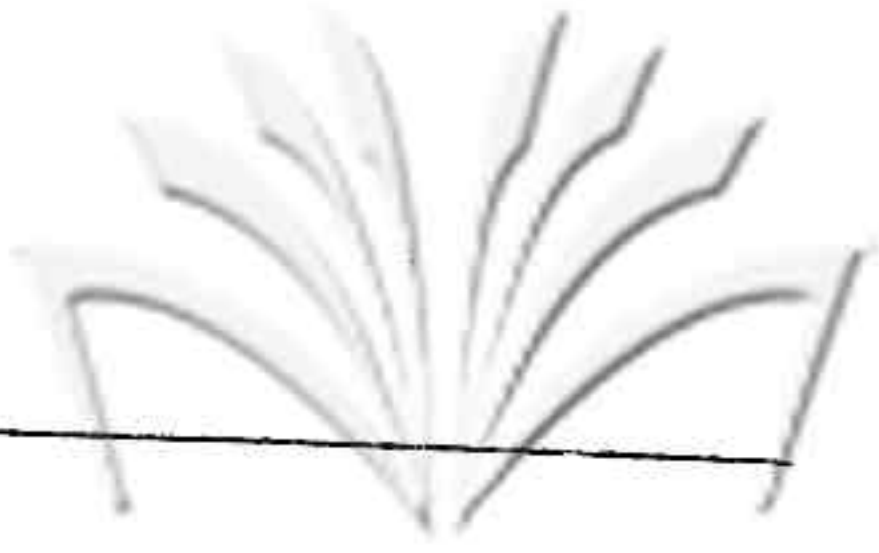
მყინულავ წვიმაში ტროლეიბუსის გაჩერებასთან მდგარ დმიტრიევს მხოლოდ ეს ფიქრები უტრიალებდა, ამაზევე ფიქრობდა მერვეც, როცა ვაგონის სიღრმეში სველ ლაბადებს, დანოტივებულ სუკნოს პალტოებსა თუ მუხლებთან მოტყაპუნე პორტფელებს გვერდს უვლიდა და რის ვაივავლახით მიიწევდა წინ. ამასვე ფიქრობდა ტროლეიბუსიდან გადმოსულიც, ათასი ფეხით ატალახებულ მეტროს სლიპინა საფეხურებზე რომ ჩარბოდა, თუ სამშაურიანის შაურიანებად დასახურდავებლად პატარა რიგში იდგა. ან თუნდაც შემდეგ, როცა კვლავ დაბლა ეშვებოდა, ავტომატის ჭრილში შაურიანს აგდებდა, და ჩქარი ნაბიჯით პერონზე გადიოდა, რათა მეოთხე ვაგონში ჩამჯდარიყო, რომელიც სწორედ იმ თალის წინ ჩერდებოდა, გასასვლელის კიბესთან რომ გაიყვანდა. ამ ფიქრებს უტრიალებდა მაშინაც, როცა ხალხის ჯგროს გრძელ ვვირაბში თავისთავად გაჰყავდა, სადაც ერთთავად დახუთული ჰაერი და ნედლი ალუბასტრის სუნი იდგა. ეს ფიქრი უღრღნიდა გონებას ესკალატორის საფეხურებზე მდგარსაც და მეტროს ვაგონში მყოფსაც, როცა ათვალეირებდა მგზავრებს, შლაპებს, პორტფელებს, გაზეთებს, პაკებს, მოღვენილ სახეებს, საყიდლებისათვის ცენტრისაკენ მიმავალ მუხლებზე ჩანთებდადებულ დედაბრებს — ყოველ მათგანს შეიძლებოდა ჰქონოდა ბინის გაცვლის ვარიანტი. დმიტრიევი მზად იყო მთელი ვაგონის გასაგონად დაეყვირა: „ვის უნდა ოცმეტრიანი კარგი ოთახი?..“

ცხრას აკლდა თხუთმეტი წუთი, როცა დმიტრიევი მიწისქვეშეთიდან მოედანზე ამოვიდა. მერვე შესახვევი გადაჭრა, სადარბაზოსთან მდგარ ავტომანქანებს შემოუარა და შენობაში შევიდა. კარზე შუშის ქვეშ მოქცეული შავი აბრა იყო მიკრული.

* *

დღეს უნდა გადაწყვეტილიყო ტიუმენის ოლქში, კერძოდ გოლიშმანოვოში მისი მივლინებით გამგზავრების საკითხი. მივლინება ჯერ კიდევ ივლისში დაამტკიცეს და წასვლაც მხოლოდ დმიტრიევს ევალებოდა. ტუმბოები გახლდათ მისი მოღვაწეობის სფერო. დიახ, დმიტრიევი, ეს ერთი კაცი იყო ამ საქმის პასუხისმგებელი და თუ სნიტკინს არ ჩავთვლით, ყველაზე უკეთ ის გაართმევდა თავს. ამ ერთი კვირის უკან დმიტრიევმა სნიტკინს საუბარი ჩამოუგდო, მაგრამ პაშა სნიტკინმა, ამ ფრიად ეშმაკმა და მოხერხებულმა კაცმა წასვლაზე თავაზიანი უარი უთხრა. მანაც ოჯახური მდგომარეობა მოიმიზეზა. ალბათ ტყუოდა, მაგრამ მას ჰქონდა ამ არჩევანის უფლება. აბა ვის ეხალისება, ასეთ უამინდობასა და სიცივეში ციმბირს გამგზავრება? სნიტკინს უარი ეუხერხულა და გულშემატკივრის ხმით ჰკითხა: „შენ ხომ მითხარი დედაჩემი უკეთ არისო?“

დმიტრიევს ახსნა-განმარტება აღარ დაუწყია, მხოლოდ ხელიდა ჩაიქნია: — „აბა სად არის უკეთ...“ მერედა როგორ ყურადღებას იჩენდა სწორედ ეს პაშა, ყოველთვის კითხულობდა ქსენია ფეოდოროვნას ჯანმრთელობის ამბავს, აძლევდა ექიმების ტელეფონებს, ერთი სიტყვით, დიდ გულსხმიერებას ამკლავებდა. დმიტრიევი რატომღაც დარწმუნებული იყო, წასვლას დამთანხმდებო. თუმცა რატომ? რისი გულისთვის წავიდოდა? ახლა აშკარა გახდა, რომ ასეთი დაბეჯითებული რწმენა სისულელე იყო. განა თვალთმაქცობენ, როცა თანაგრძნობას გიცხადებენ და გულში ჩამწვდომად, სათუთად გეკითხებიან: „შინ როგორა ხართ?“ — მაგრამ ამ თანაგრძნობასა და გულსხმიერებას თავისი ზომა აქვს, ისე როგორც ფეხსაცმელსა და შლაპას. მეტისმეტად ვერ გაწეღავ. პაშა სნიტკინს ქალიშვილი მუსიკალურ სკოლაში გადაჰყავდა. ამ სადავიდარაბო საქმეს მხოლოდ სნიტკინი თუ გაართმევდა თავს — ვერც დედა და ვერც ბებია ამ საქმეს ვერაფერს მოუხერხებდნენ, პოდა, ახლა, ოქტომბერში მივლინებით რომ სადმე წასულიყო. ქალიშვილის მუსიკალურ სკოლაში მოხვედრის საქმე ნაღდად ჩაუფლავდებოდა, თავად გოგონასაც გულს ატკენდა და სნიტკინების მთელ ოჯახსაც მორალურად დასცემდა. მაგრამ, ღმერთო ჩემო, განა შეიძლება ადამიანის სიკვდილისა და მუსიკალურ სკოლაში ბავშვის მოწყობის ერთმანეთთან შედარება? დიახ, დიახ, შეიძლება. ეს შლაპები დაახლოებით

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ერთი ზომისაა—როცა კვდება შენთვის უცხო ადამიანი, ხოლო მუსიკალურ სკოლაში მზარებს შენი ღვიძლი, შენი საკუთარი ქალიშვილი.

დმიტრიევი დირექტორთან თერთმეტის ნახევარზე შევიდა. დირექტორმა თავი გვერდზე გადახარა, მორიდებული გაკვირვებით მიაჩერდა და ჰკითხა:

— მაინც რა უნდა ვქნათ?

— არ შემიძლია! — ნაწყვეტ-ნაწყვეტ წარმოთქვა დმიტრიევმა.

დირექტორი დუმდა, თეთრსა და მსხვილ თითებს დაწვებსა და ნიკაპზე ისვამდა, გეგონება ამოწმებს, კარგად თუ გავიპარსეო. მზერაზე დაეტყო ფიქრებში რომ ჩაიძირა. ჭეშმარიტად, რაღაცას ღრმად ჩაუფიქრდა, ის კი არა, შეუცნობლად თითქოს წაიღილინა კიდევ.

— ჰ — ოო... მაინც რა ვქნათ, ვიქტორ გეორგიევიჩი? ა? თუნდაც ერთი ათი დღით რომ წახვიდეთ?

— არ შემიძლია! — ნაწყვეტ-ნაწყვეტ წარმოთქვა დმიტრიევმა.

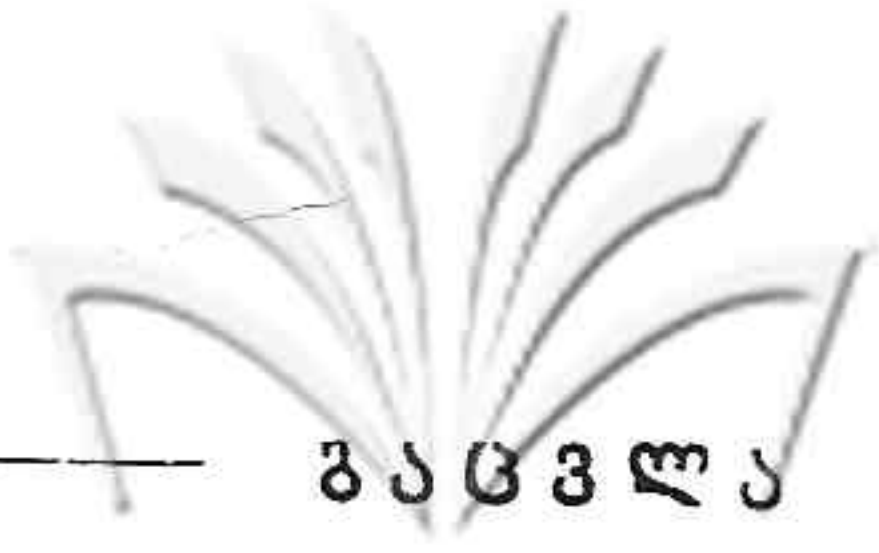
მიხვდა, რომ კლდესავით შეეძლო დგომა, რომ ადგილიდან ვერ დასძრავდნენ, თღონდ ლაპარაკში არ უნდა შეჰყოლოდა, განმარტება არ დაეწყო. დირექტორი კარგა ხანს ფიქრობდა და მერე ტიაგუსოვი დაასახელა. ამ ახალგაზრდა კაცს ინსტიტუტი ერთი წლის დამთავრებული ჰქონდა და, დმიტრიევის აზრით, გვარიანი რეგენი იყო.

სულ ცოტა ხნის წინ დმიტრიევი მის გაგზავნაზე უსათუოდ უარს განაცხადებდა, მაგრამ ახლა იგრძნო, რომ ამას არავითარი მნიშვნელობა არა ჰქონდა, ვითომ რა უჭირს ტიაგუსოვი რომ გაგზავნონ?

— კეთილი, — წარმოთქვა დმიტრიევმა, — ერთ-ორ დღეს მივუჯდები, ყველაფერს ავუხსნი, ნიჭიერი ბიჭია, საქმეს თავს გაართმევს.

მერე პირველ სართულზე თავის ოთახში დაბრუნებულმა მთელი საათ-ნახევარი თავაუწევლად იმუშავა: გოლიშმანოვოსათვის საბუთებს ამზადებდა. მართალია, თვითონ დარწმუნებული იყო, რომ ძალით ვერ გაგზავნიდნენ, მაგრამ ამ მოუგვარებელ მივლინებაზე ფიქრი მაინც ტანჯავდა. ყველა სხვა საწუხართან ერთად, ეს ამბავიც უსიამოდ აწვა გულზე. ჰოდა, ახლა როცა ეს ტვირთი მოეხსნა, ერთგვარი შვება იგრძნო. იმედიანად გაიფიქრა, იქნებ დღევანდელი დღე იღბლიანი გამოდგესო. ისე, როგორც ბედით დაჩაგრული ყველა სხვა ადამიანი, დმიტრიევიც ცრუმორწმუნე გახდა, რომ ზოგი დღე როგორღაც იღბლიანად აეწყობოდა, ერთი გამარჯვება მეორეს მოიყოლებოდა. ასეთ დღეს ბევრი საქმის მოღვევა იყო საჭირო, მაგრამ არსებობდნენ თარსი, უიღბლო დღეებიც, რაც უნდა გეცადა, მაინც ვერაფერს გახდებოდი. დღევანდელ დღეს რაღაც კარგი პირი უჩანდა. ახლა ფულის სესხება იყო საჭირო. ლორამ სთხოვა თუნდაც ორმოცდაათი მანეთი მაინც ჩამომიტანეო. მარტო ისიდორ მარკოვიჩს ამ ერთ თვეში, ოთხჯერ თხუთმეტი, ანუ სამოცი მანეთი მიაჩვენეს. ჰოდა, აბა საიდან? მაინც რა საზიზღრობაა ფულის სესხება, მაგრამ რაკი იღბლიანი დღეა, სწორედ დღეს უნდა ისესხოს.

დმიტრიევი ფიქრმა წაიღო, აღარ იცოდა ვის სცემოდა, ფულს ვის დასესხებოდა. გაახსენდა, სულ ახლახან თანამშრომლები რომ წუწუნებდნენ, ზაფხულმა გამოგვფხიკა, უკაპიკოდ დავრჩითო. საშუა პრუტიევი კოოპერაციულ ბინას იშენებდა და თავით ფეხებამდე ვალებში იღრჩობოდა. ჰყავდა კიდევ ერთი ახლობელი, პრეფერანსის თამაშისა თუ თევზაობის პარტნიორი, პოლკოვნიკი ვასილ გერასიმოვიჩი. ამ კაცს არა ერთხელ გაუმართავს მისთვის ხელი, მაგრამ ახლა ოჯახური ტრაგედია ჰქონდა — ცოლი მიატოვა და ფულის გამორთმევა უხერხულად ჩათვალა. ნცკ-ში (ნახევრად ცოლიანების კლუბი) შეძენილ მეგობრებს, დმიტრიევი მხოლოდ უგუნებობის უამს მიაღებოდა ხოლმე, როცა ლენასთან ნაჩხუბარი იყო. კლუბელები მცირე ქონების პატრონი ხალხი გახლდათ, მთელი ავლა-დიდება ზოგს მანქანაში მოექცია, ზოგს მოტორიან ნავში, ზოგს ტურისტულ კარავში ან სულაც სტალეშნიკოვზე შემთხვევით ნაყიდ ფრანგულ კონიაკსა თუ „თეთრ ცხენად“ წოდებულ ვისკიში, რომლის ბოთლებიც, ყოველი შემთხვევისათვის, წიგნების კარადაში ჰქონდათ შენახული. იმათ ოცდახუთი ან დიდი-დიდი ორმოცი მანეთის სესხება შეეძლოთ. დმიტრიევს კი სულ ცოტა, ასორმოცდაათი მანეთი მაინც უნდა გაეჩინა. იყო, რა თქმა უნდა, კიდევ ერთი შესაძლებლობა, წამების უკიდურესი მიჯნა: ფულის სიდერისათვის გამორთმევა, მაგრამ ეს სულ მთლად დაცემას ნიშნავდა. დმიტრიევს შეეძლო საკუთარი თავისთვის ძალა დაეტანებინა, ტანჯვისათვის გაეწირა, მაგრამ ლენა განიცდიდა ასეთ ამბებს განსაკუთრებით მტკივნეულად. ის ხომ თავის დედას უკეთესად იცნობდა. უეცრად დმიტრიევს ისევ წუხანდელი გაახსენდა, გაახსენდა და მთელი სიმწვავეთ წარმოუდგა — მაინც როგორ უთხრას დედას ბინების გაცვლა წამოვიწყეთო, დედამ მშვენივრად

იცის, რა აზრისა იყო ლენა აქამდე. როგორ აუხსნას ასეთი მოგუწებება, ერთად ცხოვრების სურვილის გაჩენა. რა თქვას, რატომ?

დმიტრიევს ცივმა ოფლმა დაასხა, როცა ეს ყველაფერი უეცრად წარმოიდგინა. წამოდგა, დერეფანში გავიდა, სადაც ტელეფონი იდგა და ლენას სამსახურში დაურეკა, საერთოდ, ლენას ტელეფონთან მოყვანა არც თუ ადვილი საქმე იყო, მაგრამ ამჯერად გაუმართლდა (იღბლიანი დღე!). ლენა კანცელარიაში ყოფილიყო და თვითონ აიღო ყურმილი. დმიტრიევმა ერთი გრძელი, საკმაოდ აბნეული წინადადებით ამცნო თავისი დაეჭვება.

— გამოდის, რომ არ გინდა უთხრა? — ჰკითხა ლენამ ცოტაოდენი დუმისის შემდეგ.

— არ ვიცი როგორ მოვახერხო. არ შემიძლია, შთაგონების ძალა არ შემწევს, გესმის?

ლენა კვლავ დუმდა. მაგრამ არა, ხუთი წუთის შემდეგ დამირეკეო, უთხრა ქმარს და სხვა ტელეფონის ნომერი მისცა, იქიდან უფრო თავისუფლად დაგელაპარაკებო. დმიტრიევმაც დაურეკა. ლენა ახლა უკვე ენერგიულად და ხმამაღლა ლაპარაკობდა:

— მოდი ასე უთხარი: ვითომ სწორედ შენ გინდა გაცვლა, მაგრამ მე ვარ წინააღმდეგი და რომ შენ, მაინც შენი გაიტანე. ერთი სიტყვით, ჩემი სურვილის წინააღმდეგ, გესმის? ასე უფრო ბუნებრივი იქნება და დედაშენიც აღარ დაეჭვდება. ყველაფერი მე დამაბრალე, მაგრამ არ გადაამლაშო, ისე, გადაკრულად ჩამინისკარტე... — სრულიად მოულოდნელად ლენა შეცვლილი, ლაქუცა ხმით ალაპარაკდა:

— უკაცრავად, მე ახლავე, მხოლოდ ერთი წუთით და წავალ!

— ესე იგი, ყველაფერი გასაგებია? აბა, ნახვამდის. ჰო, მართლა ვიტია, ვიტია! მიდი ერთი იმ კაცს ჰკითხე, თქვენ სამსახურში ვიღაცამ ბინა რომ გაცვალა, გესმის? ნახვამდის!

ყველაფერი, რაც ლენამ თქვა, რასაკვირველია, სწორი იყო და ხეირიანადაც მოფიქრებული, მაგრამ დმიტრიევს გული საშინლად მოეწურა. ოთახში მაშინვე შებრუნება ვერ შეძლო და უკაცრიელ შუშაბანდში ბოლთის ცემას მოჰყვა.

სადილობამდე არავისთან მისულა და არც არაფერი გამოუკითხავს, მხოლოდ ნასადილევს ავიდა მესამე სართულზე ეკონომისტებთან. როგორც კი კარი შეაღო, ტანია მოჰკრა თვალი და მაშინვე გარეთ გამოეგება. შეშინებული ქალი ხმაამოუღებლივ მიაშტერდა დმიტრიევს.

— არა, ცუდი არაფერია, ის კი არა, მგონი, ცოტა უკეთაც არის, — უთხრა დმიტრიევმა და ქალს სახეში შეხედა. — ტანია, ჩემო კარგო, თუ იცი, თქვენთან ვინმემ გაცვალა? აი, ბინა თუ გაცვალა?

— არ ვიცი. ჰო, მგონი უერეხოვმა გაცვალა. რა იყო?

— რჩევა მინდა ვკითხო. სასწრაფოდ ბინების გაცვლას ვაპირებთ, გესმის?

— თქვენ?

— ჰო, ჩვენ.

— თქვენ აპირებთ... — ტანიას სახეზე ალმური წაეკიდა, — ქსენია ფეოდოროვნასთან შეერთებას?

— დიახ, დიახ! ამას ჩვენთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. დაწვრილებით ვერ მოგიყვები, გრძელი ამბავია, მაგრამ ამჟამად მეტად აუცილებელი.

თავჩაქინდრული ტანია დუმდა. პირისახეზე ჩამოშლილ თმაში უხვად ერია ჭალარა. ეს ოცდაათობმეტი წლის, ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა ქალი, ამ ბოლო წელს საოცრად მოტყდა. იქნებ, ავადაც იყო. საოცრად გახდა, ყელი წაწყვეტაზე ჰქონდა, ფერმკრთალი ჭორფლიანი სახე თვალეზად ქცეოდა — ერთთავად შიშხამდგარ, კეთილად მოკიაფე თვალეზად. ეს შიშიც ხომ დმიტრიევმა გაუჩინა, მის გამო ჩაუდგა. ტანია მისთვის ალბათ საუკეთესო ცოლი იქნებოდა. ეს ამბავი სამი წლის წინ დაიწყო, მხოლოდ ერთ ზაფხულს გაგრძელდა და თავისთავად დასრულდა, როცა ლენა და ნატაშკა ოდესიდან დაბრუნდნენ. არა, არ დასრულებულა — ნელ-ნელა წყდებოდა თვეებად, ნახევარ წელიწადებად, როგორც სუსტი ძაფი. დმიტრიევმა იცოდა, გონივრულად რომ განესაჯა, ტანია მისთვის გაცილებით უკეთესი ცოლი იქნებოდა. მაგრამ გონივრულობა, გონივრულობა. ტანიას ჰყავდა შვილი ალიკი და ფრიად უცნაური გვარის პატრონი ქმარი — ტოვტი. ტოვტისათვის დმიტრიევს თვალის არასოდეს მოუკრავს. იცოდა, რომ ქმარს ტანია ძალიან უყვარდა, ყველაფერს პატივებდა, მაგრამ იმ სამი წლის წინანდელი ზაფხულის შემდეგ ქალს ქმართან ცხოვრება აღარ შეეძლო და ერთმანეთს დაშორდნენ. დმიტრიევი ძალიან წუხდა საქმის ასე ცუდად შეტრიალებას. კაცი გაუბედურდა, სამუშაო მიატოვა და ბოლოს მოსკოვიდანაც წავიდა. არც ტანიას დაყრია უკეთესი დღე. ისიც გაუბედურდა, მაგრამ რაიმეს შეცვლა დმიტრიევს ნამდვილად არ შეეძლო. ტანიასაც უნდოდა აქედან

წასვლა, ყოველდღე მაინც აღარ დაინახავდა დმიტრიევს, მაგრამ არც ეს წასვლა აღმოჩნდა ადვილი. გადიოდა დრო, თანდათან ყველაფერს შეეგუა, დმიტრიევთან მშვიდი შეხვედრების უნარიც გამოიმუშავა და მერე ისე ესაუბრებოდა, როგორც ძველსა და კარგ მეგობარს.

დმიტრიევი უეცრად მიხვდა, რა ფიქრებიც აღუძრა ქალს: გამოდის, რომ ყველაფერი გათავდა.

— მაშ, აბა რა ვქნა? — წარმოთქვა დმიტრიევმა, — გესმის, ეს რაღაც შანსია, რაღაც იმედი. დედაჩემი ხომ სულ მუდამ ჩემთან ცხოვრებაზე ოცნებობდა.

— აბა რას ლაპარაკობ? არა მგონი, ამაზე ეოცნება.

— მე ხომ ვიცი.

— ოი, ვიტია... ჰო კარგი, მაშინ მიდი ელაპარაკე იმ ჩვენს ჟერეხოვს. ახლავე გამოვიხმობ. მხოლოდ იცოდე, საოცრად ყბედი და ცრუპენტელა ვინმეა. — ქალი უეცრად შემოტრიალდა და ჰკითხა, — ფული ხომ არ გჭირდება?

— ფული? არა.

— ვიტია, გამომართვი, ნუ მერიდები. მე ვიცი, რას ნიშნავს ავადმყოფობა. ზაფხულის პალტოსათვის ორასი მანეთი მაქვს გადადებული, მაგრამ როგორც ხედავ, ზაფხული გავიდა და ვერაფერიც ვერ ვიყიდე. ასე რომ, გაზაფხულამდე სრულიად მშვიდად შემიძლია მოგცე.

— არა, ფული არა მჭირდება, მაქვს, — დმიტრიევი შეიჭმუხნა. ესლა მაკლია: ფული ტანის დავესესხო!

მერე უეცრად ჩაიციხა — მართლაც რა უცნაური დღეა! ყველაფერი ერთი-მეორის მიყოლებით...

— სამუშაოს შემდეგ ჩემთან წავიდეთ და მოგცემ, კარგი?

ცოტაოდენი ღუმლის შემდეგ დმიტრიევი გამოტყდა:

— ვტყუი, ფული არა მაქვს, მაგრამ შენ არ მინდა გამოგართვა.

— სულელი! — ტანია მლოყაზე ხელი წაჰკრა...

დმიტრიევი მიხვდა, როგორ გაუხარდა ქალს. ხელიც კი მოჰკიდა, როცა იმ ოთახისაკენ წავიდნენ, სადაც ჟერეხოვი იჯდა.

— ლეონიდ გრიგორევიჩი! შეიძლება ერთი წუთით აქეთ გამობრძანდეთ? — კარიდანვე შესძახა ტანია.

ჟერეხოვი მთლად მელოტი, ჩია ტანის თავაზიანი მოხუცი იყო. გამოაჩინა თავისი თეთრი, ჩაწიკწიკებული კბილები და ხალისიანად ალაპარაკდა. მოყვა როგორ და რანაირად გაცვალა ბინა. დმიტრიევი ჟერეხოვს მაინცდამაინც კარგად არ იცნობდა, მაგრამ შემჩნეული ჰქონდა, რომ ყველას საოცრად თავაზიანად ესაუბრებოდა — საპენსიო ასაკის მოხუცი, ალბათ ადგილის დაკარგვას უფრთხილდებოდა და ცდილობდა უკლებლივ ყველასთან კეთილი განწყობილება ჰქონოდა. უთუოდ, ამიტომაც ყვებოდა ასე უსაშველოდ გრძლად და დაწვრილებით. ვიღაც საზღვარგარეთ გაემგზავრა, ვიღაც გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდა, ვიღაცას ფულის დამატება დასჭირდა. მაგრამ ეს ყველაფერი სულაც არ იყო ის, რაც დმიტრიევს სჭირდებოდა. მერე უეცრად ცისფერი, ბებრული თვალები თავაზიანობის მოზღვავეებისაგან გაუფართოვდა და ხმამაღლა წამოიძახა:

— აი ვის უნდა დაუკავშირდეთ და ნევიადომსკის, თქვენ იცნობთ ნევიადომსკის, ალექსეი კირილოვიჩის? მესამე საკონსტრუქტორო ბიუროში რომ მუშაობს? ისიც სწორედ ასეთ დღეში იყო და იმიტომ ცვლიდა... — ჟერეხოვმა ხმას დაუწია, — სიდედრი უიმედო ავადმყოფი ჰყავდა, მაგრამ იმ სიდედრს, მართლა, შესანიშნავი ოთახი ჰქონდა, ლამის ოცდახუთმეტრიანი, სადღაც ცენტრში. ალექსეი კირილოვიჩი კი უსაჩოვკაზე ცხოვრობდა. ყველაფერი სასწრაფოდ უნდა მოგვარებულიყო. ჰოდა, მოაგვარეს კიდევ. თქვენ წარმოიდგინეთ, შესანიშნავად გამოუვიდათ! აი, ჰკითხეთ და თვითონ მოგიყვებათ. მართალია, რაიონის საბინაო განყოფილებაში ძმაკაცმაც წამოჰკრა ხელი. ერთი სიტყვით, ასეთი რამ მოხდა: გაცვლის გაფორმება მოასწრო, სიდედრის ნამყოფ ბინაში რემონტი გააკეთა — ეს საბინაო განყოფილებამ დაავალა, — სიდედრი თავისთან გადმოიყვანა, პირადი ანგარიში გახსნა და სამი დღის შემდეგ მოხუცი გარდაიცვალა. წარმოგიდგენიათ? მახსოვს, საწყალმა რაც იმ ზამთარს გადაიტანა, კინალამ ლოგინად ჩავარდა, სამაგიეროდ ახლა საუკეთესო ბინა აქვს, ნაღდი საგენერლო ლუქსი ლოჯიაც აქვს, ორი აივანიცა და ნაირნაირი სათავსოც. ერთ-ერთ აივანზე პამიდორებიც კი მოჰყავს. აი, შებრძანდით მასთან და თავად გაიმბობთ! წარმატებას გისურვებთ!

კეთილმოსურნე ჟერეხოვი თავს აკანტურებდა და ნელ-ნელა თავისი ოთახისაკენ უკან-

უკან იხევდა. ვიდრე მოხუცი ლაპარაკობდა, ტანია დმიტრიევის გვერდით იდგა და შეუმჩნევლად მისი ნეკისთვის წაეწლო ხელი.

— ექვს საათზე დაბლა ჩამოდი და მაშინვე გავქანდეთ, — წაუჩურჩულა ქალმა.

— ჰო, მაგრამ დღეს უსათუოდ ლორასთან, პავლინოვოში უნდა წავიდე. დედაჩემი მელოდება, ახლა იმასთან არის.

დმიტრიევმა იცოდა, ეს სიტყვები ტანიას ყოველგვარ იმედს რომ აცამტვერებდა, მაგრამ თავიდანვე სიმართლის თქმა არჩია.

— კეთილი, როგორც გენებოს, — ქალს ყველაფერი უმაღვე სახეზე ეწერებოდა: ტანია ჩაიფერფლა.

— არა, მე ის მინდა გითხრა, რომ...

— მესმის! ნუთუ ფიქრობ, რომ ვერა ვხვდები? ერთი წუთითაც არ დაგაყოვნებ. ფულს მოგცემ და მაშინვე გაიქეცი.

ქალმა თავი დააქნია და ჩქარი ნაბიჯით დერეფანს გაუყვა. სულ რაღაც ერთი წლის წინ, ტანიას მძალადი ტანი რაღაცით მაინც ხიბლავდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ერთმანეთს დაშორდებოდნენ და მიმავალს გახედავდა ხოლმე. ახლა კი, აღარაფერი აღელვებდა, ყველაფერი საღდაც გამქრალიყო. დიახ, ტანია ახლა, ერთი აწოწილი, გამხდარი, საოცრად გრძელფეხება ქალი იყო. წაწვრილებულ კისერზე ინით შეღებილი თმა გადმოჰყროდა. და მაინც ყოველი შეხედვისას, გუნებაში მხოლოდ იმას ფიქრობდა, ტანია ჩემთვის საუკეთესო ცოლი იქნებოდაო.

დმიტრიევი განყოფილებაში დაბრუნდა, ერთი ნახევარი საათი კიდევ ჩაუჯდა საბუთებს, მაგრამ ფიქრი მაინც სხვაგან გაუბრუნდა: დედა, ლორა, ტანია, ლენა, ფული, გაცვლა. მიხვდა, სამუშაოდან ადრე უნდა გასულიყო, თორემ პავლინოვოში ჩასვლა ძალიან დაუგვიანდებოდა. ტანია მისასვლელად მეტისმეტად მოუხერხებელ ადგილას, ნაგატინოში ცხოვრობდა და დმიტრიევი სამუშაოდან ნაადრევად წასვლის უფლების სათხოვრად, თავისი უფროსის, ვარვარა ალექსეევნა სოტნიკოვას პატარა კაბინეტში შევიდა. ვარვარა ალექსეევნა თხოვნას მაშინვე დაეთანხმა. განყოფილებაში იცოდნენ დმიტრიევის გასაჭირი და ყველა თანაგრძნობით ექცეოდა. კვირაში ერთი-ორჯერ ყოველთვის შეეძლო დროზე ადრე წასვლა. ამ საბაბით ერთხელ კიდევაც შესცოდა, უნივერსიტეტში „მოსკვაში“ გაიქცა და ნატაშკას ფორმა უყიდა. დმიტრიევი ისევ ავიდა მესამე სართულზე და ტანია გააფრთხილა, შენც ხუთი საათისათვის გაენათვისუფლეთ. მერე იქვე, იმავე სართულზე, საკონსტრუქტორო ბიუროში შევიდა ნევიადომსკის მოსახლულელად. კაცმა რომ თქვას, ერთხანს ყოყმანობდა, შევიდეთ თუ არაო, მაგრამ ბოლოს მაინც შესვლა გადაწყვიტა. ერთი მეგობრის მიზეზით, რომელიც უკვე ნახევარი წელიწადია იქ აღარ მუშაობდა. დმიტრიევისა და ნევიადომსკის ურთიერთობა, ცოტა არ იყოს, შეილახა. დმიტრიევის მეგობართან ნევიადომსკის ადგილკომში რაღაც უსიამოვნებები ჰქონდა და ერთმანეთს აღარ ესალმებოდნენ. როცა ნევიადომსკი დმიტრიევს ამ კაცის წრეში მოკრავდა თვალს, აღარც დმიტრიევს ესალმებოდა. მეგობრისადმი სოლიდარობის გამო დმიტრიევიც ასევე იქცეოდა. მაგრამ როცა ეს ორი ადამიანი ერთმანეთს მარტო ხვდებოდა, არცთუ თბილ, მაგრამ თავაზიან სალაშს ერთმანეთს არ უკავებდნენ, ზოგჯერ ერთი-ორი სიტყვითაც კი ეხმიანებოდნენ ერთმანეთს. ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, ნაღდი სისულელე იყო. ჰოდა, დმიტრიევმაც არად ჩააგდო და მასთან მისვლა გადაწყვიტა. ვინ იცის, იქნებ აღმასკომში მართლა ჰყავს ძმაკაცი და მეც გამომადგესო.

ნევიადომსკი ერთი გამხდარი, შავგვრემანი კაცი იყო. მოშავო ფერის ჟღალი ხუჭუჭა წვერი ჰქონდა. როცა ოთახში შესულმა დმიტრიევმა „პატარა აუდიენცია“ სწორედ მას სთხოვა, ნევიადომსკიმ გაკვირვებით აზიდა წარბები. კუთხეში მიდგმულ მაგიდასთან ორ თანამშრომელს ჭადრაკის თამაში გაეჩაღებინა და ფიგურებს ჩქარ-ჩქარა უნაცვლებდნენ ადგილებს. ნევიადომსკი გვერდით იდგა და თამაშს უყურებდა. ჭადრაკი იყო მესამე საკონსტრუქტოროს თანამშრომელთა უსაყვარლესი გართობა. აწყობდნენ ბლიც ტურნირებს, ხუთწუთიან თამაშობებს. რაც შეეხება მეორე საკონსტრუქტოროს თანამშრომლებს, მათი გატაცება მაგიდის ჩოგბურთი გახლდათ. საერთოდ, ბრძოლები სადილის შესვენების დროს ჩაღებოდა, მაგრამ ზოგჯერ სამუშაო საათებიც შემოეხარჯებოდათ ხოლმე, განსაკუთრებით დღის ბოლოს.

— ახლავე, ახლავე, ერთი წუთით დამაცადეთ, — თქვა ნევიადომსკიმ და კვლავ მოთამაშეებს დააქებდა. მოჭადრაკეები ავტომატის სისწრაფით ახეთქებდნენ ფიგურებს დათაზე, ვიდრე ერთ-ერთმა არ დაიყვირა: — ოჰ, დასწყევლოს ეშმაკმა! — და თითის წაკვრით თავისი მეფე არ გადააყირავა. ნევიადომსკიმ ნიშნის მოგებით ჩაიციხა და წარმოთქვა:

— И сказал тут балда с укаризноу:

Не гонялся бы ты за дешевизною!

მერე იმავე დამცინავი ღიმილით კარისაკენ გაემართა, მაგრამ დმიტრიევს რომ შეეფეთა, ღიმილი გაუქრა და კვლავ გაკვირვებით აზიდა წარბები.

დმიტრიევმა თავისი თხოვნა საოცრად არეულ-დარეულად დაიწყო, უფრო სწორად, უაზრო, აჩქარებულ ბუტბუტში თხოვნა როგორღაც გადაკრულად გაურია. ნევიადომსკი თვითონ უნდა მიმხვდარიყო, რომ გამოცდილების გაზიარებას თხოვდნენ, უკეთუ იმას, თუ როგორ მოქცეულიყო დმიტრიევი მისთვის უკვე ცნობილ ბინების გაცვლასთან დაკავშირებულ ვითარებაში. მაგრამ ნევიადომსკი ვერაფერს მიხვდა. მისი ხვეული, შავ-ყვითელი წვერი ნელ-ნელა მალლა იწვევდა, თვალებიც სულ უფრო ცივად და, როგორც დმიტრიევს მოეჩვენა, გოროზად იყურებოდნენ.

— უკაცრავად, მე ვერ გავიგე, კერძოდ...

— ახლავე აგიხსნით. საქმე ის გახლავთ, რომ მიზეზი, რამაც მე და თქვენ... ერთი სიტყვით, ჩვენ ერთნაირი მდგომარეობა გვაქვს...

— რას გულისხმობთ?

— რას ვგულისხმობ? — დმიტრიევმა კისერსა და დაწვებზე სისხლის მოწოლა იგრძნო. — აი, რას: მეც უნდა გავცვალო ბინა და რაც შეიძლება ჩქარა. ჰოდა, თქვენთვის რჩევა მინდოდა მეკითხა, როგორ ხდება ეს ყველაფერი? როგორ და საიდან დავიწყო?

— საიდან დაიწყოთ? როგორ თუ საიდან? რასაკვირველია, გაცვლის ბიუროდან. გადაიხდით სამ მანეთს და განცხადებას წარადგენთ ბიულეტენში გამოსაქვეყნებლად.

— მაგრამ, ალბათ მიმიხვდებით, მაშინ როცა ადამიანი მძიმედ არის ავად, ძალიან მძიმედ, როცა ძვირფასია ყოველი საათი...

— ვერაფრითარ შემთხვევაში სხვაგვარად ვერ დაიწყებთ, გაცვლის ბიუროს გვერდს ვერ აუვლით. სხვა გზა არ ვიცი, — ნევიადომსკიმ ნესტოში ცერი შეიყო, ზემოდან საჩვენებელი თითი მიაჭირა და საგულდაგულოდ გამოიჩიჩქნა. როგორც ჩანდა, გუნებაში სწონიდა, ღირდა თუ არა დმიტრიევსათვის გულის გადახსნა. გადაწყვიტა: არა, არ ღირდა.

— მე არავითარი სხვა გზა არა მქონია, — თქვა ნევიადომსკიმ და უეცრად ფრუტუნის წასკდა. — იცით, თქვენ ერთი ყოვლად სულელური ამბავი მომაგონეთ! სტუდენტობისას მამა მომიკვდა. ჰოდა, გავიდა ორი თუ სამი თვე და... — ნევიადომსკი ყვებოდა და თან ცერით ცხვირიდან სრესა-სრესით რაღაცები გამოჰქონდა. — ჩემთან მეორე სადარბაზოში მცხოვრები, სრულიად უცნობი მეზობელი შემოვიდა და მეუბნება: „მამა გარდამეცვალა. ვიცი, რომ თქვენც ამ ცოტა ხნის წინ მოგიკვდათ მამა და აი, მოვედი მიწადა გაგეცნოთ და გთხოვოთ, იქნებ როგორმე გამოცდილება გამიზიაროთ“. რის გამოცდილება? რა? როგორ? მეც, რა თქმა უნდა ზრდილობიანად გავისტუმრე.

„ესეც უნდა ავიტანო, — გაიფიქრა დმიტრიევმა და უხერხულობისგან თითქოს გაშეშდა კიდევ. შემობრუნდეს და წავიდეს, მაგრამ არა, იგი იდგა და მოშავო-მოყვითალო წვერს მისჩერებოდა. პამიდორები სიდედრის საფლავზე“.

— თუ გნებავთ, ერთი მაკლერის, ვინმე ვიკენტიევიჩის ტელეფონი მაქვს, შემიძლია მოგიძებნოთ...

გაცბუნებულმა დმიტრიევმა თავს ძალა დაატანა, შემობრუნდა და დერაფანს გაუყვა.

ხუთ საათზე ის და ტანია მოედანზე გამოვიდნენ. იქვე ცარიელი ტაქსი შემოხვდათ. დმიტრიევმა დაუსტვინა და ორთავენი მანქანაში შეცვივდნენ. საქარხნო ცვლა დამთავრებულიყო და მთელი შესახვევი ერთი მიმართულებით — მეტროსაკენ მიმავალი ხალხით იყო გაჭედილი. ტაქსი თითქმის მიბობდავდა: მანქანაში უჭვრეტდნენ, ვიღაცამ ხელისგულით მანქანის სახურავზეც კი დააბრაგუნა. მეტროს რომ გასცდნენ და გამზირზე გავიდნენ, ბრაზმორეული დმიტრიევი ნევიადომსკიზე ალაპარაკდა.

ტანიამ ხელზე ხელი მოჰკიდა.

— ნეტა რა გაბრაზებს? კარგი, დაწყნარდი...

დმიტრიევმა იგრძნო, რომ ტანიას სიმშვიდე და სიხარული მის სულშიაც იღვრებოდა.

— ჩვენ, ადამიანები სულ სხვადასხვანაირები ვართ, — თქვა ტანიამ და დმიტრიევს შესცინა. ჩვენ — ადამიანები... ჩემს ბიძაშვილს პატარა ბიჭუნა მოუკვდა. რა თქმა უნდა, იყო უსამელო მწუხარე და სევდიანი, მაგრამ იმავ დროს გაუჩნდა რაღაც ახალი, ცხოველი სიყვარული ბავშვებისადმი, განსაკუთრებით ავადმყოფი ბავშვების სიყვარული გაუორკვეცდა. ყველა ებრალებოდა, ცდილობდა შეძლებისდაგვარად დახმარებოდა. მაგრამ მყავს ერთი ნაცნობი ქალი, იმასაც შვილი სისხლის გათეთრებისაგან დაედუბა. და აი, ამ ქალმა ყველა შეი-

ძულა; ყველა სასიკვდილოდ ემეტება. უხარია, როცა გაზეთში ვინმეს სიკვდილის ცნობას ამოიკითხავს...

ტანია დმიტრიევისაკენ მიიწია, თავი მხარზე დაადო და ჰკითხა:

— შეიძლება? ხომ არ გაწუხებ?

— შეიძლება. — მაშინვე მიუგო დმიტრიევმა.

მანქანამ გარეუბნის ახალი რაიონები გაიარა. დმიტრიევი თავისი დედის, ქსენია ფეოდოროვნას ამბებს ჰყვებოდა. ტანია თანაგრძნობით ეკითხებოდა. დმიტრიევმა იცოდა, რომ ტანია დედამისისადმი სიმბათიურად იყო განწყობილი და მისი ამბავი გულწრფელად აინტერესებდა. ქსენია ფეოდოროვნასაც მოსწონდა ტანია. იმ ზაფხულს ერთი-ორჯერ პავლინოვოში ნახა.

ტანია დმიტრიევის ხელს ეალერსებოდა, ზოგჯერ ხელისგულზე ნაზად უღიტინებდა კიდევ. მისი ალერსი ყოველთვის რაღაც მოწაფური, ბავშვური იყო.

დმიტრიევი დაწვრილებით უყვებოდა დედის ავადმყოფობის ამბებს: რა თქვა პროფესორმა ზურინმა, რას ამბობდა ისიდორ მარკოვიჩი. ტანიამ მოულოდნელად გაიცინა:

— ოჰ, ეს საძაგელი ქალი, ფულს კი მოგასესხებს, მაგრამ რა გინდა, ალერსით ამოგართმევს სულს, ხომ მართალია?

მერე უეცრად ცხვირით დმიტრიევის ლოყას მიეყრდნო, თითქოს მიეკროო.

— მაპატიე, ვატი... არ შემიძლია...

კარგა ხანს ხმამაღლა იმგზავრეს. მამაკაცი თავზე ხელს უსვამდა. გასცდნენ ვარშავას.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა დმიტრიევმა.

— არაფერი. არ შემიძლია...

— რა?

— მეცოდება დედაშენი, შენც და... საკუთარი თავიც.

დმიტრიევმა აღარ იცოდა რა ეთქვა. ქალს თავზე უსვამდა ხელს, ეს იყო და ეს. ტანია თხიბინებდა და კაცმა ლოყაზე სისველე იგრძნო. მერე ქალი უეცრად გაშორდა და ფანჯარაში დაიწყო ყურება. როგორც იქნა, სანაპიროს გასცდნენ, ახლა რომელიღაც ფაბრიკის გრძელი, ყრუ კედლის გასწვრივ ტრამვაის ხაზს მიუყვებოდნენ. ლუდის დუქანთან მამაკაცების ჯგუფი ჩანდა. ზოგი მარტო იდგა, სხვებიც კიდევ წყვილ-წყვილად დუქნის შორიახლო მიმდგარიყვნენ ლუდიანი კათხებით. დმიტრიევმა ყელში სიმშრალე იგრძნო, თვითონაც მოუნდა რაღაცის გადაკვრა, გახალისება და გუნებაში გაუელვა: „ვკითხო ერთი ტანიუშას, ზოგჯერ ჰქონდა ხოლმე საყლურწავი. სულ ერთია, რამე მაინც ექნება“.

ახალი თექვსმეტსართულიანი სახლი მინდვრის კიდეში იდგა. გზა მთელ მინდორს უვლიდა.

— აი, აქ. — თქვა ტანიამ.

დმიტრიევს მშვენივრად ახსოვდა, სადაც იდგა ტანიას სახლი. უკანასკნელად აქ დაახლოებით, ერთი წლის წინ იყო.

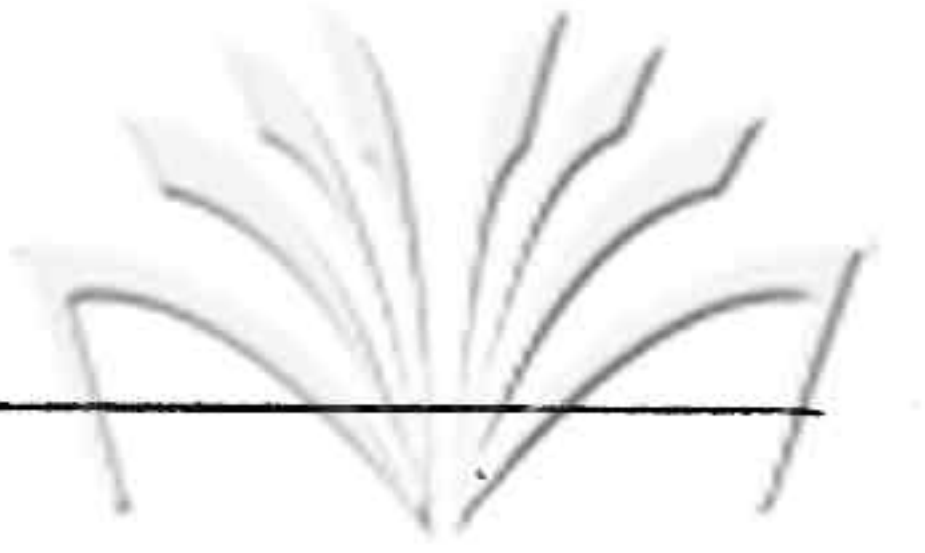
— მანქანას დააცდევინებ? — ჰკითხა ტანიამ.

რასაკვირველია, უნდა დაეცდევინებინა, მაგრამ ხედავდა, ტანიას რა ძალიან არ უნდოდა და თავისი სუსტი ნებისყოფის წყალობით, სულ სხვა თქვა:

— ო, კარგი, წავიდეს. რამე სხვა მანქანას ვიშოვი.

— რა თქმა უნდა, იშოვი! — დაუდასტურა ტანიამ.

ტანია და მისი ვაჟი მეტერთმეტე სართულზე დიდ, სამოთახიან ბინაში ცხოვრობდნენ. საწყალმა ტოვტმა აიგო ეს კოოპერაციული ხომალდი. ბინაში სულ ახალი შესულები იყვნენ, ის ამბავი რომ მოხდა. ალიკი ბანაკში ისვენებდა, ტოვტი სადღაც დაღესტანში მუშაობდა — სამთო ინჟინერი გახლდათ — და ტანია საღებავების სუნიტ გაჟღენთილ, ცარიელ, უავჯო ბინაში მარტო ცხოვრობდა. იატაკზე გაზეთები ეფინა. მხოლოდ ერთ ოთახში იდგა უზარმაზარი დივანი, ეს იყო და ეს. სამზარეულოში წყლის დასალევად მიმავალი დმიტრიევი გაზეთებმოფენილ იატაკზე მიაბოტებდა ხოლმე. ტანიამ უამრავი ლექსი იცოდა და მათი ჩუმად, თითქმის ჩუქურჩულად წარმოთქმა უყვარდა. დმიტრიევს ანცვიფრებდა ტანიას მეხ-

სიერება. თვითონ, შეიძლება ითქვას, ერთი ლექსიც აღარ ახსოვდა — მხოლოდ ცალკეული სტრიქონებს თუ გაიხსენებდა:

— Ты жива еще, моя старушка,
Жив и я, привет тебе, привет.

ტანიას კი საათობით შეეძლო ეჩურჩულა. ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროიდან შეამორჩენილი, ფრიადოსნის გარკვეული, მსხვილი ასობით ნაწერი, ბარე ოცი რვეული ჰქონდა მარინა ცვეტაევას, პასტერნაკის, მანდელშტამის, ბლოკის ლექსებით გამოტენილი. ჰოდა, აი, დასვენების წუთებში თუ ისე, როცა აღარაფერი ჰქონდათ სათქმელი და მოწყენილობა ეუფლებოდათ, ქალი ლექსებად იღვრებოდა: «О господи, как совершенны дела твои, думал большой». ანდა: «Сними ладонь с моей пруди, мы проводя под током».

ზოგჯერ, როცა ტუჩების ამ ერთფეროვანი შრილით დაიღვებოდა, ტკბილად ეტყოდა ხოლმე: „გეყო, ჩემო სიხარულო, შეისვენე. მაინც რატომ არ ესალმება ის თქვენი ხიყნიაკი ვარგარა ალექსეევნას?“ გულნატკენი ტანია ცოტაოდენი დუმილის შემდეგ დაღვრემილი პასუხობდა: „არ ვიცი“. მაგრამ ტანიას ყველა განაწყენება, მხოლოდ წუთიერი იყო, თვით მაშინაც კი, როცა განაწყენების ნამდვილი მიზეზი არსებობდა.

დმიტრიევი რატომღაც დარწმუნებული იყო, რომ ამ ქალს ყოველთვის ეყვარებოდა. იმ ზაფხულს სრულიად უცხო, აქამდე უცნობმა გრძნობამ მოიცვა მისი არსება. ეს გრძნობა საკუთარი თავის სიყვარული გახლდათ. თვითონვე უკვირდა. რასაც დმიტრიევი განიცდიდა, ალბათ განცხრომა იყო. ეს გრძნობა გამუდმებით თან სდევდა და სწორედ ამიტომ იყო ესოდენ ძლიერი. კვირები და თვეები გრძელდებოდა და მაშინაც კი განაგრძობდა არსებობას, როცა ყველაფერი დამთავრდა.

დმიტრიევი სულაც არ ჩაფიქრებია: რატომ ხვდა ეს განცხრომა? რით დაიმსახურა? რატომ მაინცდამაინც მან — უკვე არცთუ ახალგაზრდამ, საკმაოდ შესუქებულმა, ავადმყოფური იერისა და ერთთავად თამბაქოს სუნით აყროლებულმა კაცმა? მისი აზრით, აქ არაფერი იყო გასაკვირი. ასეც უნდა ყოფილიყო. ის კი არა, ისიც ეჩვენებოდა, რომ იგი უბრალოდ ეზიარა იმ ნორმალურ, ჭეშმარიტად ადამიანურ ცხოვრებას. ადამიანები სწორედ ასე უნდა ცხოვრობდნენ. ტანიას კი, პირიქით, მოუშორებელი შიში ტანჯავდა რაღაც გაურკვეველ გაოცებას შეეპყრო.

დმიტრიევს ეხვეოდა და თითქოს ლექსს ამბობსო, ისე ეჩურჩულებოდა:

„ღმერთო, რისთვის? რისთვის?“

ქალი არაფერს სთხოვდა და არც არაფერს ეკითხებოდა. დმიტრიევიც არაფერს შეჰპირებია, არაფერი აღუთქვამს, ან რა საჭირო იყო ეს დაპირება, როცა დაბეჯითებით იცოდა, რომ ქალს ყოველთვის ეყვარებოდა. ის კი უფიქრია, და ძალიან ხშირადაც, რომ ტანია მისთვის საუკეთესო ცოლი იქნებოდა.

ბინაში უკვე ახალი ავეჯი იდგა — ერთ ოთახში სერვანტი და გალაქული მრგვალი მაგიდა, მეორეში — სანახევროდ ცარიელი წიგნების კარადა, მაგრამ პარკეტი კვლავინდებურად მოუპრიალეებელი იყო და ჭუჭყიანიც ჩანდა. ოთახიდან თორმეტიოდე წლის ფერმკრთალი, ჭორფლიანი ალიკი გამოვიდა. შესამჩნევად გაზრდილიყო, წვრილ ცხვირზე სათვალე ეკეთა. თავი ცოტა უკან. გვერდზე ჰქონდა გადახრილი, ვინ იცის, იქნებ შეუძლოდ იყო ან სულაც სათვალის ბიჭს ასე უფრო ემარჯვებოდა ყურება. თუმცა, სწორედ ეს გვერდზე წახრილი თავი და პატარა, მოკუმული პირი აძლევდა ყმაწვილს ქედმაღლურ იერს.

— დედი, მე ანდრიუშასთან წავალ, მარკები უნდა გავცვალოთ. — წრიპინა ხმით წაილაპარაკა ბიჭმა, დერეფანი გაიარა და კარისაკენ გაქანდა.

— დაიცა! მაინც რატომ არ მიესალმე ვიქტორ გეორგიევიჩს?

— გამარჯობათ! — უკანმოუხედავად წამოისროლა ბიჭმა, კარი სასწრაფოდ გააღო, გაიჯახუნა და გარეთ გავარდა.

— იცოდე, რვა საათამდე მოდი! — უკვე მოხურულ კარს მიაძახა ქალმა. — ეს რა უზრდელი ბიჭი მყავს.

— უთუოდ დავავიწყდი. რამდენი ხანია, აქ აღარ ვყოფილვარ.

— ჰო, მაგრამ, უცნობი რომ მოვიდეს, ვითომ მისალმება საჭირო არ არის? — ტანია დიდ ოთახში შევიდა და სერვანტის გვერდითა კარი გააღო.

— არა, არ დავიწყებინარ.

ტანია. სუფთა თეთრეული ასწია და ხვეულა გამოიღო, გაზეთი შემოხსნა და დმიტრიევს ფულის დასტა გაუწოდა. კაცმა ფული ჯიბეში ჩაიღო.

— ახლა წადი, თორემ დაგაგვიანდა.

დმიტრიევმა პასუხად სკამი გამოსწია და გალაქულ მაგიდას მიუჯდა.

— ცოტას ჩამოვჯდები, დავიღალე. — დმიტრიევმა წლაპა მოიხადა და ხელისგული შუბლზე მოიხვა. — თავი მტკივა.

— გშია? გამოგიტანო რამე?

— დასალევი არაფერი გაქვს?

— არა... თუმცა, დაიცა! — ქალს თვალები სიხარულით აუციმციმდა. — მეონი სადღაც არის კონიაკის ის ბოთლი, მე და შენ რომ ვერ გამოვცალეთ, გახსოვს, უკანასკნელად რომ იყავი? ახლავ ვნახავ!

ტანია სამზარეულოში შეივრბინა და ბოთლით დაბრუნდა. ფსკერში ასიოდ გრამი კონიაკი მოჩანდა.

— ერთი წუთი დამაცადე და საუზმეც იქნება!

— არა, საუზმე არ მინდა.

— ახლავ, ახლავ! — ქალი კვლავ კისრისტეხით შევარდა სამზარეულოში.

დმიტრიევი წამოდგა და აივანზე გამავალ კარს მიადგა. მეთერთმეტე სართულიდან შესანიშნავი სანახაობა იშლებოდა: ვრცელი მინდვრები, მდინარე, სოფელ კოლომენსკოეს ეკლესიის ჩაშავებული გუმბათები. უყურებდა და ფიქრობდა, რომ ხვალვე შეეძლო ამ სამოთახიან ბინაში გადმოსახლება, ყოველ დილა-სადამოს ამ მდინარის, ამ სოფლის ხილვა. მინდვრის კამკამა ჰაერის სუნთქვა, სამუშაოზე სერპუხოვომდე ავტობუსით მგზავრობა, აბა იქიდან ხომ მეტროთი არცთუ ისე შორს იყო.

ტანია შუშის ჭურჭელში ჩალაგებული შპროტი, ორი ცალი პამიდორი, კარაქი, პური და სირჩები გამოიტანა. დმიტრიევმა სირჩა აიღესო, რაც გადარჩა, ტანიას დაუსხა. ტანია ყოველთვის ცოტას სვამდა, ძალიან ჩქარა თვრებოდა.

— რა სადღეგრძელოსა ვსვამთ? — იკითხა ტანია.

— შენი კარგად ყოფნის.

— კეთილი, დავლიოთ! თუმცა არა, არ გინდა. მე ისედაც კარგად ვიქნები. მოდი, შენი კარგად ყოფნისა დავლიოთ: კარგი?

— კარგი. — დმიტრიევსთვის სულ ერთი იყო. სირჩა უკვე გადაეკრა და ახლა პამიდორს შეექცეოდა. მერე ჩუმად ჩაიქირქილა:

— ეს პამიდორები ნევიადომსკის სიდერის საფლავზე მოწეული ხომ არ არის?

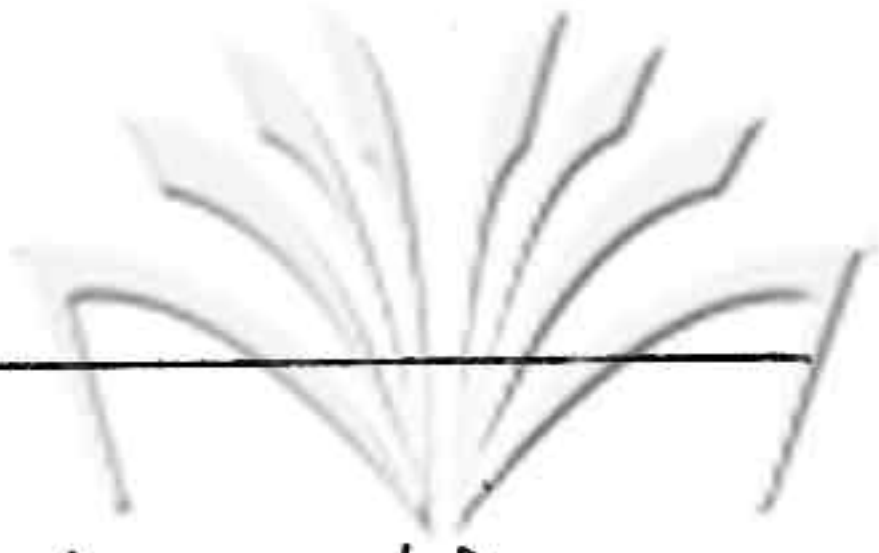
— იმიტომ, რომ შენ, საეჭვოა როდისმე კარგად იყო, — ისევ განაგრძო ქალმა, — მაგრამ ვთქვათ და როგორმე მაინც მოხდა. ჰოდა, აი, ამ კარგად ყოფნისა დავლიოთ.

დმიტრიევი აღარ ჩასძიებია, რას გულისხმობო. შეკითხვა ზედმეტად ჩათვალა. კონიაკმა სხეულში სითბო ჩაუღვარა, ტანიას შეჰყურებდა და პამიდორს გემრიელად ილუყმებოდა. წელში მოხრილი, მაგიდაზე ნიდაყვებდაყრდნობილი ქალი კი ოთახის კუთხეს ჩაფიქრებული მიჩერებოდა.

— წელში გაიმართე! — მამობრივი მზრუნველობით უთხრა დმიტრიევმა და ქალს ბეჭზე ხელი წაჰკრა.

ტანია გასწორდა, მაგრამ ოთახის კუთხისათვის თვალი არ მოუშორებია. კონიაკისაგან ვარდისფრად აფორაჯებულ, გაშეშებულ სახეზე აშკარა ტანჯვა ეხატა. წუთით ქალი საოცრად შეეცოდა, მაგრამ უმაღვე მოაგონდა, რომ სადღაც, შორს თუ ახლოს, მოსკოვ ქალაქის იქით, ამავე მდინარის პირას, სასიკვდილოდ, სატანჯველად განწირული დედა ელოდებოდა. ტანიას ტანჯვა კი სიცოცხლისეული იყო და შესაცოდოც არა სჭირდა რა. ამქვეყნად სიცოცხლისა და სიკვდილის გარდა სხვა არც არაფერია. ყველაფერი, რაც პირველს ხელეწიფება — ბედნიერებაა. ხოლო რაც მეორეს ძალუძს, ამ ბედნიერების განადგურებას ნიშნავს. მართლაც, რომ ამქვეყნად სხვა არა არის რა. დმიტრიევი უცებ ფეხზე წამოიჭრა, თითქოს ვიღაცამ ძალით წამოაგდო. „აბა ნახვამდის! გავიქეცი!“ — წარმოთქვა და კარისაკენ გაქანდა. ტანია ვერაფრის თქმა ვერ მოასწრო, თუმცა იქნებ არც აპირებდა რაიმეს თქმას.

დმიტრიევი მეტრომდე ავტობუსით მივიდა. რა თქმა უნდა, არავითარი ტაქსი არ შეხვედრია, — მეტროში ორჯერ გადაჯდა და ახალი გზის ბოლო სადგურში ამოვიდა. უინჯლავდა. პორიზონტზე თეთრად კაშკაშებდა შორს დარჩენილი მოსკოვის უზარმაზარი შენობები. აქ კი მხოლოდ მინდვრები იყო, ქვაბულეზამოდებული გაშლილი მინდვრები. სველ თიხაზე მიღები

ელაგა, ფხატკეცილის კიდეში, ზედ ბოძთან ტროლეიბუსის მომლოდინეთა რიგი გადახუციყო. ცაზე ღრუბლები ფენა-ფენა ეწყო. სულ ზემოთ მუქი იისფერი გაწოლილიყო. დაბლა ღია ფერის ფუმფულა ღრუბლები დაცურავდნენ. სულ ქვემოთ კი, ქარს ადევნებულ ღრუბლებს პატარ-პატარა ნაგლეჯები ორთქლის ბოლქვების მსგავსად დაფარფატებდნენ.

* *

ორმოცი წლის უკან, როცა დმიტრიევის მამა, გიორგი ალექსანდროვიჩი წითელ პარტიზანთა დასახლებაში სახლს აშენებდა, ეს ადგილი, ანუ პავლინოვო, აგარაკად ითვლებოდა. აგარაკი იყო იგი რევოლუციამდეც და სადარაჯოს აქეთ კონკებით მგზავრობდნენ. ოცდაათიან წლებში ვიტია საშუალო მოწაფე და ჩინებული ველოსიპედისტი გახლდათ. სენკევიჩისა და გუსტავ ემარის გატაცებით მკითხველი, არც ანკესობას იკლებდა და არც „ხუთას ერთის“ თამაშს. ზაფხულის დღეებში აქ იმ ძველი, დანჯღრეული ავტობუსით ამოდიოდა, ზვენიგოროდსკის მოედნიდან ყოველ საათში რომ გამოდიოდა. ავტობუსის ფანჯრები არ იღებოდა და შიგ ყოველთვის შეხუთული ჰაერი იყო, ჯვალს სუნად ყარდა იქაურობა. გზაზე ერთმანეთს მისდევდა უშენი ადგილები, ბოსტნები, პატარ-პატარა სოფლები, სამაცივრე, ქვის ღობის იქით აღმართული თეთრი აგურით ნაგები სკოლა, მერე ისევ მინდვრები, ბოსტნები, შემალგებაზე მდგარი ეკლესია და ბოლოს საგუბარის რკალის თვალწარმტაცი ხედიც იშლებოდა. ყურესთან უძრავად მდგარი მეთევზეთა მოშავო ნაგები ჩანდა და საწყალ ბიჭს გულს უტოკებდა. ავტოსადგურიდან მომავალი გზა ფიჭვნარზე გადადიოდა, წვიმისაგან ჩაშავებულ, წლობით შეუღებავ ჭიშკრებს შორის. იასამნის, ასკილის, ანწლის ბუჩქებს მიღმა სახლების წვრილად შემინული აივნებიც გამოკრთოდა. მერე ეს გრძელი ასფალტი თავდებოდა და მტვრიანი შარავნა იწყებოდა. მარჯვნივ, ზეგანზე ფიჭვნარი იყო შეფენილი. შიგ ფიჭვნარში კაი ხელა მოტიტვლებული ადგილი ჩანდა — ოციან წლებში აქ თვითმფრინავი ჩამოვარდა და ტყეს ცეცხლი წაეკიდა, — მარცხნივ კი კვლავ ჭიშკრები იყო ჩამწკრივებული. ერთ-ერთ ჭიშკართან, რომელიც ნორჩი არყის ხეებს ჯერაც ვერ დაეფარა, მორებით ნაგები ორსართულიანი სახლი იდგა. ეს ნაგებობა, სადღაც კანადის ტყეებში ფაქტორიის სახლს თუ არგენტინის სავა-ნაში გასიენდას უფრო ჰგავდა, ვიდრე აგარაკს.

სახლი „წითელ პარტიზანად“ წოდებულმა კოოპერატივმა ააგო. გიორგი ალექსევიჩი არ იყო წითელი პარტიზანი, იგი მისმა ძმამ, ნამდვილმა წითელმა პარტიზანმა, ვასილი ალექსევიჩმა მიიწვია. ვასილ ალექსევიჩის ორადგილიანი საკუთარი „ოპელიც“ ჰყავდა. იქვე მახლობლად, იმავე ნაკვეთზე, პატარა ბარაკი ჰქონდა მათ მესამე ძმას, ნიკოლაი ალექსევიჩს. ისიც წითელი პარტიზანი გახლდათ, საგარეო ვაჭრობაში მუშაობდა და თვეობით ხან იაპონიაში ცხოვრობდა, ხან ჩინეთში. ნიკოლაი ალექსევიჩმა ჩინეთიდან რაღაც სათამაშო ჩამოიტანა. სახელად მაჯონგი. წითელი ხის კოლოფის გამოსაწევ ოთხ თაროზე ასორმოცდაოთხი კოჭი ეტეოდა; ამ ქვებს ერთი მხარე ბამბუკისა ჰქონდა, მეორე — სპილოს ძვლისა. მაჯონგს პირველად დიდები მიაწყდნენ და ფულზე თამაშობდნენ. მერე, როცა უფროსებს მოსწყინდათ თუ საიმისოდ აღარა ჰქონდათ საქმე, ეს უცხო სათამაშო ნიკოლაი ალექსევიჩის შვილებისა და მთელი პავლინოვოს ბავშვთა კომუნის ხელში გადავიდა. ახლა აღარაფერი დარჩა იმ საღამოებისაგან, როცა პატე-ფონის დაკვრით ერთობოდნენ: «Утомлённое солнце нежно с морем прощалось».

ახლა ველარ გაიგონებ მეორე სართულზე ერთმანეთთან დაუსრულებლად მოდავე ორი ყრუ პარტიზანის კამათს, აღარც ნიკოლაი ალექსევიჩის პატარა ვერანდიდან ისმის იმ ძველი კამათლების ჩხაკუნი, ამქვეყნად თურმე მარტო ადამიანები კი არ ქრებიან, სრულიად იძირკვება მთელი საბუღარი, მოდგმა, თავიანთი ყოფით, საუბრებით, თამაშობებით, მუსიკით. ქრება ისე პირწმინდად, კვალსაც ვერ წააწყდები. მართალია, პავლინოვოში დარჩა ლორა, მაგრამ მის მეტი აღარავინ არის — არავინ, აღარც ერთი ადამიანი. ძმათაგან ყველაზე ადრე უფროსი, გეორგი ალექსევიჩი წავიდა ამქვეყნიდან — ინსულტისაგან გარდაიცვალა, ერთ წამში გათავდა კაცი. — მაშინ ამ დაავადებას აპოპლექსურ დარტყმას ეძახდნენ. ზაფხულის ერთ ცხელსა და შეხუთულ დღეს შუა ქუჩაში წაიქცა...

დმიტრიევს მამა ლანდად ახსოვდა. აგონდებოდა მისი შავი წვერ-უღვაში, ოქროსფერ ჩარჩოიანი სათვალე, ძალიან თხელი, საოცრად რბილი, თამბაქოსფერ წინწყლებიანი მოყვითა-ლო ჩესუჩის პერანგი და მის ქვეშ მოქცეული გვარიანი ღიბი. მეხსიერებაში ჩარჩენოდა მამის დამცინავი ღიმილიც. გეორგი ალექსევიჩი გზის ინჟინერი გახლდათ, მაგრამ მთელი

ცხოვრება ამ საქმის მიტოვებასა და იუმორისტული მოთხრობების წერის დაწყებაზე ოცნებობდა. მხოლოდ წერას თვლიდა ნამდვილ მოწოდებად. ჯიბეში ერთთავად უბის წიგნაკი ედო. დმიტრიევს ისიც დაამახსოვრდა, თუ რა სწრაფად და სახელდახელოდ ქმნიდა ხოლმე ნაირნაირ სასაცილო ამბებს. ერთ საღამოს მამასთან ერთად ბოსტანში კიტრების მოსარწყავად მიდიოდა. უეცრად ერთ-ერთი პარტიზანის დეიდა, მარია პეტროვნა დაინახეს. ქალი ფიჭვის ტოტებში გაჩხერილი ბურთის ჩამოგდებას ლამობდა, მის შვილიშვილს, პეტას რომ შეეგდო. მარია პეტროვნამ ჯერ ჯოხი აისროლა, ჯოხი ხეს შერჩა, ახლა ქალმა ფეხსაცმელი წაიხადა, მაგრამ დაბლა არც ის დაბრუნებულა. სანამ ბოსტანთან მივიდნენ, მამამ უცნაური ზღაპარი შეთხზა. თუ როგორ შეაგდო მარია პეტროვნამ მეორე ფეხსაცმელი, კოფთა, ქამარი, ქვედა ბოლო, რომ ეს ყველაფერი ფიჭვზე ეკიდა, ხოლო შიშველი ქალი ხის ძირში იჯდა. ვითომ მერე მატყვიმაც მოირბინა და ფიჭვის ხის ტოტებს თავისი შარვალი და ბათინკები შეაკიდა. რამდენიმე დღის შემდეგ მამა ქალაქიდან ჩამოვიდა და ყურნალი ჩამოიტანა, შიგ მოთხრობა „ბურთი“ იყო დაბეჭდილი. გეორგი ალექსევიჩი ძმებს დასცინოდა, ჭკუამოკლე ადამიანებად მიაჩნდა. ხუმრობით „ხისთავეებს“ ეძახდა. თვითონ მას უნივერსიტეტი ჰქონდა დამთავრებული, ძმებმა კი გიმნაზიაც ვერ დაამთავრეს. მაშინ ატყდა სამოქალაქო ომი, ერთი — კავკასიაში მოისროლა, მეორე — შორეულ აღმოსავლეთში გადააგდო. დედასთან საუბრისას მამას მუდამ უკვირდა, მაინც როგორ ხდება, რომ ასეთ ადამიანებს საზღვარგარეთ გზავნიან, არც ერთი ენის ანა-ბანა რომ არ გაეგებათ? ძმებს მაძღარ ცხოვრებასა და სიხარბეს საყვედურობდა, მასხრად იგდებდა იმ ჩინურ კამათლებს და დასვენების დღეებში ავტომობილთან დაუსრულებელ ჯახირს. ძმის ავტომანქანა „ოპელს“, არც მეტი და არც ნაკლები, ასო „ტ“-თი დაწყებული სიტყვით იხსენიებდა. ეს ის დრო იყო, როცა სოფელ კოზლოვოში ღვიძლი მამიდები ერთი მეორის მიყოლებით შიმშილით იხოცებოდნენ, მამიდაშვილებს მოსკოვში ჩამოსვლის სახსარიც არა ჰქონდათ. მხოლოდ ეს ერთი კაცი, გეორგი ალექსევიჩი, ეხმარებოდა როგორადაც შეეძლო.

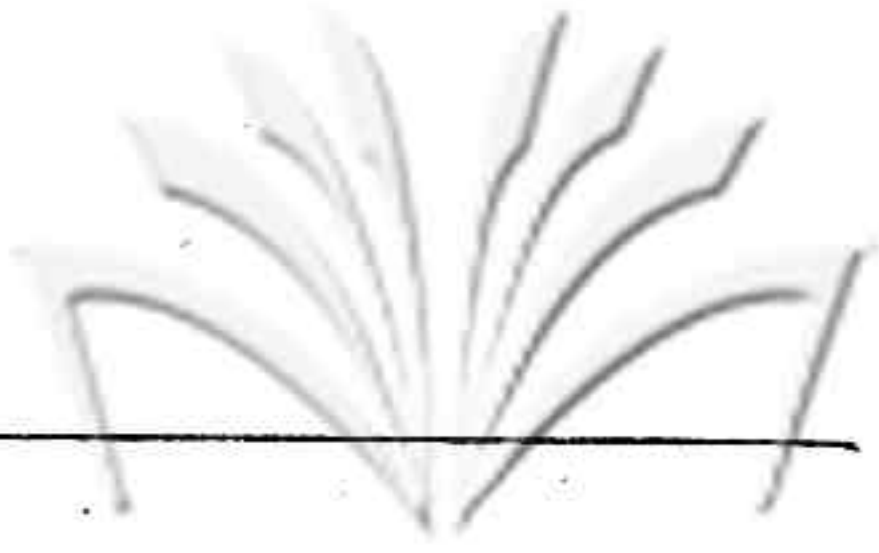
ძმებს კაი გვარიანი უსიამოვნება ჰქონდათ, თვეობით არ მიდი-მოდიოდნენ ერთმანეთთან. დედის აზრით, ამ ჩხუბებისა და იქიდან გამომდინარე ყველა უბედურების მიზეზი ცოლები იყვნენ, მარიანკა და რაიკა — წვრილბურჯუაზიული მეჩმანობით მოწამლული ქალები. თუმცა შემდეგ არც იმ საწყლებს დადგომიათ კარგი დღე.

მამა, საერთოდ, ძმებზე უკეთესი, ჭკვიანი და კარგი კაცი იყო. მაგრამ უიღბლო. ადრე გარდაიცვალა, ვერაფერის მიღწევა ვერ მოასწრო. აბა რა დარჩა მისი უბის წიგნაკიდან, რომელშიც იმდენი სასაცილო და მშვენიერი ამბები ეწერა? დიახ, ის უბის წიგნაკებიც ისევე გაქრა, როგორც ყველაფერი სხვა. როგორადაც გაქრა ნიკოლაი ალექსევიჩის ცოლი რაიკა, წითელ პარტიზანთა დასახლების ყველაზე ლამაზი და მოღურად ჩამცმელი ქალი. ისევე, როგორც გაქრა მდინარისპირა ქვიშიანი ფერდობი, სადაც ადრე დილით, გამთენიისას საუცხოო ანკესობა იმართებოდა. რვა საათის შემდეგ თევზი ტოვებდა ამ ადგილებს. სოფელსა და ნავსაბმელს შორის რახრახს იწყებდა სამდინარო ტრამვაი; გაჩნდნენ მოტორიანი ნაგებიც. თუ თევზაობა გინდოდა, იქითა მხარეს უნდა გასულიყავი. გაღმა ნაპირს მყუდრო ყურეები ჰქონდა და თევზიც იქაურობას აფარებდა თავს. მაგრამ თაკარა მზეში, იმ მოტიტვლებული მინდორის ხეშეშა ბალახზე ჯდომა, სადაც ერთი ხე თუ ბუჩქიც არსად იყო, არცთუ სასიამოვნო რამ გახლდათ.

დმიტრიევი ტროლეიბუსიდან ერთი გაჩერებით ადრე გადმოხტა, საოცრად მოუნდა იმ ადგილთან მისვლა, სადაც ერთ დროს მისი საყვარელი ფერდობი იყო. თუმცა იცოდა, რომ იქ ბეტონით ამოშენებული სანაპირო დაუხვდებოდა. ანკესობის ტრფიალნი მაინც არ იშლიდნენ, აქ ახლა ხიდს იქით აღმართულ ხუთსართულიან სახლებში მცხოვრებნი თევზაობდნენ. მისვლაც არ უჭირდათ — ტროლეიბუსით მგზავრობდნენ.

დმიტრიევი ქვის საფეხურებით ჩავიდა. ყველაფერი საფუძვლიანად და კარგად გაეკეთებინათ, ისე, როგორც კულტურის პარკში კეთდება ხოლმე. მერე წყლის დონიდან ორიოდ მეტრით ამადლებულ ბეტონის ფილებს მდინარის დინების მიმართულებით გაჰყვა. ასე თითქმის სახლამდე შეეძლო ევლო. მდინარის ნაპირი უკვე აღარ ჩამოიქცეოდა. წინათ, ყოველ გაზაფხულზე, მდინარე ნაპირს ჩამოარღვევდა ხოლმე, ზოგჯერ სკამებსა და ფიჭვებსაც კი წარიტაცებდა.

სველ ფილებზე ზეცის ანარეკლი კიაფობდა, მაგრამ აი, ერთი რეგენი მეთევზე რაა, ისიც არსად ჩანდა. თუმცა არა, იქით, ცოტა მოშორებით, ვიღაც ჩაცუცქულიყო. დმიტრიევი ნელი ნაბიჯით მიუახლოვდა. წყალი საოცრად წმინდა და დაუნაგვიანებელი ჩანდა, მაგრამ როგორღაც ჩამუქებული — შემოდგომის წყალი. დმიტრიევი მეთევზის ზურგს უკან შეჩერდა და ტივტივას დააკვირდა. დაახლოებით ხუთი წუთი მაინც უყურა. მერე შიში მოეძალა, უეცარი სულიერი

სისუსტე იგრძნო, მისი ფიქრი კვლავ იმ ძნელად გასამხელმა, ძნელად ამოსატყეველმა ამბავმა გაიყოლა. არც ლორასათვის იქნება ადვილი გასამხელი. ვინ იცის, იქნებ დასთან უფრო გაუჭირდეს ლაპარაკი, ვიდრე დედასთან. რა ქნას? რა თქმა უნდა, ყველაფერს მიუხვდებიან. თუმცა, შეიძლება, დედა ვერც მიხვდეს, თუ საქმეს სწორად ისე წარადგენს, როგორც ლენამ შესთავაზა. დედა ხომ საოცრად გულუბრყვილოა. მაგრამ აი, ლორა მაშინვე იაზრებს, ლორა ეშმაკია, გამჭრიახი, თან ლენაც ეჯავრება. ყველა იმ უსიამოვნებათა მიუხედავად, დედა როგორღაც მაინც შეეგუა რძალს, ისწავლა რაღაც-რაღაცებზე თვალი დაეხუჭა, რაღაცა ეპატიებიანა, ლორა კი პირიქით, წლების მატებასთან ერთად მატულობს მისი სიძულვილიც — ყველაფერი ეს. რა თქმა უნდა, დედის გამო. აკი ერთხელაც თქვა: — არ ვიცი, როგორი ადამიანი უნდა იყო, რომ დედაჩვენისთანა ქალს უპატივცემულოდ მოექცე.

ჭეშმარიტად, ქსენია ფეოდოროვნა უყვართ მეგობრებს, პატივს სცემენ თანამშრომლები, აფასებენ მოსკოველი თუ პავლინოველი მეზობლები. და მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი კეთილშობილი, დამთმობი ქალია, მზად არის ყველას დაეხმაროს და უთანაგრძნოს. ლორას კი არ ესმის... ოჰ, იგი ნამდვილად ვერა ხვდება, ვერა ხვდება! ლორამ ვერა და ვერ ისწავლა საქმეში ღრმად ჩაწვდომა. მისი ზერელე, განუსჯელი ფიქრები ერთთავად გამოჩხვერილია და ცუდად შეკერილი ბიჯაკიდან გამოჩენილ ცხენის ძუასავით იკბინება.

ყველაფერი სწორია, ნაღდი ჭეშმარიტებაა: დედას მუდმივად ვიღაც-ვიღაცები ახვევია და ამ ადამიანთა ბედს მართლაც, გულწრფელად იზიარებს. მის ოჯახში კარგა ხნობით ცხოვრობენ ხანში შესული, თითქმის უცნობი ადამიანები, გეორგი ალექსევიჩის მეგობრები, ან სულაც ბაბუის მეგობარი მიხრწნილი დედაბრები. მოდიან დასასვენებელ სახლებში შემთხვევით დამეგობრებული ადამიანები, მოსკოველ ექიმებს რომ სურთ გაესინჯონ. დედასთან აფარებენ თავს ინსტიტუტებში მოსაწყობად ჩამოსული შორეული ნათესავების გოგო-ბიჭები. დედა ცდილობს ყველას დაეხმაროს, უანგაროდ მიეშველოს. ან თუმცა რა დახმარება! დამაკავშირებელი ძაფები, რა ხანია, დაკარგულია და აღარც ჯანი მოსდევს. მაგრამ მაინც — ჭერით, რჩევით, თანაგრძნობით მაინც იმათთან არის. დიახ, დედა უანგარო დახმარების ტრფიალია. უფრო სწორად: ისეთნაირად უყვარს დახმარება, რომ ღმერთმა ნუ ქნას, რაიმე ანგარება გამოვიდეს. თუმცა სწორედ აქ იმალება ანგარება: კეთილი საქმეების კეთებისას, საკუთარი თავის კარგ ადამიანად წარმოდგენა. ლენამაც შენიშნა დედამთილის ეს პატარა სისუსტე და გაბრაზებისას ქმარს წასძახებდა ხოლმე: — დედაშენი ფარისეველია. დმიტრიევი ცოფდებოდა: ვინ არის ფარისეველი? დედაჩემია ფარისეველი? როგორ გაბედე ამის თქმა... — ყვიროდა განრისხებული და იწყებოდა ორომტრიალი. არც დედამ და არც ლორამ არ იცოდნენ, როგორ ბობოქრობდა ხოლმე დმიტრიევი მათ გამო. დიახ, რაღაცეებს ხვდებოდნენ, ზოგი რამის მოწმენიც იყვნენ, მაგრამ უსიამოვნებათა მთელი ჯაჭვი, შეუტრაცხყოფის ყველა ნაირსახეობა, ნატაშკას ზღუტუნია, რამდენიმე დღიანი დამღურება, ზოგჯერ ხელით შეხებაც კი, — რასაკვირველია, მათ ეს ამბები არ იცოდნენ.

ქალების აზრით, განსაკუთრებით ლორას მტკიცე რწმენით, დმიტრიევმა მათ ნელ-ნელა უმუხტლა, და განა აშკარად არ უთხრა, — ეჰ, ვიტკა, როგორ გაგვილუკიანოვდი. ლუკიანოვი ლენას მშობლების გვარი გახლდათ.

დმიტრიევმა უცებ გადაწყვიტა, ასე იქნებოდა თუ ისე, საქმე უნდა მოეგვარებინა, საბოლოოდ გადაეჭრა. შინ მისვლის ძალა არ ჰყოფნიდა და წუთებს იხანგრძლივებდა.

იქვე მეთევზის მახლობლად, ხის ყუთზე დაჯდა — როგორც ჩანდა, ისიც სათევზაო მოწყობილობა იყო — დიდი ხნის წინ დატოვებული, ერთიანად ჩამუქებული და ნესტიანი. დაჯდა თუ არა, ყუთი გვერდზე გადაიხარა და წონასწორობის შესანარჩუნებლად მიწისათვის ფეხების მიბჯენა დასჭირდა. მდინარის გაღმა, სადაც ერთ დროს მინდორი იყო, ახლა ბალაგანებითა და ჯიხურებით დამშვენებული უზარმაზარი პლაჟი გაემართათ. სკამსაწოლები ერთიმეორეზე შეეწყობთ, თუმცა ორი სკამსაწოლი, რატომღაც ახლაც ზედ წყლის პირას იდო და მუქ-ნაცრისფერ ქვიშაზე ცისფრად გამოირჩეოდა. გაღმა ნაპირზე ყველაფერს მუქი-ნაცრისფერი, ცემენტისფერი ედო. პლაჟის უკან ათი წლის წინ დარგული არყის ხის ნორჩი წარაფი აქოჩრილიყო, წარაფს იქით კი საცხოვრებელი სახლების თეთრი გორები იდგა, განსაკუთრებით ორი კოშკი ყელყელაობდა. მაინც როგორ ყველაფერი შეიცვალა იქ, გაღმა ნაპირზე ყველაფერი „გალუკიანოვდა“. რასაკვირველია, ყოველწლიურად იცვლება რაღაც-რაღაცები, მაგრამ თოთხმეტი წლის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ყველაფერი გალუკიანოვდა — საბოლოოდ და უიმედოდ. ვინ იცის, იქნებ, ეს არცთუ ისე ცუდია? და თუ ყველაფერი იცვლება — თვით სანაპირო, მდინარე და ბალახი, — გამოდის, ბუნებრივი ამბავია და ასეც უნდა მომხდარიყო.

* * *

შეუღლებს პირველ წელს დმიტრიევსა და ლენას პავლინოვოში მოუხდათ ცხოვრება. ლორა ჯერ კიდევ არ იყო ფელიქსის ცოლი და დედასთან ერთად მოსკოვში ცხოვრობდა. აგარაკი ცარიელი იყო. დმიტრიევსა და ლენას ცალკე ყოფნა უნდოდათ, თუმცა განმარტოება მაინც არ მოხერხდა. უყურადღებოდ მიტოვებული პავლინოვოს სახლი შესაკეთებელი აღმოჩნდა. სახურავიდან წყალი ჩამოდინდა. პარმალი ჩამპალიყო. ყველაზე მეტად საკანალიზაციო ორმო აწუხებდათ. მაღიმალ ივსებოდა, განსაკუთრებით წვიმების დროს და აუტანელი სუნის მთელ უბანს ეფინებოდა. ეფინებოდა და თან იასამნის, ცაცხვისა და ფლოქსის სუნს ერწყმოდა. იქაურები, რა ხანია, მიეჩვივნენ სურნელებათა ასეთ შერწყმას და სააგარაკო ცხოვრების განუყრელ საკუთრებად მიაჩნდათ. ორმოს შეკეთებაზე ფიქრიც კი უიმედოდ ეჩვენებოდათ, სჯეროდათ, რომ ამ საქმეს უსაშველოდ დიდი თანხა სჭირდებოდა. დასახლება გაღარიბდა. ძველი მოსახლეები ახლებით შეიცვალა — ადრინდელი მფლობელნი დაიხოცნენ თუ სადღაც გადაიკარგნენ. მათ მემკვიდრეებს — ქვრივებსა და ბავშვებს, საკმაოდ მძიმე ცხოვრება ჰქონდათ, სულაც არ ჰგავდა მოაგარაკე ხალხის ცხოვრებას. მაგალითად, წითელი პროფესორის ვაჟი, მარია პეტროვნას შვილიშვილი პეტკა, სატყეო ვაჭრობის ბაზაში უბრალო მტვირთავად მუშაობდა. დმიტრიევის მკვიდრი ბიძაშვილი, ვასილი ალექსევიჩის ვაჟი, ვალერკა ვილაც ნაძირალებს შეუამხანაგდა, ქურდობა დაიწყო და პატიმრობაშივე დაიღუპა. აგარაკთან დაკავშირებული საზრუნავებით თავგაბეზრებულმა და ქალაქის თანდათანობითი მოახლოვების წინასწარ გამჭვრეტელმა ზოგმა მემკვიდრემ თავისი წილი გაყიდა და დასახლებაში სულ სხვა ხალხი გაჩნდა — ადამიანები, რომელთაც წითელ პარტიზანებთან არავითარი კავშირი არა ჰქონდათ. მხოლოდ ის ცაცხვისა და არყის ხეები ყელყელაობდნენ, მებაღეობით გატაცებულმა დმიტრიევს მამამ ორმოცი წლის წინ რომ დაჰგო. ახლა იმ ტანაყრილ ხეთა კორომები ამაყად ამცნობდა ღობისკენ თვალგაქცეულ გამვლელებს — დასახლებაში ყველაფერი რიგზეა, ყველაფერი ჰყვავის, იფურჩქნება და ისე ხარობს, როგორც საჭიროა.

ერთხელ ლენას მამა, ივან ვასილევიჩი ლუკიანოვი ახალგაზრდების მოსანახულებლად ერთი დღით პავლინოვოში სტუმრად ავიდა. და აი, სწორედ ივან ვასილევიჩმა განაცხადა, რომ ოსტატი კალუგინი, ვინც ოცდაათი წლის მანძილზე დასახლებაში წყალსადენის მილების შემკეთებლად მუშაობდა, ერთი თაღლითი და არამზადა ვინმეა, რომ იგი შეკრულია საკანალიზაციო ორმოს ამომტუმბავ ასენიზატორებთან და პარტიზანის დასახლებაში, მცხოვრებთ თვითნებურად ყვლეფს. თქვა ისიც, რომ მისი აზრით, ორმოს შეკეთებას არცთუ ბევრი დრო სჭირდებოდა და არც ისე ძვირი დაჯდებოდა. ყველანი გაოცდნენ. შეკრიბეს ფული. ივან ვასილევიჩმა მუშები მოიყვანა და ზუსტად ერთ კვირაში ორმო შეაკეთეს. წითელ პარტიზანთა მემკვიდრენი შიშობდნენ, განაწყენებული კალუგინი დასახლებას მიატოვებსო, მაგრამ ივან ვასილევიჩმა ისე ოსტატურად მოახერხა, ეს ძველი ლოთი არავის განაწყენებია. თვით ივან ვასილევიჩისადმი განსაკუთრებული მოწიწებით განიმსჭვალა, ის კი არა, „ვასილიჩსაც“ კი ეძახდა.

თავისი აზრების, პირდაპირ, შეულამაზებლად გამოთქმის მოყვარულმა ლორამ არც ახლა დააყოვნა, — ლოთმა კალუგინმა იმიტომ მოუთმინა, რომ ივან ვასილევიჩის სახით თავისი კაცი დაინახა... აბა სად დაიქირავა მუშები? სად იშოვა აგური? ცემენტი? ცხადია, ფარული, უპატიოსნო გზით. დედა აღშფოთდა: — „შენ საიდან იცი? ვინ მოგცა უფლება ასე დაუსაბუთებლად, ასე უდიერად ახსენო ადამიანები?“ — „ჰო, არ ვიცი, არ ვიცი, იქნებ ვცდები, — იღიმებოდა, — ეს მხოლოდ ჩემი მოსაზრებაა. ვნახოთ, მომავალი გვიჩვენებს...“

ივან ვასილევიჩი, ჭეშმარიტად, ყოვლისშემძლე კაცი გახლდათ. მისი მთავარი ძალა ადამიანებთან კავშირი, მრავალწლიანი ნაცნობობა იყო. ნახევარი წლის შემდეგ პავლინოვოს აგარაკზე ტელეფონიც დადგა. ხელობით მეტყავე, დაბალი გახლდათ. მუშაობა ჯერ კიდევ 1926 წელს, ქალაქ კირსანოვოში დაეწყო კერძო მესაკუთრესთან. მერე, როცა მარინა რომაიზე ნეპმანისათვის ჩამორთმეული ერთი პაწაწკინტელა ფაბრიკის დირექტორად დააწინაურეს, მისი მომავალიც ადმინისტრაციული გზით წარიმართა. დმიტრიევმა იგი უკვე მოხუცი გაიცნო. ჩაძინებულს, ინფარქტგადატანილი, სულისხუთვით შეწუხებული კაცი. ათასი ჭირ-ვარამი და ქარიშხალი ჰქონდა გამოვლილი. არ დაჰკლებია მის დაღუპვას მოწადინებული ნაირნაირი ვივინდარების ცილისწამება, სამუშაოდან მოხსნა, პარტიული სასჯელი, მერე ისევ აღდგე-

ნა, დაწინაურება. მაგრამ როგორც თვითონ ამბობდა, — ასეთ დროს მას მხოლოდ ერთი რამე — ფხიზლად ყოფნა შეელოდა.

ძვალ-რბილში ჰქონდა გამჯდარი ყველაფრისათვის ეჭვის თვლით შეეხედა, მუდამ ფხიზლად ყოფილიყო და ეს ყოველ წვრილმანში მჟღავნდებოდა. მაგალითად, ღამით დაძინების წინ დმიტრიევს ჰკითხავდა: „ვიქტორ, კარს კაუჭი გამოაბით!“ — „ღიახ“, — იყო დმიტრიევის პასუხი, მაგრამ ერთი წამი და დმიტრიევს უკვე ესმოდა დერეფანში კარის შესამოწმებლად გამოსული სიმამრის ფლატუნი (ეს იყო შემდეგ, როცა უკვე ქალაქში, ლუკიანოვების ბინაში ცხოვრობდნენ). ზოგჯერ დმიტრიევი ისე აინთებოდა, ხმამაღლა შეუყვირებდა კიდეც: „ივან ვასილიევიჩ, დმერთმანი, ვერ გამიგია, მაშინ რატომ მეკითხებით?“

„ჩემო ოქრო კაცო, გული ნუ მოგივა, მე ამას ისე, უნებურად, უბოროტოდ, განუზრახველად ვაკეთებ“. სასაცილო ის გახლდათ, რომ ყველასა და თვითთულისადმი, პირველ რიგში ოჯახის წევრებისადმი, ასევე უნდობლობით იყო გამსჭვალული მისი ცოლი ვერა ლაზარევნაც. აი, ზოგჯერ დარეკავდა ხოლმე საიდანაც და ლენას მოიკითხავდა. დმიტრიევიც პასუხობდა, ლენა შინ არ არისო. გავიდოდა რამდენიმე წუთი და ვერა ლაზარევნა ახლა უკვე შეცვლილი ხმით ისევ ლენას ეძახდა. უფრო სასაცილო სცენები საღამომობით იმართებოდა ხოლმე, როცა სიდედრ-სიმამრი ერთმანეთს წამლებს ასმევდნენ. „შენ რა წამალი დამალევიწ, ივანე?“ — „რა დაგალევიწ და რაც მთხოვე“. — „მაინც რა, სახელდობრ, აბა, მითხარი!“ — „როგორც ვიცი, დიბაზოლი მთხოვე“. — „მერე შენ დიბაზოლი მომეცი?“ — „რასაკვირველია, დიბაზოლი“. — „ნამდვილად დიბაზოლი?“ — „მაინც რატომ მეკითხებით?“ — „იცი რა. შენი ჰირიმე, აბა, ერთი ის გარეკანი მიჩვენე, საიდანაც აბი ამოიღე, რატომღაც მგონია, რომ ეს დიბაზოლი არ იყო...“

ასეთი საუბრების გაგონება ერთ დროს დმიტრიევს სიცილს ჰგვრიდა, ეცინებოდა სიმამრის საყვარელ გამოთქმებზეც: „ამასთან დაკავშირებით, ქსენია ფეოდოროვნა, მე ჩემის მხრივ, შემდეგ აქსიომას მოგახსენებთ.“ ან კიდეც: „მე არასოდეს გყოფილვარ მამის როლის ტექნიკური შემსრულებელი და ელენასგანაც ამასვე ვითხოვ“. დმიტრიევს დედა ახალშეძენილ მოყვარეს „სწავლულ მეზობელს“ ეძახდა, ზურგს უკან, რა თქმა უნდა. — თუმცა, არც უჭკუო კაცად მიაჩნდა, რაღაცით ესიმპათიურებოდა კიდეც. მაგრამ აი, ინტელიგენტად კი, სამწუხაროდ, ნამდვილად არ თვლიდა. ისიცა და ვერა ლაზარევნაც, სულ სხვა ყაიდის, როგორც იტყვიან, „ცხოვრების მცოდნე“ ადამიანები იყვნენ. რას იზამ, არცთუ ცუდი საქმეა სხვა ყაიდის ხალხთან დამოყვრება. ახალი სისხლის შეშხაპუნება. სხვისი გერგილიანობის გამოყენება. ცხოვრების უცოდინარი ეს ადამიანები, ხანგრძლივად ერთად ცხოვრების მანძილზე, ცოტა არ იყოს, ერთმანეთს აწუხებდნენ. — სწორედ იმ თავიანთი კეთილშობილური უუნარობით, რითაც გუნებაში ამაყოფდნენ კიდეც.

განა შეეძლო დმიტრიევს ან ქსენია ფეოდოროვნას ან თუნდაც ვინმე სხვას, დმიტრიევების ოჯახის წევრს ისე ადვილად და მარჯვედ წარემართა აგარაკის რემონტი, როგორც ეს ივან ვასილიევიჩმა მოახერხა? ღიახ, რემონტიც გააკეთა და ამ საქმისათვის საჭირო ფულიც ასესხა. დმიტრიევი და ლენა თავიანთ პირველ ზაფხულს სამხრეთში გაემგზავრნენ. აგვისტოში უკან რომ დაბრუნდნენ, ის ძველი ოთახები ველარც კი იცნეს — კრიალებდა იატაკები, თეთრად ქათქათებდა ფანჯრების ჩარჩოები და კარები. ყველა ოთახში ნახატებამოტვიფრული, ძვირფასი შპალერი იყო გაკრული, ერთში — მწვანე, მეორეში — ლურჯი, მესამეში — მოწითალო ყავისფერი. ავეჯი კი, მართალია, ისევ ის იდგა, ჯერ კიდევ გიორგი ალექსეევიჩის ნაყიდი ძველი, ღარიბული ავეჯი. წინათ ეს სილატაკე თითქმის შეუმჩნეველი იყო. ახლა კი ამ გაკრიალებულ და გალამაზებულ ოთახებში განსაკუთრებით ხვდებოდა თვალს, მართლაც რა უკიდურესი სილატაკე იყო! საწოლების ნაცვლად, ჯოჯინებზე დადგმული რკინის რაღაც ბადეები. ფანერის შეღებილი მაგიდები და კარადები, მოწნული ტახტი, რაღაც კიდეც ისევ მოწნული, უსაშველოდ ძველი და უვარგისი რამდენიმე ნივთი. იმ მწვანეშპალერიან დიდი ოთახიდან, სადაც ახალგაზრდები მოთავსდნენ, ლენამ მაშინვე გაიტანა მთელი ეს ხარახურა. მერე თუმცა ძალიან უბრალო, მაგრამ რამდენიმე ახალი ნივთი შეიძინა: გობანი, მოსწავლის საწერი მაგიდა, ორი სკამი, ლამპა, ფარდები. იქითა ოთახებიდან ორი ნოხიც გამოიტანა, ძველი, მაგრამ კარგი ბუხარული ნოხები. ერთი კედელზე ჩამოჰკიდა, მეორე იატაკზე დააგო. დმიტრიევს უკვირდა: რა შესანიშნავად გადასხვაფერდა ყველაფერი! აღფრთოვანებულმა დედასაც კი უთხრა: „შენე, რა კარგი გემოვნება აქვს ლენას! რამდენი წელია აქ ვცხოვრობთ და აბა თუ გვიფიქრია ამ ნოხის კედელზე ჩამოკიდება. არა, ლენა ნამდვილად დახვეწილი გემოვნების პატრონია!“

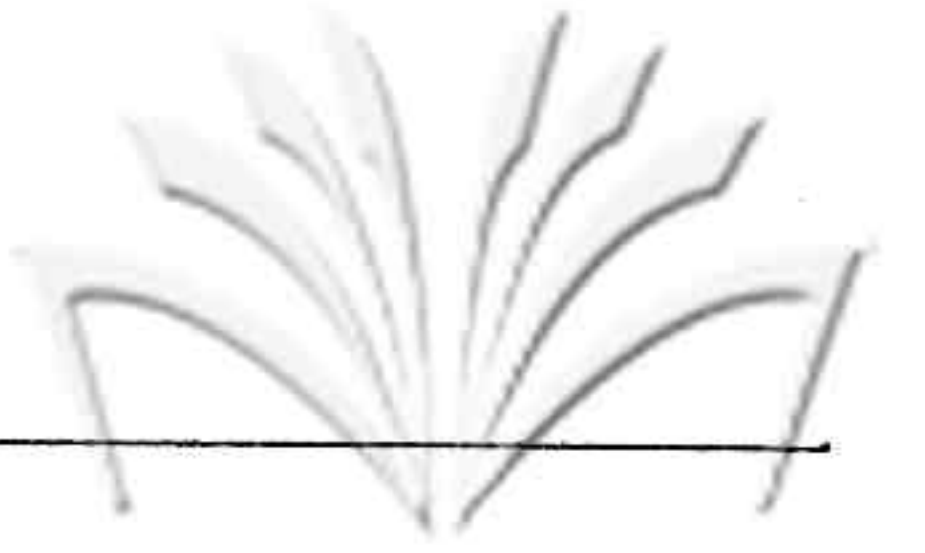
ლურჯი ფერის შუა ოთახში, ვერა ლაზარევნა და ივან ვასილიევიჩი მოთავსდნენ. ბავშვის

მომლოდინე ლენასათვის ხელის წასაშველებლად დროებით დარჩნენ და მხოლოდ აგვისტოსექტემბერს იქნებოდნენ. მოწითალო-ყავისფერ პატარა ოთახში ქსენია ფეოდოროვნა ცხორებდა, იშვიათად ლორაც. ჩამოდიოდა. სწორედ იმ დროს დაიწყო ლორასა და ფელიქსის მოსაწყენი რომანი და აღარ ეაგარაკებოდა. ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო ბაბუა, ქსენია ფეოდოროვნას მამა და ხანდახან სტუმრად ისიც ჩამოდიოდა. მოხუცს გასასვლელ ოთახში მოწულ ტახტზე უგებდნენ ხოლმე. ახლა უცნაურად გვეჩვენება, ნუთუ მართლა ასე იყო, რომ ყველანი ერთად ვერანდაზე დიდ მაგიდას ვუსხედით, ვსვამდით ჩაის, ქსენია ფეოდოროვნა ჭიქებში ასხამდა, ვერა ლაზარევნა ნამცხვარს ჭრიდა. ლორას ლორაჩკასაც კი ეძახდა და თავის საუკეთესო მკერავ ქალებს აცნობდა? ალბათ იყო. იყო, ნამდვილად იყო. მაგრამ მეხსიერებას არ შერჩა, გვერდზე ჩაიარა, ჩაინთქა, იმიტომ რომ მაშინ ლენას გარდა სხვა არა უნდოდა რა, ვერავის ხედავდა. იყო სამხრეთიც, დახუთული ჰაერი, ცხელი ბათუმი, ბაზრის გვერდით, დედაბერ ვლასტოპულოს სახლში ნაქირავეები ოთახი. ღამით სანაპიროზე ლენას გულისათვის ვიღაც აფხაზთან გამართული ჩხუბი. იმ აფხაზმა რესტორანში ლენას წერილის მიჩეჩება დაუპირა; იყვნენ უფულოდ, ცარიელა კიტრითლა გაჰქონდათ თავი. უდებემეს მოსკოვს. არაქათგამოცლილი, მზემოკიდებული შიშველი ლენა ზეწარზე გორაობდა. თვითონ კი ფოტოაპარატის გასაყიდად გარბი-გამორბოდა. შემდეგშიაც ყველაფერი ასევე გრძელდებოდა, თუმცა მერე იყო მოსკოვი, თვითონ უკვე მუშაობდა. მოგრიალდა კიდევ ერთი უცნაური ზაფხული. ბრინჯაოსფერ მულატად ქცეული ლენა კვლავ ზეწარზე იწვა, ისევ ბანაობა თითქმის ღამით, გაღმა ნაპირამდე გაცურვა გამოცურვა, შეგრილებული მინდორი, საუბრები, აღმოჩენები, დაუცხრომლობა, სიყვარულისა და ამბორისათვის ერთთავად გამზადებული ურცხვი თითები და ტუჩები. და სხვა-თა შორის: დაკვირვების უდიდესი უნარი! ჰო, რა ძალიან ზუსტად ამჩნევდა ლენა ვინმეს სუსტ თუ სასაცილო მხარეს! მას კი ყველაფერი მოსწონდა, ყველაფერი აოცებდა, გუნებაში უკვირდა, იბეჭდავდა.

დმიტრიევს მოსწონდა ლენას სილადე, ასე ადვილად რომ ეცნობოდა და უახლოვდებოდა ადამიანებს. ეს სწორედ ის თვისება გახლდათ, რაც მას აკლდა. განსაკუთრებით კარგად ლენას საჭირო ნაცნობობა გამოსდიოდა. პავლინოვოში სულ ახალი ჩამოსული იყო, რომ უკვე ყველა მეზობელს იცნობდა, მილიციის უფროსს, სანაოსნო სადგურის დარაჯებს, „შენობით“ მიმართავდა სანატორიუმის ახალგაზრდა დირექტორ ქალს, ვინაც ლენას სანატორიუმის სასადილო-დან სადილების გატანის ნება დართო. ეს კი პავლინოვოში უბრალო მოკვდავთათვის უმადლეს კომფორტად და დიდ წარმატებად ითვლებოდა. ახლა, როგორ შეახურა ლიბოს სართულზე მცხოვრები დუსია ნიჟნაია, როცა ამ დედაკაცმა, მისთვის ჩვეული თავხედობით, დმიტრიევების კუთვნილი ფარდულის დაცლა მოითხოვა. იმ ფარდულისა, რომელსაც აგერ ბოლო ათი წელია დამოუკიდებლად სარგებლობდა. დუსია ნიჟნაია პარმადიდან ისე გადაეშვა, გვეგონება ქარმა დაუბერაო. აღფრთოვანებული დმიტრიევი დედას ეჩურჩულებოდა: „ჰა, როგორ მოგწონს? ეს ჩვენნაირი დონდლო კი არ არის!“ მაგრამ დმიტრიევს ყველა ფარული აღტაცება მალე თავისთავად გაქრა. უკვე დაბეჯითებით იცოდა, რომ ლენაზე ლამაზი, ჭკვიანი და ენერგიული ქალი არც იყო და არც იქნებოდა. ჰოდა, რაღა საჭირო იყო აღფრთოვანება? ყველაფერი ბუნებრივი და ჩვეულებრივი გახდა. არავის ჰქონდა ისეთი ფაფუკი კანი, როგორც ლენას, არავის შეეძლო ისე მომხიბვლელად ეკითხა და ერთდროულად ეთარგმნა კიდევ აგატა კრისტის რომანები, როგორც ამას ლენა აკეთებდა, არავის შეეძლო იგი ისე ყვარებოდა, როგორც ლენას. თვითონ დმიტრიევი კი — ეს გამხდარი, უცნაურად ხუჭუჭქოჩრიანი კაცი, თითქოს გაოგნებულ-დარეტიანებული იყო, როგორც გონებადაქვეითებული, სიცხიანი ადამიანი, რომელსაც არც ჰამა უნდა, არც სმა, წევს ფარდებჩამოშვებულ ოთახში და ბურანში წასული თვლემს.

ზაფხულის მიწურულის ერთ საღამოს ლორამ ყურში წასჩურჩულა: „ვიტკა, ორი სიტყვა მინდა გითხრა...“ — დაბლა ჩასულები ბილიკს გაუყვნენ, მაგრამ ვიდრე ვერანდიდან დაცემული სინათლის კვადრატს არ გასცდნენ, ხმა არ ამოუღიათ. შემდეგ, როცა ცაცხვების ჩრდილში შევიდნენ, ლორამ როგორღაც გაუბედავი სიცილით დაიწყო: „ვიტკა, მინდა ლენაზე რაღაც გითხრა, შეიძლება? არ შეგეშინდეს, განსაკუთრებული არაფერია. შენ ხომ იცი, რა კარგი ურთიერთობა მაქვს ლენასთან, ძალიანაც მომწონს, თუმცა ჩემთვის მთავარი ის არის, რომ შენ ასე გიყვარს“. ეს შესავალი დმიტრიევს გულზე მოხვდა, არა, მთავარი ის სულაც არ იყო, რომ მას ლენა უყვარდა. ყურადღებადაძაბული დმიტრიევი სმენად იქცა. „მე უბრალოდ მაკვირვებს ზოგიერთი რამ. მოგეხსენება, ჩვენი დედა თავად არასოდეს არ იტყვის, მაგრამ მე ხომ ვხედავ... ვიტკა, ხომ არ გამინაწყენდები?“ — „არა, არა, როგორ გეკადრება! თქვი,

თქვი! — „ჰო, მარტლაც სისულელე, ყოვლად წვრილმანი ამბავია — მაგრამ ლენამ ჩვენს უკეთესი ფინჯნები წაიღო, მერე კიდევ ვედროს დედაჩემის ოთახის კართან დგამს...“ (ლმერთო ჩემო! — გაიფიქრა დმიტრიევმა. — და ამას ამბობს ლორკა!). „მე არ შემინიშნავს, — ხმამაღლა წარმოთქვა დმიტრიევმა. — ახლა კი ვეტყვი“. — „არ გინდა, არ არის საჭირო! ან კი რატომ უნდა შეგენიშნა! — ლორამ კვლავ გაუბედავად ჩაიციხა. — ესლა გაკლია ყოველგვარი სისულელე შეამჩნიო! მე კი დედას გავუჯავრდი, რატომ შენ თვითონ უბრალოდ, უწყინრად არ უთხარი-მეთქი: „ლენოჩკა, ჩვენ ფინჯნები გვჭირდება, თან ამ ვედროს კართან ნუ დამიდგამ, აი, იქ დადგი-თქო“. დღეს სწორედ ასე ვუთხარი და, არა მგონია, ლენას საწყენად დარჩენოდეს. თუმცა, დამერწმუნე, ასეთ წვრილმან რაღაცებზე ლაპარაკი მეტად უსიამოვნოა. თვითონ მე, აბა სულ სხვა რამ მეჩოთირა. ლენამ რატომღაც შუა ოთახიდან მამას სურათი ჩამოხსნა და გასასვლელში დაკიდა. დედასაც ძალიან გაუკვირდა. აი, ეს კი აღარ არის უმნიშვნელო, ყოფითი წვრილმანი და შენც უნდა იცოდე, ამას სულ სხვა რამ ჰქვია, უბრალოდ, უტაქტობა“. ლორა დადუმდა. ერთხანს ორთავენი ჩუმად განაგრძობდნენ გზას. დმიტრიევმა გაშლილი ხელისგული სპირვის ბუჩქებს გადაატარა და წვრილწვეტა ღერებმა თითები დაუჩიზვლიტა. „ახლა, ჩემო კარგო, პორტრეტთან დაკავშირებით, — როგორც იქნა, დაიწყო დმიტრიევმა, — ასეთი რამ მინდა გკითხო: თვითონ შენ, ლორხენ, უცხო ოჯახში რომ მიხვიდე, რამე უტაქტობა, შეცდომა არ მოგივა?“ — „შესაძლოა, მაგრამ ამდაგვარი არა. საერთოდ კი, ჩემი აზრით, გაჭრილად თქმა ჯობს, როცა იტყვი ყველაფერი გაირკვევა და მოგვარდება“.

დმიტრიევს პორტრეტის თაობაზე იმ დამით ლენასათვის არაფერი უთქვამს, დილით ჰკითხა მხოლოდ. ლენა გაოცდა — კედლის საათისათვის ლურსმანი მჭირდებოდა, ეს იყო და ეს, არავითარი სხვა განზრახვა არ მქონიაო. თან ისიც ეუცნაურა, ასეთი უბრალო ამბავი თვითონ ქსენია ფეოდოროვნამ რატომ არ მითხრა, რაღა შენ თავს მიგზავნის ელჩად და ყოვლად წვრილმან ამბავს ასე აზვიადებსო.

— ქსენია ფეოდოროვნას ამ ამბავზე კრინტიც არ დაუძრავს, — უთხრა დმიტრიევმა.

— მაშ ვინღა გითხრა?

დმიტრიევმაც სულელურად წამოაყრანტალა, ლორამ მითხრაო (რამდენი ასეთი სულელური „წამოყრანტალება“ ახსოვს).

— შენმა დამ, როგორც ჩანს, შემჩნევების მოცემა ივალდებულა, ხან პირადად და ხანაც მესამე პირის მეშვეობით.

იმ საღამოს ქალაქიდან დაბრუნებულ დმიტრიევს შინ უჩვეულო სიწყინარე დაუხვდა. ლენა მაშინვე არ გამოგებებია, მხოლოდ რამდენიმე წუთის შემდეგ გამოვიდა და რაღაც შეუსაბამოდ ჰკითხა: „სადილი გაგიცხელო?“

ლორა მოსკოვში წასულიყო. დედა თავის ოთახიდან არ გამოდიოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ვერა ლაზარენა გამოჩნდა. გაპუღრულ-გამოწყობილ ქალს ყელზე შემოხვეული მძივების ასხმულა დიდ მკვრდზე სცემდა. დმიტრიევს მიუახლოვდა და დიმილით უთხრა: „მე და ივან ალექსევიჩი დიდ მადლობას მოგახსენებთ მასპინძლობისათვის, თქვენს დაბრუნებას ველოდით, თორემ აქამდე წავიდოდით. ივან ვასილიევიჩი ახლა მანქანას მოიყვანს“. წამით გაღებულ კარიდან დმიტრიევმა ძველ ადგილას დაკიდებულ მამის პორტრეტს მოჰკრა თვალი. „რატომ ასე უეცრად? — ჰკითხა დაინტერესებულმა დმიტრიევმა. — აკი მთელი სექტემბერი აქ ვიქნებითო?“ — „ჰო, მაგრამ ათასი საქმე გამოგვიჩნდა — ივან ვასილიევიჩს სამსახურში, მე კიდევ — შინ, მოსახარში მაქვს მურაბები და საერთოდ — აღარ მოგწყინდათ ეს ძვირფასი სტუმრები...“

ცოტა ხნის შემდეგ მძახლებთან დასამშვიდობებლად ფეოდოროვნაც გამოვიდა. როგორღაც ნირწამხდარი ჩანდა — სთხოვდა, კიდევ ჩამობრძანდითო. ვერა ლაზარენა არაფერს დაჰპირებია. „არა მგონი ჩამოსვლა მოვახერხოთ, ძვირფასო ქსენია ფეოდოროვნა. უამრავი მოსაგვარებელი საქმე გვაქვს. ახლა რამდენი მეგობარი გვთხოვს გვინახულეთო, ისინიც აგარაკებზე გვეპატიუებიან...“

ლენას მშობლები გაემგზავრნენ, დმიტრიევი და ლენა კი მეზობელ აგარაკზე პოკერის სათამაშოდ გადავიდნენ. გვიან დამით დაბრუნებული დმიტრიევი დედამ თავის მოწითალო-ყავისფერ შპალერთან ოთახში იხმო და უთხრა: „ძალიან ცუდ გუნებაზე ვარ, იმ ამბის გადამკიდე ვეღარ დამიძინია“. დმიტრიევი ვერ მიხვდა: — „რა ამბის?“ — „აი, იმათი წასვლის გამო“.

დმიტრიევს მეზობლებთან ორი სირჩა კონიაკი გადაეკრა, ოდნავ შებრუებულმა ხელი ჩაიქნია და წყენით წარმოთქვა: „ეგ არაფერი, დედაჩემო! ღირს კია ამაზე ლაპარაკი?“ —

„არა, ლორა მაინც დიდი თავშეუკავებელი ვინმეა. ვინ რჯიდა, რატომ წამოიწყო ყველაფერი ეს? შენც რატომ ჩაუკაკლე ლენას ან თუნდაც იმან რატომ გადასცა თავის დედას. აქ ისე, მართლაც რომ უაზროდ წავიკინკლავეთ“ — „იმიტომ, რომ არ იყო საჭირო სურათების გადაადგილება! — გამკაცრებული ხმით წარმოთქვა დმიტრიევმა და თითი დაიქნია. უეცრად არბიტრად წარმოიდგინა თავი და სადღაც ესიამოვნა კიდევ. — რა ვქნათ ახლა, წავიდნენ და, ღმერთმა მშვიდობით ატაროთ. რაც შეეხება ლენას, ჩემთვის ერთი სიტყვაც არ უთქვამს. იგი ნამდვილად, ჭკვიანი ქალია. ასე რომ, ნუ ღელავ, დედიკო, ახლა ადექი და მშვიდად დაიძინე“. ვაჟმა დედას ლოყაზე აკოცა და მაშინვე გაშორდა.

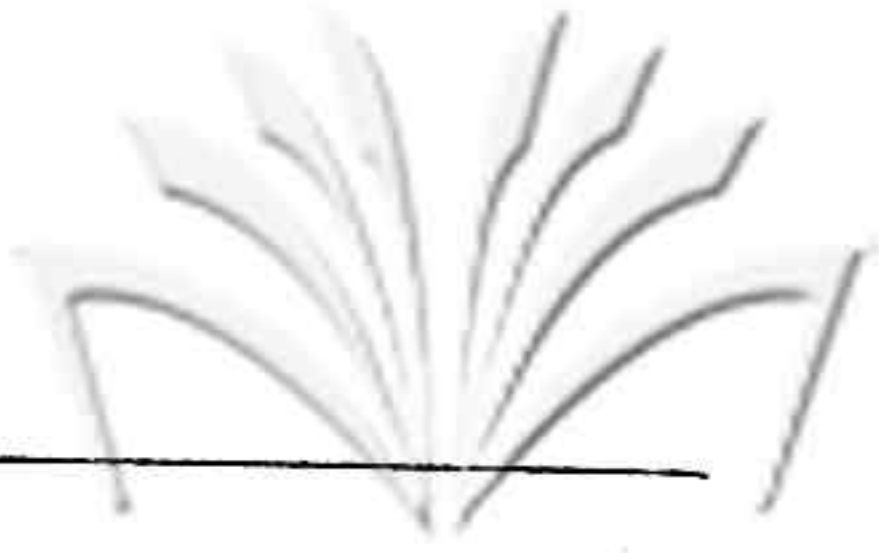
მაგრამ როცა ლოგინში ლენას მიუწვა, ქალი კედლისკენ გაიწია და ჰკითხა, ქსენია ფეოდორონას ოთახში რატომ შეხვედიო. დმიტრიევმა საშიშროება იგრძნო, რაღაც მიკიბ-მოკიბა, თან უარობდა, თან იმას ეუბნებოდა, დავიღალე, მეძინება და საერთოდ ახლა სხვა რამ მწადიაო. მაგრამ ლენამ, მუქარით იყო თუ ალერსით, მაინც დასტყუა ის, რისი გაგებაც სურდა. მერე ქმარს განუცხადა, ჩემი მშობლები მეტად ამაყი ადამიანები არიან. განსაკუთრებით ამაყი და თავმოყვარეა ვერა ლაზარევნა. საქმე ის არის, რომ მთელი სიცოცხლე იგი თვითონ იყო თავისი თავის ბატონ-პატრონი, ამიტომ სიტყვაც რომ გადაუკრას ვინმემ მავანზე ხარ დამოკიდებულიო, ძალიან განაწყენდებაო. „ჰო, მაგრამ დამოუკიდებლობა როგორღა მოახერხა, როცა მთელი სიცოცხლე არსად უმუშავია და ივან ვასილიევიჩის კმაყოფილებაზე ცხოვრობდა?“ — გაიფიქრა გუნებაში, მაგრამ ხმამაღლა სულ სხვა ჰკითხა: მაინც რითი შეიბღალა ვერა ლაზარევნას დამოუკიდებლობა?“ — თურმე ნუ იტყვით და, როცა ლენამ ვერა ლაზარევნას დმიტრიევს მამის სურათის გადაადგილებასთან დაკავშირებული ლაპარაკი უამბო, ქალს ესდა აღმოხდენია: „ღმერთო ჩემო, ნუთუ ის იფიქრეს, რომ ამ ოთახზე ჩვენ გავაცხადებთ პრეტენზიას?“ დმიტრიევს სულ მთლად აერია დავთრები: — რა პრეტენზია, ან რატომ უნდა ჰქონოდათ პრეტენზია? ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ახლა ამ წუთში, მას სულ სხვა რამ ეწადა. ბოლოს მაინც იმით დამთავრდა, რომ ლენამ დმიტრიევს პირობა დაადებინა, ხვალ სამუშაოს დამთავრების შემდეგ ვერა ლაზარევნას დაურეკავდა და რბილად, ტკბილად, პორტრეტისა და წყენის გაუხსენებლად, ისევ პავლინოვოში მოიწვევდა. ისინი, რა თქმა უნდა, ძალიან ამაყი ადამიანები არიან და პავლინოვოში არ ამოვლენ, მაგრამ სინდისის მოსაწმენდად დარეკვა აუცილებელიაო, — უმტკიცებდა ლენა.

დმიტრიევმა დაურეკა. ამოვიდნენ მეორე დღესვე.

მაინც რამ გაახსენა ახლა ეს ძველი ამბავი? მერე ხომ ამაზე გაცილებით უფრო დიდი უსიამოვნებებიც ჰქონდათ. ალბათ იმიტომ, რომ ეს იყო პირველი და საუკუნოდ აღებეჭდა მესხიერებაში. დმიტრიევს ისიც კი ახსოვდა, როგორი პალტო ეცვა მეორე დღეს ამოსულ ვერა ლაზარევნას, საკუთარი ღირსების შეგნებით ამაყად და თავმომწონედ რომ იყურებოდა და მარჯვენა ხელში ტორტიანი კოლოფი ეჭირა.

სწორედ იმ შემოდგომაზე, როცა ლენა ნატაშკას გაჩენას ელოდა, პაპასთან დაკავშირებული ამბებიც მოხდა. დმიტრიევს პაპა დიდი ხნის უნახავი ჰყავდა, მაგრამ გულში უხსოვარდროიდან შემონახული ბავშვური ერთგულება უღვივოდა. მოხუცი იმდენად შორს იყო ყველა იმ ლუკიანოვობისაგან, რომ ბევრ რამეს საერთოდ ვერცა ხვდებოდა. უაზრობა იყო, რა თქმა უნდა, მისი მოწვევა იმ დროს, როცა იქ ეს ადამიანები ცხოვრობდნენ, მაგრამ მაშინ ჯერ კიდევ ვერავინ ვერაფერს ხვდებოდა და ვერც წარმოედგინათ. პაპა მოსკოვში ახალი დაბრუნებული იყო და მისი მოუპატიუებლობა არ იქნებოდა. მძიმედ დაავადებულ მოხუცს დასვენება სჭიროდა. ერთი წლის შემდეგ ქალაქის სამხრეთ-დასავლეთით პაპას ბინაც მისცეს.

გაკვირვებული პაპა დმიტრიევს ეკითხებოდა: „დღეს ჩვენთან ტახტის გადამკვრელი ვიღაც მუშა მოვიდა და შენმა მშვენიერმა ელენემ და არანაკლებ მშვენიერმა სიდდერმა „შენობით“ დაუწყეს ლაპარაკი. რას ნიშნავს ეს? ახლა ასეა მიღებული? შენობით ელაპარაკო ოჯახის პატრონ „ორმოცი წლის კაცს?“ მერე პაპამ კიდევ უფრო სასაცილო და უსაშველოდ მოსაწყენი საუბარი გაუბა ლენას და დმიტრიევს იმის გამო, რომ მათ რადიომალაზიის გამყიდველს ორმოცდაათი მანეთი აჩუქეს რადიომიმღების გადანახვისათვის. ახალგაზრდები უხსნიდნენ და თან სიცილით იგულებოდნენ, რომ ვერაფერი გააგებინეს. მერე ლენამ სიცილითვე დასძინა: „ფეოდორ ნიკოლაევიჩ, თქვენ ნამდვილი მონსტრი ხართ! თქვენთვის არავის უთქვამს ეს? დიახ, კარგად შენახული მონსტრი ხართ!“ არა, პაპა მონსტრი არ იყო. უბრალოდ, სამოცდაცხრამეტი წლის ღრმად მოხუცი კაცი გახლდათ. ასეთი მოხუცები რუსეთს ბევრი როდი შემორჩა, პეტერბურგის უნივერსიტეტდამთავრებული იურისტები მით უფრო. აბა, ისეთი, ვინც ჭაბუკობისას რევოლუციურ საქმიანობას ეწეოდა, იჯდა ციხეში, იწვნია გადასახლება, გაიქცა საზ-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ღვარგარეთ, მუშაობდა შვეიცარიაში, ბელგიაში, იცნობდა ვერა ზასულიხს — ერთი ორიოთხეული იქნებოდა. ამ თვალსაზრისით, პაპა იქნებ მართლაც მონსტრი იყო.

აბა რა საუბარი უნდა გაეხა ასეთ კაცს ივან ვასილიევიჩთან და ვერა ლაზარევიჩთან? მერე და როგორ ცდილობდა ორთავე მხარე, მაგრამ საერთო მაინც ვერაფერი გამოიხატეს. ივან ვასილიევიჩსა და ვერა ლაზარევიჩს მოხუცი პაპის წარსული სულაც არ აინტერესებდათ, ხოლო თანამედროვე ცხოვრებას პაპა ისე ნაკლებად იცნობდა, რომ რაიმე სასარგებლო ცნობის მიწოდება ნამდვილად არ შეეძლო. ჰოდა, აქი დარჩა კიდევ ბებერი ბებრად თავისთვის და განცალკევებით. დაფაჩუნობდა ვერანდაზე და იაფფასიან აყროლებულ პაპიროსებს აბოლებდა. ბაბუას ვერა ლაზარევიჩა, ჩვეულებრივ, მხოლოდ პაპიროსის წვევაზე ესაუბრებოდა.

ბაბუა ჩია ტანის, ზეზეურად ჩამომხმარი კაცი იყო. მოთრიმლული, ჟანგისფერი სახის კანი და მძიმე მუშაობისაგან დამახინჯებული, დაღრეჯილი, გაშეშებული თითები ჰქონდა. ყოველთვის ლაზათიანად ეცვა, უპალსტუხოდ პერანგს არ ჩაიცვამდა. ბიჭის შესაფერ, ორმოც ნომერ ბათინკებს ჯერ ლაპლაპს დააწყებინებდა და მდინარის პირას სასეირნოდ ისე ჩადიოდა.

სექტემბრის თვის ერთ-ერთი უკანასკნელი თბილი კვირა დღე იდგა და ერთად თავშეყრილებმა სეირნობა მოიწადინეს, — რა ხანია საუბრებში უკვე დაძაბულობა იგრძნობოდა, — კაცმა თქვას, ეს ლაშქრობა, არც არავის სჭირდებოდა, მაგრამ როგორღაც შემთხვევით, ყველამ ერთად მოიყარა თავი და ერთადაც გასწიეს.

ზღვა ხალხი გამოსულიყო გარეთ. ხეტიალობდნენ ტყეში, მდინარის სანაპიროზე, ყველა მერხი დაკავებული იყო: ვის სპორტული კოსტიუმი ეცვა, ვის პიჯაკი, ახლდათ ბავშვები, პატარ-პატარა ძაღლები, ეჭირათ გიტარები და გაზეთში გახვეული ნახევარლიტრიანები. დმიტრიევმა მოაგარაკეებს დასცინა: „ეშმაკმა უწყის, რა ხალხს არ შეხვდები. მახსოვს, ომამდე ამ ადგილებში პენსნიანი, მოკლე წვერიანი ხალხი სეირნობდა...“ მოულოდნელად ვერა ლაზარევიჩამ სიძეს მხარი დაუჭირა და თქვა: „დიახ, პავლინოვო რევოლუციამდეც მშვენიერ სააგარაკო ადგილად ითვლებოდა. მაგონდება, ბავშვობისას აქ ბიძაჩემთან ამოვდიოდი. რესტორან „პორეჩიეში“ ბოშები მღეროდნენ, ის რესტორანი მერე დაწვეს. საერთოდ, აქ დარბაისელი, კარგი ხალხი ცხოვრობდა. ბირჟის მოთამაშენი, კომერსანტები, ადვოკატები, არტისტები, იქ, ტყის ნაკაფზე კი შალიაპინის სააგარაკო სახლი იდგა.“

დაინტერესებულმა ქსენია ფეოდოროვანამ მძახალს ჰკითხა: „ვინ იყო თქვენი ბიძა? ვერა ლაზარევიჩამაც უპასუხა: „მამაჩემი უბრალო მუშა გახლდათ, ტყავის ოსტატი — ჭონი, მაგრამ ძალიან კარგი, კვალიფიციური მოხელის სახელი ჰქონდა და ძვირადღირებულ შეკვეთებსაც იღებდა...“ — დედიკო, — უეცრად გაიცინა ლენამ, — შენ ბიძაზე გეკითხებიან, შენ კი მამის ამბავს ჰყვები. როგორც მერე გამოირკვა, ბიძას ტყავის ნივთების: ჩანთების, ჩემოდნების, პორტფელების საკუთარი მაღაზია ჰქონდა, ზედ კუზნეცკის ხილთან, მეორე სართულზე, სადაც ახლა ქალთა ტანსაცმლის მაღაზიაა. — იქ ზუპის დროსაც ტყავის მაღაზია იყო, მაგრამ იგი უკვე ბიძაჩემისა აღარ გახლდათ. ბიძაჩემი ცხრამეტ წელს, შიმშილობის დროს, სადღაც გაქრა. არა, არსად არ გაქცეულა, არც მომკვდარა, უბრალოდ, სადღაც დაიკარგა. ივან ვასილიევიჩმა ქალს თხრობა შეაწყვეტინა, იგრძნო, ცოლის ავტობიოგრაფიული მონაცემები დიდად რომ არავის აინტერესებდა.

უეცრად, აქამდე მდუმარედ მყოფი პაპა ალაპარაკდა და დმიტრიევს მიმართა: „ძვირფასო ვიტია, აბა წარმოიდგინე, შენი სიდედრის ბიძას რომ იმ დრომდე ეცოცხლა, როცა აქ პენსნიანი კაცები სეირნობდნენ, როგორ გგონია, რას იტყოდა? უთუოდ იმასვე: ეშმაკმა უწყის, რა ხალხი აღარ დადის ახლა პავლინოვოში! სეირნობენ ვიღაც პენსნიანი ვიგინდარები... ა? ასეა? უფრო ადრე კი, აქ საგვარეულო მამული იყო, მემამულე გაკოტრდა, გაყიდა მიწები, სახლი. ჰოდა, აი, საუკუნუნახევრის შემდეგ მისი რომელიმე მემკვიდრე, ისე, ინტერესისათვის, გავლით რომ შემოხეტებულებოდა და ეს ვაჭრები, ვაჭრისა თუ ჩინოვიკების ცოლები, ქვაბქუდიანი ბატონები ეხილა, დაენახა ეტლით მოგრილებული თქვენი ბიძა, — პაპა ვერა ლაზარევიჩსაკენ გადაიხარა, — უთუოდ იტყოდა: „ფუი, რა საზიზღრობაა! რა საძაგელი ხალხია!“ ა? ასე არ იქნებოდა?“ — სიცილით წარმოთქვა ბერიკაცმა.

გაოცებულმა ვერა ლაზარევიჩამ მორიდებით შენიშნა: „ვერ გამოვიდა, ვითომ რატომ — საძაგელი? რა საჭიროა ასეთი ლაპარაკი?“ შეკითხვას პაპამ ასე უპასუხა: „ზიზღი—სისულელეა. არავინ არ უნდა შეიზიზღო“. პაპამ ეს სიტყვები დმიტრიევის მისამართით თქვა, შვილი-შვილმაც იგრძნო, რომ პაპა ნაწილობრივ მართალი იყო. ყველა ჩაფიქრდა, მაგრამ ახლა ქსენია ფეოდოროვანა ალაპარაკდა, არ შემიძლია მამაჩემს დავეთანხმო. ზიზღზე უარის თქმით საკუთარ თავს უკანასკნელ იარაღს ვართმევთ. დაე, ეს გრძნობა ჩვენშივე იყოს, გარედან სავ-

სებით შეუმჩნეველი, მაგრამ უსათაუოდ უნდა გვექონდეს. „აბა, მე სავსებით ვეთანხმები ფედორ ნიკოლაევიჩს, — სიცილით წარმოთქვა ლენამ. — რამდენი ადამიანი ყოყლოჩინობს და ღმერთმა არ იცის, რით იწონებს თავს, რაღაც მითებით, ქიმერებით. და ეს ისე სასაცილოა!“ — „მაინც ვინ ყოყლოჩინობს და რითი?“ — ხუმრობანარევი ხმით ჰკითხა დმიტრიევმა, რომელსაც საუბრის ასე შეტრიალება უკვე აღარ მოსწონდა.

„განა ცოტა რამ არის ისეთი! ყველაფერი შენ უნდა იცოდე...“ — „ყოყლოჩინობა და მშვიდი ზიზღი, ჩემო ლენოჩკა, სულ სხვადასხვა ამბავია, — დიმილით ჩაუბრუნა ქსენია ფედოროვნამ. „ჰო, გააჩნია რომელი კუთხიდან შეხედავ, — მაშინვე გამოეპასუხა ლენა. — მე სურთოდ ვერ ვიტან ქედმაღლობას. ვფიქრობ, ამაზე საზიზღარი ამქვეყნად არაფერია“. „თქვენ ისე ლაპარაკობთ, თითქოს იმას ვამტკიცებდე, რომ გულზავობა და ქედმაღლობა მშვენიერია რამ არის. არც მე მიყვარს ქედმაღლობა და ამპარტავნობა — განსაკუთრებით მაშინ, როცა ამისათვის არავითარი საფუძველი არ არსებობს. და ისე ცარიელ ადგილას...“

აი, სწორედ აქედან, ამ უვნებელი კამათიდან წარმოიშვა ის საშინელი, რის შედეგადაც, ღამით ლენას გულის შეტევა მოუვიდა. გამოუძახეს სასწრაფოს. იქით ვერა ლაზარევნა გაპყვიროდა თავკერძობასა და გულქვაობაზე. დილით კი უმაღვე დატოვეს იქაურობა, მოსკოვში ტაქსით გაემგზავრნენ. მათ ქსენია ფედოროვნაც მიჰყვა. აგარაკზე სიმშვიდე და სიჩუმე ჩამოვარდა. დარჩნენ მხოლოდ ორნი — მოხუცი და დმიტრიევი. ხანგრძლივად მუსაიფობდნენ, წყვილად დადიოდნენ ტბაზე სასეირნოდ. დმიტრიევს უნდოდა პაპასთან ლენაზე ჩამოეგდო ლაპარაკი — ცოლის წასვლა გულს უღრღნიდა — დიახ, უნდოდა გაეკილა ლენა ასეთი სულელური ჩხუბისათვის, მშობლები იდიოტობისთვის, მაგრამ იქნებ სწორედ თვითონ იყო გასაკიცხი. აბა პაპას არც ლენაზე და არც მის მშობლებზე ერთი სიტყვაც არ დასცდენია. მოხუცი ლაპარაკობდა სიკვდილზე, ირწმუნებოდა, არ მეშინია, მე ყველაფერი შევასრულე, რაც ამ ცხოვრებაში მევალეობდა, მორჩა და გათავდაო. „ოი, ღმერთო ჩემო, — ფიქრობდა დმიტრიევი, — ნეტა როგორ არის ახლა ლენა? იქნებ, მართლაც სერიოზული შეტევა იყო?“

როგორც პაპა ამბობდა, ყველაფერი რაც უკან დარჩა, მთელი მისი უსასრულოდ გრძელი ცხოვრება, სულაც აღარ იზიდავდა, რომ არაფერია იდეალების წარსულში ძებნაზე უფრო სულელური. — ირწმუნებოდა, — ინტერესით მხოლოდ მომავალს შევყურებ, თუმცა სამწუხაროდ, ბევრს ვეღარას დავინახავო.

„დავრეკო თუ არა? — ფიქრობდა დმიტრიევი, — სულ ერთია, რა მდგომარეობაც არ უნდა იყოს, უკითხაობის უფლება მაინც არა მაქვს...“ დმიტრიევმა საღამოს დაურეკა.

პაპა ოთხი წლის შემდეგ გარდაიცვალა. დმიტრიევი კრემატორიუმში პირდაპირ სამსახურიდან მივიდა და, ცოტა არ იყოს, შეუსაბამოდაც გამოიყურებოდა თავისი გამობერილი, ყვითელი პორტფელით, რომელშიაც გზაზე შემთხვევით ნაყიდი „საირას“ რამდენიმე ქილა ელაგა, ლენას საყვარელი „საირა“. კრემატორიუმის შენობაში ეზოდან შევიდნენ. დმიტრიევი მაშინვე მარჯვნივ, კუთხისაკენ გავიდა და თავისი პორტფელი სვეტის უკან, ზედ იატაკზე დადო, ხალხის თვალს მოაფარა. თან გუნებაში იმეორებდა: „პორტფელი არ დამავიწყდეს. პორტფელი არ დამავიწყდეს“. სამგლოვიარო ცერემონიის დროს რამდენჯერმე გაახსენდა თავისი მიმალული პორტფელი და სვეტისაკენ გაიხედა, თან იმასაც ფიქრობდა, რომ პაპის სიკვდილი არ აღმოჩნდა ისეთი საშინელი განსაცდელი, როგორაც წარმოედგინა. ძალიან ებრალებოდა დედა, რომელსაც ერთ მხარეზე დეიდა ჟენია ამოდგომოდა, მეორე მხარეს კი ლორა. ტირილისაგან გაცრეცილი დედის სახე, როგორღაც სხვანაირი ჩანდა: ძალიან ბებერიცა და თან ბავშვურიც.

მოვიდა ლენაც. მონამულ თვალებს ცხვირსახოციტ ისრესდა, ხოლო როცა გამოთხოვების წამი დადგა, შეცრად ხმამალა აქვითინდა. მერე ქმარს ხელზე ხელი წაატანა და ჩურჩულით უთხრა, თუ რა ძალიან კარგი კაცი იყო პაპა ფედორი, ყველაზე უკეთესი დმიტრიევების მთელ სანათესაოში და რომ თვითონ მას ძალიან უყვარდა. დმიტრიევისათვის ცოლის სიტყვები სრულიად ახალი ამბავი იყო, მაგრამ ლენა ისე გულწრფელად ქვითინებდა და თვალებიც ისეთი წრფელი ცრემლებით ჰქონდა სავსე, რომ მანაც ირწმუნა. სულ ბოლო წუთებში ლენას მშობლებიც გამოჩნდნენ, შავი პალტოები ეცვათ, ხელში შავი ქოლგები ეჭირათ, ვერა ლაზარევნას შლაპაზე შავი პატარა პირბადეც ჰქონდა მოხვეული. ის იყო, პაპის კუბოზე ყვავილების თაიგული დადეს, რომ კუბოც თვალს მოეფარა. ვერა ლაზარევნა მერე გაკვირვებით ლაპარაკობდა: „მაინც რა ძალიან ბებერი ხალხი იყო!“ კაცმა რომ თქვას, ისინიც ამ ბებრულმა ცნობისმოყვარეობამ მოიყვანა. თავიანთი თვალით უნდოდათ ენახათ როგორი გაცილება ექნებოდა მოხუცს. დმიტრიევის გასაოცრად, მართლაც ბებერი ხალხი მოვიდა. რაც მთავარია, სა-

იდანღაც მობობლავდნენ და საკმაოდ მრავლადაც, თითქოს და გამქრალი, მაგრამ არა, თუმცა ჯერ კიდევ ცოცხალი უცნაური ბერიკაცები, მწყრალთვალეებიანი, თამბაქოს მწვეული დედაბრები — პაპის მეგობრები. ზოგიერთი მათგანი დმიტრიევს ბავშვობიდან ახსოვდა. მოვიდა ერთი მოკუზული, თითქმის დაბრმავებული, სახედაღარული დედაბერი, რომლის შესახებ დედამ ოდესღაც უთხრა, ეს ქალი გაბედული რევოლუციონერი, ტერორისტი იყო. ვილაცას ყუმბარაც კი ესროლაო. კუბოსთან სწორედ ამ მოკუზულმა ქალმა წარმოთქვა გამოსათხოვარი სიტყვა. მერე, როცა ყველანი ეზოში გამოვიდნენ და ჯგუფ-ჯგუფად დადგნენ, ლორა დმიტრიევთან მივიდა და ჰკითხა, შენ და ლენა დეიდა ეენიასთან ხომ არ წამოხვალთ, ახლობლები ვიკრიბებითო. ამ წუთამდე დმიტრიევს დეიდა ეენიასთან წასვლა გადაწყვეტილი ჰქონდა, მაგრამ ახლა შეეყოყმანდა. თვითონ ლორას შეკითხვა გულისხმობდა არჩევანის შესაძლებლობას. გამოდიოდა, რომ ლორასა და დედას აზრით, შეიძლებოდა არ წასულიყო (ამას უეცრად მიხვდა) ანუ მისთვის არ იყო აუცილებელი იქ ყოფნა, მათ თვალში იგი უკვე აღარ არსებობდა, როგორც დმიტრიევების ოჯახის განუყოფელი ნაწილი. მას უკვე სულ სხვა კაცად აღიქვამდნენ. ვინ იცის, იქნებ, სულაც იმ შავპალტოიან, შავქოლგებიანებთანაც კი აერთიანებდნენ. აი, ამიტომაც ჰკითხეს, ისე როგორც უცხოს: „წამოხვალთ დეიდა ეენიასთან?“ კითხვა თითქოს უწყინრად იყო დასმული, მაგრამ ძალიან ბევრს ნიშნავდა! დიახ, იგი ასე უნდა გაგვეგო: „შენ რომ მარტო იყო, ამას არც გკითხავდით. კარგად იცი, შენი ნახვა ჩვენთვის რასაც ნიშნავს, მაგრამ ახლა, ასეთი მწუხარების დროს, აბა რაში გვჭირდება უცხო ხალხი? თუ შეიძლება, უიმათოდ გვირჩვენია. თუ შეიძლება, ისე კი — როგორც გინდა...“ დმიტრიევმა უარი უთხრა; არა, ეენიასთან ვერ წამოვალთო. „რატომ? შენ წადი! — შეაგება სიტყვა ლენამ. მერაღაც თავს ცუდად ვგრძნობ, შენ კი წადი, უსათუოდ წადი!“ არა, იგი არ წავა, ლენას ძალიან სტკივა თავი. ლორამ თანაგრძნობით გაუღიმა და რძალს ჰკითხა: აბი ხომ არ მოგცეო. „ჰო, მართლა, — წამოიძახა დმიტრიევმა, — პორტფელი მაინც დამავიწყდა!“ სასწრაფოდ კრემატორიუმის შენობაში შებრუნდა. კვარცხლბეკზე დადგმულ კუბოს ხალხი მეჩხერად შემოხვეოდა, შიგ უკვე სხვა მიცვალებული იწვა. დმიტრიევმა სვეტს ფეხის წვერებით შემოუარა და პორტფელი აიღო. მერე წუთით შედგა, მარტო ყოფნა მოუნდა. მორჩა, აღარაფრის გამოსწორება აღარ შეიძლება, თითქოს გულიდან მოგწყვიტეს — ის ფიქრი აეკვიატა, რომელიც, ჩვეულებრივ, დაკრძალვის დროს ჩნდება, რომ ერთი მოუბრუნებლად მიდის, სამუდამოდ იკარგება, თან თითქოს არც მიდის და რაღაც ახალი, სხვა კომბინაციით, სხვა სახით გრძელდება — იყო დამთრგუნველი, თვით პაპის დაკარგვის მწუხარებაზე უფრო ძლიერიც. პაპა ღრმად მოხუცი იყო და უნდა წასულიყო, მაგრამ მასთან ერთად რაღაც გაქრა, უშუალოდ მასთან დაკავშირებული არა, ცალკე არსებული: დედასთან და დასთან დამაკავშირებელი ძაფები და ეს გაქრობა გამომჟღავნდა დაუნდობლად სწრაფად, უმაღვე, როგორც კი ყვავილების მძიმე სუნით გაჟღავნებულ შენობიდან გარეთ გამოვიდნენ. ლორა მშვიდად დაეთანხმა მის უარს დეიდა ეენიასთან წაუსვლელობაზე, თვითონაც ადვილად შეეგუა ლორას სიმშვიდეს. მხოლოდ დედამ, სანახევროდ შემობრუნებულმა დედამ, ნელა შეარხია ხელის მტევანი გამოსათხოვრად. დმიტრიევმა უეცრად იგრძნო, რომ დედას ტკივილი დაუმატა, დასაწევად გაიწია, გაიწია შინაგანად, წამიერად, მაგრამ უკვე გვიან იყო, აღარაფრის გამოსწორება აღარ შეიძლებოდა! ლენა შინ წასასვლელად ტაქსისაკენ ექაჩებოდა.

დედის, ლორას, ფელიქსის, დეიდა ეენიასა და სხვა ნათესავების გვერდით ლიოვკა ბუბრიკიც მიაბიჯებდა. იქნებ თავიდანვეც იყო, მაგრამ დმიტრიევმა მხოლოდ ეზოში გამოსვლის შემდეგ შენიშნა. შავგვრემანსა და უქულო ლიოვკას დამაბრმავებლად უბრჭყვიალებდა სათვალე. დმიტრიევთან არ მოსულა, ისე შორიდან მიესალმა. ლენამ ჩურჩულით ჰკითხა: „რა უნდა ბუბრიკს აქ? — დმიტრიევმა უსიამოვნო გაკვირვება გულშივე ჩაიხშო და ცოლს ასე უპასუხა: „როგორ თუ რა? ჩვენი რაღაც შორეული ნათესავია, ყვავი ჩხიკვის მამიდა“.

ინსტიტუტთან დაკავშირებულ უსიამო ამბის შემდეგ ახლა პირველად დაინახა ბუბრიკი და მაშინვე გაახსენდა, ცხონებული პაპა სწორედ ამ ლიოვკას გამო რომ საყვედურობდა და კიცხავდა. ერთხელ საუბარში პაპამ ასეთი რამ უთხრა: „მე და ქსენია ვიმედოვნებდით, რომ შენგან სხვა ადამიანი დადგებოდა. რა თქმა უნდა, საშინელი არაფერი მომხდარა. შენ ცუდი კაცი არა ხარ, მაგრამ არც გასაოცარი“.

დმიტრიევი ლიოვკა ბუბრიკს ბავშვობიდანვე იცნობდა, მერე ერთ ინსტიტუტში სწავლობდნენ. როგორც იტყვიან, „გადაბმული მეგობრები“ არ ყოფილან, მაგრამ ოჯახების კავშირით გამაგრებული ამხანაგობა კი ჰქონდათ. ლიოვკას მამა, ექიმი ბუბრიკი ბავშვობისას დმიტრიევს მკურნალობდა. იგი დეიდა ეენიას ომში დაღუპული ქმრის ძმა გახლდათ. ერთი სიტყვით, ლიოვკა

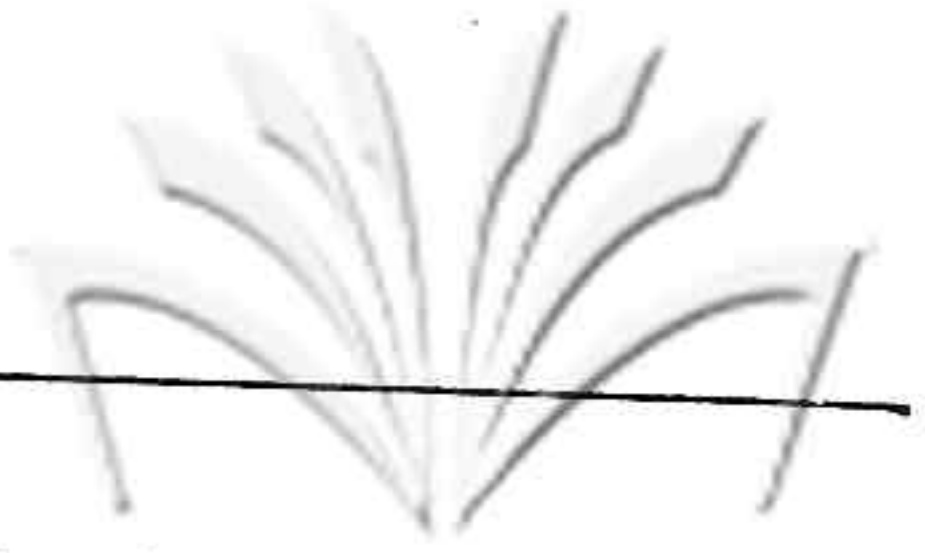

დედა ქენიას მაზლიშვილი იყო. ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ ლიოვკა ბაშკორეთში წავიდა და ნავთის სარეწებში სამი წელი იმუშავა. მაშინ როცა მასზე ცოტა უფროსი დმიტრიევი, რომელმაც ერთი წლით ადრე აიღო დიპლომი, მოსკოვში დარჩა და ცაზის ქარხნის ლაბორატორიაში დაიწყო მუშაობა. მასაც ათასგვარ მაცდუნებელ ოდისეებს სთავაზობენ, მაგრამ თანხმობის განცხადება ძნელი აღმოჩნდა. დედას ძალიან უნდოდა ვაჟი თურქმენეთში დარგანტეპში წასულიყო, რადგან ლორას მშობლიურ კუნ-ურგეჩიდან სულ ახლოს, რაღაც ექვსასიკილომეტრით იქნებოდა დაცილებული. აბა, ეს მანძილი რა სათქმელია! და-ძმას შეეძლოთ ერთმანეთს შეხვედროდნენ, ერთად ესვათ ფიალებით კოკ-ჩაი და ოჯახისა და ახლობლების მონატრებაც ერთად გადაეტანათ. ნატაშკა სუსტი დაიბადა, ავადმყოფობდა. ავადმყოფობდა ლენაც, არ ჰქონდა რძე. იშოვეს ძიძა, სკოლის დამლაგებელი ქალი ფროსია. იგი ტარაკანოვკაზე ბარაკში ცხოვრობდა და დმიტრიევიც ყოველ საღამოს რძის მოსატანად იქითკენ გარბოდა. ვილას ახსოვდა დარგან-ტეპი! არც არავითარი დარგან-ტეპი არ ყოფილა. დმიტრიევი მხოლოდ ზმანებით კმაყოფილდებოდა, როცა დილდილობით მოულოდნელი სიმხნევით აღვსილი გამოიღვიძებდა და ფიქრს იწყებდა: „აი, რა კარგი იქნებოდა...“ თან ყველაფერს ისე ცხადად, გარკვევით წარმოიდგენდა, გეგონება მზიან დილით მთაზე ადის და ქვემოთ გაწოლილ სივრცეებს იქიდან დაჰყურებსო. „ვიტია, — ეტყოდა ხოლმე ლენა (ან სულაც, ვიტენკა, თუ კი, ასე ვთქვათ, სიმშვიდისა და სიყვარულის უამი იდგა) — ნეტა თავს რატომ იტყუებ? შენ ხომ ჩვენ ვერ მოგვწორდები. მე არ ვიცი, გიყვარვარ თუ არა, მაგრამ ჩვენგან წასვლა ნამდვილად არ შეგიძლია, არ შეგიძლია! ყველაფერი დამთავრებულია! შენ დაიგვიანე. ეს ადრე უნდა გაგვეკეთებინა...“ ქალი ეხვეოდა და ქმარს ჯადოქრის ლურჯი, ალერსიანი თვალებით მიჩერებოდა. დმიტრიევი დუმდა, ეს სიტყვები ხომ ხმამაღლა წარმოთქმული საკუთარი აზრები იყო. ამ აზრებისა თვითონვე ეშინოდა. დიახ, დიახ, ნამდვილად დააგვიანდა. მატარებელი ვაჟიდა. ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ განვლო თუხმა წელმა, მერე ხუთმა, შვიდმა, ათმა. ნატაშა მოსწავლე გახდა, უტინის შესახვევში მოთავსებული ინგლისური სპეცსკოლის მოსწავლე. ეს სკოლა იყო ყოველგვარი ნატვრის, შურის, მშობელთა სიყვარულის საზომი. სხვაგან სწავლის წარმოდგენა აბა როგორ შეიძლებოდა. და არც არავის სხვას, ლენას გარდა, ამის მიღწევა არ შეეძლო. იგი ხომ საკუთარ სურვილებს ბუღდოგვიით კბილებში იქცევდა. ამ სანდომიან ქალს — ბუღდოგს, ჩალისფერი, მოკლედ შეკრეჭილი თმა და სასიამოვნოდ მზემოკიდებული, ეშხიანი სახე ჰქონდა. დიახ, კბილებჩაჭიდებულ სურვილს მანამ არ მოეშვებოდა, ვიდრე საქმედ არ აქცევდა. დიდებული თვისება ჰქონდა! შესანიშნავი, გასაოცარი, ცხოვრებისათვის გადამწყვეტი! ჭეშმარიტი მამაკაცის თვისება.

„არავითარი ექსპედიციები. არსად გასვლა ერთ კვირაზე მეტი ხნით!“ — ასეთი გახლდათ ლენას სურვილი. მისი მიაშიტი, რკინის კბილებნაჭდეგებიანი სურვილი.

კიდევ ერთი აზრი, რაც ლენას რამდენიმე წელი ტვინს უღრღნიდა, სკოინიში მოწყობა გახლდათ. ო, ეს სკოინი, სკოინი, ზეციური ოცნება, ჯომოლუნგმასავით მიუწვდომელი! გამუდმებული საუბრები იმ სკოინიზე. ტელეფონით რეკვა სკოინის თაობაზე, ცრემლნარევი გულგატეხილობა, კვლავ იმედის გამონათება.

„მამა, შენ გრიგორი გრიგორიევიჩის ელაპარაკე სკოინის თაობაზე?“ — „ლენოჩკა შენ სკოინიდან დაგირეკეს!“ — „საიდან?“ — „სკოინიდან!“ — „ოი, ღმერთო ჩემო, კადრების განყოფილებიდან თუ ისე, უბრალოდ ზოიკამ დამირეკა?“ ლენას ორი მეგობარი, იდეალურად ცხოვრებაგამართლებული ქალები სკოინიში ანუ საერთაშორისო კოლორდინირებულ ინფორმაციის ინსტიტუტში მუშაობდნენ. როგორც იქნა, ეს საქმეც მოგვარდა. სკოინიმ ხორცი შეისხა და კარგად შებრაწული ქათმის ფრთასაკით ხრატუნებდა კბილებში. ახლა როგორ მარჯვე და მოხერხებულ ადგილას მდებარეობდა — „გუმბიდან“ რაღაც ერთი წუთის სავალზე, — ლენას უშუალო უფროსი კი სულაც მისი მეგობარი იყო, ინსტიტუტში ერთ კურსზე სწავლობდნენ. ჰოდა, ეს მეგობარი სათარგმნელსაც ლენას სურვილის მიხედვით აძლევდა. მერე, გიყვარდეს, წაიჩხუბნენ, მაგრამ ერთი სამი წელი ყველაფერი „ოკეის“ დონეზე იყო. შესვენებაზე „გუმში“ გარბოდნენ, კოფტები ხომ არ გამოიტანესო. ხუთშაბათობით უცხოურ ფილმებს ნახულობდნენ. მაგრამ აი, დმიტრიევის მაგივრად დისერტაციის დაწერა, სამწუხაროდ, არ შეეძლო. დმიტრიევი იმ დროს ლაბორატორიაში ასოციატ მანეთს ლეებულობდა, მაშინ როცა მისი ინსტიტუტელი თანაკურსელი, ერთი ყოველად საშუალო ნიჭის, მაგრამ უზომოდ შრომისმოყვარე და ეშმაკი მიტრია ორჯერ მეტს იღებდა. გარკვეულ დრომდე ცოლიც კი არ შეიერთო, დათმო ყოველგვარი სიამოვნება. ლენას ძალიან უნდოდა ქმარი კანდიდატი ჰყოლოდა. კაცმა რომ თქვას, ეს ყველას ზიარი სურვილი გახლდათ.

ლენა ინგლისურში ამეცადინებდა, დედა ფრიად ცმაყოფილი იყო, ნატაშკა საღამოობით ჩუჩ-ჩუჩით ლაპარაკობდა, სიდედრი კრინტს არ სძრავდა, მაგრამ ნახევარი წლის შემდეგ დმიტრიევი გატყდა. ალბათ იმავე მიზეზით: მატარებელი წავიდა. ძალა აღარ ეყო, ყოველ საღამოს თავატკივებული ბრუნდებოდა, ერთი სული ჰქონდა ჩქარა შეწოლილიყო ლოგინში და დაეძინა. კიდევაც წვებოდა, თუ ტელევიზორში ფეხბურთი ან რამე ძველი კომედია არ იყო. ფარ-ხმალი დაყარა და სამუდამოდ შეიძულა დისერტაციასთან დაკავშირებული მთელი დავიდარაბა. თან ირწმუნებოდა, ჯობს ის ასოციათი მანეთი აიღო, ვიდრე იმდენი იჯახირო, ჯანი გაიგდებინო და საჭირო ხალხის წინაშე თავი დაიმცირო. ახლა ლენაც ასე ფიქრობდა და ნაცნობ კანდიდატებს ზიზლით საქმოსნებსა და გაქნილებს ეძახდა. სწორედ ამ დროს, ამ ყველაზე უფრო შესაფერის, თუ პირიქით, შეუფერებელ ჟამს ლიოვკა ბობრიკი გამოეცხადათ და სთხოვა ნავთისა და გაზის აპარატურის ინსტიტუტში — შემოკლებით — ნაგაიში მომაწყვეთო.

ბაშკირეთიდან დაბრუნებულმა ლიოვკამ კარგა ხანს ვერ იშოვა შესაფერი ადგილი. ბოლოს, როგორც იქნა, ნაგაი აღმოაჩინა. მაგრამ იქ მოწყობაც საქმე იყო. რა თქმა უნდა, ვერც ლიოვკა და ვერც ვერავინ სხვა ნაგაიში ვერ მოეწყობოდა, პრუსაკოვისათვის ივან ვასილიევიჩს რომ არ დაერეკა. მარტო დარეკვა კი არა, მერე სამსახურის მანქანით პრუსაკოვს პირადადაც ეახლა. პრუსაკოვი ამ ადგილს ვიღაც სხვისთვის ინახავდა, მაგრამ ივან ვასილიევიჩი აღარ მოეშვა და ისიც დათანხმდა. ბოლოს და ბოლოს, პრუსაკოვთან ლიოვკას სიმამრი კი არ მისულა, ეს მისი, დმიტრიევის სიმამრი დატრიალდა. რაც მართალი მართალია, პირველად ლიოვკას მოსაწყობად გაისარჯა. ლენას ებრალებოდა ლიოვკა და მისი ცოლი. ეს კრუხივით დუღრუქანა ინოჩკა. მერე იმავე ინოჩკამ გვარიანი ბენცი მოუწყო საერთო მეგობართან სტუმრად ყოფნისას. აღშფოთებული უყვიროდა: „შენ საზიზღარი კაცი ხარ!“ ლენამ ეს ამბავი შეგნებულად გააკეთა და თავიც მტკიცედ, აუღელვებლად ეჭირა. ყველაფერი თვითონ იღო თავს, რომ დმიტრიევს არ უნდოდა და მან დაუჩემა: „დამნაშვე ვარ მე, მხოლოდ მე, ვიტკას არ უსაყვედუროთ! განა თქვენ კი გინდოდათ ასოციათი მანეთზე გვეცხოვრა და ვიტკას ყოველდღე სამი საათი გზაში ეჩანჩალა“.

ღიახ, ქალი სიმართლეს ლაპარაკობდა. ეს აზრი პირველად ლენას გაუჩნდა, როცა საპროტექციოდ გაგზავნილი ივან ვასილიევიჩი დაბრუნდა და დაწვრილებით მოყვა რას წარმოადგენდა ის ადგილი. დმიტრიევს ნამდვილად არ უნდოდა. სამი დამე არ უძინია, ყოყმანობდა, იტანჯებოდა. მაგრამ თანდათანობით ეს ყოვლად მიუღებელი აზრი, რომლის არათუ გაკეთება, მასზე ფიქრიც არ შეეძლო, როგორღაც დაილია, დაპატარავდა და კარგად შეფუთულ იმობლატს დაემსგავსა, რომელიც უსათუოდ უნდა გადაყლაპო, როგორც ჯანმრთელობისთვის აუცილებელი, იმის განუკითხავად, თუ რა საზიზღრობა იმალება შიგ. იმობლატებს ყველა ყლაპავს, იმ სისაძავეს კი ვერავინ ამჩნევს. „ლიოვკას პატივსა ვცემ, ის კი არა, მიყვარს კიდევ, — ირწმუნებოდა ლენა, — მაგრამ რატომღაც ჩემი ქმარი უფრო მიყვარს. და თუ მამაჩემი, ეს მოხუცი კაცი, რომელსაც ასე ძალიან არ უყვარს სხვისი შეწუხება, ადგა და წავიდა...“

ჰო, მაშინვე გამოტყდომა იყო საჭირო, სიმართლის თქმა, მაგრამ ძალა აღარ ეყო — წაუყრუეს, გააჭიანურეს. ამასობაში იმათ სხვა გზით გაიგეს. ჰოდა, მოიკვეთეს კიდევ: აღარც რეკდნენ და აღარც მოდიოდნენ. ეშმაკმა უწყის, იქნებ მართლებიც იყვნენ, მაგრამ ასეც არ შეიძლება: ჯერ მოდი, სიამტკბილობით გაიგე, როგორ და რატომ მოხდა. და აი, მერე, როცა მეგობრის ოჯახში შეხვდნენ, ბუბრიკმა ცხვირი განზე გასწია, ინოჩკა კი ბაზარში მოვაჭრე დედაკაცივით გაჰყვიროდა. დაახლოებით ოთხი თუ ხუთი წლის შემდეგ ზამთარში, თებერვლის ბოლოს, ქსენია ფეოლოროვნას დაბადების დღეს, ამ ამბავმა ხელახლა წამოყო თავი. დედა და პაპა დმიტრიევს ადრეც საყვედურობდნენ, მაგრამ არცთუ დვარძლიანად, იცოდნენ რომ ეს საქმე ნამდვილად ლენას წამოწყებული იყო. ლენას კი აბა რა მოეთხოვებოდა? ლენას ურიგდებოდნენ, ისე, როგორც ვთქვით, ცუდ ამინდს, მაგრამ მაშინ, დედის დაბადების დღეს...

დღევანდელივით ახსოვს: ადიან კიბეზე, შეჩერდნენ კართან. ნატაშკას ხელში საჩუქრები უჭირავს, — კანფეტების კოლოფი და თეკერის „ამაოების ბაზარი“ ინგლისურ ენაზე. ლენა მხარით კარს მიეყრდნო და თვალდახუჭული, თითქოს თავისთვის, მაგრამ, რა თქმა უნდა, დმიტრიევიან გასაგონად. ჩუჩჩულებს: „ოი, ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო...“ აი ხომ ხედავ, შენი გულისთვის თავს რა სატანჯველში ვიგდებო. დმიტრიევიც, ჩვეულები-სამებრ, ნელ-ნელა იბოღმება. ლენას არ უყვარს დედამთილთან სიარული. რაც დრო გადის, მით უფრო უჭირს. რას იზამ? როცა არ უყვარს, არ შეუძლია, ვერ იტანს. ყველაფერი აღიზიანებს. რაც უნდა ტკბილად უმასპინძლონ, თავაზიანად ესაუბრონ, მაინც არაფერი გამოდის, ყველაფერი ამაოა: ნაღდი წყლის ნაყვა. დმიტრიევი განგებ მოეხვია ქალიშვილს და

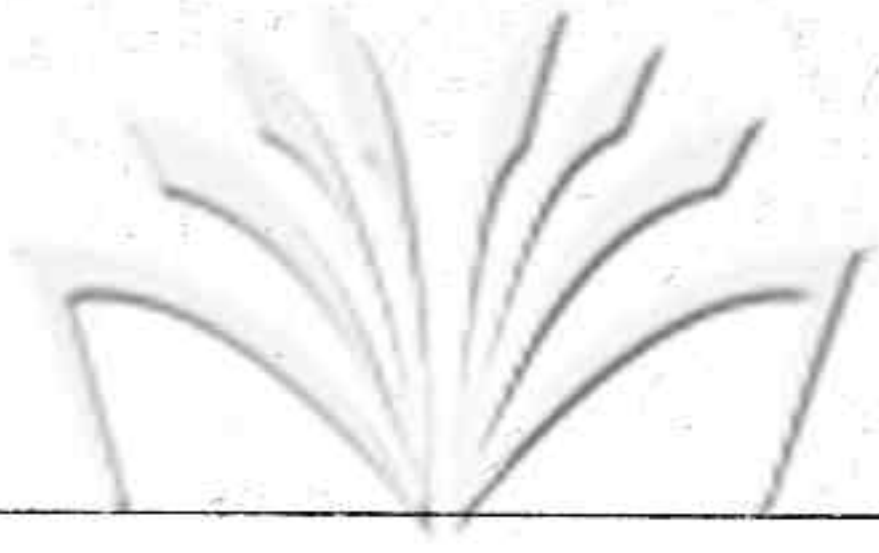
— „გიყვარს აქ სიარული?“ — „მიყვარს!“ ლენამ კი ღიმილით დასძინა: „უთხარი მიყვარს, მაგრამ ადრე უნდა დავწვე-თქო. მამაშენსაც უთხარი არ გამოაგრძელოს, სუფთობიდან ძალიად ასაგდებად არ გახადოს საქმე. ათის ნახევრისათვის ავდგეთ და წავიდეთ“.

ყველაფერი მშვიდობიანად ჩაივლიდა, ის სულელი ბიძაშვილი მარინა რომ არა. მოჰკრა თუ არა დმიტრიევმა ნამცხვრებიან მაგიდასთან მჯდარ მარინას წითელ სიფათს თვალი, მაშინვე გაიფიქრა: აქ რაღაც მოხდება. ლენა უღავოდ მარინაზე გაცილებით ჭკვიანია, მაგრამ რაღაცით მაინც გვანან ერთიმეორეს. ყოველთვის, როცა ასეთი ოჯახური თავშეყრისას ერთმანეთს ხვდებოდნენ მუდამ ძიძგილაობენ. ხან აშკარად კამათობენ, ხან კი ეშმაკურად, შეფარვით კბენენ ერთმანეთს, სხვა ვერც კი შენიშნავს. ისე, როგორც წყალბურთელები ერთმანეთს წყალქვეშ ფეხებს რომ ურტყამენ და მაყურებელი ვერაფერს ხედავს. ღამით კი ცოლის შეკითხვები ჭეშმარიტად აოგნებდა: „მაინც რა იყო, ის შენი ბიძაშვილი მთელი საღამო რომ მგესლავდა?“ — „როგორ თუ გგესლავდა?“ — „რა, არ გესმოდა?“ — „მაინც რა?“ — „აი თუნდაც, ვერ გაიგონე, რას ამბობდა აღმოსავლელი ქალების შესახებ? იმათ უკანალსა და ფეხებზე?“ — „ჰო, მაგრამ რამდენადაც ვიცი, შენ არა ხარ აღმოსავლელი ქალი?“ — „ოჰ, აბა შენ რა უნდა გელაპარაკოს კაცმა...“

მაგრამ აი, თებერვალში მომხდარი შეჯახების ყოველი სიტყვა მშვენივრად ახსოვს. ყველაფერი ისევ იმ უწყინარი წყალქვეშა ბიძგებით დაიწყო. დაამახსოვრდა კი იმიტომ, რომ ლენას ეს სტუმრობა უკანასკნელი გამოდგა. მას შემდეგ აგერ უკვე ხუთი წელია დედამთილთან ფეხი აღარ მიუდგამს. ქსენია ფეოდოროვნა მოდის, შვილიშვილს ნახულობს, ლენა კი არა, სიახლოვეს არ ეკარება. „როგორა ხარ, მარინა? შენს ცხოვრებაში ახალი არაფერია, ყველაფერი ძველებურადაა?“ — „ჰო, ძველებურად, შენსკენ რა ამბებია? ისევ იქ მუშაობ?“ ღიმილითა და წესიერების ფარგლებში წარმოთქმული ეს სიტყვები სინამდვილეში სულ სხვას ნიშნავდა: „ჰა, როგორ არის, მარინა, საქმე, როგორც ყოველთვის, ახლაც არავის მოსწონხარ, ვერავინ წამოაგე? მე, რა თქმა უნდა, დარწმუნებული ვარ, რომ არავის უნდისხარ და არც არასოდეს ენდომები, ჩემო ძვირფასო, შინაბერავ,“ — „აბა მე ეს სულაც არ მაწუხებს, მე ხომ შემოქმედებითი ცხოვრებით ვცხოვრობ. შენსავით კი არა ვარ. შენ მხოლოდ მსახურობ, მე კი ვქმნი, შემოქმედებით ვცოცხლობ“. მარინა მაშინ გამომცემლობაში რედაქტორად მუშაობდა. ახლა ტელევიზიაში მუშაობს. „რამე კარგი თუ გამოეცით ამ ბოლო ხანებში?“ — „რაღაც-რაღაცები გამოვეცი. ეს კაბა რა მატერიაა? „გუმში“ აიღე?“ თანდათან უკვე იგრძნობოდა წყალქვეშა მაგარ-მაგარი დარტყმები. „ნეტა რა შემოქმედებაზე ლულლულდებ? თუნდაც ერთი კარგი წიგნისათვის თავად გაგიკეთებია რედაქტირება, გამოგიცია?“ — როგორ თუ არ გამომიცია. მაგრამ შენთან ამაზე ლაპარაკს რა აზრი აქვს, არ შეიძლება შენ ეს გაინტერესებდეს. შენ ხომ მხოლოდ ფართო მოხმარების საქონლით ხარ დაინტერესებული“. მერე რაღაც ლექსებზეც წაიკინკლავეს, საერთაშორისო მეშჩანობაზე. ეს თემა მარინას ძალიან უყვარდა. შემთხვევას არ გაუშვებდა მეშჩანობა რომ არ გაეკილა. — უ, ეს მეშჩანები! როცა იმათ ლანძღავდა, ვინაც პიკასოსა თუ მოქანდაკე ერზიუს არა სცნობდა, პირში რაღაც ეგორგლებოდა, გეგონებოდა, ნაპერწკლებს ისვრისო.

მარინა სიტყვა „მეშჩანობაში“ ათავსებდა ყველაფერს, რაც ამ ქვეყნად ეზიზღებოდა, ლენა კი ამას სიტყვა „მლიქვნელობაში“ აერთიანებდა. ჰოდა, უთხრა კიდეც, ყველაფერი ეს მლიქვნელობააო. „მლიქვნელობა?“ — „დიახ, დიახ, მლიქვნელობა“. — „პიკასოს სიყვარული მლიქვნელობაა?“ — „რა თქმა უნდა, ვინც პიკასოს სიყვარულს იჩემებს და პიკასოსი არა გაეგება რა, სწორედ ამას ჰქვია მლიქვნელობა“. — „ღმერთო, ჩემო! დამაკავეთ, დამაკავეთ! — ხარხარებდა მარინა. — პიკასოს სიყვარული თურმე ფარისევლობაა. თი-თი-თი!“ სახეავარვარებულ ქალებს თვალები არცთუ სახუმროდ უელავდათ. პიკასო! ვან-გოგი! სუბლიმაცია! აქსელერაცია! პოლ ჯეკსონი! რომელი პოლ ჯეკსონი? ამას რა მნიშვნელობა აქვს, თუკი ფარისევლობაა! ფარისევლობა? ფარისევლობა, ფარისევლობა. არა, მაშინ ის მაინც ამიხსენი: რას ეძახი ფარისევლობას? ყველაფერს, რაც გულით არ კეთდება, რასაც საკუთარი თავის უკეთ გამოჩენის სურვილით ქვენა გრძნობა კარნახობს. „ა! მაშასადამე, შენც ფარისევლობ, როცა მოდიხარ ქსენია ბიცოლასთან დაბადების დღის მოსალოცად და კანფეტები მოგაქვს?“

ლენამ ქმარს ღიმილით გადახედა, მზერაში თითქმის ზეიმი იგრძნობოდა. (მე ვიწინასწარმეტყველე, შენ კი არ დამიჯერე, დამიჩემე, ჰოდა ახლა მიიღე, იგემე), ლენამაც უპასუხა, რომ ქსენია ფეოდოროვნასთან ნამდვილად არა აქვს კარგი ურთიერთობა, მაგრამ მოსალოცად ფარისევლობის გამო კი არ მოვიდა, არამედ ვიტყვას თხოვნით, თუ რაღაც ამის მსგავსი. სტუმრები უკვე იშლებოდნენ, დედას ენა ებმოდა. დეიდა ქენიამ ლიოვკა ბუბრიკი ახსენა, კაცმა

არ იცის, რატომ. დეიდა ქენია ყოველთვის სინშიდის ჩამოგდებას ცდილობს, გამოუღის კი პირიქით, დედაც ჩაერია: ნამდვილად აღმაშფოთებელი რამ მოხდა. დიდხანს არა მჯეროდა, რომ ვიტყვას ასეთი ნაბიჯის გადადგმა შეეძლო. „მაშასადამე, თქვენ ფიქრობთ, რომ ყველაფერში დამნაშავე მე ვარ, ხოლო თქვენი ვიქტორი არაფერ შუაშია?“ — „ვიქტორს მე არ ვამართლებ; მაგრამ ყოველ შემთხვევაში?“ — ლენას ლოყები აეფაკლა, ქსენია ფეოდოროვნას კი სახის ნაკვთები თითქოს გაუქვავდაო.

„ჰო, რა თქმა უნდა, მე ყველაფერს ვიკადრებ. თქვენი ვიქტორი შესანიშნავი ყმაწვილია, ეს არის რომ, მე გავრყვენი“: — „ჩემო კარგო ლენა, — ჭაღარა თავის კანტურით ჩაერია ლაპარაკში დეიდა ქენია. — თვითონ თქვენ ასე აუხსენით ლიოვას, მე ეს ძალიან კარგად მახსოვს“. — „მერე რა რომ ავუხსენი? მე ჩემ ქმარზე ვზრუნავდი. მაგრამ თქვენ არა გაქვთ, არა გაქვთ...“ — „ნუ ყვირიხარ!“ — „შენ კი ნაღდი მოღალატე ხარ! შენთან ლაპარაკიც არ მინდა!“ ლენამ ნატაშკას ხელი წაავლო და მაგიდიდან წამოიჭრა. „ყოველთვის რატომ დუმხარ, როცა მე შეურაცხყოფას მაყენებენ?“ ქალმა კარი გაიხურა და კიბეზე დაეშვა. გავარდა ყინვაში, წავიდა სამუდამოდ.

დმიტრიევიც თავქვე დაეშვა, მოყინულ გუბურებზე ფეხი უცურდებოდა. ლენა და ნატაშკა ტროლეიბუსში შევარდნენ. კარი მიიხურა. დმიტრიევმა აღარ იცოდა რა ექნა, არავისთან მისვლა არ შეეძლო. ასეთ დროს არავინ უნდოდა, ვერავის მიადგებოდა. თუმცა არა, თებერვლის იმ ღამის შემდეგ ლენა კიდევ მივიდა დედასთან — სხვა გამოსავალი არა ჰქონდა — ინსულტიანი ივან ვასილიევიჩი ლოგინად იყო ჩავარდნილი, სიდედრი დღე და ღამ თავზე ადგა. დმიტრიევსა და ლენას კი ბულგარეთის ოქროს ნაპირის საგზურები უხუნდებოდათ — ნატაშას დამტოვებელი არა ჰყავდათ. ბულგარეთში საღამოობით სვიტრები ეცვათ, უზომოდ უყვარდათ ერთმანეთი და გვიანობამდე სეირნობდნენ. დღისით ოთახი ძალიან ხურდებოდა, თუმცა ფარდები ჩამოშვებული იყო. შხაპშიც თბილი წყალი მოდიოდა. ასე არც არასდროს ყვარებიათ ერთმანეთი.

* *

დმიტრიევი სახლის წინ იდგა და სამზარეულოს ერთადერთ განათებულ ფანჯარას მიჩერებოდა. მეორე სართული და სახლის მარცხენა ნაწილი ჩაბნელებული იყო. წლის ამ დროს აქ არავინ ცხოვრობდა. სამზარეულოში ლორა საქმიანობდა. დმიტრიევი ხედავდა მაგიდაზე დახრილი ქალის თავს, ელექტრონის შუქზე მოკიაფე შევერცხლილ შავ თმას, მზემოკიდებულ შუბლს. ყოველწლიურად ხუთ-ხუთი თვე შუა აზიაში ყოფნამ ლორა თითქმის გააუზბეკა. თითქოს განათებულ ეკრანს უყურებსო, ბადის სიბნელიდან დვიძლ დას უცხო ქალივით ზვერაავდა. დიახ, ხედავდა მის მოტეხილ სახეს, ბანაკებში ხანგრძლივი ცხოვრებით შეძენილ დაავადებათა კვალს. ხედავდა მისი გულის მძიმე სევდას, ახლა რომ ერთადერთ საზრუნავს უტრიალებდა.

ნეტა რას აკეთებს იქ? ალბათ აუთოებს? დმიტრიევმა იგრძნო, რომ დას ვერაფერს ეტყოდა. ყოველ შემთხვევაში, დღეს, ახლა. ჯანდაბას ყველაფერი. ნეტა ვის რაში სჭირდება, ტკივილისა და წამების მეტს არაფერს მოიტანს.

შენ დვიძლზე ძვირფასი ქვეყნად მაინც არაფერია.

კიბის საფეხურზე ასვლისას გულს ბაგაბუგი გაუდიოდა. სამზარეულოს მაგიდას მიმჯდარი ლორა მაკრატლით გაზეთებს გრძელ-გრძელ ზოლებად ჭრიდა. ფელიქსიც მაშინვე შემოვიდა, ჯამით გამზადებული ფქვილის წებო შემოიტანა. დმიტრიევიც მიეშველა. ჯერ სამზარეულოს ფანჯარა დაგმანეს. მერე შუა ოთახში გავიდნენ. დედას ექვს საათზე დაეძინა, ალბათ ახლა მალე გაიღვიძებდა. დაახლოებით ხუთის ნახევარზე დედა ცუდად გამხდარიყო, საშინელი ტკივილები დაწყებოდა. გულგახეთქილ ლორას თურმე სასწრაფოს გამოძახება სურდა, მაგრამ დედამ არ დაანება, აზრი არა აქვს, ჯობს ისიღორ მარკოვიჩი ან საავადმყოფოს ექიმი მოვიყვანოთო. პაპავერინმა ტკივილები დაუყუჩა. მაინც რა მოხდა? დედა ძალიან მოიღვენთა, მდგომარეობა უეცრად გაუარესდა. საავადმყოფოს შემდეგ ეს პირველი შემთხვევაა. თვითონ ასე ამბობს, — ყველაფერი ძველებურად მეორდება, იმავე ადგილას და ისევე მტკივა, როგორც მაისში მტკიოდაო.

თითქმის ჩურჩულით ლაპარაკობდნენ.

— მე ხომ ოთხ საათზე დაგირეკე.

— ჰო, მაშინ ყველაფერი კარგად იყო. ერთი საათის შემდეგ კი...

ფელიქსი ჩუმად, თავისთვის ღიღინებდა და სამზარეულოს დანით ფანჯრის ჩარჩოს საგდულებს შორის ნეილონის ძველ წინდებს ჩურთავდა. ლორა გაზეთის გრძელ-გრძელ ზოლებს წებოს უსვამდა, დმიტრიევი კი აწებებდა. მერე ჩაის დასალევად დასხდნენ. ცალი ყური დედის ოთახისაკენ ჰქონდათ. ლორა საწყალობლად იმზირებოდა და როგორღაც შეუსაბამოდ პასუხობდა, ხოლო როცა ფელიქსი რაღაცისათვის ოთახიდან გავიდა, ძმას სწრაფად წაუჩურჩულა:

— შენი ჭირიმე, გთხოვ ახლა ისევ კუნ-ურგენჩზე დაიწყებს და უთხარი, რომ შენ გადაჭრილ უარზე დგახარ... რომ არ შეგიძლია...

ფელიქსმა ფოტოსურათებიანი შავი პაკეტი შემოიტანა და ისევ ღიღინ-ღიღინით კუნ-ურგენჩის გათხრების ფერადი ფოტოსურათების ჩვენება დაიწყო. სურათებზე ჩანდა ქოთნების ნამტვრევები, აქლემები, წვერებიანი მამაკაცები, შარვლიანი ლორა, ვიღაც ბერიკაცების გვერდით ჩაცუცქული ფელიქსი.

— ნოემბრის ბოლოს, სულ გვიან, დეკემბრის დასაწყისში გამგზავრებაა საჭირო, — თქვა ფელიქსმა. — თხუთმეტი რიცხვისათვის ადგილზე უნდა ვიყო დარტობილი.

— იქნები, იქნები, ნუ დელავ. გაგიშვებ. გამგზავრება, რასაკვირველია, აუცილებელია, თვრამეტი კაცი გელოდება, — თქვა ლორამ და ოდნავ ათრთოლებული თითებით სურათები ისევ შავ პაკეტში ჩადო.

— სამწუხაროდ, ლორაც უნდა წამოვიდეს. ის თვრამეტი კაცი ამასაც ელოდება.

— ჩვენ ხომ უკვე მოვილაპარაკეთ: ჯერ მიემგზავრები შენ...

— მაინც როგორა გგონია?

ფელიქსმა მსხვილ ცხვირზე სათვალე აათამაშა, დაწვებისა და წარბების რაღაც განსაკუთრებული მოძრაობით რომ ახტუნებდა ხოლმე.

— შენ როგორღა გგონია?

— ჰო, მაგრამ ხომ არსებობს ვიტია, როგორც ვიცი, საკუთარი ვაჟიშვილი...

— კარგი, გეყოფა! ვიტია, ვიტია. მე რა, რომ ვიტია... დღეს არ არის ამის გარჩევის დრო.

ფელიქსმა შავი პაკეტი ბაიკის ქურთუკის ჯიბეში შეინახა და გატრიალდა, მაგრამ კართან შეჩერდა.

— მაინც როდის ინებებთ გარჩევას? მამედოვისათვის დებეშის გაგზავნაა საჭირო.

ლორამ ახლა უფრო ენერგიულად ჩაიქნია ხელი და ფელიქსიც გავიდა, კარი წყნარად გაიხურა.

— არა, ფელიქსი ძალიან კარგი კაცია, — წარმოთქვა ლორამ, — დედაჩემი უყვარს, თვითონ დედასაც უყვარს, მაგრამ ზოგჯერ ყეყეჩდება... თითქოს გამოსულელდაო. არსებობს ისეთი რაღაცები, რასაც ვერაფრით გააგებინებ. ამიტომაც ასეთ დროს, გადაჭრით უნდა განუცხადო: ეს ასეა და არც არაფერი შეიცვლება! ჰოდა, ისიც დაგეთანხმება. ყამათი არ შეუძლია. საჭიროა დმიტრიევმა მკაცრად უთხრას, დედასთან დარჩენა არ შემიძლიაო და ისიც აღარ დააძალებს. მართლაც როგორ შეუძლია დმიტრიევს დედასთან მარტო დარჩენა. შინ მოიყვანოს დედა? თუ თვითონ გადავიდეს პროფკავშირების ქუჩაზე დედასთან? ლენა არც ერთს დაეთანხმება და არც მეორეს. ფელიქსი რასაკვირველია, უნდა გაემგზავროს კუნ-ურგენჩში, ლორას წასვლაც აუცილებელია, ეს ყველაფერი მართალია, მაგრამ თვითონ რა ქნას?

ქსენია ფეოდოროვნას ოთახში კვლავინდებურად სიჩუმე სუფევდა. ფელიქსმა საქვანახშირე ვედროს დაავლო ხელი, ვერანდა გაიარა და დაბლა სარდაფში ჩავიდა. მოისმა კიდევ, როგორ ყრიდა ნიჩბით ქვანახშირს ვედროში.

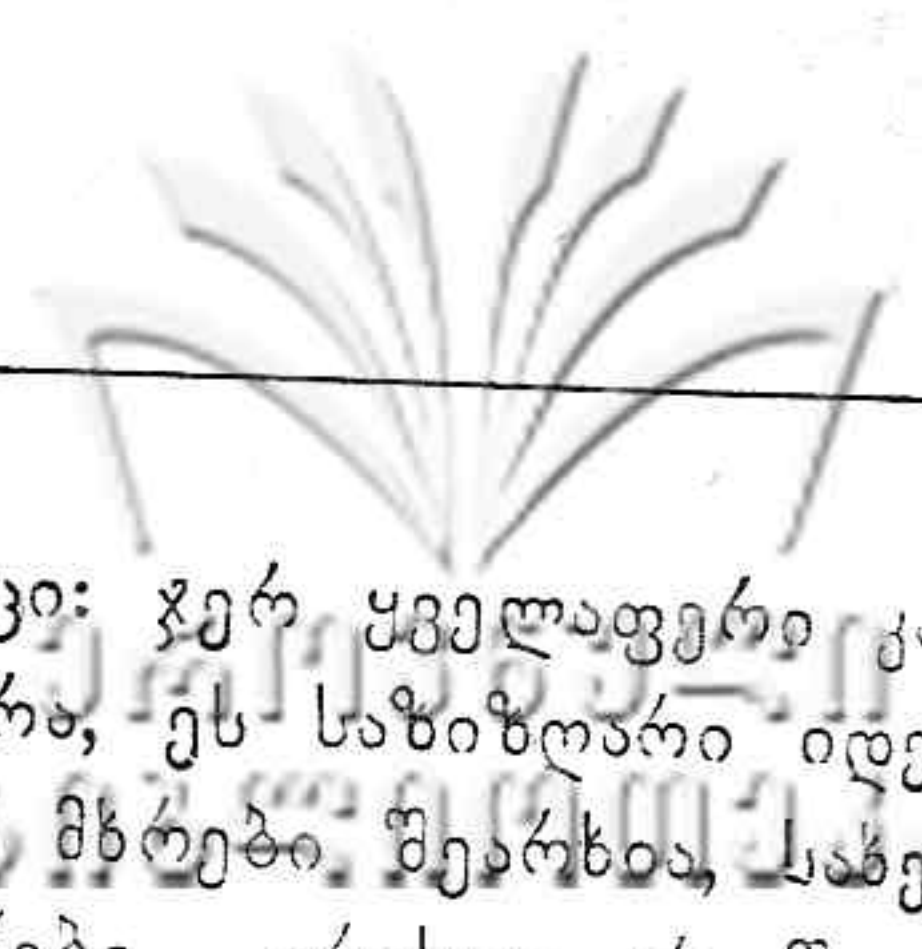
— რა თქმა უნდა, შეიძლება ჩვენი ორი ოთახის ერთ ოროთახიან ბინაზე გაცვლა, — უცრად წამოიწყო დმიტრიევმა, — ყოველთვის რომ ასე გულით მეწადა, ბოლოს და ბოლოს დედასთან ერთად მაინც ვიქნები, მაგრამ ეს მთელი დავიდარაბაა, არცთუ ისე ადვილად მოსაგვარებელი საქმე. თუმცა ახლა სწორედ არის ამის შესაძლებლობა. სიმართლე გითხრათ, ამის თქმას არც ვაპირებდი, მაგრამ როგორღაც თავისთავად ვთქვი.

ცოტა არ იყოს, გაკვირვებულმა ლორამ დმიტრიევს შეხედა და ჰკითხა:

— ეს რა, ლენას იდეაა?

— არა, ჩემია, ჩემი ძველი იდეა.

— გთხოვ, ამ შენს იდეას ფელიქსს ნუ გააგებინებ, კარგი? იმიტომ რომ ამას ჩააფრინდება და გამოიყენებს. დედას კი, ასეთი რამ ახლა სულაც არა სჭირდება. როცა ასეთ დღე-

შია, რა საჭიროა კიდევ რაღაც ახალი განვაცდევინოთ... მე ხომ ვიცი: ჯერ ყველაფერი კარგად, მშვიდად იქნება, მერე გიყვარდეს, დაიწყება გაღიზიანებები. არა, ეს საზიზღარი იდეაა. რაღაც საშინელება. ბრ-რ-რ უკვე წარმოვიდგინე! — თქვა ლორამ და მხრები შეარხია, სახეზე შიში და ზიზღი ეხატა. — არა, გადაწყვეტილია, დედასთან მე ვიქნები, არასად არ წავალ. ფელიქსი როგორმე იოლად წავა უჩემოდ.

ფელიქსმა ვედროთი ნახშირი ამოიტანა. ჩუმად, ისე რომ ქსენია ფეოლოროვნას არ გაღვიძებოდა, ვედროდან ხელებით სათითაოდ ამოიღო და იქვე, ღუმელის წინ რკინის ფირფიტაზე დაალაგა. მერე თუნუქის ღუმელის კარის ჭრიალიც მოისმა.

ლორამ ჩაიციხა, უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ღუმელი არჩია.

— რა იყო? — ჰკითხა დმიტრიევმა.

— არაფერი, ისე. სხვათა შორის, ძალიან მიკვირს და ხშირადაც მიფიქრია, რატომ არ იშენებთ კოოპერატიულ ბინას? არც ისე ძვირი ჯდება. თან მოყვრები დაგეხმარებიან. იმათ ხომ ძალიან უყვართ თავიანთი შვილიშვილი?

ლორას სახე უღიმოდა, მაგრამ თვალეში ბრაზი უელავდა. დმიტრიევისათვის ეს ძველი, რა ხანია, ნაცნობი გამომეტყველება იყო. ბავშვობაში ხშირად ჩხუბობდნენ. განრისხებულ ლორას შეეძლო ყველაფერი გამოექნია, რაც კი ხელთ მოხვდებოდა, ზანგალი იქნებოდა თუ ჩაიდანო.

— რაო, რაზე ლაპარაკობთ? — გამოსძახა ფელიქსმა სამზარეულოდან. ლორას ხმაში რაღაც ენიშნა.

— ჰო, იმას ვამბობ, ვიქტორი და ლენა რატომ კოოპერატიულ ბინას არ იშენებენ-მეთქი? პატარა ოროთახიან ბინას, ხომ მართალია?

— მე არავითარი ბინა არ მჭირდება, — სულშეხუთული ხმით წამოიძახა დმიტრიევმა: — არა მჭირდება, გასაგებია შენთვის? ყოველ შემთხვევაში, მე არა მჭირდება. დიახ, მე, მე! არაფერიც არა მჭირდება, სრულიად არაფერი. გარდა იმისა, რომ ჩვენი დედა კარგად იყოს. შენ ხომ მაინც იცი, სწორედ დედას უნდოდა ყოველთვის ჩემთან ერთად ცხოვრება და თუ ახლა ეს ამბავი რამეს ასიამოვნებს, რაღაცაში დაეხმარება...

ლორამ სახეზე ხელისგულები აიფარა, მხოლოდ ტუჩებიღა მოუჩანდა: მოკუმული, გატანჯული ტუჩები.

— რა ილიოტი ვარ! — ფიქრობდა გუნებაში სასოწარკვეთილი დმიტრიევი. — ნეტა რას ვლაპარაკობ? მე ხომ მართლაც არაფერი მინდა... უეცრად დასთან მივარდნა და მოალერსება მოუხდა, მაგრამ არა, ისევ სკამს მიჯაჭვული იჯდა. კართან მდგარი ფელიქსი დაბნეული სახით ხან ცოლს გადახედავდა და ხან ცოლისძმას. ეს ტანდაბალი, ჯიბეებიან ბაიკის ქურთუკსა და ჭრაჭუნს, დაბაშიან ფლოსტეში ფეხწადგმული, ჩამრგვალებული, უცხო კაცი, კაი ბატონ-პატრონისვით დააბიჯებდა იმ ოთახებში, სადაც დმიტრიევის ბავშვობამ გაიარა. ატირებულ ცოლს გაოცებული შეჰყურებდა, გეგონება ოთახში რაღაც უწესრიგობა შენიშნა ან უეცრად გაღებულ ბუფეტის კარი დაინახაო.

— ფელიქს, ერთი წუთით დაგვტოვე, რა! — უეცრად წაილაპარაკა დმიტრიევმა.

ბაიკის ქურთუკიანი კაცი უმაღვე გაქრა. დმიტრიევი ლორასთან მივიდა და მხარზე ხელი როგორღაც უხერხულად მოუთათუნა:

— კარგი, გეყოფა...

ქალი თავს აქნევდა.

— როგორც გენებოთ, როგორც გენებოთ... თუკი უნდა — კი, ბატონო...

ზუსტად ერთი წუთის შემდეგ კარს უკან ფელიქსის ხმა გაისმა:

— შეიძლება, მეგობრებო?

ოთახში შემოსულს ხელში რაღაც კონვერტი ეჭირა.

— აი ნახეთ, აშირკა მამედოვისაგან როგორი წერილი მოვიდა. საწყალი გვეკითხება, ვიყიდო თუ არა თქვენთვის საძილე ტომრებიო. ჩარჯოლში, გუბერის ბაზიდან უნდა გამოიტანოს. ფული აქვს, თვითონ გადიხდის, მაგრამ ეს არის რომ, პასუხი სასწრაფოდ, დებეშით უნდა შევატყობინოთ: აილოს თუ არა.

ლორას სკამთან მდგარ ფელიქსს ხელში კონვერტი ეჭირა, თავისთვის ღიღინებდა და დაბაშიან ფოსტალს უსიამოდ აჭრაჭუნებდა. უეცრად ქსენია ფეოლოროვნას ოთახიდან ხმაური მოისმა.

— ხედავ, რა საშინელებაა? — მისუსტებული ხმით წარმოთქვა ქსენია ფეოლოროვნამ და

წამოჯდომა სცადა. საბანზე დადებული წიგნი გადაუცურდა და იატაკზე დავარდა: ისევ ის „დოქტორ ფაუსტი“, მეთქვამს გვერდზე ჩადებული სანიშნით.

— მე ხომ ამ დილით გელაპარაკე! — ისეთი უცნაური საყვედურის კილოთი წარმოთქვა დმიტრიევმა, თითქოს ამ ამბავს უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა დედის ახლანდელი მდგომარეობისა თუ საერთოდ, ავადმყოფობის მსვლელობისათვის.

— ახლა როგორა ხარ, დედა! — ჰკითხა ლორამ. — აი წამალი და თერმომეტრი ჩაიდგი. საწოლზე წამომჯდარი, ყურადღებადაცაბული ქსენია ფეოლოროვნა რაღაც ერთი წამით გაირინდა, საკუთარ თავში შთაინთქა.

— ახლა თითქოს არა მიშავს, — წაილაპარაკა ქალმა, ფრთხილი მოძრაობით ლორას წყლიანი ფინჯანი გამოართვა და ოდნავ წინ გადაიხარა. — ფუი, დასწყევლოს ეშმაკმა, რა უბედურებაა! — მერე გაიღიმა და დმიტრიევს საწოლის გვერდით მდგარ სკამზე ანიშნა ჩამოჯექიო.

— მაინც რა საზიზღარი რამ ყოფილა ეს წყლული. საშინლად აღშფოთებული ვარ, პროტესტის დაწერას ვაპირებ. საჩივრის წიგნის გამოთხოვას. მაგრამ, აი ვის ვუჩივლო? უთუოდ უფალ ღმერთს, არა?

— ასე მოხერხებულად ზიხარ? — ჰკითხა ლორამ. — ცოტა აქეთ მოიჩოჩე. ჯერ ეს თერმომეტრი ჩაიდგი. მერე კი ჩაის მოგიტან. მომწოდე ის სათბურა.

ლორა გავიდა, დმიტრიევი სკამზე ჩამოჯდა.

— ჰო, ვიტია, კარგია რომ ჩამოხვედი. მე და ლორა დღეს შევეკამათდით და ერთ ფილა შოკოლადზე დავნაძღვევდით. ხედავ იმ სურათს, ბავშვობაში რომ დახატე? აი, იქ ფანჯრის რაფაზე დევს. ლორაჩემ იბოვია მწვანე კარადღე. ჩემი აზრით, ოცდაცხრამეტი თუ ორმოცი წლის ზაფხულში დახატე, ლორა კი მეუბნება, ომის შემდეგ დროინდელიაო. სწორედ მაშინ, გახსოვს, ჩვენთან აი ის, ღმერთო, რა გვარი იყო? არ გახსოვს, ერთი აღმოსავლური გვარის, უსიამოვნო კაცი რომ ცხოვრობდა. როგორ დამავიწყდა, გამახსენე.

დმიტრიევს არ ახსოვდა. აღარც სურათი აგონდებოდა. ყველაფერი რაც მის მხატვრობას ეხებოდა, მუხსიერებიდან სამუდამოდ იყო ამოგდებული, მაგრამ დედა ელოლიაგებოდა სათუთად ამ მოგონებებს და თვითონაც ამიტომ დაუდასტურა:

— ჰო, ოცდაცხრამეტი ან ორმოცი წლის ნახატია, ომის შემდეგ აბა სადღა იყო ის ფიგურებიანი ღობე.

ქსენია ფეოლოროვნამ შვილს მივლინების ამბავი ჰკითხა.

— სწორედ დღეს გადაწყდა, აღარ მივდივარ.

ქსენია ფეოლოროვნას ღიმილი გაუქრა.

— ალბათ ჩემი ავადმყოფობის გამო?

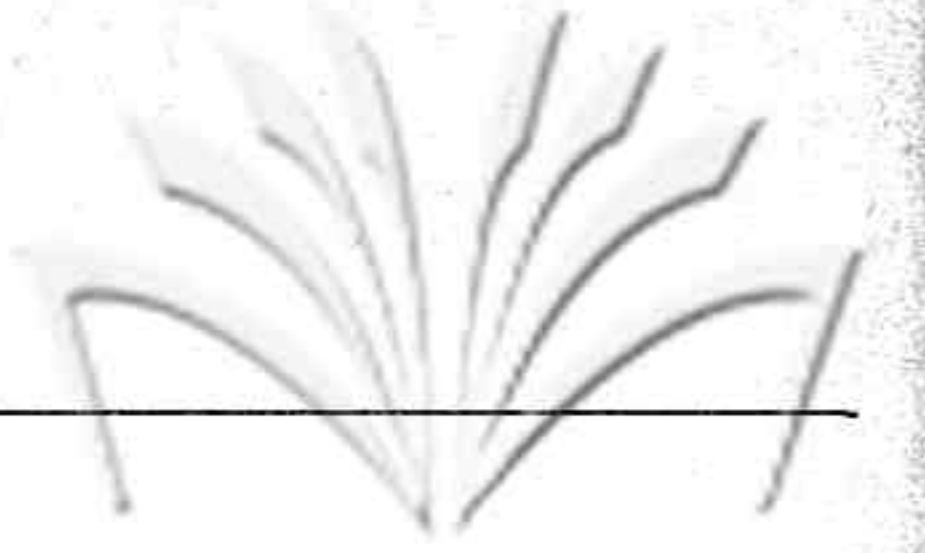
— არა, უბრალოდ გადადეს. შენი ავადმყოფობა რა შუაშია?

— არ მინდა, ვიტია, ჩემი გულისათვის თქვენი საქმეები ოდნავ მაინც დაბრკოლდეს. უპირველეს ყოვლისა, საქმე უნდა გაკეთდეს. მაშ როგორ? ყველა დედაბერი ავადმყოფობს, რას იზამ, ასეთია ჩვენი ხელობა. ჩავწვებით, ვიკრუსუნებთ, ვიკვენესებთ და ისევ ფეხზე დავდგებით. თქვენ კი ძვირფას დროს ჰკარგავთ და საქმეც გაუკეთებელი გრჩებათ. არა, ასე არ ივარგებს. მაგალითად, ახლა საშინლად მტანჯავს ლორაჩემს ამბავი... ქალმა ხმას დაუწია, — უსინდისოდ მიმტკიცებს ტყუილს, ვითომ წელს გამგზავრება აუცილებელი არ იყოს. ფელიქსიც რაღაცას ლუღლუღებს, მიკიბულ-მოკიბულად მპასუხობს. მაგრამ მე ხომ ვიცი, რა დღეშიც არიან! მაინც რატომ იქცევიათ ასე? განა მე ასეთი უსასო დედაბერი ვარ, რომ ჩემი მარტო დატოვება არ შეიძლება? არაფერიც! რა თქმა უნდა, მოსალოდნელია, დღევანდელი შეტევის მსგავსი რაღაც გაუარესებანი, ძლიერი ტკივილები, თუმცა ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ პროცესი ნელა მიმდინარეობს, მაგრამ მე ხომ გამოჯანმრთელების გზას ვადგავარ. ნუ გეშინიათ, თავს შესანიშნავად მოვუვლი. დეიდა პაშაც მომინახულებს, შენც აქვე ხარ, არსებობს ტელეფონი, ღმერთო ჩემო, განა რა პრობლემებია? და ბოლოს არის მარინკა, არის ვალერია კუზმინიჩნა, რომელიც დიდი სიამოვნებით... — ქალი უეცრად დადუმდა, ლორამ ოთახში ჩაი შემოიტანა.

— დედა, შენ ნუ ფორიაქობ, დაე, ვიტკამ ილაპარაკოს, შენ კი უსმინე, მაინც რა იყო, რამ აგაღელვა?

— ზოგიერთი ადამიანის საქციელი მაშფოთებს, აშკარა ტყუილს რომ მეუბნებიან.

— ა! აბა, აბა, მომეცი ერთი თერმომეტრი... ლორამ თერმომეტრი ამოუღო. — სიცხე

არა გაქვს. ვიტყა, აღელვებული დედაჩემი არ ვნახო, თორემ იცოდე გავაგებდი. ათი წუთის შემდეგ სავახშმოდ შემოდი.

როგორც კი ლორა გავიდა, დედა კვლავ აჩურჩულდა: მაინც როგორ უნდა მონებნდეს, რომ მოხუცმა ადამიანებმა მშვიდად იავადმყოფონ, ისე რომ შვილებს არაფერი დაუშავდეს. როგორც ყოველთვის, დედა ხუმრობანარევი სერიოზულობით ლაპარაკობდა. დმიტრიევი თანდათან გაღიზიანდა. რატომ ლაპარაკობს ამაზე ასე ბევრს? ეს ხომ უაზრო ლაპარაკია? სულ ერთია, მაინც არაფრის შეცვლა არ შეიძლება. მერე დმიტრიევი ტელეფონთან იხმეს. ლენა ეკითხებოდა პავლინოვოში დარჩები თუ ჩამოხვალ. უკვე მეთერთმეტე საათი იყო და დმიტრიევმაც დარჩენა გადაწყვიტა: ლენამ ქსენია ფეოდოროვნას დიდი მოკითხვა შემოუთვალა და ქმარს ჰკითხა დედას გასაღები თუ გამოართვიო.

— ღამე ნებისა, — უთხრა პასუხად დმიტრიევმა და ყურმილი დაკიდა. გასაღების გამორთმევა მარტო მას ეხება. მხოლოდ მას შეუძლია ამის გადაწყვეტა: გამოართვას თუ არა გასაღები.

დაწოლამდე დაახლოებით საათ-ნახევრით ადრე დმიტრიევმა შესაფერი წუთი შეარჩია, როცა ქსენია ფეოდოროვნასთან მარტო დარჩა და უთხრა:

— არის კიდევ ასეთი შესაძლებლობა: გაცვლის მოხერხება, შენთან ერთად, ერთ ბინაში ცხოვრება, — აი მაშინ, მხოლოდ მაშინ განთავისუფლდება ლორა...

— შენთან გაცვლა?

— არა, ჩემთან არა, ვილაცასთან გაცვლა, რომ მერე ჩემთან ერთად იცხოვრო.

— აჰ ასე? ჰო, მივხვდი. ყოველთვის ძალიან მინდოდა შენთან და ნატაშასთან ცხოვრება... — ქსენია ფეოდოროვნა დადუმდა, — მაგრამ ახლა — არა.

— რატომ?

— არ ვიცი. რა ხანია ეს სურვილი გამიქრა.

გაოგნებული დმიტრიევი დუმდა

ქსენია ფეოდოროვნა მშვიდად შეპყრობდა ვაჟ-შვილს. მერე თვალები დახუჭა, გეგონებოდა იძინებდნო, მაგრამ მაშინვე სრულიად წყნარად წარმოთქვა:

— შენ უკვე გაცვალე, ვიტყა, გაცვლა უკვე მოხდა... — კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდა. თვალდახუჭული ქალი გაურკვეველად ბუტბუტებდა: — ეს ძალიან დიდი ხნის ამბავია. და ხდება ყოველთვის, ყოველ დღე. ასე რომ, შენ ნუ გავიკვირდება და ნურც გაჯავრდება, უბრალოდ, ისე შეუმჩნევლად...

დმიტრიევი ერთხანს კიდევ იჯდა. მერე ადგა, ფეხისწევრებზე შემდგარი ოთახიდან გამოვიდა და იმ ოთახში დაწვა, სადაც ის და ლენა შეუძლებლის პირველ ზაფხულს ცხოვრობდნენ. კედელს ისევ ამშვენებდა ლენას დანაკიდი ნოხი, მაგრამ მწვანე ფერის ამოტვიფრულყვავილებიანი, ლამაზი შპალერი შესამჩნევად გახუნებული და გაქლეჩილი ჩანდა. დაძინებისას დმიტრიევს ისევ ის ძველი აკვარელის სურათი გაახსენდა: ბაღის ნაწილი, ღობე, სახლის პარმალა და პარმალზე გაწოლილი ძაღლი. ყავდათ ერთი პატარა ძაღლი ნელდა. მაინც როგორ დაავიწყდა ლორას, ომის შემდეგ აბა სადღა იყო ნელდა. მხატვრობით უსაშველოდ გატაცებულ ბიჭს ომის შემდეგ სხვა აღარაფერი ახსოვდა. ალბომს აღარ იშორებდა. განსაკუთრებით კარგად კალმითა თუ ტუშით შესრულებული სურათები გამოსდიოდა. გამოცდაზე რომ არ ჩაფლავებულიყო და დარდიან გულზე პირველივე, — სულ ერთია, რაც იქნებოდა — ქიმიური ნავთობის, კვების ინსტიტუტში არ მოწყობილიყო... მერე ფიქრმა მივლინება და გოლიშმანოვო გაახსენა. უცერად ის ბარაკი წარმოუდგა, სადაც შარშან თვე-ნახევარი გაატარა. ვაიფიქრა ისიც, რომ ტანია მისთვის საუკეთესო ცოლი იქნებოდა.

შუალამეზე გამოელვიდა და გვერდითა ოთახიდან ლორასა და ფელიქსის ჩუმი ლაპარაკი მოესმა.

დმიტრიევი დილით ძალიან ადრე წავიდა, ქსენია ფეოდოროვნას ჯერ ისევ ეძინა. ლორას ასი მანეთი დაუტოვა. რა დროულად მომეციო, უთხრა დამ, მერე პაიპარად წაისაუზმა და ტროლეიბუსის გაჩერებისაკენ გაქანდა. დილა-ბნელი იდგა. ბაღში ხეებს ღამის წვიმის წვეთები ცვიოდა. გაჩერებასთან ვილაც ორი კაცი იდგა, ცოტა მოშორებით მიწაზე გერმანული დიდი ნაგაზი იჯდა. ვერ მიხვდებოდი ვისი იყო ეს ძაღლი. მოვიდა სრულიად ცარიელი ტროლეიბუსი, ყველანი შევიდნენ, და აი, უცერად ტროლეიბუსში ნაგაზიც შეხტა. ძაღლი მაკე იყო და იქვე სალაროსთან იატაკზე მძიმედ გაწვა. იმ ორ კაცს თითქოს შეეშინდათ, წინ წავიდნენ. დმიტრიევიც გაუბედავად შეჩერდა. ნაგაზი ფანჯარაში იყურებოდა, რაღაც უნდოდა ამ ტროლეიბუსში. დმიტრიევს უცერად შეეშინდა, მძღოლს შეუძლია შორს გააქრო-

ლოს და დაღუპოსო. აბა ვინ გამოიცნობს, რა ემართება და რატომ არის იგი ტროლეიბუსში. უახლოეს გაჩერებაზე დმიტრიევი ტროლეიბუსიდან ჩავიდა და ძალს დაუძახა: — გამოდი, გამოდი! — ძალმა გაუგონა, ტროლეიბუსიდან გადმოხტა და მიწაზე დაჯდა. დმიტრიევმა კი ისევ მოასწრო უკან შეხტომა. მიმავალი ტროლეიბუსის ფანჯრიდან დმიტრიევმა ძალს გახედა, ძალსაც მას მისჩერებოდა.

* *

ორი დღის შემდეგ ქსენია ფეოდოროვნამ დმიტრიევს სამსახურში დაურეკა და უთხრა: გაცვლაზე თანახმა ვარ, ოღონდ გთხოვ, რაც შეიძლება ჩქარა მოაგვარე. პოლა, აი, დაიწყოს მომსახურებელი გაწამაწია. მარტუშევიჩები რასაკვირველია, ჩამოსცილდნენ, მიიფანტ-მოიფანტა კიდევ ბევრი სხვაც. მერე გამოჩნდა ერთი სპორტის ოსტატი ველოსიპედისტი და დაახლოებით აპრილის შუა რიცხვებში გაცვლაც მოგვარდა.

ქსენია ფეოდოროვნა არც ისე ცუდად გრძნობდა თავს. ის კი არა, ახალსახლობაც კი იზვიავს, მოიწვიეს ნათესავები, მარტო ლორა და ფელიქსი აკლდათ. მოგეხსენებათ, ისევ უზბეკეთში იყვნენ, სადაც ჩვეულებრივ დიდი სიცხეების დადგომამდე რჩებოდნენ ხოლმე. დიახ, ეს ყველაფერი გაკეთდა, მაგრამ ამით არ დამთავრებულა: საჭირო იყო ორთავე ბინის პირადი ანგარიშების დმიტრიევის სახელზე გადატანა, რაც არა ნაკლებ სადავიდარაბო ამბავი გამოდგა, ვიდრე თვითონ გაცვლა. ჯერ აღმასკომმა თქვა უარი, განცხადება უხეიროდ არის დაწერილი და ზოგიერთი საბუთიც აკლდა. ის ბებერი მაკლერი, სპირიდონ სამოილოვიჩი ძალიან რომ ტრაბახობდა რაისაბინაო განყოფილების იურისტი ჩემი კარგი ნაცნობიაო, დიდი მატყუარა ვინმე გამოდგა. იურისტი არც კი მისალმებია, როცა ერთმანეთს პირდაპირ შეხვდნენ, მაშინ როცა, სწორედ ის იურისტი გახლდათ მთავარი ღერძი, მისი დასკვნის მიხედვითა და საბუთების წარდგინებით გამოჰქონდათ გადაწყვეტილება, ვინაიდან თვითონ განმცხადებლებს სხდომებზე საერთოდ არ იწვევდნენ.

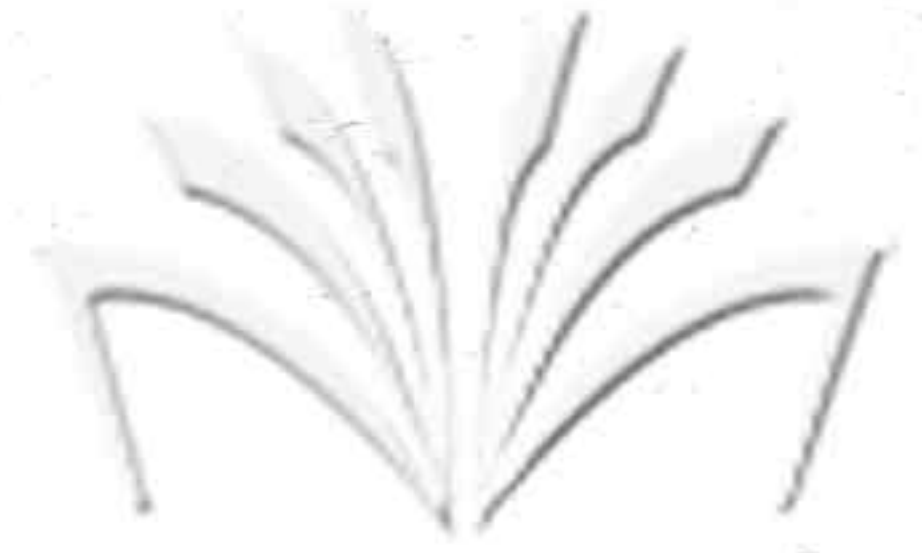
ივლისის ბოლოს ქსენია ფეოდოროვნას მდგომარეობა მკვეთრად გაუარესდა და იმავე საავადმყოფოში მათავსეს, სადაც ერთი წლის წინ იწვა. ლენამ განცხადების მეორედ განხილვის დანიშვნა მოახერხა. ამჯერად იურისტი უკვე სხვაგვარად იყო განწყობილი და ყველა საბუთიც წესრიგში გახლდათ: ა) ნათესაური კავშირის დამადასტურებელი საბუთი ანუ დმიტრიევის დაბადების მოწმობა; ბ) საცხოვრებელი ფართის დაკავებასთან დაკავშირებით გაცემული ორდერების ასლები; გ) ამონაწერი საბინაო დავთრებიდან; დ) საბინაო საექსპლუატაციო კანტორის მიერ გაცემული პირადი საფინანსო ანგარიშების ასლები; ე) საბინაო საექსპლუატაციო კანტორასთან არსებული საზოგადოებრივ-საბინაო კომისიის ოქმის ამონაწერი, რომელშიაც საზოგადოებრივ-საბინაო კომისია მიმართავდა აღმასკომს, რათა დაეკმაყოფილებინათხონა პირადი ანგარიშების გაერთიანების თაობაზე. ამჯერად აღმასკომმა გამკვლევლთათვის დამაკმაყოფილებელი გადაწყვეტილება გამოიტანა.

ქსენია ფეოდოროვნას სიკვდილის შემდეგ დმიტრიევს ჰიპერტონიული კრიზი მოუვიდა და სამი კვირა შინ გაატარა, წოლის მკაცრი რეჟიმი უნდა დაეცვა.

აბა რა უნდა მეთქვა დმიტრიევისათვის, როცა ამას წინათ, ერთი საერთო ნაცნობის ოჯახში შევხვდით და ეს ყველაფერი თავად მიაშბო. ძალიან ცუდად გამოიყურებოდა. უეცრად მოტყდა, გამოხუნდა, ეს კიდევ არცთუ ხანშიშესული კაცი, თითქმის ბებერ, ლოყებჩამოხლეწილ ბიძა კაცად იქცა. მე ხომ იგი პავლინოვს აგარაკიდან. ჯერ კიდევ პატარა ბიჭი მახსოვს. მაშინ ერთი ბუნთულა ბავშვი იყო და „ვიტუჩინის“ ვეძახდით. ჩემზე კაი სამი წლით უმცროსია. პოლა, იმ დროს მე უფრო ლორასთან ვმეგობრობდი, ვიდრე მასთან.

არც თუ დიდი ხნის წინ დმიტრიევის აგარაკი აიღეს, ისე როგორც პავლინოვს ყველა სხვა ახლომდებარე აგარაკი. სანაცვლოდ „ქარიშხალს“ სტადიონი და სპორტსმენების სასტუმრო ააგეს. ლორა და ფელიქსი ზიუზინოში, ცხრასართულიან სახლში გადასახლდნენ.

□

გერმანული
ბიბლიოთეკა

დენიელ კიში

ყვავილები ელჯერნონისათვის

მოთხრობა

ინგლისურიდან თარგმნა ბია ჭუმბურიძემ

ამერიკელი მწერალი და პედაგოგი. ერთხანს სამეცნიერო-ფანტასტიკური ჟურნალის „ნარველ“-ის რედაქტორი იყო. გამოაქვეყნა რამდენიმე მოთხრობა და რომანი „სწორთა სამსჯავრო“. რუსულ ენაზე თარგმნილია მხოლოდ „ყვავილები ელჯერნონისათვის“. ქართულად იბეჭდება პირველად.

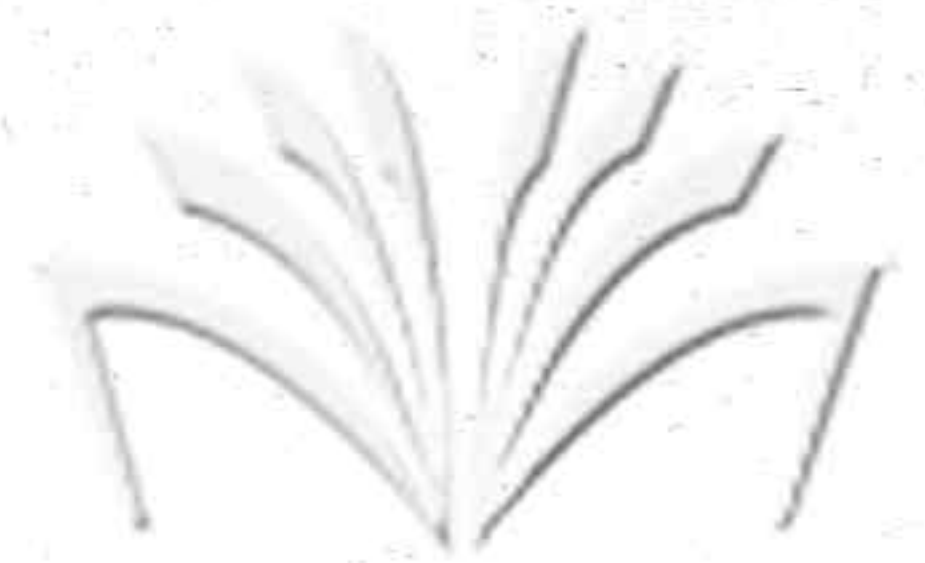
რაც ხდება იმის ანგარიში. 5 მარტი.

დოქტორი შტრაუსი ამბობს დღეიდან მე უნდა ვწერო რასაც ვფიქრობ ყველაფერი და რაც ჩემთან ხდება. მე არ ვიცი რატომ მაგრამ ის ამბობს ეს ძაან საჭიროა რომ ნახონ ჩემი გამოყენება ვარგა თუ არა. იმედი მაქ რომ ვივარგებ. მისს კინიენი ამბობს იქნება ჭკვიანი გამხადონ. მეკი მინდა ჭკვიანი რომ ვიყო. მე ჩარლი მქვია. ჩარლი გორდონი. 37 წლის ვარ და ორი კვირის წინ ჩემი დაბადების დღე იყო. ეხლა მე მეტი არაფერი არა მაქ დასაწერი და მეყოფა.

რაც ხდება იმის ანგარიში. 6 მარტი.

დღეს გამოცდა მქონდა. მე მგონი ვერ ვივარგე და ალბათ აღარ წამიყვანენ. ყველაფერი ასე მოხდა იათახში იჯდა ვიღაც კეთილი ახალგაზრდა კაცი და ცოტა თეთრი ფურცლები ქონდა და ზედ მელანი იყო დასხმული. იმან მითხრა ჩარლი რას ხედავ ამ ქალაქზე. მე ვუთხარი ვხედავ მელნის ნაღდაბს. მან თქვა სწორეა. ვიფიქრე სულ ეს იყო მაგრამ იმან გამაჩერა. მითხრა დაჯექი ჩარლი ჩვენ ჯერ არ გაგვითავებია. მე კარგათ არ მახსოვს რა იყო მერე მას ალბათ უნდოდა მე მეთქვა რასაც ვხედავდი მელანზე. მე ვერაფერსაც ვერ ვხედავდი მაგრამ იმან თქვა რომ ეს სურათებია და სხვები იქ რაღაც სურათებს ხედავენ. მე კიდევ ვერავითარი სურათები ვერ დავინახე. მე მართლა ძაან მინდოდა დამენახა. ქალაქი თვალვებთან ახლო მივიტანე მერე შორს დავიჭირე მე ვთქვი თუ სათვალეები მექნება უკეთესად დავინახავ. სათვალეებს ვიკეთებ მარტო როცა ტელევიზორს ვუყურებ ან როცა კინოში ვარ მაშინ მაგრამ იმას ვუთხარი შემოსასვლელში დამრჩა. მოვიტანე სათვალეები და ვთქვი კიდევ მაჩვენეთ ეხლა აუცილებლად ვიპოვი სურათებს.

მე ძაან ვცდილობდი მაგრამ მაინც ვერ ვიპოვე ვერაფერი. მარტო მელნის ლაქას ვხედავდი. მე ვუთხარი იქნება ახალი სათვალეები მჭირდება. მან

რალაცა დაწერა ქალაქში და შემეშინდა რომ ვერ გამოვდექი. მე ვთქვი ეს
ძაან ლამაზი ლაქაა და გარშემო ბევრი პატარა წერტილი. მას სახე ნალვლიანი
ქონდა ესეიგი ისევ შემეშალა.

რაც ხდება იმის ანგარიში. 7 მარტი.

დოქტორი შტრაუსი და დოქტორი ნემიური ორივე ამბობენ მელნის ლა-
ქები არაფერს არ ნიშნავს. მე მათ ვუთხარი მე არ დამიღვრია მელანი ქალაქ-
ლებზე და ამიტომ არ ვიცი იქ რა სურათები იყო. მათ მითხრეს რომ იქნებ მაინც
გამომიყენონ. მე ვუთხარი მისს კინიენტან არ მქონდა ასეთი გამოცდები მარ-
ტო ამოწმებდა წერას და კითხვას. მათ თქვეს მისს კინიენი ამბობს მე მისი
ყველაზე კარგი მოწაფე ვარ სალამოს სკოლაში მოზრდილთათვის იმიტომ რომ
ვცდილობ სხვებზე მეტად და ძაან მინდა სწავლა. მათ მკითხეს როგორ იყო
ჩარლი შენ რომ თვითონ მიხვედი სალამოს სკოლაში როგორ იპოვე. მე ვუთ-
ხარი ვეკითხებოდი და ვილაცამ მითხრა სადაც უნდა მივიდე რომ ვისწავლო
კარგათ კითხვა და წერა. იმათ მკითხეს რატო მოგინდა. მე ვუთხარი მთელი
სიცოცხლე ვნატრობ გავხდე ჭკვიანი და აღარ ვიყო გონება ჩლუნგი მაგრამ
ეს ძაან გამიჭირდა. მათ მკითხეს თუ რატი რომ ეს შეიძლება ცოტახნით იყოს.
მე ვთქვი კი მისს კინიენმა მითხრა. ჩემთვის სულერთია თუ მეტკინება.

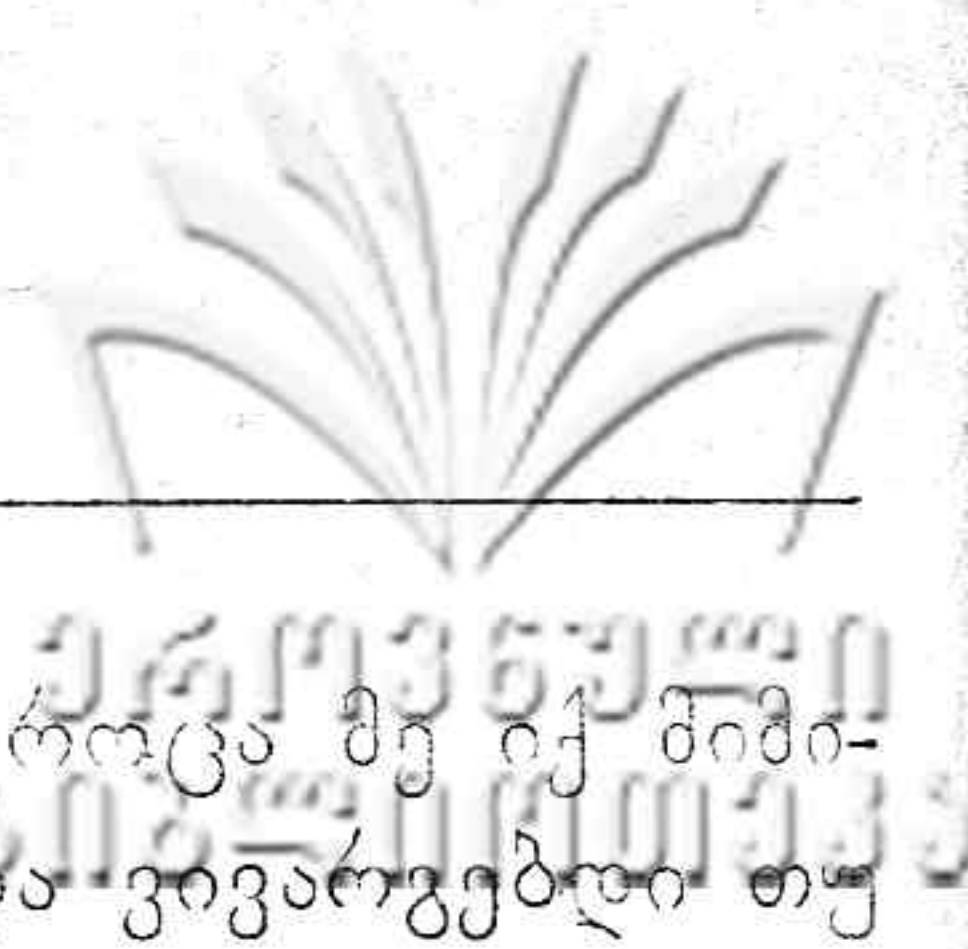
დღეს გვიან კიდევ რალაც ფსიქოლოგიური გამოცდები მქონდა. ეს გამოც-
და უფრო ადვილი იყო იმიტომ რომ ჩვეულებრივი სურათები მომცეს. ოღონდ
ესლა კეთილ ქალს რომელიც ჩემთან იჯდა არ უნდოდა მე მეთქვა რა სურათე-
ბი იყო. მე ვეღარ გავიგე. მე ვუთხარი გუშინდელმა კაცმა მითხრა მომიყევი
რა დაინახე ლაქაში. მან კიდევ თქვა ეს არაფერია. მან მითხრა მოიგონე რაიმე
მათზე ვინც ამ სურათშია. მე ვუთხარი როგორ უნდა მოვიგონო როცა მათ
არ ვიცნობ რატო უნდა ვთქვა ტყუილი. მე უკვე აღარ ვამბობ ტყუილებს
იმიტომ რომ ყველა ხვდება.

მერე თეთრმა ხალათიანმა ვილაცებმა წამიყვანეს სხვა ოთახში და მათა-
მაშეს. მგონი თეთრ თაგვს მაჯიბრებდენ. იმ თაგვს ელჯერნონს ეძახდენ. ელჯე-
რნონი კოლოფში იჯდა შიგ ბევრი კედლები და მოსახვევები იყო და მომცეს
ფანქარი და ქალაქი სულ ზოლებიანი და უჭრედიანი. ერთ კუთხეში ეწერა
სტარტი მეორეში კი ფინიში. იმათ თქვეს ეს **ლაბერინთია** და მე და ელჯერნო-
ნმა უნდა გავიაროთ ერთიდაიგივე ლაბერინთი. მე ვერ გავიგე როგორ უნდა
გავგეარა როცა მე მქონდა ქალაქი ელჯერნონს კიდევ კოლოფი მაგრამ მე
არაფერი არ ვთქვი და დროც არ იყო იმიტომ რომ შეჯიბრება დაიწყო.

ერთ კაცს საათი ქონდა და არ უნდოდა მე დამენახა. მე ვცდილობდი არ
გამეხედა იქით და ამიტომ ვღელავდი. ეს გამოცდა ჩემთვის ყველაზე ცუდი
იყო იმიტომ რომ მათ ათჯერ გაიმეორეს სხვა და სხვა ლაბერინთებით და
ელჯერნონი ყოველთვის იგებდა. მე არ ვიცოდი თუ თაგვები ასეთი ჭკვიანები
არიან შეიძლება ეს იმიტომ რომ ელჯერნონი თეთრია. შეიძლება თეთრი თაგვე-
ბი უფრო ჭკვიანები არიან ვიდრე სხვები.

რაც ხდება იმის ანგარიში. 8 მარტი.

ჩემზე თქვეს გამოდგება. ჯერ დოქტორი ნემიური და დოქტორი შტრაუს-

სი ამაზე კამათობდნენ. დოქტორი ნემიური კაბინეტში იყო როცა მე იქ მიმი-
ყვანა დოქტორმა შტრაუსმა. დოქტორმა ნემიურმა არ იცოდა ვივარგებდი თუ
არა მაგრამ დოქტორმა შტრაუსმა თქვა რომ მისს კინიენს რეკამიუნდაცია გა-
უკეთებია ჩემთვის და მე ყველაზე კარგი ვარ მათში ვისაც ის ასწავლის. მე
მომწონს მისს კინიენი იმიტომ რომ ის ძაან ჭკვიანი მასწავლებელია და მან
თქვა ჩარლი შენ კიდევ ერთი შანსი გექნება. თუ შენ თითონ დაეთანხმები ამ
ცდას შეიძლება ჭკვიანი გახდე. მათ არ იციან მერე ჭკვიანი დავრჩები თუ არა
მაგრამ შანსი არის. ამიტომ მე ვთქვი კარგი თუმცა ძაან მეშინოდა იმიტომ-
რომ მან მითხრა აპერაციას გაგიკეთებენ. მან მითხრა ნუ გეშინია ჩარლი.
მერე თქვა შენ ისეთ დიდ წარმატებას მიაღწიე ისეთი პატარა უნარით რომ მე
ვფიქროფ შენ დაიმსახურე ეს ყველაზე მეტად. მაგრამ დოქტორმა ნემიურმა
და დოქტორმა შტრაუსმა ჯერ ამაზე იკამათეს. დოქტორმა შტრაუსმა თქვა
რომ ჩემში ძაან კარგი რაღაცა ყოფილა. მან თქვა დოქტორ ნემიურ მართა-
ლია ჩარლი ისეთი არ არი როგორც თქვენ წარმოგიდგენიათ პირველი ინტე-
ლექტური სუბერმენი. მაგრამ ასეთი დაბალი ინტელექტის მქონე ხალხი უმე-
ტესათ გუნება მძიმე და არა კომუნკ სიტყვა კარგათ ვერ გავარჩიე. მათთან
ძნელია ურთიერთობა. მას კი კარგი ხასიათი აქვს და თვითონაც ცდილობს
ყველაფერი გააკეთოს.

დოქტორმა ნემიურმა თქვა ნუ დაივიწყებთ რომ ის პირველი ადამიანი იქ-
ნება რომლის ინტელექტი ქირურგული ჩარევის წყალობით გაიზარდება. დოქ-
ტორმა შტრაუსმა თქვა მართალია. ნახეთ რა კარგათ ისწავლა წერა და კითხ-
ვა მისი სუსტი გონებისათვის ეს ისეთივე მიხწევაა როგორც ჩვენთვის აინ-
შტაინის ფარდობის თეორიაში სპეციალური მომზადების გარეშე გარკვევა.

მე ყველა სიტყვა ვერ გავარჩიე ისინი ძაან სწარაფათ ლაპარაკობდნენ.
მაგრამ ეტყობა დოქტორი შტრაუსი ჩემ მხარეზეა მეორე კი არა. მერე დოქ-
ტორმა ნემიურმა თავი დაუქნია და თქვა კეთილი შეიძლება თქვენ მართალი
ხართ. იყოს ჩარლიზე. როცა ეს თქვა მე ძაან ავღელდი წამოვხტი და ხელი
ჩამოვართვი იმიტომ რომ ის ასეთი კეთილი იყო. მე ვუთხარი მადლობა დოქ
თქვენ არ ინანებთ რომ კიდევ ერთი შანსი მომეცით. ოპერაციის მერე მე აუ-
ცილებლათ შევეცდები გავხდე ჭკვიანი. ყველაფერს გავაკეთებ რასაც მეტყვით.

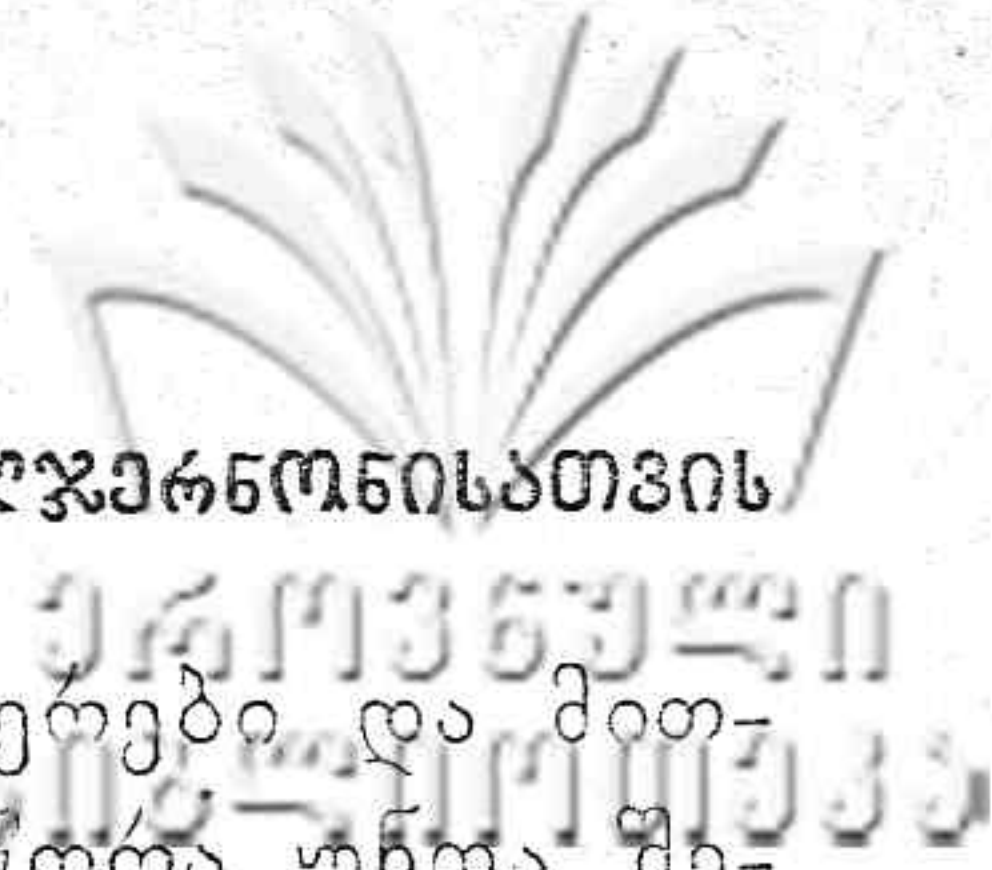
რაც ხდება იმის ანგარიში. 10 მარტი.

მეშინია. ბევრმა ვინც აქ მუშაობს და იმათ ვინც ცდებს მიტარებდა მომი-
ტანეს კამფეტები და წარმატება მისურვებს. იმედი მაქ ბედი გამილიმებს.

მე ვკითხე დოქტორ შტრაუს შევძლებ ოპერაციის მერე ელჯერნონის და-
მარცხებას და მან მითხრა შეიძლება. თუ ოპერაციამ ვაამართლა მე ვუჩვენებ
იმ თავუნას რომ მეც შემიძლია ვიყო ისეთივე ჭკვიანი. იქნება იმაზე უფრო
ჭკვიანიც. მე უკეთესად ვისწავლი კითხვას და სწორათ წერას მეცოდინება
ბევრი სხვა და სხვა რამეები და ისეთივე გავხვდები როგორც სხვები. მე მინდა
მათსავით ჭკვიანი ვიყო. თუ ეს სამუდამო იქნება, ისინი სხვა ჩემნაირებსაც
ჩვეულებრივ ჭკვიან ადამიანებად გადააქცევენ.

ყოველდღიური ანგარიში — 15 მარტი

დამაძინეს და ოპერაცია ისე გამიკეთეს. მაგრამ მაინც ძაან მეტკინა. დღეს
კი თავიდან და თვალებიდან სახვევები მომხსნეს და შემიძლია დავწერო ჩემი

ყოველდღიური ანგარიში. დოქტორმა ნემიურმა ნახა ჩემი ნაწერები და მითხრა სათაურს არა სწორად წერ. მან ბევრი სხვა რამეც შემისწორა უნდა შევეცადო და დავიხსომო. ძაან მიჭირს კარგათ წერა. დოქტორმა შტრაუსმა თქვა უნდა წერო ყველაფერი რაც შეგემთხვევა მაგრამ მითხრა უფრო უნდა წერო რასაც ფიქროფ და რასაც გრძნობ. მე ვუთხარი არ ვიცი ფიქრი, მან თქვა შეეცადე. როცა თვალეზე ბინტი მქონდა სულ ვცდილობდი მეფიქრა მაგრამ არაფერი არ გამომივიდა. მე არ ვიცი რაზე უნდა ვიფიქრო. იქნება მას უნდა ვკითხო და ის მეტყვის როგორ უნდა გავაკეთო რომ ვიფიქრო იმიტომ რომ ეხლა მე უკვე ჭკვიანი უნდა გავხდე. რაზე ფიქრობენ ჭკვიანი ხალხი. ალბათ რამეს იგონებენ ხოლმე. ნეტავი უკვე შემეძლოს რამეს მოგონება.

ყოველდღიური ანგარიში — 19 მარტი

ყველაფერი ისევია. მე ჩამიტარეს უამრავი გამოცდები და სხვა და სხვა შეჯიბრება ელჯერონთან. ვერ ვიტან ამ თავეს. ის სულ მიგებს. დოქტორმა შტრაუსმა მითხრა ეს შეჯიბრებები აუცილებელია. და მითხრა რომ მე კიდე უნდა გამომცადონ იმ სულელური მეღნის ლაქებით და ისევ იმ სულელური სურათებით. მე მიყვარს კაცის და ქალის ხატვა მაგრამ მე ვერ მოვყვები ტყუილებს სხვა ხალხზე.

მე ისე ძაან ვცდილობ ვიფიქრო რომ თავი ამტკივდა. მე მეგონა დოქტორი შტრაუსი ჩემი მეგობარია ის კი მე სულ არ მეხმარება. ის მე არ მეუბნება რაზე ვიფიქრო ანდა როდის დავჭკვიანდები.

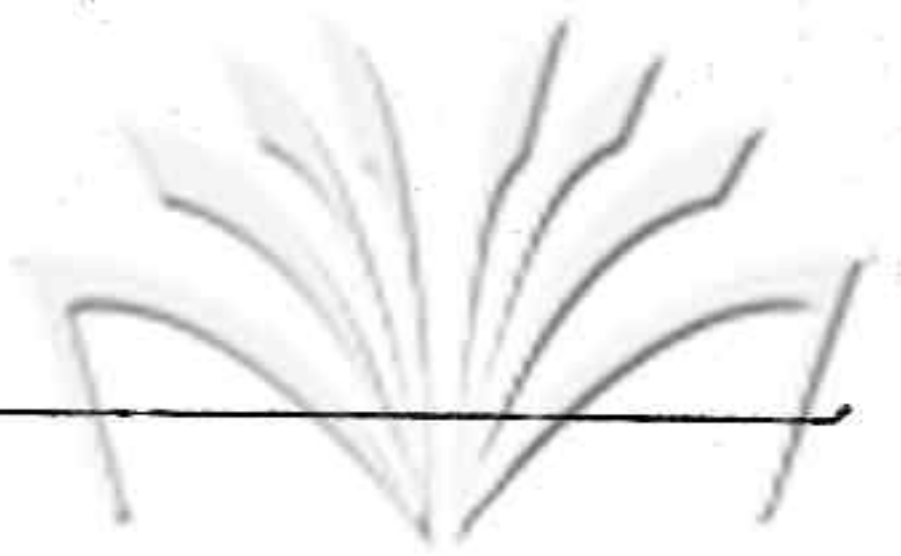
ყოველდღიური ანგარიში — 20 მარტი

მე ისევ ვიწყებ ფაბრიკაში მუშაობას. მათ მითხრეს უკეთესია ისევ დავიწყო მუშაობა მაგრამ არავის არ უნდა ვუთხრა რისთვის გამიკეთეს ოპერაცია და მე ყოველ საღამოს სამსახურის მერე ერთი საათით უნდა მივიდე სავაუყოფოში. იმათ უნდათ თითოჯერ ყოველთვე მაძლიონ ფული რომ ვისწავლო როგორ გავხდე ჭკვიანი. მე მიხარია რომ ვბრუნდები ფაბრიკაში იმიტომ რომ მომწყინდა უსამუშაოთ და უმეგობროთ და მინდა ისევ გავერთო მათთან.

დოქტორმა შტრაუსმა მითხრა მე უნდა გავაგრძელო სხვა და სხვა ამბების ჩაწერა მაგრამ არაა აუცილებელი ყოველდღე გავაკეთო. მხოლოდ როცა რამეზე ვფიქროფ ან როცა რამე განსაკუთრებული მოხდება. მან მითხრა გულს ნუ გაიტებ იმიტომ რომ ამას დრო ჭირდება და ეს ნელა ხდება. მან თქვა ძაან ბევრი დრო გავიდა სანამ ელჯერონი სამჯერუფრო გონიერი გახდა ვიდრე მანამდე იყო. ესეიგი ელჯერონი იმიტომ მიგებს ყოველთვის რომ მასაც გაუკეთეს ასეთი ოპერაცია. ეს უფრო ადვილი ასატანია. იქნება მოვახერხო ეს ლაბერინთი უფრო სწრაფათ ვიდრე ამას უბრალო თავი აკეთებს. იქნება მერე როდისმე ელჯერონსაც კი გავუსწრო. აი იქნება სერი. ელჯერონი კი ეტყობა სამუდამოდ დარჩება ასეთი ჭკვიანი.

25 მარტი

დღეს ჩვენთან ფაბრიკაში ძალიან ვიმხიარულეთ. ჯო კერპმა თქვა აბა ერთი ვნახოთ რა ოპერაცია გაუკეთეს ჩარლის როგორ დაუმატეს ტვინი. მე მინდოდა მომეყოლა მაგრამ გამახსენდა რომ დოქტორმა შტრაუსმა მითხრა ეს არ შეიძლება. მერე ფრენკ რეილიმ თქვა რას აკეთებდი ჩარლი მიდი აამუ-

შავე მაგ გადიდებული ტვინი და ჩამოკაკლე ამბავი. მე ამაზე გამეცინა. ისინი ჩემი ნამდვილი მეგობრები არიან და მათ მართლა ვუყვარვარ.

ხან და ხან რომელიმე იტყვის შეხედეთ ჯონს ან ფრენკს ან ჯორჯს რას ჩარლიგორდონობს მე არ ვიცი ასე რატო ამბობენ მაგრამ ყველას კი ეცინება. ამდღით ქალაქების დამტარებელმა ერნიმ პაკეტი დაკარქა და ემოს ბორგმა დაუყვირა ეშმაკმა წაგიღოს ერნი შენც რა ჩარლი გორდონი გამომიჩნდი. მე არ ვიცი ასე რატო თქვა. მე არავითარი პაკეტი არ დამიკარგია მისთვის.

დღეს საღამოს ჩემთან სახში მოვიდა დოქტორი შტრაუსი რომ გაეგო რატო არ შევიარე სავადყოფოში. მე ვუთხარი აღარ მინდა ელჯერნონთან თამაში. მან მითხრა ეს ჯერ ჯერობით არცაა საჭირო ოღონდ მე მაინც უნდა ვიარო. მან საჩუქარი მომიტანა ოღონდ კი არ მაჩუქა მათხოვა. მე მეგონა რომ ეს პატარა ტელევიზორია მაგრამ არა. მან მითხრა რომ უნდა ჩავრთო როცა დასაძინებლათ დავწვები. მე ვუთხარი თქვენ ხუმრობთ დოკ რატო უნდა ჩავრთო თუ დაძინებას ვაპირებ. ვის გაუგია. მაგრამ მან მითხრა თუ გინდა ჭკვიანი გახდე უნდა დამიჯერო. მე მას ვუთხარი სულაც ვერ ვატყობ რომ ვჭკვიანდებოდე. მან კი ხელი მხარზე დამადო და მითხრა ჩარლი შენ ამას ჯერ ვერ გრძნობ მაგრამ სინამდვილეში სულ უფრო და უფრო ჭკვიანდები. შენ ამას ჯერ ჯერობით ვერც შეამჩნევ. მემგონი ის უბრალოდ კეთილად მომიქცა რომ დავემშვიდებინე იმიტომ რომ არაფერში მეტყობა დაჭკვიანება.

კინალამ არ დამავიწყდა მე ვკითხე როდის შეიძლება დავბრუნდე სკოლაში მისს კინიენტან. მან მითხრა რომ იქ მეტი აღარ ვივლი. მან მითხრა მისს კინიენი მალე თითონ ივლის ჩემთან სავადყოფოში და ცალკე მასწავლის. მე ძაან ვბრაზობდი მაზე ჩემ სანახავად რომ არ მოვიდა როცა ოპერაცია გამიკეთეს მაგრამ მე ის მიყვარს და იქნება ისევ გავხდეთ მეგობრები.

29 მარტი

მე მთელი ღამე არ მეძინა ამ დარეხვილი ტელევიზორის გამო. როგორ უნდა ვიძინო როცა ყურში ჩამყვირია რაღაც სიტყვებს. მე ისედაც აზრზე არა ვარ რას ქაქანებენ და როგორ უნდა გავიგო ეს ძილში. მერე კიდევ ეს სულელური სურათები.

დოქტორი შტრაუსი ამბობს ასეა საჭირო. ის ამბობს რომ ჩემი ტვინი სწავლობს როცა მე მძინავს. და ეს გამომადგება როცა მისს კინიენი გაკვეთილებს ჩამიტარებს სავადყოფოში. თუმცა ეხლა კი ვიცი რომ ეს სავადყოფო კი არა ლაბარატორიაა. მემგონი ეს სულ უაზრობაა. თუკი შეიძლება ძილში დაჭკვიანება ხალხი რატო დადის სკოლაში. არა მგონია აქედან რამე გამოვიდეს. მე სულ გვიან ღამე ვუყურებდი გადაცემებს ტელევიზორში და ამან სულაც არ დამაჭკვიანა. იქნებ უნდა გეძინოს როცა უყურებ.

30 აპრილი

დოქტორმა შტრაუსმა მაჩვენა როგორ უნდა დავუწიო ტელევიზორს და ეხლა შემიძლია წყნარად დაძინება. მაგრამ მე არაფერი არ მესმის. და აქამდე ვერ გამიგია იქ რას ბურტყუნებენ.

ხან და ხან დილით ისევ ჩავრთავ ხოლმე რომ ვნახო ერთი რა ვისწავლე ძილში და მემგონი რომ არაფერი. მისს კინიენი ამბობს იქნება ეს სხვა ენაზეა ან რამე ამდაგვარი მაგრამ ეს თითქმის ყოველთვის ამერიკულს გავს.

მაგრამ ძაან სწრაფათ ლაპარაკობენ უფრო სწრაფადაც ვიდრე მისს გოჟული რომელიც მე მასწავლიდა მეექვსე კლასში. მეკი მახსოვს ის ისე სწრაფათ ლაპარაკობდა მე ვერაფერს ვერ ვიგებდი.

მე ვუთხარი დოქტორ შტრაუს რა ჭკუა აქ ძილში თუ ვიქნები ჭკვიანი მე მინდა ჭკვიანი ვიყო როცა არ მძინავს. მან მითხრა ეს ერთი და იგივეა.

5 აპრილი

მთელი დღე თავი მტკივა. გუშინ სამუშაო რომ დამთავრდა ფაბრიკაში ჩემმა მეგობრებმა ჯო კერპმა და ფრენკ რეილიმ ბარში წამიყვანეს. მე არ მიყვარს სმა მაგრამ მათ მითხრეს ვიმხიარულებთ. მართლა კარგი დრო ვატარეთ. ჯო კერპმა თქვა აჩვენე გოგოებს როგორ რეცხავ იატაკს ფაბრიკის საპირფარეშოში და მომიტანა ჩვარი. მე ვაჩვენე და ყველას გაეცინა როცა მე ვთქვი მისტერ დონეგანი ამბობს მე ყველაზე კარგი დამლაგებელი ვარ რაც კი მას ყოლია იმიტომ რომ მე მიყვარს ჩემი საქმე არასოდეს არ ვიგვიანებ და არცერთი დღე არ გამიცდენია მარტო როცა ოპერაცია გამიკეთეს მაშინ. მე ვუთხარი მისს კინიენი ყოველთვის მეუბნებოდა ჩარლი უნდა ამაყოფდე შენი საქმით თუკი მას კარგათ აკეთებ. ყველა იცინოდა და მათ ბევრი დამალევი-ნეს და ჯომ თქვა რა ტიპია ეს ჩარლი თუ გადაკრულშია. მე არ ვიცი ასე რატო თქვა მაგრამ მე აქ ყველას ვუყვარვარ და მიხარია. ნეტა მალე გავხდებოდე ისეთივე ჭკვიანი როგორც ჩემი საუკეთესო მეგობრები ჯო კერპი და ფრენკ რეილი არიან.

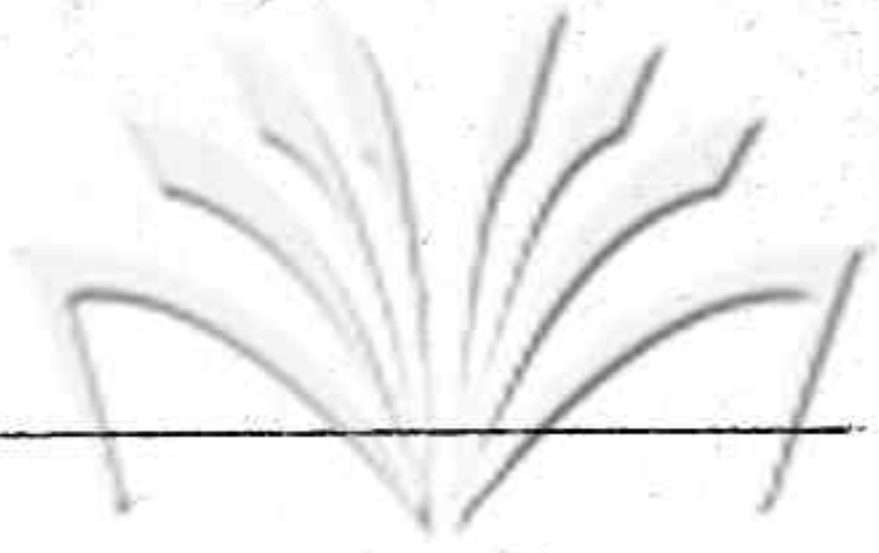
მერე მე გავედი გაზეთის და ყავის საყიდლად ჯოსა და ფრენკისათვის და როცა დავბრუნდი იქ არავინ არ იყო. მე ისენი ყველგან გვიანობამდე ვეძებე. მერე რა იყო ისე კარგათ არ მახსოვს მაგრამ მგონი ავათ გავხდი და დაძინება მომინდა. მერე რომელიღაც კეთილმა პოლიციელმა მომიყვანა სახში. ასე ამბობს ჩემი დიასახლისი მისს ფლინი.

მაგრამ მე თავი მტკივა და დიდი კოპი მაზის და სულ დალილაგებული ვარ. მემგონი რომ დავეცი მაგრამ ჯო კერპი ამბობს ეს პოლიციელის ნახელავია ისინი ზოგჯერ ცემენ ხოლმე მთვრალეებს. მე ასე არ ვფიქროფ. მისს კინიენი ამბობდა რომ პოლიციელები უნდა ეხმარებოდენ ხალხს. თუმცა თავი კი მაინც ძაან მტკივა გული მერევა და მთელ ტანში მტეხს. მემგონი არასოდეს აღარ დავლევ.

7 აპრილი

მე მოვუგე ელჯერნონს. არც ვიცოდი თუ გავიმარჯვე მაგრამ ლაბარანტმა ბერტმა მითხრა. მეორე ჯერ კი წავაგე იმიტომ რომ ისე ვღელავდი ერთხელ კინალამ სკამიდან ჩამოვარდი. მაგრამ მერე კიდე რვაჯერ მოვუგე. ეტყობა ჭკვიანი ვხდები თუკი ასეთ თავს ვაჯობე. მაგრამ მე ვერ ვგრძნობ თავს უფრო ჭკვიანად.

მე მინდოდა კიდე შევჯიბრებოდი ელჯერნონს მაგრამ ბერტმა მითხრა საკმარისია. მე ნება მომცეს ხელში ამეყვანა. ის არ იკბინება და ბამბასავით რბილია. თვალები შავი აქ კიდევებზე კი ვარდისფერი და სულ ახამხამებს. მე ვთქვი მინდა საჭმელი ვაჭამო იმიტომ რომ გული დამწყდა რომ მოვუგე მეკი მინდა კეთილი ვიყო და ყველასთან ვიმეგობრო. მაგრამ ბერტმა მითხრა არ შეიძლება. ელჯერნონი ჩვეულებრივი თავი არ არის მას ისეთივე ოპერა-

ცია გაუკეთეს როგორც შენ და ის ერთად ერთია ცხოველებს შორის რომელიც ამდენი ხნით დარჩა ჭკვიანი. მან თქვა ელჯერნონი ისეთი ჭკვიანია რომ ყოველ დღე ახალ გამოცდას აბარებს საჭმლის მისაღებად. მის კარებს სხვა და სხვა საკეტებს უკეთებენ და თვითონ უნდა გააღოს რომ აჭამონ. მე ის შემეცოდა იმიტომ რომ თუ ვერ მოახერხებს ესე იგი მშვიერი დარჩება.

მემგონი ეს არაა სწორი ვინმე აიძულო გამოცდა ჩააბაროს საჭმლის მისაღებად. როგორ მოეწონებოდა დოქტორ ნემიურს მასაც ასე რომ მოქცეოდენ. მემგონი მე და ელჯერნონი დავმეგობრდებით.

9 აპრილი

დღეს ლაბარატორიაში მისს კინიენი მოვიდა. მას მგონი გაუხარდა ჩემი ნახვა მაგრამ თითქოს რაღაცის ეშინოდა. მე ვუთხარი მისს კინიენ ნუ გეშინიათ მე ჯერ კიდევ არა ვარ ჭკვიანი და მას გაეცინა. მან თქვა მე მჯერა შენი ჩარლი შენ ყველაფერს აკეთებდი იმისათვის რომ სხვებზე უკეთ გესწავლა წერა და კითხვა. შენ ჯერ ცოტა ცოტას იმეცადინებ და ბოლოს იქნებ მეცნიერებისთვისაც კი გააკეთო რამე.

ეხლა ჩვენ ძალიან ძნელ წიგნს ვკითხულობთ. მე ადრე არასდროს არ წამიკითხია ასეთი ძნელი წიგნი. **რობინზონ კრუზო** ქვია და ერთ კაცზეა რომელიც ცარიელ კუნძულზე მოხვდება. ის ძაან ჭკვიანია და ათას რამეს აკეთებს რომ ქონდეს სახლი და საჭმელი და კარგადაც ცურავს. მე ის მაინც მეცოდება იმიტომ რომ ის სულ მარტოა და მეგობრები არა ყავს. მაგრამ მემგონი კუნძულზე კიდევ ვილაცაა იმიტომ რომ იქ ერთი სურათია სადაც ის თავისი სასაცილო ქოლგით ადამიანის ნაფეხურებს დაყურებს. იმედი მაქ რომ მეგობარს იპოვის და მარტო აღარ იქნება.

10 აპრილი

მისს კინიენი მასწავლის უკეთ წერას. ის მეუბნება შეხედე სიტყვას დახუჭე თვალები და ბევრჯერ გაიმეორე **სანამ** არ დაიხსომებ. მე ძალიან მიჭირს დავიხსომო რომ უნდა დავწერო **ახლა** და არა **ეხლა** და კიდევ თურმე უნდა დავწერო **საავადმყოფო** თუმცა ყველა ამბობს **სავადყოფო**.

14 აპრ. დავამთავრე **რობინზონ კრუზო**. მიინდა გავიგო მერე კიდევ რა მოხდა მაგრამ მისს კინიენმა მითხრა სულ ეს არისო. **რატომ.**

15 აპრ. მისს კინიენი ამბობს რომ მე სწრაფად ვსწავლობ. მან წაიკითხა ჩემი ჩანაწერები და რაღაცა უცნაურად შემომხედა. მან მითხრა რომ მე ძალიან კეთილი ვარ. მე ვკითხე რატომ. მან მითხრა არა აქვს მნიშვნელობა მაგრამ გული არ უნდა გაგიტყდეს თუ მიხვდები რომ ყველა ისეთი კარგი არ არის როგორც შენ გონია. მან მითხრა შენისთანა ადამიანმა რომელსაც ღმერთმა ასე ცოტა რამ მისცა გააკეთა იმაზე მეტი ვიდრე ბევრმა ჭკუა საღმა თავის ტვინს რომ არავითარ ჯაფას არ აყენებს. მე ვუთხარი რომ ყველა ჩემი მეგობარი ჭკვიანი ხალხია მაგრამ მაინც ძალიან კარგები არიან. მათ მე ვუყვარვარ და

არასოდეს ჩემთვის არაფერი ცუდი არ გაუკეთებიათ. ეს რომ ვთქვი უცბათ მისს კინიენს რაღაცა ჩაუვარდა თვალში და ტუალეტში გაიქცა.

16. აპრ. დღეს მე მძიმეს დასმა ვისწავლე. ძალიან უცნაური რამეა. ერთი წერტილია კუდით. მისს კინიენი, ამბობს, რომ ეს საჭიროა, იმიტომ, რომ მძიმე, აუმჯობესებს ნაწერს.

16 აპრ. მძიმეები არასწორად დამისვამს. მას თურმე სასვენი ნიშანი ქვია. მისს კინიენმა დამავალა ძნელი სიტყვები ლექსიკონში მოვძებნო და ვისწავლო მათი გამოყენება და სწორად წერა. მე ვკითხე რა საჭიროა თუკი მაინც შეიძლება მათი წაკითხვა. მან მითხრა უამისოთ არაფერი არ გამოვა ამიტომ უნდა მოძებნო ყველა სიტყვა როცა დარწმუნებული არა ხარ როგორ იწერება. ამის გამო დიდ ხანს ვუნდები წერას მაგრამ მგონი ნელნელა ვიმახსოვრებ. ახლა მხოლოდ ერთხელ მჭირდება ჩახედვა და უკვე ვიცი როგორ უნდა დავწერო. მისს კინიენი ამბობს რომ წერტილიც სასვენი ნიშანია და რომ კიდევ ბევრი სასვენი ნიშანი უნდა ვისწავლო.

თურმე ყველა მათგანი უნდა გამოვიყენო, მან მაჩვენა: როგორ. და ახლა მე თვითონ! დავწერე. ისე კი ძალიან ბევრი წესია სასწავლი, მაგრამ: ბოლოს და ბოლოს ხომ მაინც დავიხსომებ. მე მომწონს, რომ ძვირფასი მისს კინიენი (თურმე ასე უნდა დავწერო საქმიან წერილში) თუკი როდისმე ბიზნესმენი გავხდები?! ყოველთვის მიხსნის ხოლმე რასაც კი — ვკითხავ. ის ნამდვილი! გენიოსია... მე მინდა: ისეთივე გონიერი ვიყო „როგორც მისს კინიენი“.

რა სასაცილო რამეა (ეს სასვენი ნიშნები)!

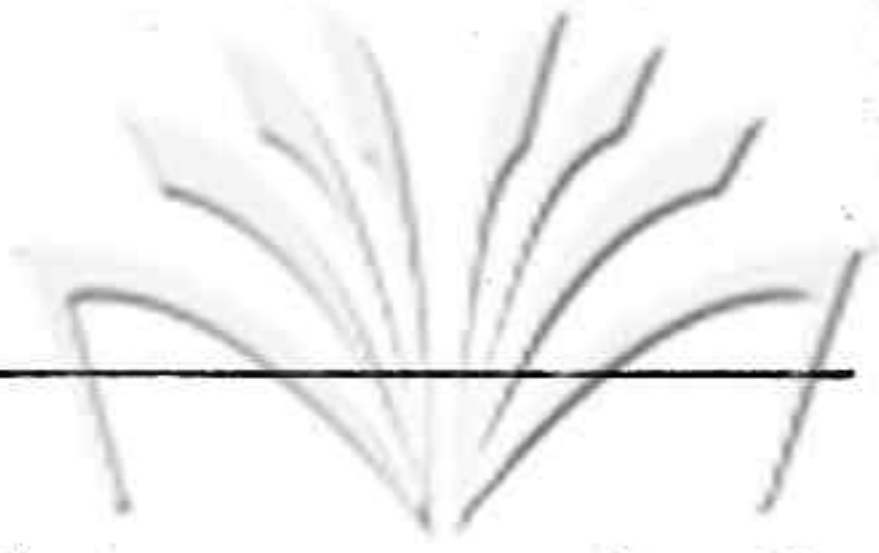
20 აპრ. თურმე ვერაფერსაც ვერ მივხდარვარ, სულ ამირდამირევია ყველაფერი! მერე გრამატიკის სახელმძღვანელო წავიკითხე — იქ ყველაფერი თანმიმდევრულადაა ახსნილი. კაცმა რომ თქვას, მისს კინიენი იგივეს მეუბნებოდა, მაგრამ მაშინ ვერ გავიგე. გუშინ კი შუალამისას გამეღვიძა და თითქოს უცბად მივხვდი ყველაფერს.

მისს კინიენმა მითხრა, რომ ეს ტელევიზორი დამეხმარა: ის ხომ ლამაზობით მუშაობს, როცა მე მძინავს.

22. აპრ. ძალიან ცუდად ვგრძნობ თავს. არა, ისე ცუდად არა, რომ ექიმი გამოვიძახო, მაგრამ ისეთი შეგრძნება კი მაქვს, თითქოს შიგნეულობა ამომიტრიალეს; გულ-ღვიძლი მეწვის.

არ მინდოდა ამის შესახებ დამეწერა რამე მაგრამ, მგონი, გამოტოვებაც არ ივარგებს — დოქტორ შტრაუსისათვის ეს შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს. დღეს მე პირველად ჩემ სიცოცხლეში არ გავედი სამუშაოდ და სახლში დავრჩი.

გუშინ ჯო კერპმა და ფრენკ რეილიმ წამიყვანეს ვილაცასთან სალამოზე. იქ ბევრი გოგონები იყვნენ და ჩვენთან, ფაბრიკაში მომუშავე რამდენიმე ბიჭიც. მე მახსოვდა, რა ცუდად გავხვდი, როცა ბევრი დავლიე და ახლა ამიტომაც ვუთხარი ჯოს, რომ არაფრის დაღევა არ მინდოდა. მან კოკა-კოლა მომცა. მომწარო გემო კი ქონდა, იმწამსვე შევატყვე, მაგრამ ვიფიქრე, ეს ალბათ პირში მაქვს სიმწარე-მეთქი.

თავიდან ძალიან ვიმხიარულეთ. ჯომ დამიჯინა, ელასთან იცეკვეო, მე წარამარა ვეცემოდი და ვერაფრით ვერ გამეგო რატომ — აკი ჩემსა და ელას გარდა არავინ არ ცეკვავდა. მაგრამ მერე კიდევ რამდენჯერმე წავიბორძიკე, იმიტომ რომ ფეხს მიდებდენ.

უცბად ჯოს სახეზე ისეთი გამომეტყველება შევნიშნე, გული შემეკუმშა.

— გეყოთ, დავიხჩვი! — წამოიძახა ვილაცამ.

ხარხარი აუტყდათ.

— მეგზის ბარიდან რომ გავაგზავნეთ გაზეთის საყიდლად და ავეთესეთ, მას მერე ამდენი არ მიცინია, — თითქოს შორიდან მესმოდა ფრენკ რილის ხმა.

— არა, ერთი ნახე, როგორ წამოენთო სიფათი!

— შეხედეთ, ჩარლი გაწითლდა...

— ეი, ელა, რა უქენი ამ საწყალს? ჩემ დღეში ასეთი არ მინახავს!

სად გავქრალიყავი, არ ვიცოდი. ყველა მე მიყურებდა, იცინოდნენ და ასე მეგონა, პერანგის ამარა ვიდექი. ქუჩაში გამოვარდი და სახლის კუთხეში მალებინა. მერე სახლში წავედი.

უცნაურია, ადრე ვერასოდეს ვერ ვამჩნევდი, რომ ფრენკი, ჯო და სხვებიც დამცინოდნენ და მხოლოდ და მხოლოდ სამასხაროდ დამათრევდენ აქეთ-იქით. ახლა კი მესმის რასაც ნიშნავს, როცა ერთმანეთს ეუბნებიან — რას ჩარლიგორდობო...

მცხვენია.

25 აპრ. ჯერ კიდევ არ გავსულვარ სამუშაოდ. მისის ფლინს — ჩემს დიასახლისს — ვთხოვე ფაბრიკაში დაერეკა და მისტერ დონეგანისათვის ეთქვა, რომ ავად გავხდი. ამ ბოლო დროს მისის ფლინი ძალიან უცნაურად მიყურებს, თითქოს ჩემი ეშინია.

ძალიანაც კარგია რომ მივხვდი, როგორ დამცინის ყველა. ბევრი ვიფიქრე ამაზე. ჩემი ბრალია — უხეირო ვარ და ვერც ვამჩნევ ხოლმე, როცა სისულელეებს ჩავდივარ. ხალხს კი რატომღაც სასაცილოდ ეჩვენება, თუ ჭკუასუსტი ადამიანი რაღაცას ისე ვერ აკეთებს, როგორც ეს საჭიროა.

ყოველ შემთხვევაში, ახლა მე თვითონ ვატყობ, რომ დღითიღვე მეხსნება გონება. უკვე ვიცი სასვენი ნიშნების ხმარება და შემიძლია სწორად წერა. მსიამოვნებს ძნელი სიტყვების ლექსიკონში მოძებნა, ადვილადაც ვიმახსოვრებ. ბევრს ვკითხულობ და თუ მისს კინიენს დავუჯერებთ, ძალიან სწრაფადაც უმეტესად წაკითხულის აზრიც მესმის, ასეთი ადგილები კი თითქოს გონებაში მრჩება.

მისს კინიენმა მითხრა, რომ ისტორიის, გეოგრაფიისა და არითმეტიკის გარდა უცხო ენებიც უნდა ვისწავლო. დოქტორმა შტრაუსმა რამდენიმე ახალი კასეტა მომცა, ძილის წინ ვრთავ და ისე ვიძინებ ხოლმე.

26 აპრ. დღეს ბევრად უკეთესად ვგრძნობ თავს, მაგრამ მაინც ჯერ კიდევ ბრაზი მომდის მათ გახსენებაზე, ვინც სულ დამცინოდა და მასხრად მიგდებდა ჩემი სუსტი გონების გამო.

როცა დავჭკვიანდები და ჩემი ი. კ.* გასამმაგდება, შეიძლება ისეთივე გავხდე, როგორც ყველა სხვაა და მათაც ვეყვარები და კეთილად მომექცევიან. მთლად კარგად არ მესმის, რას ნიშნავს ი. კ. დოქტორმა ნემიურმა მითხრა, რომ იგი ადამიანის გონებრივი შესაძლებლობების დონეს საზღვრავს — ისევე, როგორც აფთიაქის სასწორი — წამლის დოზას. დოქტორი შტრაუსი კი არ დაეთანხმა: ი. კ. არაფერსაც არ წონისო. მან თქვა, იგი გვიჩვენებს, თუ რა ზომამდე შეიძლება ინტელექტის გაზრდა, რომ ეს მენზურაზე გაკეთებული დანაყოფებივითაა, რომლის მიხედვითაც ამოწმებენ, რა რაოდენობის სითხეა დასამატებელი.

მაგრამ როცა ამის შესახებ ბერტს შევეკითხე (ბერტი ის ექიმია, ჩემს ინტელექტს რომ ამოწმებს და თან ელჯერნონსაც ადევნებს თვალყურს), მან მითხრა — არც ერთი არაა სწორი, ოღონდ ეს მათთან არ წამოგცდესო. მერე თქვა, რომ ი. კ. უამრავ სხვადასხვა რამეს ზომავს და მათ შორის იმასაც, რაც კაცმა შეისწავლა. მერე დაუმატა — მართალი გითხრა, აღრიცხვის ეს სისტემა არაფრად არ ვარგაო.

ასე რომ, ამ ი. კ.-ს ვერაფერი გავუგე, თუმცა ჩემი მალე 200-ს გადაჭარბებს. მე ხმა არ ამომიღია, მაგრამ მაინც არ მესმის, რანაირად შეუძლიათ გაზომონ ის, რაც ხეირიანად არც კი იციან, რა არის, ან რა სახით უგროვდება იგი ადამიანს.

დოქტორი ნემიური ამბობს, რომ ზვალ რორშახის¹ გამოცდის გავლა მომიწევს. ნეტავი ეს რაღაა.

27 აპრ. გავიგე, რას ნიშნავს რორშახი. ეს ის გამოცდაა, ოპერაციის წინ რომ ჩამიტარეს, მელანდადღაბნილი მუყაოს ნაჭრებით. მაგიდასაც იგივე კაცი უჯდა.

ამ მეღნის ლაქებმა სულ დამაფრთხო. ვიცოდი, სურათების მოძებნას მომთხოვდნენ და დარწმუნებული ვიყავი, ვერ ვიპოვნიდი. ჩემთვის გავიფიქრე, კარგი იქნებოდა როგორმე წინასწარ გამეგო, რა სურათებია ასე შენიღბული-მეთქი. ან იქნებ იქ არც არავითარი სურათები არ არის და მხოლოდ მახეს მიგებენ, რომ გაარკვიონ, მართლა თუ ისეთი სულელი ვარ, არარსებულის ძებნა დავიწყო.

ამის გაფიქრება და იმ კაცზე განაწყენება ერთი იყო.

— მაშ ასე, ჩარლი, — მითხრა მან, — თუ გახსოვს, შენ უკვე ნახე ეს ფირფიტები...

— რა თქმა უნდა, მახსოვს.

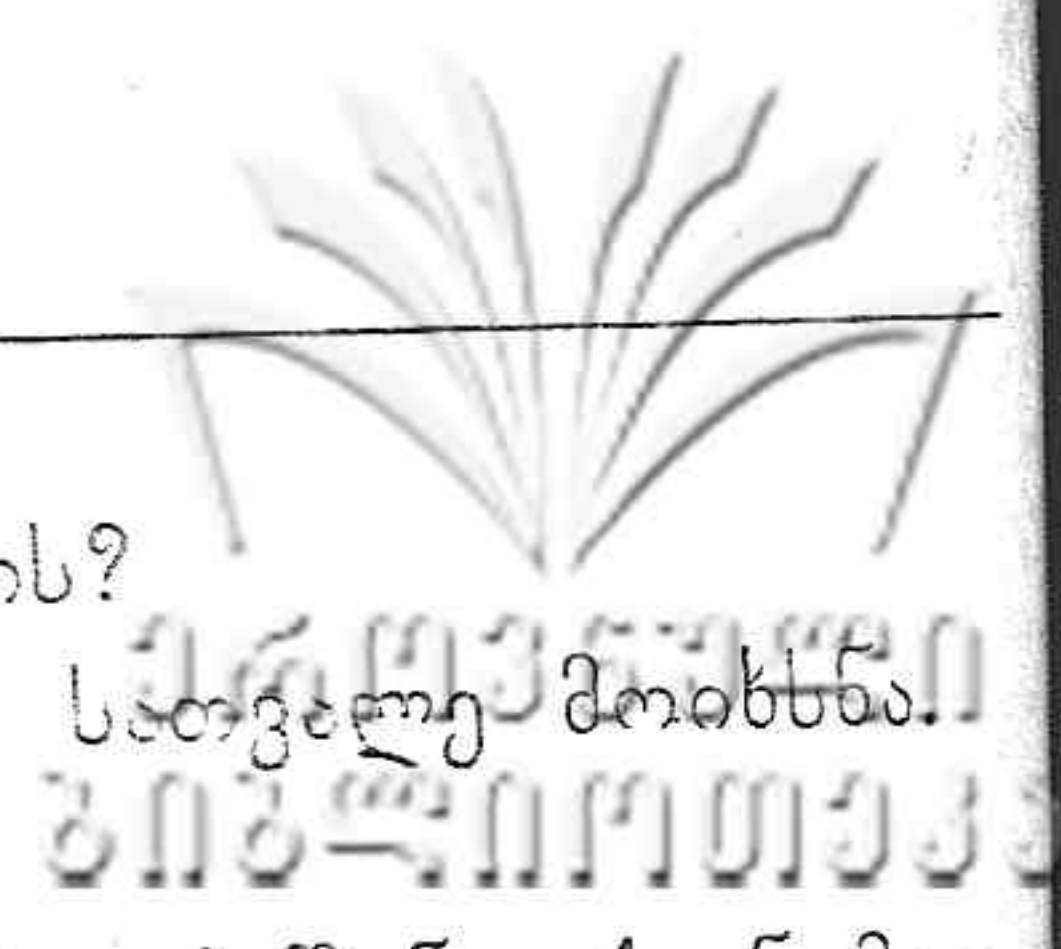
ხმაში ისეთი გაბრაზება დამეტყო, აშკარად გაკვირვებული დარჩა.

— მაშინ დააკვირდი ამ ლაქას და მითხარი, რას გაგონებს, რა შეგიძლია წარმოიდგინო, როცა ამას უყურებ? სხვები, მაგალითად, უამრავ რამეს ამსგავსებენ.

ეს ისე მოულოდნელი იყო ჩემთვის, რომ გაოგნებულმა უცბად ხმა ვერ ამოვიღე.

* ინტელექტის კოეფიციენტი.

¹ ჰერმან რორშახი (1884-1922) — შვეიცარიელი ფსიქოლოგი-ფროიდისტი. შეიმუშავა ტესტების სისტემა ფსიქანალიზისათვის.

— ესე იგი, ამ ლაქებში არავითარი სურათები არ არის?
 მან შუბლი შეიჭმუნა და ხელის ნელი მოძრაობით სათვალე მოიხსნა.
 — რაო?

— სურათები-მეთქი. ლაქებით შენიღბული სურათები. მაშინ თქვენ მითხარით, მათ ყველა ხედავსო, და გინდოდათ მეც მეპოვნა.

მან ამიხსნა, რომ წინა ჯერზეც თითქმის იგივე მითხრა, რაც ახლა. მაგრამ მე არ დავუჯერე და აქამდე ვეჭვობ, რომ მაშინ ძალად, ჩემს დასაცინად ამირია გზა-კვალი. ან არადა... ნუთუ ამდენად გონებასუსტი ვიყავი?

ჩვენ ნელ-ნელა ვათვალისწინებდით ფირფიტებს. ერთ მათგანზე ლაქა ღამურას წააგავდა, მეორე მოფარიკავეებს მივამსგავსე. მე სულ ახალ და ახალ რაღაცეებს ვიგონებდი. მგონი, ზედმეტად მომივიდა, მაგრამ გამომცდელს უკვე აღარ ვენდობოდი და ყოველი მხრიდან ვატრიალებდი ფირფიტებს, უკუღმაც კი ვაბრუნებდი, რომ შემთხვევით არაფერი გამომჩინოდა.

აქამდე არ მესმის, რა აზრი აქვს ამ გამოცდას. ყველას შეუძლია მოიტყუოს და ისეთი რამე აღწეროს, რასაც სინამდვილეში ვერ ხედავს. საიდან იცის, რომ მართალს ვეუბნები, მართლა ასე აღვიქვამ ამ ლაქებს და არ ვუყვები რაღაც აბრაუბდას, რომელსაც არავითარი კავშირი არა აქვს ჩემს წარმოსახვასთან?

იქნებ ეს მაშინ გავარკვიო, როცა დოქტორი შტრაუსი ნებას მომცემს ფსიქოლოგიის შესახებაც ვიკითხო წიგნები.

2 მაისი.

მე აზრად მომივიდა, ქარხანაში ახლებურად განგველაგებინა დაზგები და მისტერ დონეგანი ამბობს, რომ ეს სამუშაო ძალის დაზოგვისა და საწარმოო პროდუქციის გაზრდის ხარჯზე მას წელიწადში 25000 დოლარ მოგებას მოუტანს. მე კი პრემია მივიღე — 250 დოლარი.

ამ ამბის აღსანიშნავად ჯო კერპსა და ფრენკ რეილის ვთხოვე ვახშამზე დამწვეოდნენ, მაგრამ ჯომ მითხრა, ბედაშვილთან ვარ წასასვლელიო, ფრენკმა კი ცოლისთვის რაღაც საყიდლები მოიმიზეზა. ეტყობა, გარკვეული დროა საჭირო, სანამ ჩემში მომხდარ ცვლილებებს შეეგუებიან. ყველას თითქოს ეშინია ჩემი. ემოს ბორგთან რომ მივედი და მხარზე ხელი მოვუტყაპუნე, გაოცებისაგან ლამის ჭერს აარტყა თავი.

ახლა იშვიათად თუ დამელაპარაკება ვინმე და არც არავინ მეხუმრება ხოლმე ძველებურად. ამიტომ სამსახურშიც რაღაც ეულად ვგრძნობ თავს.

5 მაისი

დღეს გამბედაობა მოვიკრიფე და მისს კინიენს ვთხოვე, ჩემთან ერთად ესადილა. ის ჯერ დაეჭვდა, უხერხული ხომ არ იქნებოდა, მაგრამ მე დოქტორ შტრაუსს ვკითხე და მან მითხრა — იგ არაფერიო.

ისე, დოქტორი შტრაუსი და დოქტორი ნემიური, ეტყობა, ერთურთს ვეღარ ეწყობიან. გაუთავებლად კამათობენ. დილით მათთან შევიარე მისს კინიენის სადილად დაპატიჟების თაობაზე და გავიგონე, როგორ ლანძღავდნენ ერთმანეთს.

დოქტორი ნემიური ამტკიცებდა, რომ ეს მისი ექსპერიმენტია და მისი გა-

მოკვლევები. დოქტორი შტრაუსი კი პასუხად გაიძახოდა, რომ მას არაფერი უნდა
 ვეფიქროს ამ საქმეში, რომ ეს მან აღმოაჩინა მისი კინიენის დას-
 მარებით და რომ, ბოლოს და ბოლოს ეს ოპერაციაც მისი გაკეთებულია:
 „დადგება დრო, როცა მთელ მსოფლიოში ათასობით ნეიროქირურგი დაი-
 წყებს ჩემ მიერ შემუშავებული მეთოდისა და ტექნიკის გამოყენებას“.

საქმე ის არის, რომ დოქტორ ნემიურს უკვე თვის ბოლოს სურს კვლევის
 შედეგების გამოქვეყნება, დოქტორ შტრაუსს კი მიაჩნია, რომ მეტი დამა-
 ჯერებლობისათვის ჯერ დაცდა აჯობებს. მან თქვა — დოქტორ ნემიურს პრინ-
 სტონის უნივერსიტეტის ფსიქოლოგიის კათედრა უფრო აინტერესებს, ვიდრე
 თვით ეს ექსპერიმენტი; დოქტორმა ნემიურმა კი განაცხადა, რომ დოქტორი
 შტრაუსი წმინდა წყლის ოპორტუნისტია, რომელიც სახელისა და დიდების
 ძებნაში მას, ე. ი. დოქტორ ნემიურს, დააჯდა კისერზე.

ისეთი შეგრძნება მქონდა, თითქოს ორივეს პირველად ვხედავდი. ტანში
 გამაყრიალა. ახლა მახსენდება ბერტის ნათქვამი — ნემიურის ცოლს ისეთი
 ხასიათი აქვს, ბუღბუღს დააჩხავლებს და ერთთავად იმაზე ოცნებობს, სა-
 ხელგანთქმული ქმარი ჰყავდესო...

8 მაისი

არ ვიცი, აქამდე როგორ ვერ ვამჩნევდი, რა ლამაზია მისს კინიენი. მას
 ნუშისებრი თვალები და ფაფუკი წაბლისფერი თმა აქვს. შეიძლება იმიტომ,
 რომ თავიდან ის რაღაც წარმოუდგენლად, მიუწვდომლად გენიალური და
 ძალიან, ძალიან მოხუცი მეჩვენებოდა. ის კი ჯერ მხოლოდ 34 წლისაა!

ახლა ჩემს თვალში იგი დღითიდღე ახალგაზრდავდება და სულ უფრო და
 უფრო მომხიბვლელი ხდება.

ჩვენ ვისადილეთ და დიდხანს ვსაუბრობდით. როცა მითხრა, რომ სწრა-
 ფად ვითვისებ ყველაფერს და მალე მასაც უკან მოვიტოვებ, გამელიმა.

— მართალს გეუბნები, ჩარლი. შენ უკვე ჩემზე უკეთ კითხულობ. თვა-
 ლის ერთი გადავლებით შეგიძლია აღიქვა მთელი გვერდი, მე კი იმავე დროის
 განმავლობაში მხოლოდ რამდენიმე სტრიქონის წაკითხვას ვასწრებ. თანაც
 შენ წიგნის ყოველი უმცირესი წვრილმანი გამახსოვრდება, მე კი, დიდი-დიდი,
 მხოლოდ ძირითად აზრსა და საერთო შინაარსს თუ გავიხსენებ.

მხრები ავიჩეჩე.

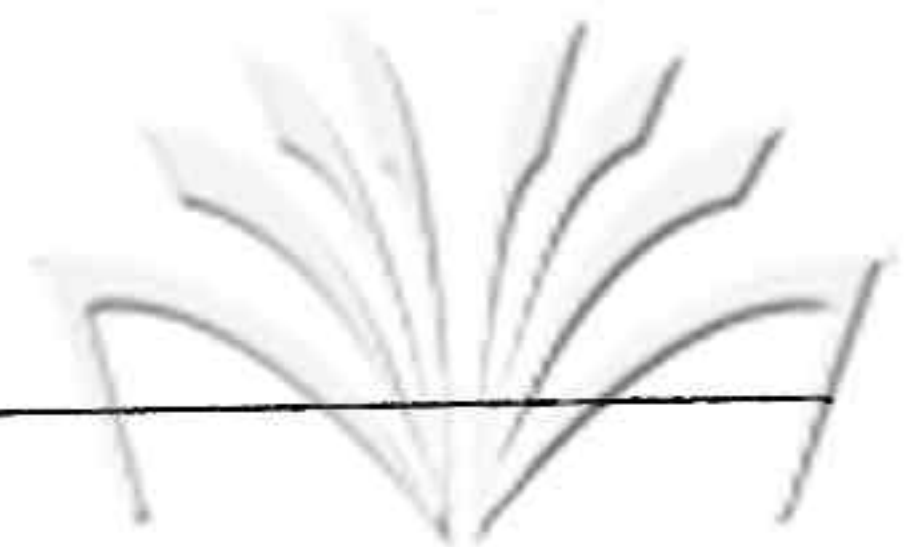
— რაღაც ვერ ვატყობ, ასე დავჰკვიანებულიყავი. რამდენი რამეა, რაც
 მე არ ვიცი ან, უბრალოდ, ჯერ კიდევ არც მესმის.

— მისს კინიენმა სიგარეტი აიღო და მე ანთებული ასანთი გავუწოდე.

— ცოტაც მოითმინე, ჩარლი. რაზეც შენ სულ რაღაც დღეებსა და კვი-
 რებს ხარჯავ, სხვებს სიცოცხლის ნახევარი სჭირდებათ. სწორედ ეს მათცებს
 შენში. შენ თითქოს იწოვ ყოველგვარ ინფორმაციას, ფაქტებს, ციფრებს, ზო-
 გად ცნობებს. მალე კი ყოველივე ამის ურთიერთდაკავშირებასაც დაიწყებ —
 გაიგებ შეფარდებას ცოდნის სხვადასხვა განხრებს შორის. უამრავი სხვადასხვა
 დონე არსებობს, ჩარლი. ეს კიბის საფეხურებს ჰგავს, სულ უფრო და უფრო
 ზევით რომ მიყავხარ და შენც საშუალება გეძლევა უკეთ შეიცნო გარემო სამ-
 ყარო.

ის უცებ მოიღუშა.

— ოღონდ კი...

— ოღონდ რა?

— არაფერი, ჩარლი. მე მხოლოდ ის გავიფიქრე, ხომ არ შეეცდები-მეთქი, ოპერაციაზე დათანხმება რომ გირჩიე.

გამეცინა.

— ნეტა ასეთი აზრები საიდან მოგდით. ყველაფერი რიგზეა — ელჯერ-ნონსაც კი არ ეტყობა რაიმე.

რამდენიმე ხანს არც ერთს ხმა არ ამოგვიღია. ვიცოდი, რასაც გულის-ხმობდა, მაგრამ ამაზე ისევე არ მინდოდა ფიქრი, როგორც მოხუცებს — სიკვ-დილზე. ვიცოდი, რომ ეს მხოლოდ დასაწყისი იყო. კარგად მესმოდა კიბის საფეხურების ანალოგიაც, რადგან, ზოგიერთი მათგანი უკვე განვლილი მქონ-და.

იმის გაფიქრებაზე, რომ შესაძლოა მისს კინიენის გაკვეთილები აღარც დამჭირდეს, სევდა შემომავწვა.

მგონი, შეყვარებული ვარ.

10 მაისი

უკვე აღარ ვმუშაობ ფაბრიკაში. მისტერ დონეგანმა პირდაპირ განმიცხა-და, ყველასათვის აჯობებს, შენი ნებით რომ წახვიდეო. პეტიციაც მაჩვენა: 840 ხელმოწერა — ყველასი, ვისაც კი რაიმე კავშირი აქვს ფაბრიკასთან...

ინტელექტი კედელივით აღიმართა ჩემსა და იმათ შორის, ვისაც აღრე ვიცნობდი და მიყვარდა. აქამდე ჩემი უვიცობისა და ჭკუასუსტობის გამო მიგდებდნენ მასხრად, ახლა კი სწორედ საპირისპირო მიზეზით მიშორებენ თავიდან. ღმერთო, რას მერჩიან!

ასეა თუ ისე, სამუშაოდან დამითხოვეს. ახლა კიდევ უფრო ეულად ვგრძნობ თავს, ვიდრე ოდესმე...

24 მაისი

დოქტორი შტრაუსი მეტისმეტად აღრენილია ჩემზე, რადგან ამ ორი კვირის მანძილზე არც ერთი ანგარიში არ დამიწერია. კაცმა რომ თქვას, მარ-თალიცაა — რაც ფაბრიკიდან გამომავდეს, მას შემდეგ ხომ ლაბორატორია მიხდის ფულს. მე ავუხსენი, ვერ მოვიცალე — ბევრს ვკითხულობდი და ვფიქრობდი-მეთქი. როცა წამომცდა, წერის პროცესის მოუქნელობას მოთმი-ნებიდან გამოვყავარ-მეთქი, მირჩია მანქანაზე ბეჭდვა მესწავლა. ახლა უკვე ბევრად მეადვილება, რადგან წუთში 70 სიტყვამდე შემიძლია დავბეჭდო. დოქტორი ნემიური წარამარა მახსენებს უფრო მარტივად წერისა და ლაბა-რაკის აუცილებლობას, რათა სხვებსაც შეეძლოთ ჩემი გაგება.

გასულ სამუშაოზე მე და ელჯერნონი ამერიკის ფსიქოლოგთა ასოციაციის სხდომაზე გამოგვიყვანეს. ნამდვილი სენსაცია მოვახდინეთ და დოქტორ ნე-მიურს უკვე სურს მოიმკას თავისი შრომის ნაყოფი. ეს, უეჭველია, მისი ნემიურის მცდელობის შედეგია.

იმ შთაბეჭდილების საწინააღმდეგოდ, რასაც იგი აღრე ახდენდა ჩემზე, ახლა ვხვდები, რომ დოქტორი ნემიური სულაც არაა გენიოსი. თქმა არ უნდა, შესანიშნავი თეორეტიკოსია, მაგრამ თვითრწმენა აკლია. მხოლოდ მაშინ გრძნობს თავს დაჯერებულად, თუ მისი გამოკვლევები საყოველთაო ყურად-ღებას იპყრობს. მე მგონი, მას იმიტომაც ეშინოდა დემონსტრაციის შემდგო-

მი გადავადების, რომ შესაძლოა ვინმე სხვას გაეკეთებინა ანალოგიური აღმოჩენა და მისთვის ჩამოერთმია პირველობის პატივი.

სამაგიეროდ, დოქტორ შტრაუსს კი შეიძლება კაცმა გენიოსი უწოდოს, თუმცა ვგრძნობ, მისი ცოდნა და უნარი მეტად ცალმხრივია: ვიწრო სპეციალიზაციამ ამ უნიჭიერეს ადამიანსაც დაასვა თავისი დადი. ერთხელ გამომიტყდა კიდეც — მკვდარი ენებიდან მარტო ლათინური ვიცი, ხოლო ელემენტარული ვარიაციული აღრიცხვების ფარგლებს გარეთ, შეიძლება ითქვას, უმაღლესი მათემატიკისა აღარაფერი გამეგებიაო. უცნაურად გამაღიზიანა ამ უადგილო აღსარებამ: ეს ისე აღვიქვი, თითქოს მანამდე სულ თავს მაწონებდა და (როგორც ვატყობ, ეს ბევრი ადამიანის დამახასიათებელი თვისებაა) ცდილობდა სულ სხვა შთაბეჭდილება მოეხდინა ჩემზე.

26 მაისი

დოქტორი ნემიური აშკარად გაუბრბის ჩემთან საუბარს. ხანდახან რომ შევეცდები გამოველაპარაკო, უცნაურად შემომხედავს ხოლმე და ზურგს მაქცევს. ჯერ გულიც კი მომივიდა, როცა დოქტორმა შტრაუსმა მითხრა, შენ გამო არასრულფასოვნების შეგრძნება უჩნდებაო, ვიფიქრე, მამასხარავებს-მეთქი; მე კი მეტად მტკივნეულად განვიცდი ყოველგვარ დაცინვას. რას ვიფიქრებდი, თუ ისეთ სახელმძღვანელო ფსიქოლოგ-ექსპერიმენტატორს, როგორც ნემიურია, არც ჩინური ეცოდინებოდა და არც ჰინდი: ეს ხომ უაზრობაა, თუ გავითვალისწინებთ იმ გამოკვლევებს, ახლა რომ ტარდება ჩინეთსა და ინდოეთში, თანაც სწორედ ამ განხრით. ერთხელ ვკითხე კიდეც დოქტორ შტრაუსს, როგორ აპირებს ნემიური პასუხი გასცეს რაჭადჯამატის, რომელმაც ახლახან გააკრიტიკა მისი მეთოდი და მიღებული შედეგები, თუკი მას საერთოდ არ შეუძლია ინდოეთში გამოცემული შრომების წაკითხვა-მეთქი. მაგრამ ამ დროს დოქტორ შტრაუსს ისეთი უცნაური გამომეტყველება აღებეჭდა სახეზე, რაც მხოლოდ ერთს შეიძლება მოასწავებდეს — მას ან არ სურს გააგებინოს ნემიურს, რასაც ინდოეთში წერენ, ან, არადა, დოქტორმა შტრაუსმა თვითონაც არაფერი იცის ამის შესახებ...

28 მაისი

მეტიმეტად განვიცდი ერთ ამბავს. გუშინ სალამოს მისს კინიენს შევხვდი — კვირაზე მეტი იყო არ მენახა. გამახსენდა დოქტორ ნემიურის გაფრთხილება და შევეცადე საუბარი უბრალო, ყოველდღიური თემებით შემომეფარგლა, მაგრამ მან დაბნეულად შემომხედა და მკითხა, რას ნიშნავსო მათემატიკური ექვივალენტის შეცვლა დობერმანის მეხუთე კონცერტში...

როცა შევეცადე ამეხსნა, გაეცინა და თავი გააქნია. ვატყობ, სხვა დონეზე ვესაუბრები. მაგრამ რა თემაზეც არ დავიწყე ლაპარაკი, საერთო ენა მაინც ვერ გამოვნახეთ. სულ მალე ალბათ ველარც შევძლებ ადამიანებთან ურთიერთობას. კიდეც კარგი, ამქვეყნად არსებობს წიგნები, მუსიკა და უამრავი პრობლემა, რომლებზეც შეიძლება ვიმუშაო.

1 ივნისი

ერთი შემთხვევა რომ არა, ვერც კი შევამჩნევდი კაფეში, სადაც საერ-

თოდ დავდივარ ხოლმე სავაზშიოდ, 15-16 წლის ბიჭუნას — ახლად აყვანილ ჭურჭლის მრეცხავს.

...თეფშების გროვამ ჭახანი მოაღინა იატაკზე, ნამსხვრევებად იქცა და თეთრი ფაიფურის ნატეხები მაგიდებქვეშ მიმოიფანტა. შიშისაგან რეტდასხმულ ბიჭს სინი არც კი გაუშვია ხელიდან, ადგილზევე გაქვავდა. კაფეში მსხდომთა სტვენამ და დამცინავმა შეძახილებმა — „აი, მესმის ზარალი!“ „მომილოცავს!..“ „ღიდხანს კი აღარ მოუწევს აქ მუშაობა...“ — ეტყობა, სულ დააფეთა საწყალი.

ხმაურზე პატრონი გამოვიდა. ბიჭუნა შიშისაგან მოიკუნტა, ცემას მოელოდა და თითქოს დარტყმის თავიდან ასაცილებლად, ხელები გაიშვირა წინ.

— კარგი, გეყოფა, შე რეგვენო შენა! — დაულრიალა პატრონმა, — რას დარტობილხარ ბოძივით! აილე ცოცხი და გახვეტე ეგ ნაგავი. ცოცხი, ცოცხიმეთქი, იდიოტო! სამზარეულოშია... ერთი ნამსხვრევიც არსად დაგრჩეს, იცოდე!

ბოლოს და ბოლოს ბიჭუნა მიხვდა, დასჯას არ უპირებდნენ. შეშინებული გამომეტყველება ნელ-ნელა გაუქრა სახიდან; ხოლო სამზარეულოდან რომ გამოვიდა ცოცხით ხელში, უკვე ილიმებოდა და რაღაცას ღიღინებდა თავისთვის. კაფეში მსხდომნი კი მაინც ველარ მორჩნენ ოხუნჯობას:

— ერთი უკანაც მიიხედე, რა ნატეხი გღია!..

— მიდი, მიდი, ნუ გრცხვენია, გამოუსვი ცოცხი!

— არც ისეთი სულელი ყოფილა, ახლა მაგ თეფშების აღარც რეცხვა დაჭირდება და აღარც მშრალება...

ის ხან ერთს შეხედავდა თავისი გამოთავყვანებული, არაფრისმეტყველი თვალებით, ხან მეორეს; თანდათანობით მასაც გადაედო დამსწრეთა მხიარულება და ბოლოს თვითონაც ჩაიხითხითა რაღაც ხუმრობაზე, რომლის მულამს ალბათ ვერც ჩახვდა.

გულში მწარედ გამკენწლა ამ სულელურმა ღიმილმა, ფართოდ გახელილმა ბავშვურმა თვალებმა — გაუბედაობა და მათმებლობის პირუტყვული სურვილი ერთდროულად რომ ჩაბუდებოდა. რაღაც მომაწვა ყელში, წამოვხტი, ვიყვირე:

— ხმა ჩაიწყვიტეთ! გეყოთ, დაანებეთ თავი! რა მისი ბრალია, თუ ვერაფერს ხვდება... ღვთის გულისათვის, ის ხომ მაინც ადამიანია!..

სიჩუმე ჩამოვარდა. საჭმელს აღარც გავკარებვიარ, ფული გადავიხადე და გარეთ გამოვედი. ვცდილობდი ბიჭუნასათვის არ შემეხედა. მრცხვენოდა — ორივეს მაგივრად...

უცნაურია, ნორმალური ფსიქიკის მქონე ხალხს აზრადაც არ მოუვათ ხეიბარი თუ უსინათლო გააქილიკონ, სამაგიეროდ, არაფრად უღირთ შეურაცხყოფი თანდაყოლილი ჭკუასუსტობით დაავადებული ადამიანი.

მაცოფებდა იმის გახსენება, რომ ამ ცოტა ხნის წინათ, საკუთარი უმეცრების გამო, მეც ასევე ვიმასხარავებდი თავს. თითქმის დავიწყებული მქონდა ყოველივე, საკუთარ თავს გადავუმალე ადრინდელი ჩარლი გორდონი — დღეს, იმ ბიჭის შემყურეს, პირველად რომ წარმომიდგა თვალწინ. მეც ხომ ასეთი ვიყავი, სწორედ ასეთი.

ხშირად თვალს გადავაავლებ ხოლმე ჩემს ანგარიშებს და ვხედავ უწიგ-

ნურ, ბავშვურად გულუბრყვილო, საწყალობელ — თითქოსდა ბნელ ოთახში გამომწყვდეულ ინტელექტს, გასაღების ჭუჭრუტანიდან ხარბად რომ მისჩერებია გარემომცველ ნათელს. მაგრამ ჩემი გონების მთელი სიჩლუნგის მიუხედავად, მაინც ვგრძნობდი საკუთარ არასრულფასოვნებას, ვატყობდი, სხვებს გააჩნდათ რაღაც ისეთი, რაც მე მაკლდა, რაც არ მარგუნა ბედმა. ვხვდებოდი, რომ ეს როგორღაც წერა-კითხვასთან იყო დაკავშირებული და ეჭვი არ მეპარებოდა, როგორც კი დავეუფლებოდი ამ ხელოვნებას, ნათელ გონებასაც თავისთავად მოვიპოვებდი.

ჭკუასუსტიც კი იტანჯება და ცდილობს ნორმალურ ადამიანებს დაემსგავსოს.

ბავშვმა შესაძლოა არ იცოდეს, როგორ ან რით დაიპუროს თავი, მაგრამ თავად შიმშილის გრძნობა ხომ ნაცნობია მისთვის...

ბევრი რამ გავიაზრე ამ დღეს. ნათლად წარმომესახა ჩემი წარსული და გადავწყვიტე ყველაფერი მელონა, მთელი დაგროვილი ცოდნა და ძალა ინტელექტის ზღვრის ხელოვნურად გაზრდის პრობლემისათვის მომეხმარა. ჩემ გარდა ხომ არავის უცხოვრია გონების ნათლისა და სიბნელის ორივე სამყაროში და არც მეგულება ვინმე, ჩემზე უკეთ შეეძლოს ამ საქმისათვის თავის გართმევა. ხვალვე მივალ ლაბორატორიაში და ვთხოვ, საშუალება მომცენ რაიმე მოვიმოქმედო მათთვის.

სამუშაოს მეთოდის თაობაზე კი დოქტორ შტრაუსს მოველაპარაკები. ვინ იცის, ბედის წყალობით იქნებ გადავწყვიტო კიდევ ამ ოპერაციების ფართოდ გამოყენების საკითხი. რაღაც-რაღაც მოსაზრებები უკვე მაქვს. ვნახოთ.

მე ხომ თითქმის გენიოსი გამხადეს, ჩემთან ერთად კი რამდენი სწავლობდა გონებრივად ჩამორჩენილთა სკოლაში... ხოლო ინტელექტის რა ფანტასტიკურ დონეს შეიძლება მიაღწიოს ნორმალურმა ადამიანმა, აღარას ვამბობ გენიოსებზე!

რა გაძლებს ხვალამდე?..

2 ივნისი

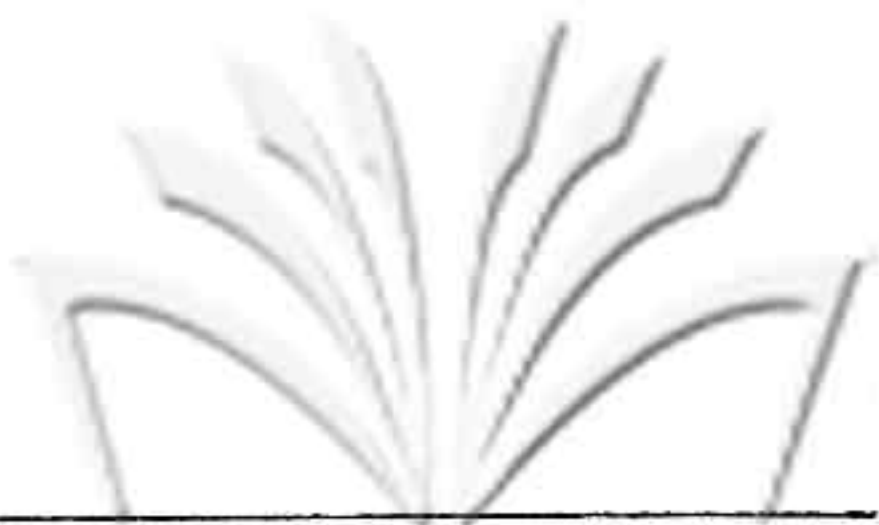
ეს დღეს მოხდა, დილით. ელჯერნონმა მიკბინა. ლაბორატორიაში შევედი მის მოსანახულებლად. გალიიდან რომ ამოვიყვანე, საჩვენებელ თითში ჩამასო კბილები. უკანვე ჩავსვი და კარგა ხანს თვალს არ ვაშორებდი. უჩვეულოდ აფორიაქებული და ბრაზიანი მეჩვენა.

4 ივნისი

ბერტმა მითხრა, ელჯერნონი ძალიან შეიცვალაო. სულ უფრო და უფრო უფუჭდება ხასიათი. უარს ამბობს ლაბორინტიდან გამოსასვლელას პრვინაზე, არ ჭამს. ვერავენ მიმხვდარა, რა ემართება.

5 ივნისი

იძულებულნი არიან ხელით აჭამონ ელჯერნონს, რადგან თვითონ ვეღარ აღებს ცვლად საკეტებიან კარებს. ვატყობ, უკვე მეც მაკვირდებიან და ჩემს ქცევას ელჯერნონისას უდარებენ. გარკვეული აზრით, ჩვენ ხომ ბევრი რამ გვაქვს საერთო — ორივენი პირველები ვართ. მართალია, ყველა ცდილობს ისე მომაჩვენოს, თითქოს ელჯერნონის ქცევას არ შეიძლება რაიმე მნიშვნე-

ლობა ჰქონდეს ჩემთვის; მაგრამ ერთი რამაა საგულისხმო — ცხოველთაგან, რომლებზედაც მსგავსი ცდა ჩატარდა, ბევრი მეტად უცნაურად იქცევა.

ჯერ დოქტორმა ნემიურმა, მერე კი დოქტორმა შტრაუსმაც მოხოვა, აღარ მივსულიყავი ლაბორატორიაში ვიცი, რასაც ფიქრობენ, მაგრამ ამაზე მაინც ვერ დავეთანხმები. ამ ორი ღირსეული მეცნიერისადმი მთელი ჩემი პატივისცემის მიუხედავად ვგრძნობ — უკვე მიაღწენ თავიანთი შესაძლებლობების მიჯნას. თუკი არსებობს რაიმე გამოსავალი, მე თვითონ მომიწევს მისი პოვნა. სრულიად მოულოდნელად დროის ფაქტორი გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს ჩემთვის.

9 მაისი

ჩემს სრულ განკარგულებაში გადმოვიდა პატარა ლაბორატორია. განვაგრძობ ცდებს. დღე და ღამეს ვასწორებ და თითქოს რაღაც უკვე გამოიკვეთა. ლაბორატორიაში გასაშლელი ლოგინი მოვატანინე. ჩანაწერებისათვის გამოყოფილი დროის უმეტეს ნაწილს შენიშვნებსა და ექსპერიმენტების მსვლელობის აღწერას ვანდობებ, მაგრამ ხანდახან ისევ მიჩნდება სურვილი დღიურში ჩავიწერო რაიმე, რაღაცნაირად მაინც გამოვხატო ჩემი სულიერი მდგომარეობა.

გამოკვლევათა განსაკუთრებით მიმზიდველ და საინტერესო სფეროდ ინტელექტის პოტენციის გამოთვლა მიმაჩნია. სწორედ ამ მხრივ შემოიძლია მაქსიმალურად გამოვიყენო ჩემი ცოდნა და უნარი. მთელი ჩემი ცხოვრება ხომ, გარკვეული აზრით სწორედ ამ პრობლემასთანაა დაკავშირებული.

31 მაისი

დოქტორ შტრაუსს მიაჩნია, რომ მეტისმეტად ინტენსიურად ვმუშაობ. დოქტორმა ნემიურმა კი პირდაპირ მითხრა: „რამდენიმე კვირაში გსურს ჩაატო და სისრულეში მოიყვანო ისეთი გამოკვლევები, რომელთა განსახორციელებლად მთელი ცხოვრებაა საჭირო“. შესაძლოა ზედმეტიც მომდის, მაგრამ თითქოს რაღაც შინაგანი იმპულსი მიბიძგებს და არ მაძლევს მოსვენებას...

უნდა გავარკვიო ელჯერნონის სწრაფი რეგრესის მიზეზი; უნდა ვიცოდე, მეც ხომ არ მომელის იგივე და თუ ასეა, როდის.

4 ივნისი

დოქტორ შტრაუსისადმი მიწერილი ბარათის ასლი

ძვირფასო დოქტორო შტრაუს!

ცალკე კონვერტით გიგზავნით ჩემი ნაშრომის ხელნაწერს, რომლისთვისაც თავს ნება მივეცი „ელჯერნონ-გორდონის ეფექტი: ხელოვნურად განვითარებული ინტელექტის სტრუქტურისა და ფუნქციების ანალიზი“ მეწოდებინა. მინდა წაიკითხოთ და, იმედი მაქვს, გამოქვეყნებასაც ითავებთ.

ჩემ მიერ ჩატარებული ექსპერიმენტები უკვე დასრულდა. ნაშრომშივეა შეტანილი ყველა ფორმულა, ხოლო დანართში — მათემატიკური ანალიზიც.

კარგად მესმის, რას ნიშნავს ეს ყოველივე თქვენსა და დოქტორ ნემიურისათვის (საჭიროა კი დავუმატო, ჩემთვისაც-მეთქი?) და შეცდომის პოვნის

იმედით, არა ერთი და ორი ათეული ცდა ჩავატარე გამოკვლევების შედეგთა შესამოწმებლად. ჩვენდა სავალალოდ, ყველა მიღებული დასკვნა მართებულა...

არადა, უნდა ვაღიარო — მაინც კმაყოფილი ვარ, რაკილა მოვახერხე რამდენიმე, აქამდე უცნობი ფაქტორის დამატება იმ მონაცემთა ერთობლიობისათვის, ადამიანის ტვინის ფუნქციებსა და ინტელექტის ხელოვნურად განვითარების წარმმართველ კანონებს რომ შეეხება. მახსოვს, თვითონ მითხარით ერთხელ — ექსპერიმენტის ჩავარდნა, თეორიის უარყოფა თუ მათი წარმატება თანაბარმნიშვნელოვანია მეცნიერების პროგრესისათვის, და სწორედ ახლა ვხვდები, რამდენად მართებულ იყო ეს მოსაზრება. ვწუხვარ მხოლოდ, რომ მეცნიერების სფეროში ჩემი საკუთარი წვლილი მთლიანად აქარწყლებს იმ ორი ადამიანის ნამოღვაწარს, რომელთაც მე ეგზომ ვაფასებ.

გულწრფელად თქვენი ჩარლზ გორდონი.

5 ივნისი.

ნერვები უნდა დავიოკო. ფაქტობრივი მასალა და ცდის საერთო შედეგები არავითარ ეჭვს არ ტოვებს, რომ დოქტორ ნემიურისა და დოქტორ შტრაუსის მეთოდით ადამიანის ინტელექტის ხელოვნურად გაზრდა ისეთ აღმოჩენად უნდა მივიჩნიოთ, რომლის პრაქტიკული გამოყენება ჯერჯერობით არათუ სადავო — შესაძლოა სავსებით მიუღებელიც კი იყოს.

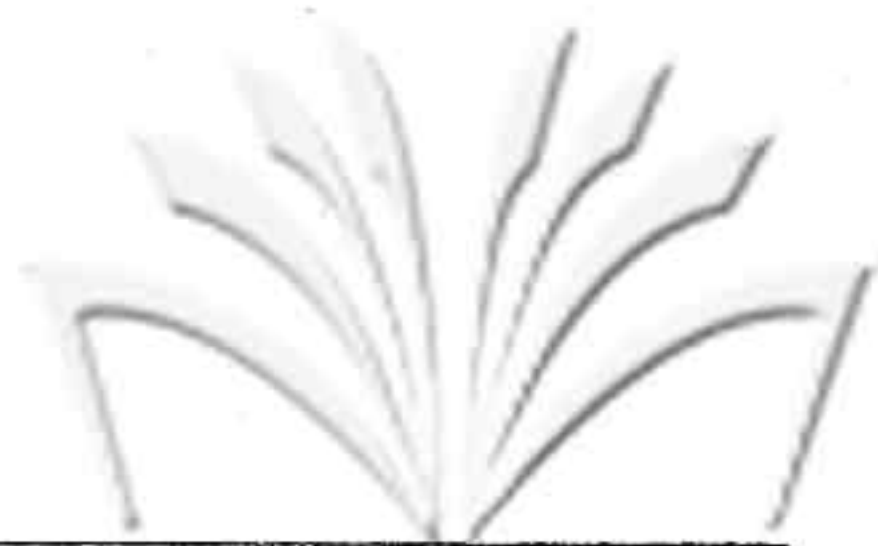
ვათვალთვლებ ელჯერნონზე ჩატარებული ექსპერიმენტის მსვლელობის ჩანაწერებსა და მასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა მასალებს. თუმცა ფიზიკურად ის განვითარების უწინდელ სტადიაშია, გონებრივი მონაცემების მხრივ რეგრესი აშკარაა: შესუსტებულია ძრავითი აქტიურობა, მკვეთრად დაქვეითდა შინაგანი სეკრეციის ჯირკვალთა მოქმედება, სწრაფად კარგავს კოორდინაციის უნარს.

მოხსენებაში საგანგებოდ მივუთითე, რომ ჩემ მიერ გაანგარიშებული ფორმულის გამოყენების შემთხვევაში შეგვიძლია მნიშვნელოვანი სტატისტიკური სიზუსტით ვიწინასწარმეტყველოთ როგორც ზემოჩამოთვლილი, ასევე ფიზიკური და გონებრივი მდგომარეობის გაუარესების ზოგიერთი სხვა ნიშანიც.

სტიმულის მომცემმა ქირურგიულმა ჩარევამ ჩვენს ტვინში წარმოებული ყველა გონებრივ-შემეცნებითი პროცესის დაჩქარება და გაძლიერება გამოიწვია; ხოლო ის გაუთვალისწინებელი მოვლენები, რომელთაც „ელჯერნონ-გორდონის ეფექტი“ ვუწოდებ, აზროვნების პროცესთა ხელოვნურად გამოწვეული საერთო დაჩქარების სავსებით ლოგიკურ შედეგად წარმოგვიდგება. ამ, ვგონებ, უკვე დამტკიცებული ჰიპოთეზის ფორმულირება მოკლედ ასეთია: ხელოვნურად გაზრდილი ინტელექტი მიღწეული დონის პირდაპირპროპორციული სისწრაფით ქვეითდება.

კაცმა რომ თქვას, ეს უკვე თავისთავად მნიშვნელოვანი აღმოჩენაა.

ყველა მონაცემის მიხედვით, ჩემი გონებრივი დეგრადირების პროცესი მეტად სწრაფი იქნება. უკვე ვამჩნევ ემოციური არამდგრადობისა და გულმავიწყობის ნიშნებს — დასასრულის მომასწავებელ პირველ ნიშნებს.

10 ივნისი

რეგრესი მატულობს. სულ უფრო და უფრო უგულისხმოდ და გონება-დაფანტული ვხდები. ორი დღის წინ ელჯერნონი მოგვიკვდა. გაკვეთამ მხოლოდ დაადასტურა ჩემი მოსაზრების სისწორე. ტვინის წონა შემცირებია, გაფართოებული და გაღრმავებულია ღარები, აშკარად ეტყობა ტვინის ხვეულთა საერთო გაშლაც. საფიქრებელია, იგივე პროცესი ან უკვე დაიწყო, ან არაა, მალე დაიწყება ჩემშიც.

ელჯერნონის გვამი მუყაოს კოლოფში ჩავდე და უკანა ეზოში დავფალი ვიტირე.

15 ივნისი.

ჩემთან იყო დოქტორი შტრაუსი. კარი არ გავულე და ვთხოვე წასულიყო. თავი გამანებონ, მარტო მინდა დარჩენა. უკვე ყველაფერი მალიზიანებს. ვგრძნობ, გარშემო როგორ ჩამოწვა ბნელი. ვცდილობ არ ვიფიქრო თვით-მკვლელობაზე. სულ ვახსენებ თავს, რაოდენ მნიშვნელოვანი შეიძლება აღმოჩნდეს შემდგომ ეს დღიური.

მეტად უცნაური შეგრძნებაა, როცა ხელში იღებ წიგნს, სულ ერთი თვის წინ ასეთი სიამით რომ კითხულობდი და ხედავ, შინაარსიც კი დაგვიწყნია. მახსოვს, რა დიად ადამიანად მესახებოდა მილტონი, მაგრამ დღეს „დაკარგული სამოთხის“ გადაკითხვა რომ ვცადე, ველარაფერი გავუგე. ლამის გავცოფდი, წიგნი ოთახის კუთხეში მოვისროლე და მერე მისკენ აღარც გამიხედავს.

უნდა შევინარჩუნო თუნდაც მცირეოდენი, — მცირეოდენი იმისა, რაც ამ ხნის განმავლობაში მოვიპოვე.

უფალო, ნუ წამართმევ ყველაფერს....

19 ივნისი.

მეხსიერებას ვკარგავ. რაიმე უნდა ვიღონო. ხანდახან ვიღვიძებ და კარგა ხანს ვერ ვერკვევი, ვინ ვარ ან სად ვიმყოფები, მერე კი თითქოს გონება მინათდება. ამნეზიის თვითნებობაა. დაბერების სიმპტომი — ბავშვური გამოხდომებიც დამეწყო. რა დაუნდობლად ლოგიკურია ყველაფერი! თითქოს მეყსეულად შევიცანი გარე სამყარო, ახლა კი ჩემი ინტელექტის კოეფიციენტი სწრაფად იწევს ძირს და ისევ მეხშობა გონება. მაინც ყოველი ღონე უნდა ვიხმარო და როგორმე წინაღუდგე თითქოსდა გარდუვალ შედეგს. თავიდან ვერ მომიშორებია მოგონება იმ ბიჭუნაზე, ჭურჭული რომ დაამსხვრია კაფეში — გამოთაყვანებული მზერა, სულელური ღიმილი, ხალხი, ყოვლად უმიზნოდ რომ დასცინოდა უბედურს. ოღონდ ეს არა... ღმერთო, ნუთუ ისევ... დამეწყო...

22 ივნისი.

მავიწყდება, რაც ამ ბოლო ხანს შევისწავლე. როგორც ჩანს, რეგრესი კლასიკური მოდელის მიხედვით მიმდინარეობს — პირველ რიგში ქრება ის, რაც ბოლოს აითვისა გონებამ. თუმცა შეიძლება კი ეს უცილობელ კანონად მივიჩნიოთ? კიდევ ერთხელ უნდა გადავავლო თვალი...

ხელახლა წავიკითხე ჩემი მოხსენება „ელჯერნონ-გორდონის ეფექტის შე-

სახებ. მეჩვენება, თითქოს სულაც სხვისი დაწერილია. ზოგიერთი აბზაცის მნიშვნელობა საერთოდ არ მესმის.

მულმივად ფეხქვეშ მედება იატაკზე დაყრილი ნივთები, ერთი-ორჯერ კინალამ დავეცი. სულ უფრო და უფრო მიძნელდება მანქანაზე ბეჭდვა. მკვეთრად დამიქვეითდა მოძრაობის კოორდინაცია.

28 ივნისი.

იძულებული გავხდი ბეჭდვაზე ხელი ამელო. ვგრძნობ, ბანგდალეულივით სულ უფრო და უფრო ნელა ვმოძრაობ. დღეს კიდევ ერთი მძიმე დარტყმა გადავიტანე. ხელთ მქონდა კრიუგერის სტატია „Uber psychische Ganzheit“¹, რომელშიც ხშირად ჩავიხედავდი ხოლმე გამოკვლევების დროს — მინდოდა მენახა, ახლაც ხომ ვერ დამეხმარებოდა რითიმე. თავდაპირველად მეგონა, სათვალე ვერ მოვირგე-მეთქი კარგად. მერე მივხვდი, ველარ ვკითხულობდი გერმანულად. სხვა ენებზეც ვცადე. ყველაფერი დამვიწყებია.

30 ივნისი

მთელი კვირა გავიდა, სანამ ისევ ვაიძულე თავი დღიურის წერა განმეგრძო. ვატყობ, სილასავით თითებშია მიჭრება ყველაფერი. წიგნებს ძნელად ვკითხულობ უკვე. ახლა მათი დანახვაც კი მაღიზიანებს — მახსენდება, სულ რაღაც ორიოდ კვირის წინ უწვალებლად რომ ვგებულობდი ყველაფერს.

კვლავ და კვლავ ვარწმუნებ საკუთარ თავს, რომ აუცილებელია ამ ანგარიშების წერა. შეიძლება დადგეს დრო და სხვებს დაჭირდეთ იმის გაგება, რაც ჩემს თავს იყო დასასრულს. მაგრამ სულ უფრო და უფრო მიძნელდება შესაბამისი სიტყვების პოვნა, ხშირად მავიწყდება კიდევ, როგორ იწერება ზოგიერთი. ახლა უკვე მარტივი სიტყვებისათვისაც კი ლექსიკონში ვიხედე და ნერვები მეშლება.

დოქტორი შტრაუსი ყოველდღე მოდის ჩემთან, მაგრამ მე ვუთხარი, არავის ნახვა არა მსურს და არც ლაპარაკი მინდა-მეთქი ვინმესთან. დამნაშავედ გრძნობს თავს. და სხვებიც ასევე. მე კი არავის ვადანაშაულებ. ხომ წინასწარ გამაფრთხილეს, რაც შეიძლებოდა მომხდარიყო.

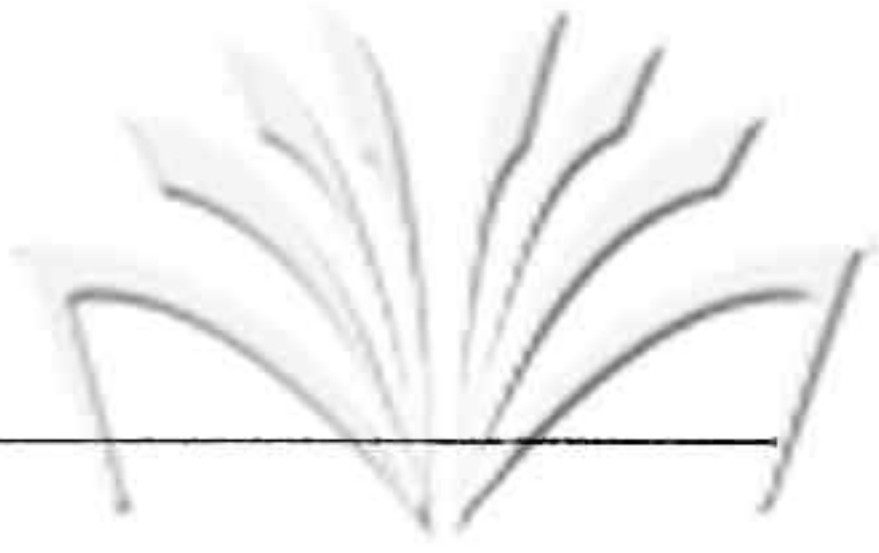
მაგრამ მაინც რა ძნელი დასათმენია ასეთი ბოლო...

7 ივლისი.

არ ვიცი, სად გაქრა ეს კვირა. მხოლოდ ვიცი, რომ ახლა კვირადღეა, იმიტომ რომ ფანჯარაში დავინახე, როგორ შედიოდა ხალხი ეკლესიაში. მგონი მთელი ეს დღეები ლოგინში ვიწექი. მახსოვს მხოლოდ რომ მისის ფლინმა რამდენჯერმე საჭმელი მომიტანა. სულ ვეუბნები თავს რომ რაღაცა მაქ გასაკეთებელი, მერე კი მავიწყდება. ან იქნებ სულაც იმიტომ, რომ უფრო ადვილია არაფერიც არ გავაკეთო.

ბოლო დროს ჩემს მშობლებზე ფიქრი დამჩემდა. სურათი ვიპოვე, სადაც ჩვენ სამივე ზღვის პირას ვართ გადაღებული. მამას დიდი ბურთი უჭირავს, დედას კი ხელი ჩაუკიდია ჩემთვის. მე ისინი არ მახსოვს ისეთები როგორიც ფოტოზე არიან. მე მამაჩემი სულ მთვრალი მახსოვს და როცა დედა-

¹ „ფსიქიკური ერთიანობის შესახებ“ (გერმ.).

ჩემს ფულის გამო ეჩხუბებოდა. წვერს იშვიათად იპარსავდა და როცა ხელში ამიყვანდა, სულ მიკაწრავდა სახეს. დედაჩემი ამბობდა, მოკვდავმა მაგრამ ჩემმა ბიძაშვილმა მილტიმ მითხრა, მშობლებისგან გავიგონე, სხვა ქალთან ერთად გაიქცაო. როცა ამის შესახებ დედას ვკითხე, თავში წამითაქა და მითხრა, მამა მოკვდაო.

მე მგონი ველარც ვერასოდეს გავიგებ სიმართლეს და კაცმა რომ თქვას ფეხებზეც მკილია. ერთხელ მითხრა ფერმაში წაგიყვან და ძროხებს განახებო, მაგრამ მერე არც უფიქრია. ის არასოდეს არ მისრულებდა დანაპირებს.

11 ივლისი.

ჩემი დიასახლისი მისის ფლინი ძალიან წუხს ჩემზე. ამბობს როცა მე ასე მთელი დღე ლოგინში ვგორაობ და არაფერს ვაკეთებ მე მას ვაგონებ მის შვილს რომელიც სახლიდან გააგდო. მან თქვა რომ არ უყვარს უსაქმურები. თუ მე ავით ვარ ეს ერთია და თუ სიზარმაცემ ამიტანა ეს კიდევ სხვა და ამას არ მომითმენს. მე ვუთხარი რომ ეტყობა ავით გავხდი.

ვცდილობ ცოტაცოტა ყოველდღე ვიკითხო უფრო მეტად მოთხრობები. მაგრამ ზოგჯერ ერთი და იგივე ადგილის წაკითხვა რამდენჯერმე მიწევს იმიტომ რომ არ მესმის ხოლმე რას ნიშნავს. წერაც მიჭირს. ვიცი რომ სიტყვები ლექსიკონში უნდა მოვძებნო მაგრამ ეს ადვილი არ არის მე კი ყოველთვის მალე ვიღლები. მერე გადავწყვიტე რომ გრძელი და ძნელი სიტყვების მაგივრათ მარტო ადვილი სიტყვები დავწერო. ასე ცოტა დრო დამჭირდება.

კვირაში ერთხელ ელჯერნონის საფლავზე მიმაქ ყვავილები. მისის ფლინი ფიქრობს გავაფრინე თავის საფლავზე რომ ვდებ ყვავილებს მაგრამ მე ვუთხარი ელჯერნონი სულ სხვანაირი თავი იყო მეთქი.

14 ივლისი.

ისევ კვირაა. მე არ ვიცი რა ვაკეთო იმიტომ რომ ჩემი ტელევიზორი გამიტყდა და ფული კი არა მაქ. მგონი ლაბარატორიიდან გამოგზავნილი ამთვის ჩეკი დავკარგე თუ რაღაც ამდაგვარი. არ მახსოვს.

თავი მისკდება და წამალი თითქმის არაფერს მშველის. მისის ფლინი იცის რომ მართლა ავითავარ და ვეცოდები. ის ძაან კეთილი ქალია თუკი ვინმე ავით გახდა.

22 ივლისი

მისის ფლინმა ვილაცა სხვა უცნობი ექიმი მოიყვანა. შეეშინდა რომ ვკვდებოდი. მე ვუთხარი ექიმს რომ არცისე ავით ვარ მხოლოდ ხანდახან ყველაფერი მავიწყდება. მან მკითხა მეგობრები ან ნათესავები ხომ არა გყავს და მე ვუთხარი რომ არავინ. მერე ვუთხარი ერთხელ მყავდა მეგობარი რომელსაც ელჯერნონი ერქვა მაგრამ ის თავი იყო და ჩვენ ერთმანეთს ვეჭიბრებოდით. მან რაღაცა უცნაურათ შემომხედა თითქოს გიჟი ვეგონე. მერე როცა ვუთხარი ერთხელ გენიოსი ვიყავი გაეღიმა. ის ისე მელაპარაკებოდა როგორც პატარა ბავშვს და მერე მისის ფლინს თვალი ჩაუკრა. მე გავბრაზდი და გავაგდე იმიტომ რომ ისევე დამცინოდა როგორც ყველა ადრე.

24 ივლისი.

მე ფული აღარა მაქ და მისის ფლინი ამბობს უნდა სადმე ვიმუშაო რომ ოთახის ქირა გადავუხადო მე ხომ ორ თვეზე მეტია მისთვის ფული არ მიმიცია. მეკი იმას გარდა არაფრის კეთება არ ვიცი რასაც კოლოფების ფაბრიკაში ვაკეთებდი. მე არ მინდა იქ დაბრუნება იმიტომ რომ იქ მიცნობდნენ როცა ჭკვიანი ვიყავი და ეხლა ალბათ დამცინებენ. მაგრამ მე არ ვიცი სხვანაირათ როგორ უნდა ვიშოვო ფული.

25 ივლისი.

მე წავიკითხე ზოგიერთი ჩემი ნაწერი და უცნაურია მაგრამ ვერ გავიგე რა მიწერია. მერე მისს კინიენი იყო ჩემთან და კარეფთან იდგა მაგრამ მე ვუთხარი წადით არ მინდა თქვენი ნახვა. ის ტიროდა და მეც ვიტირე მაგრამ არ შემოვუშვი იმიტომ რომ არ მინდოდა რომ ჩემზე გაეცინა. მე ვუთხარი რომ მე ის აღარ მომწონს. მერე ვუთხარი აღარც მინდა ჭკვიანი ვიყო. ტყუილია. მე ის მიყვარს და ისევე მინდა ჭკვიანი ვიყო მაგრამ ასე უნდა მეთქვა რომ წასულიყო. მან მისის ფლინს ოთახის ქირა გადაუხადა. მე ასე არ მინდა. სამუშაო უნდა ვიშოვო.

იქნება როგორმე მოხდეს და წელ არ დამავიწყდეს წერა და კითხვა...

27 ივლისი.

მისტერ ღონეგანი ძალიან კეთილი იყო როცა მე ფაბრიკაში მივედი მასთან და ვთხოვე ისევ ავეყვანე დამლაგებლად. თავიდან ეტყობა არ დამიჯერა ისე მიყურებდა მაგრამ მე მოვუყევი რაც მომივიდა და ის ძაან შეწუხდა მხარზე ხელი დამადო და მითხრა ჩარლი შენ მართლა ძლიერი პიროვნება ხარ.

ყველა მე მიყურებდა როცა ქვეით ჩავედი და ძველებურათ დაგიწყე ფეხსადგილის წმენდა. მე ჩემ თავს ვუთხარი ჩარლი ნუ გეწყინება თუ ისევ დაგიწყებენ დაცინვას ხომ გახსოვს რომ ისინი არც ისეთი ჭკვიანები არიან როგორც შენ ერთ დროს გეგონა. და მერე ისინი ხომ აღრე შენი მეგობრები იყვნენ და თუ დაქცინოდნენ ეს არაფერი იმიტომ რომ უყვარდით კიდევ.

მაგრამ ერთმა მუშამ რომელიც ჩემი წასვლის მერე მოვიდა აქ ისე ცუდათ იხუმრა მან თქვა ეი ჩარლი გავიგე ტვინის კოლოფი ვინმე ყოფილხარ პირდაპირ ნამდვილი პროფესორი. აბა ერთი გვითხარი რამე ჭკვიანური. მე ძაან ცუდათ ვიგრძენი თავი მაგრამ ამდროს ჯო კერპმა საყელოში ჩაავლო ხელი და თქვა ერთი შენაც გამომიჩიდი ხუმარა თავი გაანებე თორე ცხვირპირს ამოგიმტვრევ. მე არ მეგონა თუ ჯო დამეხმარებოდა და მე ვფიქროფ ის ჩემი ნამდვილი მეგობარია.

მერე ჩემთან ფრენკ რეილი მოვიდა და მითხრა ჩარლი თუკი ვინმე დაცინვას დაგიწყებს ან თუ მოგატყუებენ დამიძახე ან მე ან ჯოს და იმათ სეირს გიჩვენებთო. მე ვუთხარი მადლობთ ფრენკი და უცბათ სუნთქვა გამიჭირდა და საწყობში გავარდი რომ არ დაენახა რომ ვტირივარ. რაკარგია თუკი მეგობრები გყავს.

28 ივლისი.

დღეს კიდევ ერთი სისულელე მომივიდა. დამავიწყდა რომ აღარ დავდივარ

სკოლაში მისს კინიენტან. მე კლასში შევედი და ჩემ ძველ ადგილას დავჯექი
ოთახის ბოლოში მან კი უცნაურათ შემომხედა და თქვა ჩარლზ.

მე არმახსოვს რომ მას როდესმე ასე დაეძახნა ჩემთვის ის ყოველთვის
ამბობდა უბრალოდ ჩარლი და მე ვუთხარი გამარჯობათ მისს კინიენ მე მოვამ-
ზადე საშინაო დავალება ოღონდ იტყობა რვეული დავკარგე. ის უცბად ატირ-
და და ოთახიდან გავარდა და ყველა მე მიყურებდა. მაშინ მივხვდი რომ ესე-
ნი სულ სხვა ხალხი იყო და არა ისინი ვისთანაც ერთად ვსწავლობდი კლასში.
მერე რაღაცა გამახსენდა რომ ოპერაცია გამიკეთეს და როგორ გავხდი ჭკვია-
ნი და ვთქვი ღმერთო მართლა არ ვიჩარლიგორდონე. მანამდე წავედი სანამ
მისს კინიენი დაბრუნდებოდა.

ამიტომ მე სამუდამოთ მივდივარ აქედან. არ მინდა კიდე რამე ამდაგვარი
გავაკეთო. არ მინდა რომ მისს კინიენს შევეცოდო. ფაბრიკაში ყველას ვებ-
რალები და ესეც არ მინდა ამიტომ სადმე წავალ სადაც არავინ არ იცის რომ
ჩარლი გორდონი ადრე გენიოსი იყო ეხლა კი კარგათ წერა და წიგნების
კითხვაც კი არ შეუძლია.

ერთიორ წიგნს წავიღებ თან და თუ ვერ წავიკითხავ მაინც ბევრს ვივარ-
ჯიშებ და იქნება არდამავიწყდეს ყველაფერი რაც ვისწავლე. თუ ძაან შევეც-
დები იქნებ ცოტაუფრო ჭკვიანი ვიყო ვიდრე ოპერაციამდე. მე ბაჭის თათი
მაქ და ბედის მომტანი პენი და იქნებ ისინი დამეხმარონ.

მისს კინიენ თუკი როდისმე წაიკითხავთ ამას ნუ შევეცოდებით. მე ძაან
კმაყოფილი ვარ რომ შესაძლებლობა მქონდა ჭკვიანი გავმხდარიყავი და
ბევრი რამეც გავიგე და ადრე არცკი ვიცოდი ასეთი რამეები თუ არსებობდა
და მაღლობელი ვარ რომ თუნდაც ცოტახნით მაინც გავიგე.

მე არ ვიცი რატო გავხდი ისევ სულელი რაღაცა ისე არ გავაკეთე რო-
გორც საჭირო იყო იქნება იმიტომ რომ კარგათ არ ვეცადე. მაგრამ თუ ძაან
ვეცდები და ბევრს ვივარჯიშებ იქნება ცოტა მაინც უფრო დავჭკვიანდე და
გავიგო რას ნიშნავს ყველა სიტყვა. მე მახსოვს როგორ მიყვარდა იმ წიგნის
კითხვა ლურჯი დახეული ყდა რომ აქვს. ამიტომ მე აუცილებლათ სულ ვეცდე-
ბი გავხდე ჭკვიანი რომ ისევე კარგათ ვიყო. რა სასიამოვნოა როცა სხვა და
სხვა რამე იცი და ჭკვიანი ხარ. ისე მინდა ეხლა სულ იმ წიგნებს ვკითხუ-
ლობდე. არადა მე ხომ მაინც პირველი ვიყავი ვინც სულელი იყო და მაინც
რაღაცა გააკეთა მეცნიერებაში. მეკი მახსოვს რომ რაღაცა გავაკეთე ოღონთ
არ მახსოვს რა. მგონი ისეთივე ხალხისათვის გავაკეთე რაღაცა როგორიც მე
ვარ.

მშვიდობით მისს კინიენ და დოქტორ შტრაუს და ყველა და თუ შეიძლე-
ბა დოქტორ ნემიურს უთხარით ნუ ბრაზდება როცა დაცინიან და უფრო მე-
ტი მეგობრები ეყოლება. ძაან ადვილია მეგობრების ყოლა თუ ნებას მიცემ
შენზე იცინონ. სადაც ეხლა მივდივარ იქ მე ბევრი მეგობარი მეყოლება.

თუ საშუალება გექნათ თუ შეიძლება ცოტა ყვავილები მიიტანეთ ელ-
ჯერნონის საფლავზე უკანა ეზოში...

შეხვედრა მოგზაურობისას

მთხრობა

გერმანულიდან თარგმნა ნოდარ კაკაბაძემ

მთარგმნლის წინათქმა

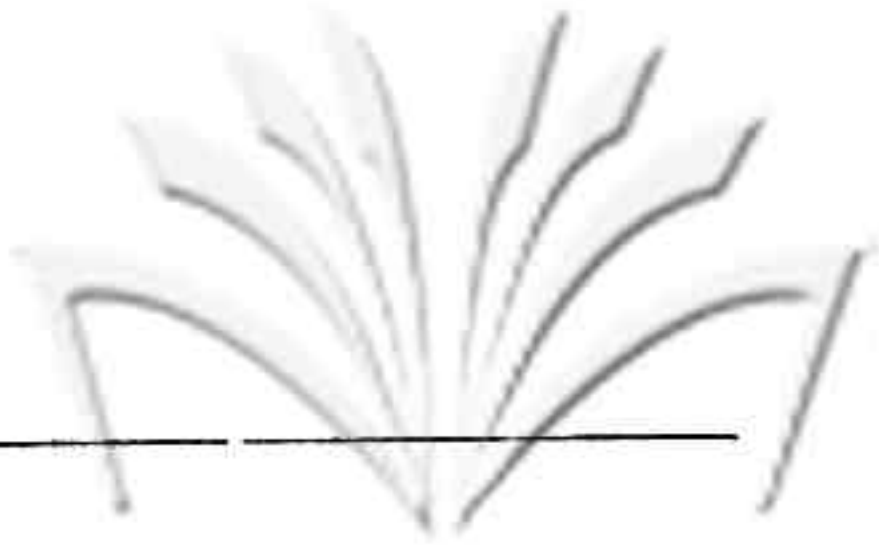
ღრმაა წიადი გარდასულ ჟამთა — ასე იწყებს თომას მანი თავის რომანს იოსებ მშვენიერზე. ანა ზეგერსის ამ მოთხრობისა თუ მხატვრული დისკურსის „წიადი გარდასულ ჟამთა“ ისეთი ღრმა არ არის, როგორც თომას მანის ბიბლიური რომანისა. ანა ზეგერსი მხოლოდ მე-18, მე-19 და მე-20 საუკუნის დამდეგის ჯურღმულში“ ჩადის და დროთა სიღრმეებიდან და მსოფლიოს სამი სხვადასხვა ქვეყნიდან ამოჰყავს მსოფლიო ლიტერატურის სამი ობროდი, სამი მონათესავე მწერალი, გროტესკული ფანტასტიკის სამი დიდოსტატი — ერნსტ თეოდორ ამადეუს ჰოფმანი, ნიკოლოზ ვასილის ძე გოგოლი და ფრანც კაფკა.

...უცნაური ამბები ხდება ამ მოთხრობაში: XX საუკუნის დამდეგს ერთმანეთს ხვდება სამი სხვადასხვა საუკუნის ადამიანი და მერე როგორი ადამიანი! ენა ადვილად იტყვის და ადამიანიც ადვილად წარმოიდგენს, მაგრამ, აბა, თვითონ ამ მწერლებს ვკითხვით, როგორ შეხვდებოდნენ ისინი ერთმანეთს, ანა ზეგერსი რომ არ ყოფილიყო. ამ ფხიზელი, ჰკუჟამდარი, თითქოს მხოლოდ ხილული სინამდვილის აპოლოგეტი მწერალი ქალისაგან არავინ ელოდა ასეთ „ულოგიკო“, სიზმარეულ, დროისა და სივრცის გადამლახველ გასეირნებას ხსენებული სამი მწერლის განსხვავებულ ფანტასმაგორულ სამყაროში.

კაცმა რომ თქვას, ანა ზეგერსის სუბიექტური სურვილი თუ განზრახვა აქ არაფერ შუაშია. თავად მწერლებს ისე ძლიერ იზიდავდა ერთმანეთი, რომ ბუნებისმეტყველების ყოველგვარი კანონების ჯიბრზე გადალახეს სივრცისა და, რაც მთავარია, დროის ბარიერი, რათა პრადაში შეხვედროდნენ ერთმანეთს ერთ-ერთ კაფეში... ჰოფმანსა და გოგოლს არ აღმოაჩნდათ აქაური ფული და ღარიბმა, ხელმოკლე კაფკამ დაპატიჟა ორივე. კაფკას ხომ ვალი ემართა მათი, ისეთი ვალი, ფულით რომ არ იზომება.

სათავადასავლო რომანების ავტორები დაახლოებით ასე მიმართავენ ხოლმე თავიანთ მკითხველებს: მაშ ასე, გავუდგეთ გზას ჩვენს გმირთან ერთად, წინ უამრავი წარმტაცი ფათერაკი და თავგადასავალი გველის... ჩვენ კი ასე შეგვიძლია მივმართოთ ანა ზეგერსის ამ მოთხრობის მკითხველებს: მაშ ასე, უჩინრად მივუსხდეთ მათ მაგიდას, ყური მივუგდოთ მათ საუბარს, წინ უაღრესად საინტერესო მოგზაურობა მოგველის გოგოლის, ჰოფმანისა და კაფკას შემოქმედებით ლაბირინთებში, მათი სიზმარეული ხილვებისა და მათი ტანჯვის უფსკრულებში.

...ამ მოთხრობის თარგმნა გარკვეულ სიძნელეებთანაა დაკავშირებული. აქ ძირითადი ტექსტის გარდა გვხვდება ჰოფმანის, გოგოლის, კაფკასა და თვით სორენ კირკეგორის პირდაპირი და არაპირდაპირი, შებურვილი ციტატები, მხატვრული სახეები, ცნებები, მათი შემოქმედების ინგრედიენტები, ელემენტები, სტილური თავისებურებანი... ამდენად მთარგმნელმა

უნდა შესძლოს ამ ელემენტებისა და შემადგენელი ნაწილების დიფერენცირება და, რაც მთავარია ეს პეტეროგენული, არაერთგვაროვანი, განსხვავებული შემადგენელი ნაწილების შემცველი ტექსტი ქართულად ისე აამეტყველოს, რომ თარგმანი დედნის ადეკვატური იყოს. ეს კი ძნელი საქმეა, რადგან, სამწუხაროდ, ჯერჯერობით არა გვაქვს ქართულად არათუ კირკეგორი, არამედ არც ჰოფმანი და არც კაფკა და მთარგმნელს არ შეეძლო მზამზარეული მასალის გამოყენება, რისი საშუალებაც აქვთ სხვა ენაზე მთარგმნელებს. მთარგმნელს გზადაგზა უხდებოდა ამ მწერლებისა და მოაზროვნეების მხატვრული სახეების, იდეების, სპეციფიკური ტერმინების ამოცნობა, ანა ზეგერსის ძირითადი ტექსტიდან მათი გამორჩევა-გამოყოფა.

ბოლოს ისიც ვთქვათ, რად შეაწუხა ანა ზეგერსმა განსვენებულთა აჩრდილები, რად გამოიხმო მათი სულები? ნუთუ მხოლოდ თავისებური „სპირიტისტული სეანსი“ აინტერესებდა და მეტი არაფერი? ანა ზეგერსი შეფარვით საკუთარ ესთეტიკურ კრედოს გადმოსცემს. მხატვრულ ლიტერატურაში არსებობის უფლება აქვს არა მარტო ემპირიულად დამაჯერებელ, გრძობად-კონკრეტულ, ინდივიდუალური ნიშნების მიხედვით რეპროდუცირებულ მასალას, არამედ უკიდურეს გროტესკსა და ფანტასტიკასაც კი. მწერალი ქალი ნიჰილიზმისაგან იცავს რომანტიზმსაც და კაფკას შემოქმედებასაც, მოითხოვს მათ შემოქმედებით ათვისებას, მათი ძლიერი მხარეების წინა პლანზე წამოწევას, თუმცა პირადად მე ერთი უცნაური შთაბეჭდილება გამყვა ბოლომდე: თითქოს ანა ზეგერსს ეშინია, კაფკას მეტისმეტი ქება არ დამწამონო და ალაგ-ალაგ ჰოფმანი ტუქსავს და უტევს საწყალ კაფკას, მაგრამ ეს არ არის ჰოფმანი, ეს არის ზეგერსის ხმა მისსავე პერსონაჟში, ჰოფმანში აქტივიზირებული.

ეს მოთხრობა თავისებური პოლემიკაა იმ დოგმატიკოს ლიტერატორებთან, რომლებიც არსებობის უფლებას მხოლოდ და მხოლოდ ემპირიულ-რეალისტურ, მიმეტურ ლიტერატურას უტოვებენ და ხელოვნების სფეროდან აძევებენ ყოფილი რეალიზმის მიღმა მდებარე გროტესკულ ფანტასტიკას.

ჰოფმანი დილაადრიან ჩამოვიდა პრაღაში. საქსონიის საზღვარზე ახალ ტრანსპორტში გადამჯდარიყო, რითაც ჩეხები სიამოვნებით მგზავრობდნენ ბოლო ხანებში. ახალი ტრანსპორტი ქმინავდა და რახ-რახებდა. თავდაპირველად ჰოფმანს თავბრუ დაეხვა, მაგრამ ელბამ, მთვარის შუქზე რომ ლიცლიცებდა, მალე მისი ფიქრები და სიზმრებიც დაიმორჩილა. მძინარემ გადასცურა ზღვა კანცელარიუს ლინდჰორსტთან ერთად, რომელსაც თავის კუნძულზე მიეწვია მწერალი¹. პრაღაში ჩასულ ჰოფმანს საკმაო დრო ჰქონდა, სანამ იმ კაფეს მიაშურებდა, სადაც თავის უცნობ მეგობარს უნდა შეხვედროდა. გოგოლმა წერილი მოსწერა, იტალიიდან უკრაინაში დაბრუნებისას სიამოვნებით შეგხვდებით სადმე, მე ხომ თქვენმა ნაწერებმა დიდი კმაყოფილება მომგვარაო. ჰოფმანმა რუკაზე იპოვა ქუჩა, სადაც ის კაფე მდებარეობდა. თავის სიცოცხლეში ბევრი ნაწარმოები დაეწერა და ჩკითხველთა მრავალი წერილიც მიეღო, მაგრამ ახლა რატომღაც განსაკუთრებით ესწრაფოდა ამ კაცთან შეხვედრას.

¹ ისედაც ფიქტიურ თხრობაში ჰოფმანის ფანტასტიკური სამყარო იჭრება: „ზეგერსის ფანტასტიკას აქ ჰოფმანის ფანტასტიკა ედება ფენად, სახელდობრ, „ოქროს ქოთნის“ ფანტასტიკა. კანცელარიუსი (არქივარიუსი) ლინდჰორსტი „ოქროს ქოთნის“ პერსონაჟია. რეალურ ქვეყანაში იგი ჩვეულებრივი, თვინიერი, უწყინარი მოხელეა, ხოლო სალამანდრების (ხვლიკისებური, დიდ ბრტყელთავა, სუსტად განვითარებულ კიდურებიანი ცხოველებია. შუა საუკ. მაგიაში: ცეცხლში მცხოვრები სული) ქვეყანაში—ხელმწიფე, მეფე.

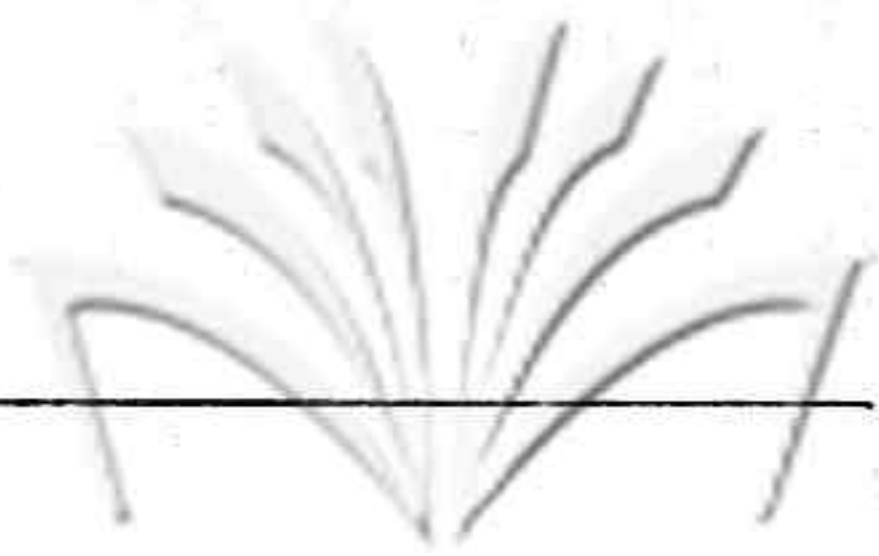

დრეზდენი აქედან შორს არ იყო, იქ რალაც საქმეები ჰქონდა მოსაგვარებელი ჰოფმანს. არც გოგოლს დაეკარგებოდა დიდი დრო, თუკი აქედან პირდაპირ თავის ქვეყანაში აპირებდა გამგზავრებას. გოგოლის ქვეყანა ალბათ თვალუწვდენელია, ფიქრობდა ჰოფმანი, საპერცოგოებად, სამთავროებად, სამეფოებად და საეპისკოპოსოებად დაქუცმაცებული გერმანია მასთან რას მოვა?! თუმცა აქაური მწერლები მაინც ერთ ენაზე წერენ და ტოლს არ უდებენ სხვა ქვეყნების მწერლებს.

ჰოფმანს ცოტა ხნით თითქოს მიავიწყდა კიდევ წერილებით გაცნობილი მეგობარი — დიახაც მეგობარს უწოდებდა, რადგან სიშორის მიუხედავად მაინც ახლობლად მიაჩნდა. ჰოფმანი ქალაქის გულისაკენ მიიჩქაროდა. უცხო ქალაქებში უპირველესად მდინარეების ნახვა მოუნდებოდა ხოლმე. კარლის ხიდზე ნაბიჯი თავისდაუნებურად შეანელა და თითქოს გულის ძგვრაც შეუჩერდა. რა ჯურის ადამიანებს არ ნახავდით ხიდი! ორსავე მხარეს! მოციმციმე წყნარ წყალში მათი ანარეკლის დანახვაც კი სუნთქვას შეგიკრავდათ. ანარეკლთა შორის ნავი მიცურავდა. ნიჩბები ხანდახან თეძოებსა და დაჭმუჭნულ პალტოებს ედებოდა. ჰოფმანმა თავი რომ ასწია, მეორე ნაპირზე, მალლა კოშკი დაინახა. ეს იყო დამოუკიდებელი ქალაქი, რომელსაც ყველაფერი საკუთარი ჰქონდა: ეკლესიის გუმბათები, სახურავები, გრძლად გადაჭიმული გალავანი; კოშკი ბატონობდა ქალაქზე. საკვირველი არ იყო რომ იმპერატორები თავს იკლავდნენ, ოღონდ ამ კოშკიდან ემართათ ქვეყანა, კოშკი კი თავად ბატონობდა. ვინც იქ, ზემოთ მეუფებდა, ნამდვილად ზვიადი იყო, თავდაჯერებული. კოშკის უზენაესი და უმდაბლესი მოხელეებიც ალბათ თავდაჯერებულნი, ზვიადნი იყვნენ, თავიანთი რანგის კვალობაზე². ჰოფმანი დროზე უნდა გასცლოდა იქაურობას, რომ კაფე მოენახა, უნდოდა გოგოლისათვის დაესწრო იქ მისვლა. ეს ძნელი არ იყო, მაგრამ ჰოფმანს სულ ერთთავად იტყუებდნენ შუკები და ჩიხები თავიანთი ეზოებითა და თალებიანი ჭიშკრებით. გოგოლთან საუბრის შემდეგ ისევ მოვიდოდა აქ და ყველაფერს შეავლებდა თვალს. გაეხარდა ბაროკული სტილით ნაგებ კაფესაც მოჩუქურთმებულთაღიანი ჭიშკარი რომ აღმოაჩნდა. ზედ აუარებელი ანგელოსი იყო ამოტვიფრული.

ისეთ დროს მივიდა, კაფე თითქმის ცარიელი დაუხვდა. კელნერი გერმანულად მშვენივრად ლაპარაკობდა, ჩინებული ყავა და ნამცხვარი მიართვა; ნამცხვარი ენაზე დაადნა. მერე გერმანული გაზეთებიც მიუტანა. ჰოფმანმა გადაფურცლა გაზეთები. მაგრამ ვერაუფერი გაუგო, მალე მობეზრდა გაზეთების თვალთვრება. არ იცოდა, ვინ იყო ეს მასარიკი, ზოგ გაზეთში რომ აქებდნენ, ზოგში კი კიცხავდნენ. ისე კი ჰოფმანს მისი ამბავი გულთან არ მიუტანია. ნეტავ ეს მასარიკი იმ კოშკში იჯდა? ჰოფმანს ადამიანები აინტერესებდა, უყვარდა მათ გარეგნობაში მათივე ბედის ამოკითხვა, რასაც შემდეგ თვითონ უძებნიდა გაგრძელებას, ახალ ამბებს ურთავდა, რომელთა წინასწარ გამოცნობა შეუძლებელი იყო. ჰოფმანის პროფესია ცოცხლების მოკვდინება

² აქ მინიშნებაა ფრანც კაფკას რომანზე „კოშკი“, ამ რომანში აღწერილი კოშკის ატმოსფეროზე, მის შეუვალობასა და შეუღწევლობაზე. ქალაქის აღწერაც კაფკასეურია, პრალაც კაფკას თვალითაა დანახული.

და მკვდრების გაცოცხლება გახლდათ. წარსულში მომხდარა და წმინდაში გად-
მოქონდა, მომავალში მოსახდენს კი წინასწარ განჭვრეტდა ხოლმე.

ნეტავ ვინ იყო ის ახალგაზრდა გამხდარი კაცი, კუთხეში ფანჯარასთან რომ მიმჯდარიყო და გაუთავებლად წერდა? დაწერილს ყურადღებით კითხუ-
ლობდა, თითქმის ყველაფერს შლიდა და ისევ თავიდან წერდა. წერის ჟინით
ატანილი ისევ და ისევ თავიდან იწყებდა. ახლად დაწერილს ჩუმად კითხუ-
ლობდა, თან ტუჩებს აცმაცუნებდა. დროდადრო ყავას მოსვამდა ხოლმე.

ჰოფმანი წამოდგა და უყოყმანოდ გაემართა ფანჯრისაკენ.

„მაპატიეთ, ხელს რომ გიშლით, — თქვა მან. — მე თვითონ მშვენივრად
ვიცი, რა ძნელია, წერის დროს ხელს რომ გიშლიან. მეც მწერალი ვარ, თუმ-
ცა ხშირად, თავი რომ ვირჩინო, სხვა საქმესაც ვკიდებ ხოლმე ხელს. ნუ
გამირისხდებით, ასე უბოდიშოდ რომ გეკითხებით: რასა წერთ-მეთქი. მე
ჰოფმანი ვარ. ერნსტ თეოდორ ამადეუს“.

ახალგაზრდა კაცი მაინცდამაინც ალტაცებული არ დარჩენილა, ხელი
რომ შეუშალეს, არც გაოცებულა. „ყოველთვის მაინტერესებდა, — უთხრა
მან ჰოფმანს, — რა სახელები იმალებოდა ამ სამი ასოს უკან—ე. თ. ა. დრო,
სამწუხაროდ, მართლაც ძალიან ცოტა მაქვს, განსაკუთრებით ახლა; დარჩე-
ნილ სიცოცხლეზე მოგახსენებთ. ძალიან ავადა ვარ და ჩემი აქ ყოფნაც ალ-
ბათ უკანასკნელია. სანატორიუმში უნდა წავიდე. თუმცა წერით მაშინაც ცო-
ტას ვწერდი, როცა ასე ავად არ ვიყავი, რადგან მეც თქვენსავით ლუკმაპურ-
ზე უნდა მეზრუნა. სადაზღვევო დაწესებულებაში ვმსახურობდი. სამი სახე-
ლი არა მაქვს. მე უბრალოდ ფრანცი მქვია, ფრანც კაფკა“.

„ბატონო კაფკა, — უთხრა ჰოფმანმა, — ნამდვილად მეტისმეტად უჩვე-
ულოა, მე, უცნობი კაცი რომ გთხოვთ, რამე წამიკითხეთ-მეთქი. წამიკითხეთ
თუნდაც რამდენიმე სტრიქონი, თქვენ რომ არ წაგიშლიათ ხელმეორედ წა-
კითხვისას. ამითაც მივხვდები ალბათ რაგვარი ადამიანი ბრძანდებით. კიდევ
ერთხელ გთხოვთ მომიტევეთ ეს თხოვნა მთლად უცნობ კაცს“.

კაფკამ თქვა: „როგორ თუ მთლად უცნობს? მე თითქმის ყველაფერი
წამიკითხავს, რაც თქვენ დაგიწერიათ. „ბიძაშვილის კუთხის ფანჯარაც“ კი.
თუ არ ვცდები, ეს თქვენი ბოლო მოთხრობაა. ზოგი რამ ძალიან მომწონს,
ზოგი ნაკლებად. მაგრამ ვისურვებდი, მეც თქვენსავით სიცოცხლის ხალისი
მქონოდა, წერის ხალისი. სამწუხაროდ, ეს მე არ გამაჩნია, არა. სასოწარკვე-
თილი ვფიქრობ ხოლმე: ფრანც, შენ აქ უკანასკნელად ხარ-მეთქი, და მაინც,
როგორც ხედავთ, ცოტ-ცოტა წერას მაინც ვახერხებ. ჩემს კაფეში ვარ ჯერ
კიდევ და თავს ვიტყუებ“.

„როგორ თუ თავს იტყუებთ? — უთხრა ჰოფმანმა, — მე არასოდეს მო-
მიტყუებია თავი. გადაწყვეტილი მაქვს, ბოლო წუთამდე ვწერო, სწორედ იმი-
ტომ, რომ შინაგან საქმეთა მინისტრს ურჩევნია წერას თავი დავანებო“.

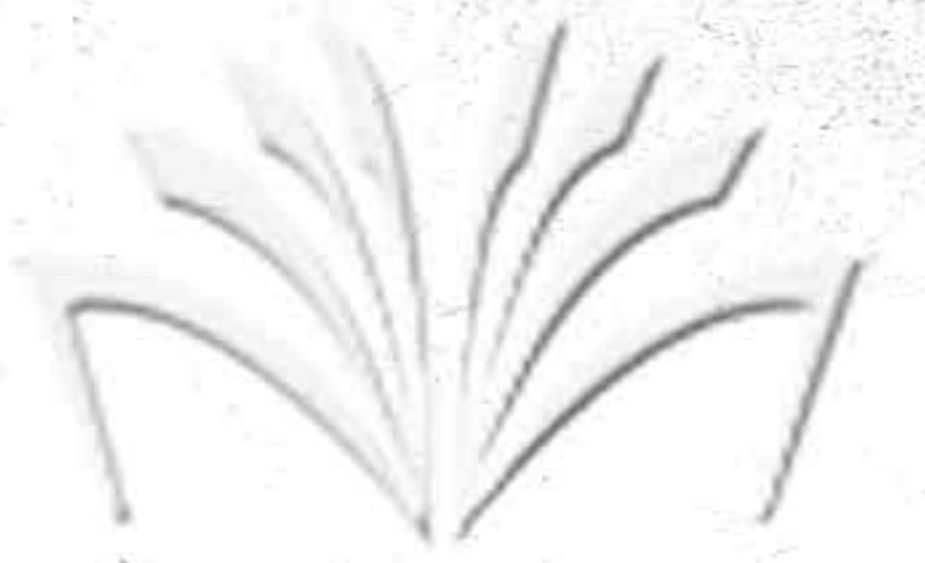
„რას აკეთებდით, ძვირფასო ე. თ. ა., როცა არ წერდით?“

„მუსიკა მიყვარს ძალიან. დროდადრო მუსიკა მაგიწყებდა ლიტერატურას.
ამას გარდა, ჩემს ხელობასაც არ ვღალატობდი. მე ხომ წინათ, როცა ჩემი და-
ყოლიება კიდევ შეიძლებოდა, სამართალი შევისწავლე“.

„მეც! — წამოიძახა კაფკამ. — თქვენ სად სწავლობდით?“

„კონიგსბერგში“.

„თქვენთან კითხულობდა პროფესორი კანტი?“

„მგონი კითხულობდა, მაგრამ მე არასოდეს დავსწრებივარ მის ლექციებს. საერთოდ არც ვიცნობდი“.

„პრალაში რაღა გინდათ?“

„ერთ მწერალს უნდა შევხვდე: დიდი მწერალია, ჩემზე და, ალბათ, თქვენზე დიდიც. ბანზე რატომ მიგდებთ სიტყვას, ნახევარი გვერდი მაინც წამიკითხეთ. აქ რომ უნდა მოვიდეს მწერალი, გოგოლია. რუსია. საოცარზე საოცარი რომანი დაწერა — „მკვდარი სულელები“. ხომ არ წაგიკითხავთ?“

„როგორ არა! — წამოიძახა კაფკამ. — და იცით, როგორ მომწონს: ამ რომანივით უსაზღვროა ნამდვილად მისი ქვეყანაც, ასევე უსაზღვროა და დაუსაბამოა ალბათ ამ ქვეყნის მკვიდრთა სურვილებიც, სიკეთეცა და ბოროტებაც. ყოველთვის ზინდოდა, ოდესმე მაინც მენახა გოგოლი. ძალიან მიყვარს მისი მოთხრობებიც: „შინელი“, „ცხვირი“, მისი პიესა — „რევიზორი“.

ჰოფმანს გაეცინა. წარამარა რომ იმეორებდა უცნობი, მალე უნდა მოგვედგო, უბრალო აკვიატებად მიიჩნეოდა. „ბევრი რამ აღსრულდება ხოლმე, რაც სიზმრადაც არ მოელანდება ადამიანს, ბევრიც გაცუდდება, გარდაუვალი რომ გვგონია. კი მაგრამ, რატომ არ გინდათ დაჰყვეთ ჩემს თხოვნას და რაღაც წამიკითხოთ თქვენი ნაწერიდან?! აი, ახალ გვერდზე, თავში რა წერია?“

კაფკა ამჯერად აღარ გაძალიანებულა. მაშინვე კითხვა დაიწყო, კითხულობდა ნელა და გარკვევით, იფიქრებდით, სიტყვებს ამოწმებდა: „თითქოს კოშკი თოვლიან ქარბუქში უკან იხევდა. დაღამებამდე შეუძლებელი იყო, რომ იქამდე მიეღწია. ზანზალაკის ჟღარუნი მოესმა. ყური მიუგდო, ჟღარუნი თითქოს უცნაურ სიმძიმის გამოხატავდა, თითქოს რაღაც აფრთხილებდა, სანუკვარი წადილის შესრულება სახიფათოა“³.

რბილი, მაგრამ ხრინწიანი ხმა ჰქონდა, თითქოს გაბზარული, ავადმყოფებს რომა აქვთ. ერთხანს ორივე დუმდა.

„მე მომწონს“, — თქვა ჰოფმანმა.

„მეც“, — თქვა კაფკამ.

„მომწონს გამოთქმა: — თითქოს რაღაც აფრთხილებდა, სანუკვარი წადილის შესრულება სახიფათოა. — რას ნიშნავს ეს? რა მოხდება? კოშკი ქარბუქში, რომელსაც ვერასოდეს მიაღწევ, ალბათ ის ციხე-კოშკია, ახლახან რომ ვნახე.“

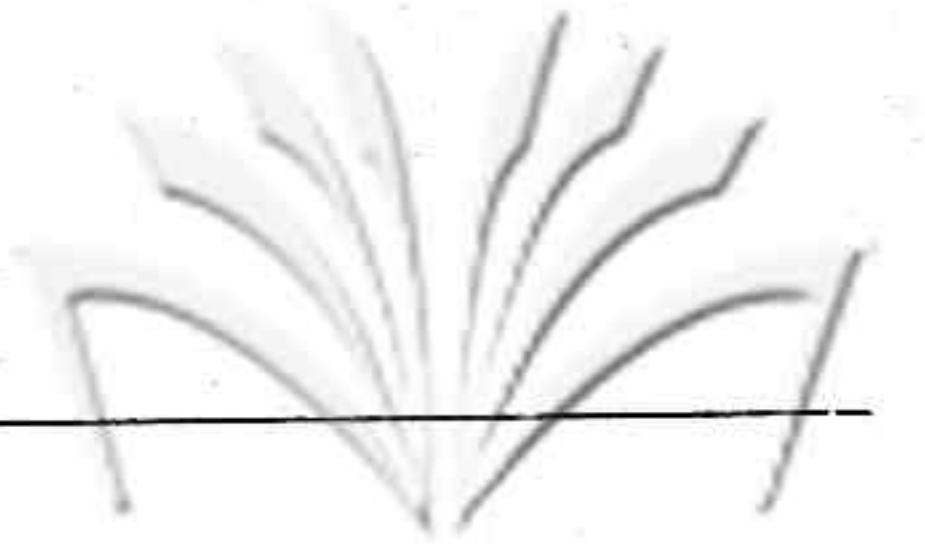
„პრაჯინი? არა, მაგაზე არც კი მიფიქრია“.

„მაინც 'ის ციხე იქნება — ქვეშეცნეულად იმ ციხეს გამოსახავდით. ალბათ ხშირად ადიხართ იქ.“

„მე? არასოდეს, ჩვენს შორის თითქოს ქარბუქია ჩამომდგარი. მე ვიცი, რომ ციხე ძლიერია თავისი ეზოებითა და დარბაზებით, თავისი წმინდა ვიტუსის ტაძრით, მაგრამ მეტისმეტად გადაქანცული ვარ, რომ იქ ავიდე. ჩემთვის მადლი იქნებოდა, კოშკში რომ შემეძლოს შეღწევა⁴. — უცებ ლაპარაკის საღერღელი აეშალა. კაფკამ განაგრძო: — ჩემს რომანში ერთი მიწისმზომელი, რომელიც თითქოს კოშკის მფლობელმა დაიქირავა, შედის სოფლის დუქანში. ამის შემდეგ ერთი ორომტრიალი იწყება. მართლა მიიღეს სამსახურში? მი-

³ კაფკას რომანის „კოშკის“ დასაწყისია.

⁴ აქ ხდება რომანის „კოშკის“ მთავარი პერსონაჟის კ.-ს და მისი ავტორის — კაფკას იდენტიფიცირება.

წისმზომელს სურს მიაღწიოს იმას, რასაც მოხელეები ადგილზე ჩაწერას უწოდებენ, ხოლო ჩვენ, ჩვეულებრივი ადამიანები ადგილზე ფეხის მოკიდებას, დამკვიდრებას ვეძახით“.

ჰოფმანმა თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა: „ამას შეიძლება მაღლიც ვუწოდოთ“.

„ღიახ, და ჩემი მიწისმზომელიც ბოლოს და ბოლოს მიიღებს იქ დარჩენის ნებართვას, რასაც თქვენ „მაღლს“ უწოდებთ, მაგრამ იმ დროს, როცა ის უკვე სიკვდილის პირასაა მისული“.

ჰოფმანმა წამოიძახა: „აკი წელანვე გავიფიქრე, საკმარისია რამდენიმე სტრიქონი, და მივხვდები, რა კაციცაა-მეთქი. კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ გშიშობ, თქვენც გაკლიათ მაღლი“.

კაფკამ ჩუმად ჩაილაპარაკა: „მაკლია“.

შემდეგ, ისე რომ ჰოფმანს აღარ უთხოვია, კაფკამ თქვა: „გინდათ, დასაწყისს წაგიკითხავთ? ორჯერ უკვე შევცვალე, ეს მესამე რედაქციაა. გინდათ მოისმინოთ?!“

„ცხადია!“ — წამოიძახა ჰოფმანმა. ახლავა შეამჩნია, რომ უცნობს ყველაფერი არ წაეშალა. ზოგიერთი წინადადება გახაზული იყო, ნატიფი, პაწაწკინტელა ასოები ოდნავ მარცხნივ გადაწოლილიყვნენ. კაფკა თხრობის რიტმს მიჰყვა, საგანგებოდ არაფერს არ გამოჰყოფდა:

„გვიანი ღამე იყო, როცა კ. ჩამოვიდა. სოფელი ღრმა ძილს მისცემოდა. კოშკი არ ჩანდა. ნისლი და წყვილიანი ფარავდა, მცირე სინათლის ბუბუბუკი არ მიანიშნებდა კოშკის მდებარეობას. დიდხანს იდგა კ. ხის ხიდზე, ხიდს თემშარიდან პირდაპირ სოფელში შეეყავდით. კ. ზემოთ, სიცარიელეში იცქირებოდა“ — კაფკამ ჰოფმანს თვალეში შეხედა. „ამრიგად, მიწისმზომელი ერთ ფუნდუკში ღამის გასათევს პოულობს. თივით გატენილ ტომარას დაუდებენ ღუმელთან,“ — კაფკა ხელნაწერს კითხულობდა ისე, რომ ერთს არ წააბორძიკებდა, ხან კი მოკლედ გადმოსეცმდა შინაარსს, „მაგრამ კ.-ს მალე გააღვიძებენ. ქალაქურად ჩაცმული კაცი ბოდიშს უხდის თავაზიანად. თავს აცნობს კოშკის მოურავის ვაჟად. ეს სოფელი კოშკის მფლობელობაში შედიხარ, ეუბნება. ვინც აქ გაათევს ღამეს, სულ ერთია, თუნდაც შიგ კოშკში გაეთიოსო, თქვენ კი ამის ნებართვა არა გაქვთ, ყოველ შემთხვევაში, არ წარმოგიდგენიათო.“

თივის ტომარის თავზე ტელეფონია ჩამოკიდებული. მოურავის ვაჟი ტელეფონით ეკითხება სამმართველოს, ჩამოსული ამტკიცებს, თითქოს კოშკმა იგი მიწისმზომელად მოიწვია, როგორ მოვიქცეთო. ამის თაობაზე არავინ არაფერი იცოდა. კ. საბნის ქვეშ შეიმალა, რადგან შიშობდა, ვაითუ ყველაფერი ჩემზე გადატყდეს — როგორც მატყუარაზეო. ტელეფონმა ისევ დარეკა. გაუგებრობაა? უცნაურია, უცნაური. როგორ ავუხსნა ბატონ მიწისმზომელს?“

კაფკამ შეწყვიტა კითხვა, ვილაც უცნობი მათ მაგიდას მოახლოვებოდა. ხელები ჰოფმანის მხრებზე დაეწყო. უცნობმა ფრანგულად თქვა: „თქვენ ნამდვილად ჰოფმანი ბრძანდებით“. ისინი ერთმანეთს გადაეხვივნენ. კაფკა მღუმარედ, დაკვირვებით შეჰყურებდა მათ. გოგოლის სახემ, თუმცა სურათით იცნობდა, იმედი გაუცრუა. არ მოეწონა. ძალიან ხელოვნური მოეჩვენა მისი ულვაშიც, წვრილი თვალეზიცა და ტანისამოსიც, ზედ უამრავი ღილი რომ ეკერა; თითქოს ათასი თვალი ჩამწკრივებულიყო ღილებად. კაფკა ალბათ მეტყევედ ჩა-

თვლიდა გოგოლს. ანდა რაღაც ამის მსგავსად, რომ არ სცოდნოდა, რუსეთის ერთ-ერთი უდიდესი მწერალი იდგა მის წინაშე. ჰოფმანი და გოგოლი სხვადასხვა ენებს იშველიებდნენ საუბრისას. კაფკას თითქმის ყველაფერი ესმოდა, რადგან მხოლოდ გერმანულად კი არა, ჩეხურადაც ლაპარაკობდა და ცოტა ფრანგულიც იცოდა. ჰოფმანი კი კაფკას გამო წუხდა, თითქოს უკვე დიდი ხანია იცნობსო, და უთარგმნიდა, რაც გოგოლთან საუბარში საგულისხმოდ მიაჩნდა, თან ესეც უთხრა: „გოგოლი სამოგზაურო ციებ-ცხელებითაა ატანილი. ხშირად მეც ასე ვარ. ხან გერმანიაშია სამკურნალოდ, ხან შვეიცარიაში, ხან რომს მიაშურებს, ხანაც პარიზს. როცა უცხოეთშია, უცხო ენები თითქოს პირდაპირ ზედ ენაზე ეწებებიან. მგზავრობისას წერდა თავის „მკვდარ სულებსაც“, დიდებულ რომანს“.

გოგოლმა თქვა: „პარიზში შევიტყვე პუშკინის სიკვდილი. ამ რომანის დაწერის იდეა სწორედ მან შთამაგონა“.

„ამას კი ამბობს, — გაიფიქრა კაფკამ, — მაგრამ მეგობრები, ხუცები და დიდგვაროვანნი ცდილობდნენ პუშკინის სიყვარული გაუქარწყლონ“.

გოგოლი ლაპარაკის დროს თხელ ტუჩებს ამოძრავებდა: „გარდაცვლილ-თადმი სამართლიანები უნდა ვიყოთ. საერთოდ კი ჩემი რომანი ვერაფერი შვილია. შინ რომ დავბრუნდები, ახალ თავებს დავფხრეწ, დავრწმუნდი, არ გამომივიდა“.

„არ გამოგივიდათ?“ — ერთდროულად წამოიძახეს ჰოფმანმა და კაფკამ.

„ან თქვენვე გინდათ საკუთარ თავს ჩააგონოთ ეს, — უთხრა კაფკამ, — ანდა სხვები ცდილობენ ამას. საერთოდ ასეა ხოლმე: ზოგიერთებს ცამდე აჰყავთ რომელიმე წიგნი, სხვებს კი იგი ჩირადაც არ უღირთ“.

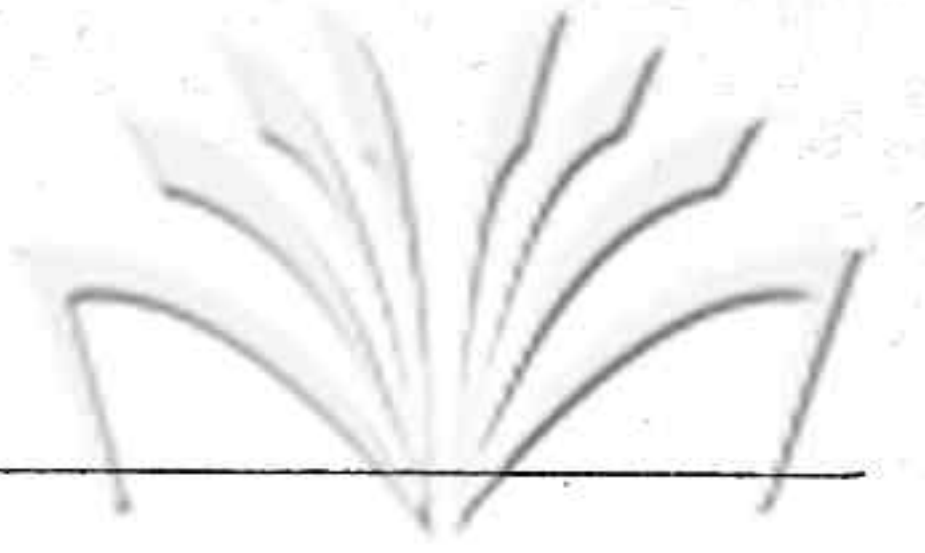
„მთავარი ის არის, ვინ აქებს ან ვინ აძაგებს“. — გოგოლი ცოტა არ იყოს დამცინავად ათვალისწინებდა კაფკას, თითქოს ფიქრობდა, ნეტა ეს ჯეელი ვინ-ღა არისო.

კაფკა ფიქრობდა: „მე კი მინდა, ჩემს ნაწარმოებთაგან ერთიც არ დაეტოვო, მაგრამ სულ სხვა მიზეზით. ჩემი ნაწერები უნდა მოსპონ ჩემი სიკვდილის შემდეგ. ვიცი, ადამიანები ყველაფერს მრუდედ გაიგებენ, მე კი თავის დაცვა აღარ შემეძლება“.

ჰოფმანი გოგოლს ყურადღებით ათვალისწინებდა: „კი მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, რა საჭიროა ამდენი ანგარიშის გაწევა შთამომავლობისათვის? ეს კაცი ბოლო თავებს მართლაც გაანადგურებს ჯოჯოხეთის შიშით, რითაც ხუცები ემუქრებიან. ჰო, გაანადგურებს. ძალიან შეცვლილა, სულ სხვა იყო, როცა რომანს წერდა. რა მოხდა? რატომ შეიცვალა?“

გოგოლმა განაგრძო: „ყოველი კაცი პასუხს აგებს იმაზე, რასაც წერს. განკითხვის დღეს ყველას პასუხს მოკითხავენ“.

„კი მაგრამ, რა არის თქვენს რომანში ისეთი, რომ თავს დამნაშავედ გრძნობთ? — წამოიძახა ჰოფმანმა. — დამნაშავენი ისინი არიან, ვინც სიმართლის წერაში გვიშლის ხელს. განა მე არ მიშლიან ხელს? რაც ადამიანებს პირწმინდა ფანტაზია ჰგონიათ, ნამდვილად ხშირად ნაღდი სინამდვილის ნატეხია. ბოლო ხანებში სიცოცხლე ჩამიმწარეს, რადგან ზღაპარ „ოსტატ რწყილში“ შინაგან საქმეთა მინისტრი და მისი დამქაშები გავამასხრე. გამომცემელმა საჩოთირო ადგილები ამოიღო, მაგალითად, „კნარპანტის“ ეპიზოდი. იმედი მაქვს, ოდესმე მთლიანად დაბეჭდავენ“.

კაფკა ჩაფიქრებული უსმენდა, ფიქრმა თითქოს მის სახეს სიმშვენიერე შესძინა: „რასაკვირველია, ყველა აგებს პასუხს იმაზე, რასაც წერს. ყოველი ჩვენგანი სიმართლეს უნდა წერდეს ცხოვრებაზე, მაგრამ სიძნელე ისაა, რომ ყველას სხვადასხვაგვარად გვესმის „სიმართლე“ და „სინამდვილე“. უმეტესობას მართალი მხოლოდ ის ჰგონია, რაც ემპირიულად ნამდვილი, ხილული და ხელშესახებია. როგორც კი სინამდვილე სიზმარულში გადადის (სიზმარი განა სინამდვილის ნაწილი არ არის?! მაშ, რა არის?!), მკითხველებს ნირი წაუხდებათ ხოლმე“.

თითქოს მიუხვდა ჰოფმანი კაფკას და თქვა:

„ადამიანებს მხოლოდ საკუთარი სიზმრებისა გაეგებათ. თუნდაც დაავიწყდეთ ეს სიზმრები, მაშინვე აღადგენენ, როცა მათ ხელოვნებაში ხვდებიან“.

გოგოლმა შეაწყვეტინა:

„მაშ რაღა აზრი აქვს წერას, თუკი ადამიანებს თქვენი არ ესმით?!“

„არავითარი აზრი არა აქვს, — თქვა კაფკამ, — ამიტომ ჩემს მეგობარს⁵ მივწერე, რომ როგორც კი ჩემს სიკვდილს შეიტყობს, მაშინვე დაწვას ჩემი ნაწერები. ყველაფერს მრუდედ გაიგებენ. ჩემს ფიქრებს ვერ მიჰყავებიან, არც სიტყვებისა ესმით, ამ ფიქრების ფრთები რომ არიან. იმიტომ კია არა, რაიმეს ვამახინჯებდე. აი, მაგალითად, ჩემი რომანი „პროცესი“. ადამიანები მას რომელიმე რეალურ პროცესთან დააკავშირებენ, ერთ დროს მათი ფანტაზია რომ გააღიზიანა, მე კი დიდი ხნის მკვდარი და უენო ვიქნები. მე ვიცი, სასიკვდილოდ ვარ გადადებული. რაღაც უცნობმა და იდუმალმა ძალამ პროცესი წამოიწყო ჩემს წინააღმდეგ. მისი ბოლო სიკვდილია. ეს ჩემი საკუთარი პროცესია“.

ჰოფმანმა გაიფიქრა: „იქნებ ეს ახალგაზრდა კაცი მართლაც სასიკვდილოდაა განწირული. გოგოლს კი თავისი „მეს“ საუკეთესო ნაწილის, თავისი ნაწარმოების განადგურება რომ უნდა, განკითხვის დღის შიშითაა გამოწვეული“.

ჩაფიქრებულმა კაფკამ განაგრძო: „უცნაურ მოხელეებზეც დავწერე, რომლებიც უცნობი ძალის დავალებით ჩვენზე ბატონობენ, მაგრამ თვითონ მთლად არარაობანი არიან. ადამიანები ვერ ამჩნევენ, რომ ამ მოხელეებს პიჯაკის ჯიბეში დაპატიმრების ორდერი უდევთ. ველარ გამიგია, მკითხველებს აქვთ თვალეებზე ბინდი გადაფარებული, თუ თვითონ ჩემი რომანია ბურუსით მოცული“.

„ვფიქრობ, ჩემს ნაწერებში ყველაფერი ნათელია, — თქვა ჰოფმანმა, იმის მიუხედავად, რომ წამდაუწუმ სინამდვილიდან ფანტასტიკაში მიხდება გადასვლა. ყველაფერი ნათელი უნდა იყოს. აბა სხვას ვის შეუძლია ანუგეშოს და გააფრთხილოს ადამიანები, თუ არა ჩვენ?! ისე კი ძილ-ღვიძილში კითხვა არ შეიძლება, საჭიროა ფხიზელი, მაძიებელი მუშტრის თვალით კითხვა. მხოლოდ მაშინ გაიგებს მკითხველი რას ვგულისხმობ“.

გოგოლმა უკმეხად თქვა, რაც ისეთივე უსიამო შთაბეჭდილებას ახდენდა, როგორც მისი უღვაში, დაწებებულს რომ ჰკავდა: „ერთ დროს ნეტ თქვენი აზრისა ვიყავი, ახლა კი ვფიქრობ, არავინ უწყის, რა არის ჭეშმარიტება“.

ორივემ შეცბუნებულმა შეხედა გოგოლს. ჰოფმანმა გაიცინა: „რა ამბავია

⁵ იგულისხმება მაქს ბროდი (1884—1968), რომელსაც კაფკამ ანდერძი დაუტოვა, გაენადგურებინა მისი ნაწერები მთლიანად, მაგრამ ბროდმა არ შეასრულა მეგობრის ანდერძი.

თქვენს თავს, გოგოლ, მას შემდეგ, რაც რომანი დაწერეთ? თქვენთან აუტანელი ბიუროკრატიზმი და ბატონყმობა რომ არ არსებულყო, მაშინ თქვენი სულების ვაჭარი ვერ იყიდდა სულებს“.

ამასობაში კაფე ხალხითა და ბოლით გაივსო. კელნერი მათ მაგიდას მიუხლოვდა და გოგოლს ჰკითხა, რას მიირთმევთო. გოგოლს იმედი მწარედ გაუცრუვდა: აქ არც სლიგოვიცს დაგაღვივებდნენ, არც ხორცს მოგიტანდნენ და არც კიტრს. გუნებაწამხდარმა ყავა და ცოტა ნამცხვარი შეუკვეთა. შემდეგ ამრეზილად განაგრძო საუბარი: „პუშკინი თქვენ კვერს დაგიკრავდათ. როგორც იცით, ერთმა გასროლამ გადაწყვიტა მისი ბედი. ვინ იცის, აქვს კი უფლება ცალკეულ ადამიანს განსაჯოს, რა არის სამართლიანი და რა უსამართლო“.

ჰოფმანმა თქვა: „კი მაგრამ, თქვენს რომანებსა და ნოველებში მშვენივრად არჩევთ სამართლიანსა და უსამართლოს!“

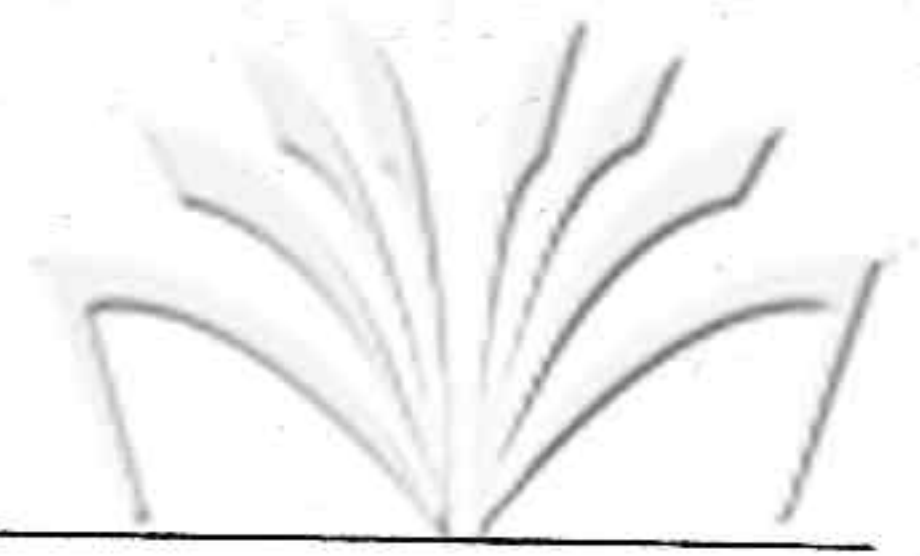
„თქვენი ნოველა „შინელი“ უფრო მომწონს, ვიდრე თქვენი დიდი რომანი, — წამოიძახა კაფკამ, — ღამით ქუჩებში მოჩვენება დაფრინავს და მაძლარ ბატონებს ხდის თბილ, მშვენიერ ბეწვის ქურქებს!“

„სწორედ ამ ნოველაში, — თქვა გოგოლმა (უცებ მან ჩამოიშორა სიკუშტე და ჩვეული გულითადობა დაუბრუნდა), — სინამდვილე უცებ შმაგ ფრენაში გადადის“.

დიდი კაცი კოლეგის სახლიდან გამოვიდა და მარხილში ჩაჯდა. თავს თბილ ქურქში მშვენივრად გრძნობდა. ზოგჯერ მხოლოდ სისინა ქარი აწუხებდა, რომელიც ღმერთმა უწყის საიდან ამოვარდნილიყო. და უცებ ჩვენმა დიდმა კაცმა იგრძნო, რომ ვიღაცა ღონივრად ჩააფრინდა საყელოში. შემოტრიალდა — ვიღაც ტანმორჩილი კაცი იყო, მოხელის გაცვეთილი ფრაკი ეცვა. უცებ იცნო და შიშმა აიტანა — ეს კაცი ხომ განსვენებული აკაკი აკაკიევიჩი იყო. ხომ დაგიჭირე! სად წამიხვალ! შენი შინელი მჭირდება, ვაჟბატონო! ჩემი ფეხებზე გეკიდა, მიღრიალე კიდევ. აბა, ახლა შენი მომეცი სანაცვლოდ!

ისიც უნდა აღვნიშნო, რომ „ტიტულიარნი სოვეტნიკის“ მოჩვენება მეტად აღარ გამოჩენილა — როგორც ჩანს, ბატონი გენერლის ქურქი კარგად მოერგო“.

ორივე მსმენელი გულისყურით უსმენდა, მათ თვალეებში თავდაჭერილი აღტაცება ჩანდა. კელნერმა მაგიდაზე გადმოცალა თავისი ლანგარი. გოგოლი ნამცხვრის ჭამას შეუდგა. არ მოსწონდა, რადგან ცხარე საჭმელს იყო შეჩვეული. უცებ ჰოფმანს მიუბრუნდა: „როგორც უკვე ვთქვი, ყველა თქვენი ზღაპარი ერთნაირად არ მომწონს, მაგრამ ხშირად აღტაცებული ვარ მოულოდნელი, უცნაური ამბებით, ამ ზღაპრებში რომ ხდება. ბევრჯერ მიფიქრია, როგორ აკავშირებთ სავსებით უმნიშვნელო რაღაცასთან, თუნდაც კარის სახელურთან, ანდა რწყილთან ფანტასტიკურ აზრებს. მაგრამ ერთი რამ არ მესმის თქვენი: ფუქსავატურად რატომ ექცევით დროს? — ისე ჩართავთ ხოლმე დროს მოქმედებაში, როგორც მოგებრიანებათ. თქვენს ნაწერებში დღეს ხდება ის, რაც გუშინ უნდა მომხდარიყო, სხვა შემთხვევაში კი ორასი წლის წინანდელი ამბავი დღესაც გრძელდება. ფანტასტიკურ სამყაროშიც, მე მგონია, დროის კანონი უნდა მოქმედებდეს: დიახ, აკაკი აკაკიევიჩის სიკვდილის შემდეგ, ღამით მისი აჩრდილი გენერლის შინელში შეძვრება. ცხადია, ჩემს ნაწერებშიც სინამდვილე ფანტასტიკაში გადადის, მაგრამ დროის მდინარეებს არ

ვარღვევ ხოლმე. საწყალ აკაკი აკაკიევიჩის დიდი ხელმომჭირნეობა მართებს, შინელი რომ შეიძინოს. მისი ხელმომჭირნეობის შემხედვარე მკითხველისათვის აშკარა ხდება, რა ძნელია მისთვის რაიმეს შეძენა და შემდეგ მისი დაკარგვა. იგი სასოწარკვეთილებისაგან კვდება და მხოლოდ ამის შემდეგ გამოჩნდება აჩრდილიც.“

„მე კი, მე დრო ჩირადაც არ მიღირს! — წამოიძახა ჰოფმანმა. — ჩემს რომანში ერთმანეთს ხვდება, მაგალითად, ორი ჰოლანდიელი სწავლული მაინის ფრანკფურტში, თუმცა ერთ-ერთი მათგანი ამ დროისათვის უკვე დიდი ხანია უტრეხტშია დასაფლავებული. იგი არის პირველი სწავლული, ვინც გამადიდებელი მინა, ლუბა გამოიგონა. ეს ლუბა ჩემი მოთხრობისათვის მჭირდება. მის გამოგონებას ღამის ლუბადაც კი ვიყენებ, რომელიც რწყილის ცირკში პაწაწკინტელა რწყილებს ისე ადიდებს, რომ მაყურებლები შიშით თავზარდაცემულნი დარბაზიდან გარბიან. წარმოიდგინეთ საშინლად გაზრდილი ტილებისა და კოლოების ფუთფუთი, აქამდე უჩინარნი ანდა ერთი ბეწონი რომ იყვნენ. ჩვენ სამნი ხომ აქ ვერ მოვუსხდებოდით მაგიდას, დრო რომ პედანტურად დაგვეცვა?! თქვენი თანამედროვე, გოგოლ, მე ხომ ცოტა ხნით ვიყავი. კაფკამდე კი თქვენ თითქმის 100 წლით ადრე ცხოვრობდით“.

კაფკამ ხმადაბლა ჩაილაპარაკა, თითქოს თავისთვის ამბობსო: „დრო ჩემს ცხოვრებასთან და შემოქმედებასთან მტკიცედაა დაკავშირებული. ჩემს პერსონაჟებს სახე არ სჭირდებათ, მკითხველებს შეუძლიათ თვითონ წარმოიდგინონ. მე მაინტერესებს, როგორ მოიქცევიან ისინი ამა თუ იმ დროს, რა გუნება-განწყობილება ექნებათ. მე, მაგალითად, წარმოვიდგენ, როგორ მოიქცეოდა ჩემი კეთილი მეზობელი, უცებ რომ გაეგო, კაფკა დააპატიმრეს და მისი ბინა დალუქესო, მე კი ამის მიზეზიც არ მცოდნოდა. მეზობელი, აქამდე პატივს რომ მცემდა, ათას რამეს იფიქრებდა. მე შემიძლია წარმოვიდგინო, რა გუნებაზეა ის, ვისაც გამოუცნობი ძალა ემუქრება. ისე ეს მუქარაც, ადამიანის ამასთან დაკავშირებული საქციელიც ისევე რეალურია, როგორც ადამიანის სახე ანდა მისი ხასიათი, და ყოველივე ეს დროშია განფენილი, ამაში გოგოლს ვეთანხმები“.

გოგოლი ისევ ლანძღვას მოჰყვა, რადგან კაფეში ხეირიანი არაფერი ჰქონდათ. სასტუმროში წასვლა აღარ ღირდა. იძულებული იყო ისევ ყავა და ნამცხვარი შეეკვითა. თანამესუფრეებსაც შესთავაზა.

ჰოფმანი გულში ფიქრობდა: „სწორედ მე, ჩვენ სამს შორის ყველაზე ულეგ მეოცნებედ რომ ვითვლები, და სინამდვილისაგანაც თითქოსდა უფრო ვარ განრიდებული, ალბათ ყველაზე მეტად სწორედ მე ვიტანჯებოდი ჟამთა სიავით, მეტერნიჰის წყეული აგენტების გამოისობით, ყველგან რომ დასუნსულებდნენ. ჩემი სიცოცხლის მწუხრზე, თუმცა დამბლადაცემული ვიყავი, ფიქრებსა და აზრებში მაინც ისეთი გაშმაგებია გავიბრძოლე, როგორც არასდროს. ასე მგონია, გოგოლი სულიერად გატეხილია. ძალიან უჭირს მეფის რუსეთში ცხოვრება. ალბათ მართლაც ძალიან ძნელია, დამთრგუნველი“.

შემდეგ ხმამაღლა განაგრძო ფიქრი: „კაფკა, თქვენ რომ არასოდეს არა წერთ სამართლიანობაზე და მხოლოდ საყოველთაო პროცესს ეხებით, რასაც უცნობი ძალა მართავს, ჩემთვის გაუგებარია“.

კაფკამ გაწამებული ხმით მიუგო: „სწორედ, ორიოდ დღის სიცოცხლეს რომ მიტოვებს, ალბათ 1917 წლის სუსხიან ზამთარში ავიკიდე. მაშინ დავწე-

რე მცირე მოთხრობა „როფის მხედარი“. ამ მოთხრობაში არაფერია იღუმა-ლი, ყველაფერი წყეული სინამდვილეა. ისეთი ძლიერი ვერ არის, როგორც „შინელი“, მაგრამ ვფიქრობ, სუსტი არ უნდა იყოს, მთავარია ადამიანებმა მისი გაგება მოინდომონ“.

„მთავარია, მთავარი, გოგოლს უკარებლობა მთლად ჩამოეშორებინა. მის-დაუნებურად პროფესიულ ჟინს აეტანა. — გაუგებარი ნაწარმოები, აი ისეთი, ახალგაზრდები რომ ჩმახავენ ხოლმე, არაფრის მაქნისია“.

„მე მგონია, თქვენ კაფკას ტყუილუბრალოდ საყვედურობთ. კაფკა, იქნებ ცოტა რამ გვიამბოთ ამ მოთხრობაზე“.

კაფკამ თხრობა დაიწყო, ეს არ იყო ეგზალტირებული ტონი, თავის ფიქრებს რიტმი შეუფარდა. „ნახშირი მთლად გაიზარჯა; როფი დაცარიელდა; აქანდაზმა აზრი დაკარგა; ღუმელი სიცივეს ამოისუნთქავდა მხოლოდ; ოთახში სუსხი დათარეშობდა; ფანჯრის წინ ხეებს ლოლუები ეკიდა; ცა რკინასავით ცივია მისთვის, ვინც მისგან შემწეობას გამოელის. როგორმე ნახშირი უნდა ვიშოვო; ხომ არ გავიყინები; ჩემს უკან შეუბრალებელი ღუმელია. ჩემს წინ — ასეთივე ცა, მაშასადამე, უნდა გავქუსლო როფზე გადამჯდარმა და შველა ვთხოვო მენახშირეს. ჩემმა გამგზავრებამ უნდა გადაწყვიტოს ყოველივე, ამიტომ როფს მივაჭენებ იქითკენ — მე როფის მხედარი ვარ, ხელი როფის სახელურზე მიკიდია, ეს ყველაზე მარტივი აღვირია, კიბეზე ძლივს ჩავრახრახდი. საოცრად მალლა დავლივლივებ მენახშირის სარდაფის თაღებს ზემოთ; მენახშირე კი ქვემოთ, თავის მაგიდასთან ჩაცუცქულა და წერს. საშინელი სიციხე რომ გაანელოს, კარი გაუღია.“

— მენახშირე, შენ გენაცვალე, ცოტა ნახშირი მომე. ჩემი როფი ისე ცარიელია, მისი გაჭენებაც კი შემიძლია. თუ ძმა ხარ, როგორც კი შევიძლებ, გადავიხდი.

მენახშირე ხელს ყურზე იდებს.

— ხომ არ მომეყურა? — ეკითხება ცოლს. ცოლი ღუმელთან მამჯდარა და ქსოვს. — ხომ არ მომეყურა? მუშტარმა მომაკითხა?

— არაფერი მესმის, — ამბობს ცოლი არხეინად, მშვიდად სუნთქავს და ჩხირებს ამოძრავებს, ზურგი საამოდ გასთბობია.

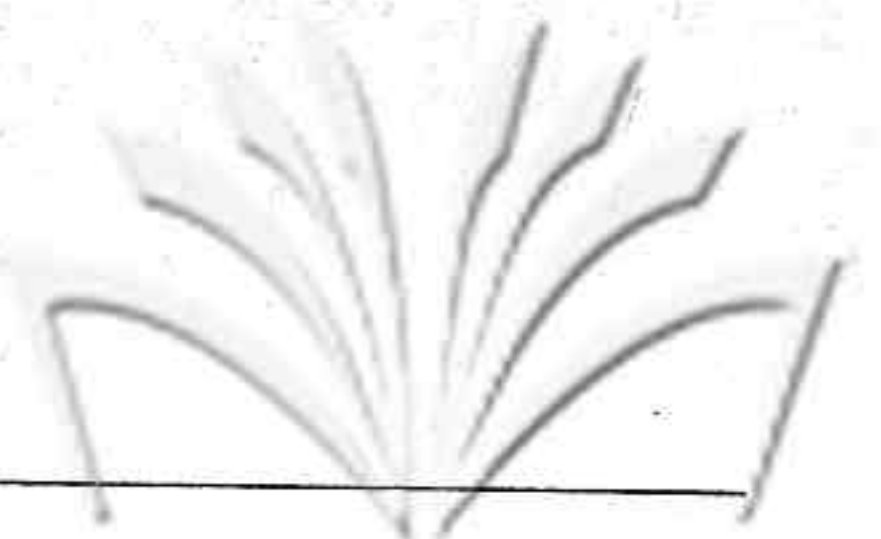
— ჰო, მე ვარ, — ვიძახი, — ძველი მუშტარა; შენი ერთგული, ოღონდ ამჟამად უსახსროდა ვარ.

— დედაკაცო, — ამბობს მენახშირე, — ვილაცაა; ხომ არ მომეჩვენებოდა. ძველი, ძალიან ძველი მუშტარი უნდა იყოს, ისე ენაწყლიანად მელაპარაკება. ახლავე, — ამბობს მენახშირე და მოკლე ფეხებით ცდილობს სარდაფის კიბეზე ამოფოფხდეს, მაგრამ ცოლი წამსვე მასთან გაჩნდება, ხელს ჩასჭიდებს და ეუბნება, — სად მიდიხარ, დაგავიწყდა, ღამით როგორ გახველებდა?! მე ავალ.

— ქალბატონო მენახშირე, — ჩავძახე, — როგორ გიკითხოთ? მხოლოდ ერთი აქანდაზი ნახშირი მინდა. აგერ როფში ჩამიყარე. ერთი აქანდაზი იყოს, თუნდაც ცუდი ნახშირი. სრულად გადავიხდი, მაგრამ ახლა ვერა...

რა უსიამოდ ჟღერს ეს ორი სიტყვა „ახლა ვერა“, რა გონებისდამაბნელებლად შეერია ეს სიტყვები მწუხრის ზარების ჟღრიალს, მახლობელი სამრეკლოდან რომ ისმის!

— რაო, რა მინდაო? — ამოსძახის მენახშირე.

— არაფერი, — ჩასძახის ცოლი, — არაფერი; ვერაფერს ვხედავ, არაფერი მესმის.

ქალი ვერაფერს ხედავს, ქალს არაფერი ესმის, მაგრამ მაინც წინსაფარს იხსნის და ცდილობს წინსაფრით ამიქშიოს. სამწუხაროდ, ამას ახერხებს კიდევ. ჩემს როფს ბედაურის ყველა ღირსება აქვს. ეგ არის მხოლოდ — წინააღმდეგობის გაწევა არ შეუძლია. ძალიან მსუბუქია, ქალის წინსაფრით შეიძლება მისი აქშევა.

— შე აშარო, შენა! — ეს კი მივაძახე და ქალი ისევ თავის საქმეს დაუბრუნდა, თანაც კმაყოფილმა აგდებით ამიქნია ხელი. — შე აშარო! ერთი აქანდაზი უხეირო ნახშირი გთხოვე და ისიც ვერ გაიმეტე! — ამისი თქმა და ყინულოვან მთებში გაფრენა ერთია, სადაც სამუდამოდ ვიკარგები“.

ორივე მსმენელი ღუმდა. უხერხული ეჩვენებოდათ ხმამაღლა შეექოთ მოთხრობა, მით უმეტეს რომ მოთხრობილი ამბავი ღრმად შეჭრილიყო მათ სულში.

კაფკამ ჩუმად თქვა, ხმა რომ დაეზოგა: „იმ წყეული ზამთრიდან მოყოლებული, ჩემმა როფის მხედარმა ნახშირი ამაოდ რომ ითხოვა, სიკვდილის შიშმა შემიპყრო. ჰაბსბურგების მონარქია დაემხო, მე კი ჩემი თავი მყავდა სატირალი. მასარიკი ჰრაჯინში შევიდა, მე კი ჩემი თავი მყავდა სატირალი. რევოლუციამ გადაიარა ქვეყნებზე, მე კი ჩემი თავი მყავდა სატირალი.“

ალბათ ჩემი „როფის მხედარი“ ცუდი არაა, მაგრამ შეუღარებელია გოგოლის „შინელი“. აქ პირდაღებული უფსკრულია ღარიბებსა და მდიდრებს შორის“.

გოგოლმა თქვა: „თავადაც ვიცი, ჩემი მოთხრობა რომ კარგია, მაგრამ თქვენიც მომწონს. უფსკრული, თქვენ რომ ამბობთ, ორივეგანაა, თუკი თქვენს მცირე მოთხრობას ჩემსას შევადარებთ. მე მოთხრობის ბოლოში გადავდივარ ფანტასტიკურში, თქვენ კი იმთავითვე ფანტასტიკურით იწყებთ. ისე კი ორივენი სამართლიანობასა და უსამართლობას ვუტრიალებთ.“

მოწაფე ვიყავი, ხარბად ვნთქავდი ყველაფერს, რასაც დეკაბრისტებზე მოგვრავდი ყურს. და შემდეგ, როცა მწერალი გავხდი, საგანგებოდ არ დამისახავს მიზნად, სამართლიანობასა და უსამართლობაზე, ღარიბსა და მდიდარზე მეწერა. მაგრამ ეს თავისთავად გამომდიოდა, რადგან სინამდვილე მინდოდა გამომესახა“.

„ამას კი ამბობ, მაგრამ ის ველარ გაგიბედავს, — ფიქრობდა ჰოფმანი, — საკუთარ მასწავლებელს, შენს მეგობარ ბელინსკის შეხვდე ხალხში. გეშინია, ვინმე ნაცნობმა არისტოკრატმა არ დაგინახოს მასთან“.

ხმამაღლა კი მხოლოდ ეს თქვა: „გემუდარებით, არაფერი შეცვალთ „მკვდარ სულებში“ — ბატონყმობის დროინდელ ადამაინების ცხოვრებაზე სამარადყამო ჭეშმარიტებას ამბობს“.

„არაფერი მესმის, არაფერი მესმის, — თქვა გოგოლმა. — ბევრი ღვარძლიანს მეძახის: პუშკინიც კი არ ყოფილა ასე ღვარძლიანი, პოეტურობა მთლად დაჰკარგეო. ჩემი ფრანგი მეგობარი მერიმეც კი არ აღტაცებულა ისე ამ წიგნით, როგორც თქვენ. ის ფიქრობს, თითქოს მდაბალსა და სასაცილოს ვერ ვანსხვავებდე ერთმანეთისაგან. და თითქოს მიდრეკილება მქონდეს მხოლოდ ცუდი დავინახო და გამოვამზეურო“.

„მერიმემ ნამდვილად სხვა რამ იგულისხმა ამ სიტყვებში, ის კი არა, რასაც

ის თქვენი ხუცები ფიქრობენ“, — ხმადაბლა თქვა კაფკამ. — მეც მსაყვედურობენ ამას. თითქოს მხოლოდ ცუდის განსახიერება მსურდეს. არა. მე მინდა გამოვსახო რაღაც აუხსნელი, საბედისწერო, ის რაც ადამიანს ემუქრება. — კაფკას ხმა მკაფიოდ ისმოდა. — ერთ ჩემს მოთხრობაში ახალგაზრდა ზამზა გომბეშოდ გადაიქცევა. ჩემი სისასტიკე ხალხს აძრწუნებს. მე უბრალოდ ის აღვნიშნე, რაც ჩემს დროში ხდება; თითქოს მოქმედება გრიმების ზღაპარში ხდებოდეს: ბაყაყი სასახლეში შეაღწევს, მეფის ასულმა მასთან ერთად უნდა ჭამოს და იძინოს. ძალიან მიყვარს გრიმების ზღაპრები. ამ ზღაპრების ენამ ბევრი რამ მომცა. უნდა გამოვტყდე, ზოგიერთი ფრაზის აზრი და რიტმი პირდაპირ გადმოვიდა ჩემს ნაწერებში.

რა საოცარი ფენომენია ენა, რა გამოუცნობი! ცალკეულ ადამიანებს შეუძლიათ სისულელე და სიცრუე მოჩმახონ, მაგრამ მთლიანობაში ყოველი ენა ძალუმია. ერთ ხასილურ ლეგენდაში ნათქვამია: ღვთის სიტყვას თუ წარმოთქვამ, მაშინ მთელი არსებით ამ სიტყვაში გადადიხარო. მე მგონია, არათუ ცალკეული ადამიანის, არამედ მთელი ხალხის სული გადადის ენაში“.

„ეს მართალია, — თქვა გოგოლმა, — ჩვენს ენაშიც არის სიტყვები, რომლებშიც მთელი რუსი ხალხის სულია ჩაქსოვილი. საკმარისია გაიგონო ცალკეული სიტყვა ან სტრიქონი და მაშინვე მიხვდები — ეს ლერმონტოვის, ეს კიდევ პუშკინის ენის სტიქია არისო“.

„ასევეა ჩემს გერმანულშიც! — წამოიძახა პოფმანმა. — მარტო გოეთეს შემოქმედებიდან ასობით მაგალითის მოყვანა შემიძლია. დიდი მწერალია, თუმცა ბოლო ხანებში სასტიკად გამომთათხა. თავდაპირველად მოსწონდა, როგორ გადავიდოდი ხოლმე რეალურიდან ფანტასტიკურში. თვითონაც უყვარს ასეთი ნახტომები; მაგალითად „ფაუსტის“ ვალპურგის ღამეში. აქაც ხომ სინამდვილე და შეთხზული, გამონაგონი ერთმანეთს ენაცვლება. იტალიაში მოგზაურობის შემდეგ, ამბობენ, მხოლოდ ანტიკურ ხელოვნებას აღიარებსო. თუმცა უნდა იცოდეს, რომ სწორედ ბერძნები და რომაელები უნაცვლებენ ხშირად ერთმანეთს რეალურსა და ფანტასტიკურს. დღეს არც კი ვიცით, როგორი იყო ის სინამდვილე. კი მაგრამ, რას ნიშნავს, კაფკა, „ხასილური ლეგენდა“?

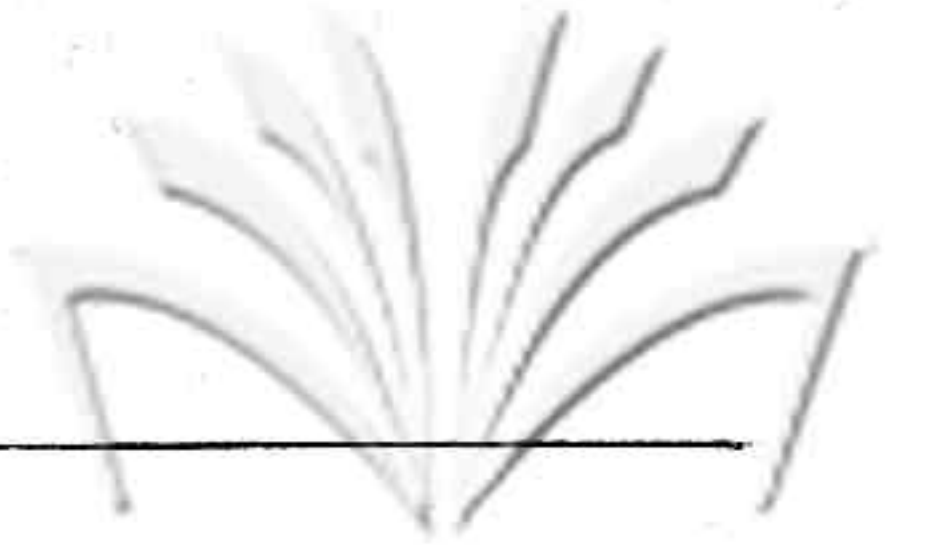
„ბოლო საუკუნეებში პოლონელმა ებრაელებმა, რომელთაგან ზოგიერთები ნამდვილი გლეხებივით სოფლად ცხოვრობდნენ, ხოლო დანარჩენებს ქალაქების გეტოებში მოეყარათ თავი, შექმნეს თვითმყოფი კულტურა. ისინი ერთმანეთს უამბობდნენ ლეგენდებსა და ზღაპრებს, მხიარულსა და შემადრწუნებელს. ზოგი ლეგენდა და ზღაპარი მათივე ძველი სჯულისდების წიგნებიდან და თალმუდიდან იყო, ზოგიც — ბიბლიიდან, ზოგიერთს კი თვითონვე თხზავდნენ. როცა აქ, პრაღაში ლვოვის თეატრალური სკოლა იყო გასტროლებზე, ხშირად ლიოვისთან ერთად კაფე „სავოიში“ ვიჯექი. მისგან ბევრი რამ ვისწავლე“.

„ჩვენ ამ ლეგენდებზე არაფერი ვაგვიგონია“.

კაფკამ თქვა: „ბევრი ჩემი მოთხრობა ხასილურ ლეგენდებთანაა დაკავშირებული“.

ჩაფიქრებულმა გოგოლმა ცნობისმოყვარედ შეხედა კაფკას: „ყველა რუს

6 კაფკას დედის ნათესავი, მას ბიძად ერგებოდა.

მწერალს ვიცნობ, მაგრამ არ ვიცოდი, რომ ჩემს ქვეყანაში ასეთი რამეც არსებობდა. ებრაელები დედაჩემის მამულში იმისათვის ჩამოდიოდნენ, რომ ებრაელები ამოეღოთ. როგორ ვიფიქრებდი, მწერლობაც თუ შეეძლოთ“.

ჰოფმანს გაეცინა: „კი მაგრამ, თქვენი ჩიჩიკოვი, მკვდარი გლებებით რომ ვაჭრობდა, რუსი არ იყო!“

გოგოლმა ბანზე აუგდო სიტყვა და კაფკას ჰკითხა: „ამ ხასილებს, როგორც თქვენ ამბობთ, ღნერთი სწამთ, მაგრამ ეშმაკიცა სწამთ?“.

„რასაკვირველია, — მიუგო კაფკამ, — ამის დასტურად ერთ ამბავს მოგიყვებით, რომლის მხოლოდ გახსენებაც კი ჟრუანტელსა მგვრის. ერთი ყმაწვილი შეიტყობს, რომ არცთუ ისე შორეულ ქალაქში ცხოვრობს ერთი რაბინი, ნაღდი ოსტატი. ყმაწვილს ერთი სული აქვს, როდის დაუდგება ამ რაბინს შეგირდად; მშობლებს ემუდარება, მასთან გამაბარეთო. მშობლებს, მართალია, ეშინიათ, მაგრამ ვაჟი ისე დაჟინებით იხვეწება, რომ მამას სხვა გამოსავალი აღარა აქვს, უნდა აიკრან გუდა-ნაბადი და გზას დაადგნენ. ის-ისაა მამა-შვილი ქალაქს გასცდება, რომ ფორანს თვალი გაუტყდება. მამა ამას ღმერთის გაფრთხილებად მიიჩნევს, უკან გაბრუნდითო. ყმაწვილი კი იმდენ ხანს ეხვეწება მამას თავგადადებული, სანამ კვლავ გზას არ გაუდგებიან. მაგრამ ამჯერად ისე გაავდრდება, რომ შინ ბრუნდებიან. ყმაწვილი დასნეულდება, დარდისაგან მძიმედ გახდება ავად. ექიმიცა და მშობლებიც შიშობენ, ყმაწვილი დაიღუპება, ოსტატთან თუ არ წავიყვანეთო.“

ბოლოს იმ ქალაქში ჩააღწევინ. ღამეს ერთ ფუნდუკში ათევენ. ვილაც უცხო, ჭალარა, გამხდარი მამაკაცი, რომელსაც პირქუში გამოხედვა აქვს, მათ მაგიდას მიუჯდება. რატომ ჩამოხვედითო, ეკითხება მამა-შვილს. მამა ყველაფერს მოუყვება. მაშინ უცნობი აფრთხილებს: თქვენდა საბედნიეროდ, მე კარგად ვიცნობ იმ კაცს, რომელსაც გინდათ მიჰგვაროთ თქვენი შვილი, არაფერი ოსტატი ის არაა, პირიქით, ახალგაზრდობას თავისი მოძღვრებით რყვინსო. დანადვლიანებულ, მაგრამ მაინც იმით კმაყოფილ მამას, რომ უკანასკნელ წუთს ვილაც ღვთისნიერმა თვალი აუხილა, უკან მიჰყავს თავისი შვილი. ვაჟი სასოწარკვეთილებისაგან მძიმედ ხდება ავად. ექიმები ვერ შველიან და კვდება. რამდენიმე წლის შემდეგ მამა შემთხვევით მოხვდება იმ ქალაქში. იმავე ფუნდუკს მიაშურებს. იგივე უცნობი კაცი მიუჯდება მის მაგიდას და ეკითხება, თქვენი ვაჟი როგორ არისო? მამა ეტყვის, დაიღუპაო. უცნობი ხელებს იფშვინეტს, თვალეები უბრწყინავს, თან ამბობს: ახლა შეიძლება ყველაფერი შეიტყო, ოსტატს დიდი სინათლის საფეხური ჰქონდა, შენს ვაჟს კი მცირე სინათლის საფეხური, ჰოდა ისინი ერთმანეთს რომ შეხვედროდნენ, მაშინ მესია მოევლინებოდა ქვეყანას, მე კი ეს ერთხელ და სამუდამოდ ჩავფუშეო“.

კაფკა თხრობისას გაფითრებულიყო. ჰოფმანი გაოცებული შესცქეროდა, გოგოლმა კი წამოიძახა: „ნაღდად ეშმაკი იყო! თუმც ეს ამბავი მთლად კარგად არ მესმის. მეც მყავს თავზესაყრელად ეშმაკები. მაგრამ მე მგონია, ეშმაკეული ადამიანები უკეთ გამოძის“.

ჰოფმანმა თქვა: „ჩემს „ეშმაკის ელექსირებში“ ორივეა. ეშმაკის ხრიკების წყალობით ადამიანები ეშმაკეულნი ხდებიან. თქვენ, კაფკა, გეტყობათ ლეგენდებიდან ბევრი რამ გისწავლიათ, ერთი მათგანი ხომ ეს-ესაა რაც მოგიყვებით, მაგრამ, მე მგონია, კარგთან ერთად ავიც შეგითვისებიათ ამ ლეგენდებისა. თქვენ ყურადღებას ამახვილებთ განსაკუთრებით იმაზე, რაც ადამიანებს

ანგარიშმიუცემელ შიშს ჰგვრის, რაც აეჭვიანებს, სიმტკიცეს თქვენს ნაწერებში, ვშიშობ, არ არიან სისხლსავსე ადამიანები, დადებითი თვისებებიც ექნებოდათ და უარყოფითიც. თქვენს ქმნილებებს აქვთ მხოლოდ გარკვეული გრძნობები, ხანდახან ყოველ კაცს რომ მოერევა ხოლმე. წელან თვითონაც თქვით რაღაც ამდაგვარი. თქვენი პერსონაჟები საგანგებოდ გამოგონილნი არიან, რომ ეს გრძნობები განასახიერონ.“

„მოითმინეთ, — შეაწყვეტინა კაფკამ, — ლეგენდა ხომ ჩემი გამოგონილი არაა, მე მხოლოდ გავიმეორე. ამ ამბავში ბოროტეული ბატონობს. ბატონმა გოგოლმა აკი ეშმაკზე მკითხა“.

„დიახ, ძალიან მაინტერესებს, — თქვა გოგოლმა, — მეც ხომ მუდამ ამას მსაყვედურობენ. რაც მწერალს საშინლად იზიდავს, ბოროტეული, დიახ, ეშმაკეული, განსაკუთრებით კარგად გამოსდის. — რატომაა რომ ხშირად ამას უკეთ ახერხებს, ვიდრე კეთილისა და წმინდას ასახვას?!“

ჰოფმანმა თქვა: „მე მგონია, იმიტომ, რომ მწერალი ამით ადამიანებს ანუგეშებს, თანაც ღრმად იჭრება მათ ბუნებაში“.

„ანუგეშებს?“

„დიახ, ანუგეშებს. ესეცაა, — თქვა ჰოფმანმა, — მკითხველს თავად ხშირად უგრძნია და განუცდია ბოროტეული. ჰოდა როცა წიგნში კითხულობს ბოროტეულის თაობაზე, გებულობს, რომ მის გარდა სხვაც ბევრი ყოფილა ცოდვილი. ეს შვებას ჰგვრის, როგორც თავისებური აღსარება. და საერთოდ რატომაა ბოროტი მშვენიერი? შტრასბურგის, ტაძრის პორტალზე ქვის ქალწულებს შორის ბოროტნი უფრო მშვენიერნი არიან, ვიდრე ღვთისმოსავნი. ბოროტეული გვიტყუებს, გვაცდუნებს, კეთილმა კი თავისთავად უნდა მოახდინოს ზემოქმედება. ჩვენ — საწყალი ადამიანები მას ხშირად ვერ ვხედავთ. ჩვენს სულში იშვიათად მოქმედებს ხატი კეთილისა, რომ თვალი აგვიხილოს.“

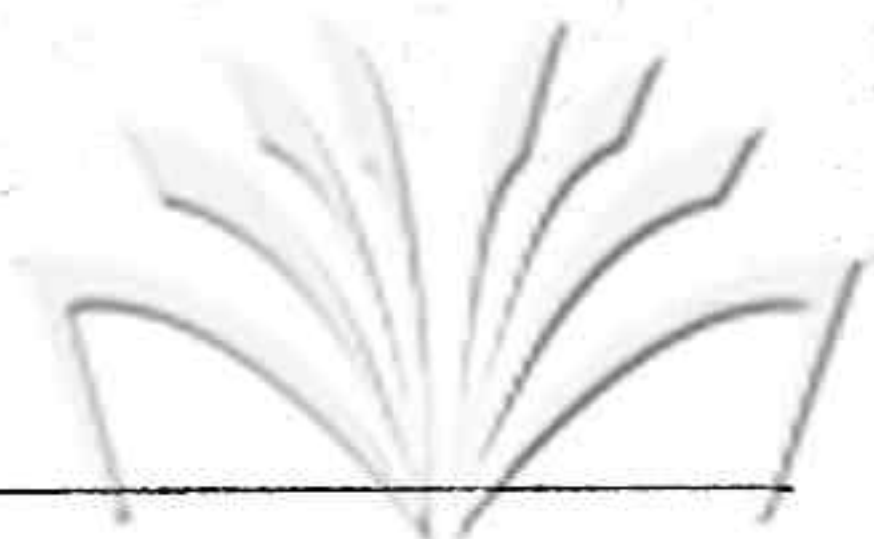
გოგოლი დაძაბული უსმენდა. „ათასგზის მართალი ბრძანდებით, — უთხრა ჰოფმანს, — იშვიათად ვხედავ ამქვეყნად ამაღლებულს, წმინდას. ამის ხორცშესხმას ხშირად ვერც კი ვახერხებ. პუშკინის ნაწერებში, ჰო, მის თხზულებებში ზოგჯერ ეს ყოველივე მთლად ყოველდღიურ ამბებში ვლინდება, მაგალითად, „ონეგინში“ ტატიანას საქციელი ამაღლებულის, მშვენიერის გამოვლენაა.“

ბუნებაში, მთებსა და მდინარეებში შეიძლება ჩემი ქვეყნის სიძლიერის დანახვა — ეს არის ის წმინდა და მშვენიერი, რასაც მე ხორცი შევასხი“.

„მუსიკაში, — თქვა ჰოფმანმა, — ურიცხვ ბგერებში ყლერს ამაღლებული, წმინდა საწყისი. ბგერა უსხეულოა, ალბათ ამიტომაა მასში დავანებული მშვენიერება, ქვა და სიტყვა კი ორთავ უძღურია“.

ჰოფმანი კაფკას მიუბრუნდა: „ახლახან თქვით, მოთხრობის აზრი თითქოს უკვე ენაშივე ძევსო.“

კაფკამ მიუგო: „და ყოველი შინაარსი შესაბამის ენას თხოულობს, ამაშიც უსამშობლო ვარ, გერმანულსა და ჩეხურს შორის გახირობი. ჰაშეკთან ტყუილუბრალოდ კი არ ვმჯდარვარ აშპაშხანაში ანდა ლიოვისთან კაფე „სავოიში“. მე არა მარტო გერმანელი და რუსი მწერლებით, არამედ ხასილური ლეგენდებითაც ვსაზრდობდი. დანიელი კირკეგორის თხზულებებში თარგმანის მეშვეობითაც კი ვგრძნობდი ენისა და შინაარსის შესაშურ ერთიანო-“

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ბას, თუნდაც, მაგალითად, მის წიგნში „პიროვნების ჩამოყალიბებაში ესთე-
ტიურსა და ეთიკურს შორის წონასწორობის თაობაზე“.

— ჩემო მეგობარო! რაც ასე ხშირად მიაჯგამს შენთვის, იმასვე გიმეო-
რებ. ისევ მოგძახი: ან ასე — ან ისე-მეთქი! საგნის მნიშვნელობას, რასაც საქ-
მე ეხება, ამართლებს სიტყვის მნიშვნელობა. ხომ არსებობენ ვითარებანი,
რომელთა „ან ისე — ან ასე“-სადმი დაქვემდებარება განსჯის უნარის უქო-
ნელთ ძალუძთ. მაგრამ არსებობენ ადამიანები, რომლებიც იმდენად სუსტნი
არიან, რომ არ შეუძლიათ პათოსით თქვან: ან ასე — ან ისე. ეს სიტყვები
ჩემზე ყოველთვის ღრმა შთაბეჭდილებას ახდენდა, ახლაც ახდენს, განსაკუთ-
რებით, როცა მათ ყოველგვარი მიმართულების გარეშე ვამბობ და, მაშასადა-
მე, შემოძლია საშინელი წინააღმდეგობანი მოკიაზრო. მაშინ ისინი ჩემზე შე-
ლოცვასავით ზემოქმედებენ: „ან ასე — ან ისე!“.

კაფკა წყნარად ლაპარაკობდა, მაგრამ სიტყვებს ხელის მოძრაობას აყო-
ლებდა, თითქოს უროს ურტყამსო.

ჰოფმანმა თქვა: „თითქმის სრულყოფილად მესახება მე სიტყვისა და ში-
ნაარსის ერთიანობა „მკვდარი სულების“ ბოლოში“.

„რასაც თქვენ ახლა ბოლოს უწოდებთ, — ჩაუროთო გოგოლმა, — ერთხე-
ლაც იქნება და შუა ადგილი აღმოჩნდება!“

„ნეტავ ასე არ მოხდებოდეს“, გულში გაივლო ჰოფმანმა, ხოლო კაფკა
ფიქრობდა: „ხელოვნებისათვის ცუდი არ იქნება, თუ იმ შენ ყურით მოთრე-
ულ ბოლოს დაწვავ; რასაც ახლა შუა ნაწილად ასაღებ, შესაძლოა შემდეგ
საბოლოო დასასრულად დარჩეს.“

ჰოფმანმა თქვა: „წაგვიკითხე, მეგობარო, თუ შეიძლება. აქა მაქვს ფრან-
გული გამოცემა. გადაგვითარგმნეთ ეს ადგილი“.

გოგოლმა აღიარა, რომ ეს ადგილი თითქმის ზეპირად იცოდა და ამჯობი-
ნებდა რუსულად ეთქვა: „ჩიჩიკოვს სახეზე ღიმილი უკრთოდა, როცა ეტლში
ტყავის ბალიშზე შექანდებოდა ხოლმე. ვინაიდან უყვარდა სწრაფი სვლა. მაგ-
რამ რომელ რუსს არ უყვარს სწრაფი სვლა? განა მის სულს, რომელსაც ასე
უყვარს თავბრუდამხვევი თავაწყვეტილი ღრეობა, ზოგჯერ თქმა: ეჰ, მეწყერ-
საც წაუღია ყველაფერიო, შეიძლება არ უყვარდეს იგი? განა შეიძლება არ
უყვარდეს ეს სწრაფი სვლა, როცა მასში იგრძნობა რაღაც გულისწამლე-
ბად მომხიბვლელი? ასე გგონია, რაღაც უცნაურმა ძალამ ფრთაზე შეგისვა,
შენც მიჰფრენ და ყოველივე მიჰფრენს შენთან ერთად: მიფრინავენ მანძი-
ლის მანიშნებელი ბოძები, მიფრინავენ შემხვდური ვაჭრები თავიანთი ეტლე-
ბის კოფოებზე შემსხდარნი, მიფრინავს ორივე მხარეს გაჭიმული ფიჭვნარისა
და ნაძვნარის დაბურული ტყე, ცულის კაკუნითა და ყვავების ჩხავილით, მიფ-
რინავს მთლად ეს გზა სადღაც შორს, უსასრულო სივრცეში, და არის რაღაც
შიშისმომგვრელი ამ სწრაფს გაელვებაში, როცა საგნები ვერც კი ასწრებენ
გამოსახვას ისე ჰქრებიან, მხოლოდ თავზე გადმოხურული ცა, მსუბუქი ღრუბ-
ლები და იქიდან თავგადმოყოფილი მთვარე გეჩვენებათ უძრავი. ეჰ, ტროი-
კა! ჩიტით მიფრინავო ტროიკა, ნეტავ ვინ გამოგიგონა? უთუოდ მამაც
ხალხში უნდა აღმოცენებულიყავ, იმ მიწა-წყალზე, რომელსაც არ უყვარს
ხუმრობა და ნახევარი დედამიწის ზურგზე გადაშლილ-გადაჭიმულა, მოდი
ახლა და მოჰყე ზედ მანძილის მანიშნებელი ბოძების თვლას, ვიდრე თვალი
არ აგიჭრელდება [. . .] ან რა უცნობელი ძალა იმალება, ქვეყნიერებაზე

ჯერ არნახული, ამ ცხენებში? ვიშ, რა ცხენებია! ქარიშხალი ხომ არ დადგას თქვენს ფაფარში? მოჰკრავ თუ არა ყურს მალლიდან ნაცნობ სიმღერას, თქვენც ერთბაშად მწყობრად დაძაბავთ რკინის გულმკერდს და მიწაზე ფლოქვის დაუკარებლივ, ლარივით გაჭიმულნი მიჰქრისხართ ჰაერში. [...] წარმტაცად გაისმის ზანზალაკის წკრიალი; გრიალებს ქარადქცეული დაფლეთილი ჰაერი; მიჰქრის ირგვლივ ყოველივე, რაც კი დედამიწის ზურგზეა....“⁷

გოგოლმა არა მხოლოდ თითები, არამედ მხრებიც კი ააყოლა წინადადებებს, თითქოს მათ რიტმზე უნდა აცეკვდესო. კელნერიც კი, ხელში ყავის სინი რომ ეჭირა, შემდგარიყო და ყური მიეპყრო. მაგიდასთან მჯდომი ორივე მსმენელი დუმდა. მათი დუმილი ქებაზე მჭევრმეტყველი იყო. შემდეგ ჰოფმანმა თქვა:

„ყველამ იცის, რომ ეს ჩიჩიკოვი არამზადაა. თუმცა გაიძვერაა, მაგრამ მაინც რაღაც საერთო აქვს ყველა ჩვენგანთან. მას უყვარს მგზავრობა სამცხენა ეტლით, უყვარს ქვეყანა, სადაც თავაწყვეტილი მიჰქრის ხოლმე. და ამ მგზავრობის, ამ სამცხენა ეტლის თქვენეული აღწერით მკითხველი მალღდება ჩიჩიკოვის არამზადობაზე. თითქოს იმ არამზადობას სადღაც უკან მოიტოვებს, როგორც რომელიღაც უმნიშვნელო წერტილს ამ უსაზღვროდ ამალღებულ ქვეყანაში. წერა ასე უნდა, თუკი შეგიძლია. მე ვშიშობ, სწორედ ეს აკლია თქვენს მოთხრობებს, კაფკა, ადამიანი ოდესმე ხომ უნდა ამალღდეს ამ ჩვენი უბადრუკი ცხოვრების ტანჯვასა და ჯახიღზე“.

„ზოგი რამ თქვენგანაც ვისწავლე, ჰოფმან, — თქვა გოგოლმა, — ალბათ იმიტომ, რომ ვიცი, რა რიგ გიყვართ მუსიკა, ზოგჯერ მეჩვენება, რომ თქვენი ნაწერების შინაარსსა და ენას, რომლითაც გადმოცემულია ეს შინაარსი, თითქოს ერთნაირი ჟღერადობა აქვთ“.

ჰოფმანმა თქვა: „ცხადია, ძუნწი და მკაცრი შინაარსი ძუნწად და მკაცრად უნდა გადმოიცეს. მაგრამ ჩემს მიერ აღწერილი უმეტესად დახლართული, ზღაპრული, სწრაფცვალებადი ამბები ასეთსავე დახლართულ, ცვალებად ფორმას მოითხოვენ.“

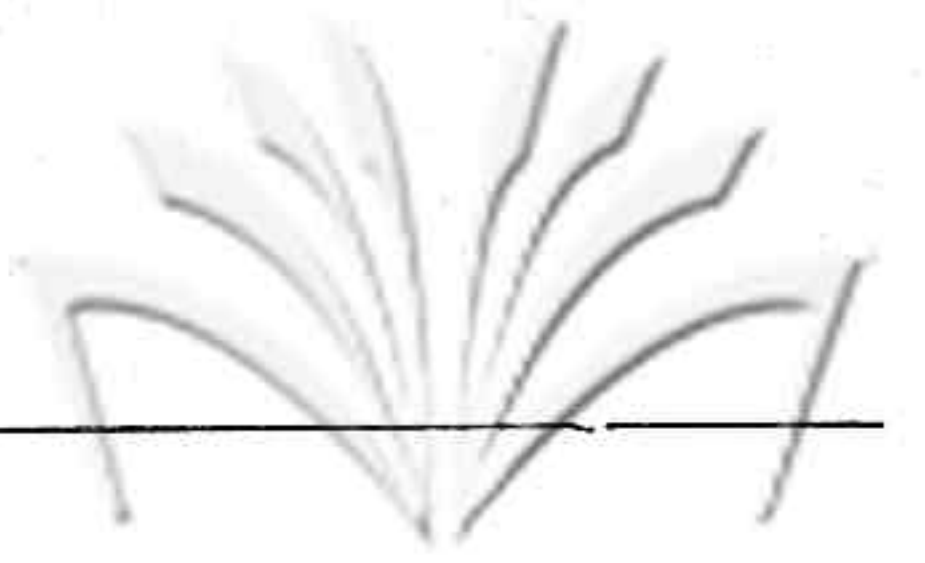
გოგოლმა თქვა: „კარგა ხანია წავიკითხე ერთ-ერთი თქვენი მოთხრობა, მუსიკას რომ ეხება. „რაინდი გლუკი“ ერქვა. ძალიან გთხოვთ, კიდევ ერთხელ გვიამბეთ“.

„რადგან მე მუსიკოსიცა ვარ, — ჰოფმანს ბევრი ხვეწნა არ დასჭირვებია, — ხშირად შევდიოდი ბერლინის ერთ-ერთ კაფეში, სადაც კარგი ორკესტრი უკრავდა — ყოველ შემთხვევაში, ყოველთვის იმედი მქონდა, რომ კარგად დაუკრავდნენ.“

ბერლინში გვიან შემოდგომაზე ჩვეულებრივ კიდევ გამოერევა ხოლმე რამდენიმე კარგი დღე. „კლაუსსა და ვებერში“ ადგილები სწრაფად დაიკავეს.

მაგრამ მუსიკამ ამჯერად აღმაშფოთა. ჩემს გვერდით ვიღაც ბურტყუნებდა: „წყეული ბედი! ისევ ოქტავეებზე ნადირობს!“ თავი ავწიე და მხოლოდ ახლა შევამჩნიე, რომ ჩემს მაგიდასთან ვიღაც კაცი დამჯდარიყო და ჯიუტად

⁷ თარგმანი მოგვყავს შემდეგი გამოცემის მიხედვით: ნ. ვ. გოგოლი, რჩეული ნაწერები ორ ტომად, ტომი II, სახელგამი, თბილისი, 1957, „მკვდარი სულები“, თარგმანი რუსულიდან დ. კასრაძისა, გვ. 329-331 (მთარგმნელის შენიშვნა).

მომშტერებოდა. არასოდეს მენახა ასეთი თავი, ასეთი აღნაგობა, ჩემზე ასე სწრაფად ღრმა შთაბეჭდილება რომ მოეხდინოს...

იგი ნელა და ფრთხილად მიაბიჯებდა მუსიკოსებისაკენ. შემდეგ დავინახე, მუსიკოსებს ელაპარაკებოდა, მათ თავისებური მბრძანებლური ღირსების გრძნობით ეპყრობოდა. კაცი უკან დაბრუნდა, და ის იყო დაჯდა თავის ადგილას, რომ უვერტიურის დაკვრა დაიწყეს. ეს იყო „იფიგენია ავლისში“. უცნობს თვალეზი მოეჭუტა, მკლავები გადაეჭვარედინებინა და მაგიდას დაყრდნობილი ისმენდა ანდანტეს. მარცხენა ფეხს წყნარად ამოძრავებდა, ხმათა ჩართვას აღნიშნავდა. მარცხენა ხელი გაფარჩხული თითებით მაგიდაზე ესვენა, თითქოს რომელიმე აკორდს იღებსო, მარჯვენა ხელს მალა სწევდა: ის მაშინ კაპელმაისტერი იყო, რომელიც ორკესტრს ტემპის ცვლილებას ანიშნებდა... უვერტიურა დამთავრდა. უცნობმა ორივე ხელი დაუშვა, ერთხანს თვალეზდახუჭული იჯდა, თითქოს ზეადამიანურ დაძაბვას ძალა გამოეცალა მისთვის...

აქედან მოკლედ გიამბობთ, — განაგრძო ჰოფმანმა, — უცნობი წამოდგა. იმ დღეს ეს კაცი აღარ მინახავს. ყველგან ამაოდ ვეძებდი. რამდენიმე თვის შემდეგ ოპერის მახლობლად გადავეყარე შემთხვევით. უცნაური საუბრის მოწმე გავხდი: უცნობი ერთი ფანჯრის ქვეშ დამდგარიყო და საკუთარ თავს ელაპარაკებოდა; აქ კარგად ისმოდა ორკესტრის ხმა. გამოველაპარაკე. შემდეგ მე და უცნობი მღუმარედ ავუყევით ფრიდრიჰშტრასეს. მან ერთ ჩიხში შეუხვია, მე ძლივს მივდევი. სიბნელეში ხელის ცეცებით ერთ ულაზათო სახლის კიბეს მივადექით. გავიგონე, უცნობმა კარი გააღო. მალე ანთებული სანთლით ხელში გამოვიდა. უცნაურად მოწყობილმა ოთახმა გვარიანად გამოაცა. დიდი, ფართო სარკე ყველაფერს გარდასული ბრწყინვალეების მჭმუნვარე იერს სძენდა. შუაში პატარა პიანინო იდგა. უცნობი კარადას მიუახლოვდა, და როცა ფარდა გადასწია, კოხტად აკინძული წიგნები დავინახე, ოქროსფრად მოვარაყებულ სათაურები რომ ამშვენებდა: „ორფეო“, „არმიდა“, „ალცესტე“, „იფიგენია“ და ბევრი სხვა, მოკლედ გლუკის შედეგები იყო ერთად თავმოყრილი.

მან ერთ-ერთი წიგნი აიღო — ეს გახლდათ „არმიდა“ — და საზეიმო ნაბიჯით გავმართა პიანინოსაკენ. მე პიანინოს სწრაფად ავხადე თავი და პულტი გავმართე. ეტყობოდა, ესიამოვნა, ყურადღება რომ გამოვიჩინე. შემდეგ წიგნი გადაშალა, და თქვენ ჩემი გაოცება უნდა წარმოიდგინოთ — დავინახე ნოტების ფურცლები, რომლებზედაც ერთი ნოტიც კი არ ეწერა.

მან დაიწყო:

„ახლა უვერტიურას დავუკრავ! ფურცლები გადამიშალეთ, ძალიან გთხოვთ, ნუ დააგვიანებთ!“ უკრავდა შესანიშნავად, სავსე აკორდებით, თითქმის სულ ერთგულად მისდევდა დედანს. ალეგროში გლუკის მთავარი იდეები იყო ჩაქსოვილი, ეს კაცი იმდენ ახალ გენიალურ ნიუანსს ურთავდა, რომ განცვიფრებას ვერ ვფარავდი...

დაამთავრა თუ არა დაკვრა, გადავეხვიე და აკანკალებული ხმით წამოვიძახე: „ღმერთო დიდებულო! თქვენ ვინა ხართ?“ კიდევ მინდოდა რალაც მეკითხა, მაგრამ სანთლიანად გაქრა და სიბნელეში დამტოვა. თითქმის თხუთმეტი წუთი ვუცდიდი. იმედი გადამეწურა, რომ ისევ ვნახავდი. მახსოვდა პიანინო სადაც იდგა და ვცადე ამის მიხედვით გამეგნო კარისაკენ გზა. უცებ

ოთახში შემოვიდა, მოქარგული სადარბაზო ტანსაცმელი და ჟილეტი შემოსა, გვერდზე დაშნა ეკიდა, ხელში სანთელი ეჭირა.

სახტად დავრჩი; საზეიმო ნაბიჯით მომიახლოვდა, სათუთად შემახო ხელზე ხელი და მითხრა, თან უცნაურად იღიმებოდა:

„მე რაინდი გლუკი გახლავართ!“

სამივენი, ჰოფმანი, გოგოლი და კაფკა შეთანხმებული იყვნენ, ნაწარმოების დასრულებისას ხმა არ ამოეღოთ, ოვაციები არ გაემართათ ერთმანეთისათვის და მოსმენილი გაეაზრებინათ.

კარგა ხნის დუმილის შემდეგ პირველად კაფკამ ამოიღო ხმა: „არც ამ მოთხრობაში უწევთ დროს ანგარიშს. აი აქაც, ამ მოთხრობაში თქვენ აბუჩად იგდებთ დროს. რამდენადაც ვიცი, გლუკი 1789 წელს მოკვდა, თქვენ კი ამტკიცებთ, თითქოს ბერლინში ოცი წლის შემდეგ გენახოთ“.

„ჰო, ვნახე, — უთხრა ჰოფმანმა აღელვებით, — მწერალს გამოგონების უფლება აქვს, და არა მარტო მწერალს. გინახავთ კალოს გრავიურები?“

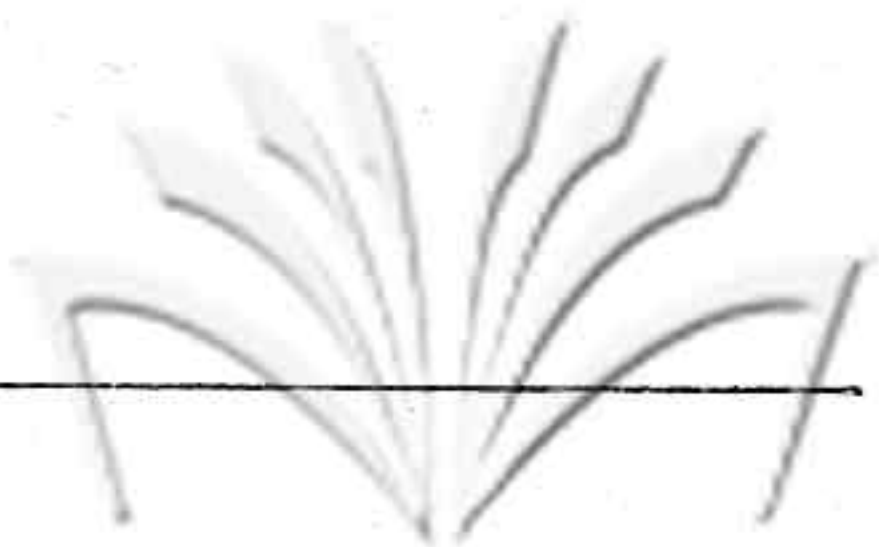
კაფკას არ ენახა, გოგოლს კი ეს გრავიურები პარიზში მეგობრებთან ბევრჯერ დაეთვალიერებინა.

ჰოფმანმა განაგრძო: „ოცდაათწლიანი ომის საშინელებათა ხილვამ და და გლეხთა სიღატაკემ შთააგონა კალო სულისშემძვრელი და ამავე დროს ნაზი, ნატიფი ნაწარმოებები შეექმნა. ჰოდა რადგან ისინი ხშირად ჩემს განწყობილებას ეხმიანებიან, გავბედე ჩემი მოთხრობების კრებული, რომელშიც „რაინდი გლუკი“-ც შედის, ასე დამესათაურებინა: „კალოს ყაიდაზე“.

„მაინც ვერ დაგეთანხმებით დროის საკითხში, — უთხრა გოგოლმა. — უარს არც მე ვამბობ უცნაურ, ფანტასტიკურ სამყაროსა თუ მოჩვენებებზე, მაგრამ დროს მაინც ვუწევ ანგარიშს. ახლახან ჩემს მოთხრობა „შინელზე“ ვლაპარაკობდით. აქ ულმობელი სინამდვილე ფანტასტიკური ღამით მთავრდება. ჩემს მეორე მოთხრობაში — „პორტრეტში“ ყველაფერი იწყება გამონაგონით, რაც შემდეგ ცხოვრების ჩვეულებრივ მდინარებაში გადადის. ერთი მხატვარი უკანასკნელი გროშებით ნევის პროსპექტზე ყიდულობს გამოხუნებულ, ძველ პორტრეტს. უცხო, საოცარი ადამიანი უყურებს გამსჭვალავი თვალებით ამ პორტრეტიდან. პორტრეტს თავის სახელოსნოში ჰკიდებს. თვალები ყველგან თან სდევენ. ღამით კაცი ჩარჩოდან გადმოდის. მას ფულის დასტა ეკარგება. როცა დილით სახლის პატრონი პოლიციელთან ერთად მოდის, რომ მხატვარს ბინის ქირა გადაახდევინოს, პოლიციელი რამდენიმე მონეტას აღმოაჩენს ოთახში.“

ამიერიდან მხატვარი ასეთი დილემის წინაშე აღმოჩნდება: სახელოსნო იქირაოს იმ ფულით, შემთხვევით რომ ჩაუვარდა ხელთ და იმუშაოს. ისე, როგორც ნიჭი კარნახობს თუ მოღურ სამოსელში გაეხვიოს და არხეინად იცხოვროს.

ალბათ მიხვდებოდით, რომ ამას მხატვრის ცხოვრების აღწერა მოსდევს მთლიანად, რომელიც ცდუნებას ვერ უძლებს და მხოლოდ მდიდარი მოღური მხატვარი ხდება. ბოლოს მას ავადმყოფური ბოღმა შეიპყრობს. სიძულვილით გაცოფებული მთელი თავისი ფულით ნიჭიერ მხატვართა ნამუშევრებს ყიდულობს და წვავს. ეს ყველაფერი შეიძლებოდა ფანტასტიკური დასაწყისის გარეშეც ჩვეულებრივი ცხოვრებისეული ამბავი ყოფილიყო, მაგ-

რამ მე მსურდა სწორედ ფანტასტიკური შემთხვევიდან განმეცხვანა ჩვეულებრივი ცხოვრების მდინარება.“

კაფკამ თავისთვის ჩაილაპარაკა: „თუ ბედმა მაინც ნიშნულა და ჩემი სიკვდილის შემდეგ გადარჩა რაიმე ჩემი შემოქმედებიდან, ალბათ არავის გაახსენდება, რომ ჰაბსბურგების მონარქიაში დავიბადე, შემდეგ კი ვცხოვრობდი და მოვკვდი ჩეხოსლოვაკიის რესპუბლიკაში. ალბათ, ყველაფერში, რასაც ვწერ, იგრძნობა ის წამება, ის უმტკიცობა, ის ეჭვები, რასაც ეპოქის გზაგასაყარი ბაღებს ადამიანის სულში, და აგრეთვე სიკვდილის შიშიც“.

„სიკვდილის სიახლოვემ ხელი ვერ ამაღებინა, — თქვა ჰოფმანმა, — უკანასკნელ წუთამდე მებრძოლა ჩემს მტერთან, შინაგან საქმეთა მინისტრთან. გოგოლ, ისევ ჩვენს საუბარს დავუბრუნდეთ ხელშესახებისა და ფანტასტიკურის თაობაზე: არა მხოლოდ სიზმრები და ფანტაზიები მიეკუთვნება ჩემს სამყაროს, არამედ წინათგრძნობაც, იმედიც, შიშიც. ზოგჯერ მწერალს ძალუძს ისეთი რამ შეთხზას, რაც ცხოვრებაში ჯერ კიდევ არ განხორციელებულა“.

„მომავალში მისაყვედურებენ, შენს სამყაროში გამოსავალი არ სჩანსო, — თავისთვის კი არა, უფრო სხვების გასაგონად თქვა კაფკამ. — კი მაგრამ, განა არა მაქვს უფლება, თუკი ცხოვრებაში ვერ ვხედავ გამოსავალს, ასეთნაირად ავსახო იგი?“

„თქვენ შეგიძლიათ გამოსახოთ დიდი-დიდი სინამდვილის მცირე მონაკვეთი, რასაც უშუალოდ ხედავთ, მაგრამ ვერასოდეს ვერ გამოსახავთ სინამდვილეს მთლიანობაში, — უთხრა ჰოფმანმა ალელვებით, — რადგან ვერც თქვენთვის, ვერც სხვებისათვის გამოსავალს ვერ ხედავთ. გამოსავალი კი უნდა ეძიოთ, ისევე როგორც ტუსალი ეძებს კედელში ხვრელს, რომ თავისი ამბავი მიაწვდინოს გარეთ მყოფთ. სინათლის ბუბუტვა მაინც უნდა დაინახოთ. რემბრანდტის ზოგიერთი ბნელი სურათი, მაგალითად, აზრს იძენს მხოლოდ ასეთი მცირე, სწორედ განლაგებული სინათლეებით.“

წაიკითხეთ, რა დავწერე, როცა სიკვდილმა უკვე მარწუხებში მომიქცია, წაიკითხეთ ერთ-ერთი ჩემი უკანასკნელი მოთხრობა — „ბიძაშვილის კუთხის ფანჯარა“.

„წამიკითხავს“, — უთხრა კაფკამ, თან გაიფიქრა: „ჰოფმანი ნამდვილად ვაჟაკია. დამბლადაცემული, განძრევაც რომ აღარ შეეძლო, საკუთარ თავზე ისე წერდა, თითქოს ვიღაც მესამეზე ლაპარაკობსო, რომელიც თითქოს კუთხის ფანჯრიდან ბაზარსა და ბაზარში მოფუსფუსე ხალხს გადაჰყურებს“.

ჰოფმანმა კვლავ განაგრძო: „მე ჩემს ზღაპარ-რომანებში ერთმანეთთან შევაჯვარე უცნაური ადამიანები, მცენარეები და ცხოველები. თან ყოველი მათგანი იმ დროში დავასახლე, მე რომ მესახებოდა შესაფერისად“.

„შეჩერდით! შეჩერდით! — თქვა გოგოლმა. — თქვენ, როგორც ჩანს, იოლას გადიხართ დროის თანმიმდევრობის დაუცავადაც, მაგრამ სინამდვილეს მაინც უნდა გაუწიოთ ანგარიში“.

„ცხადია, — უბასუხა ჰოფმანმა, — სხვაგვარად როგორ იქნება? სიმბოლურ ან ფანტასტიკურ განსახოვნებას, ზღაპრებსა და თქმულებებს განა სინამდვილეში არა აქვს ფესვები გადგმული, ისევე როგორც ემპირიულად არსებულ საგნებსა და მოვლენებს. რეალური ტყე სინამდვილეს მიეკუთვნება, ისევე როგორც ოცნება ამ ტყეზე. განა ჰენზელისა და გრეტელის ჭოხი სინამდვილიდან არ წარმოსდგება?! დაბეჯითებით გეტყვით, ულმობელ სინამდვი-

ლიდან — მოშობლები ოცდაათწლიანი ომის დროს საკუთარ შვილებს უღრავ ტყეში ხიზნავდნენ, რათა საკუთარი თვალით არ ეყურებინათ, როგორ იბოცებოდნენ ისინი შიმშილით“.

გოგოლმა თქვა: „მე ვიფიქრებ თქვენს ნათქვამზე, — გოგოლი წამოდგა: — მომიტევეთ, მაგრამ უნდა წავიდე, მოგზაურობის მკაცრი განრიგი მაქვს. სასიამოვნო იყო თქვენთან ყოფნა. — მან კელნერს მოუხმო: — სამწუხაროდ, ჩეხური ფული არა მაქვს“.

„არა უშავს რა, — უთხრა კელნერმა, — ჩვენ სხვა ფულსაც ვღებულობთ, — მაგრამ როცა გოგოლმა მაგიდაზე მეფის რუსეთის დროინდელი მანეთიანები დააწყო, კელნერმა თავი გააქნია: — ბოდიში, ბატონო ჩემო, ამ ფულს გასაგალი აღარა აქვს“.

ჰოფმანმა ჯიბეზე გაიკრა ხელი, მაგრამ გაახსენდა, რომ ამ კაფეში მისი ტალერებიც გამოუსადეგარი იყო.

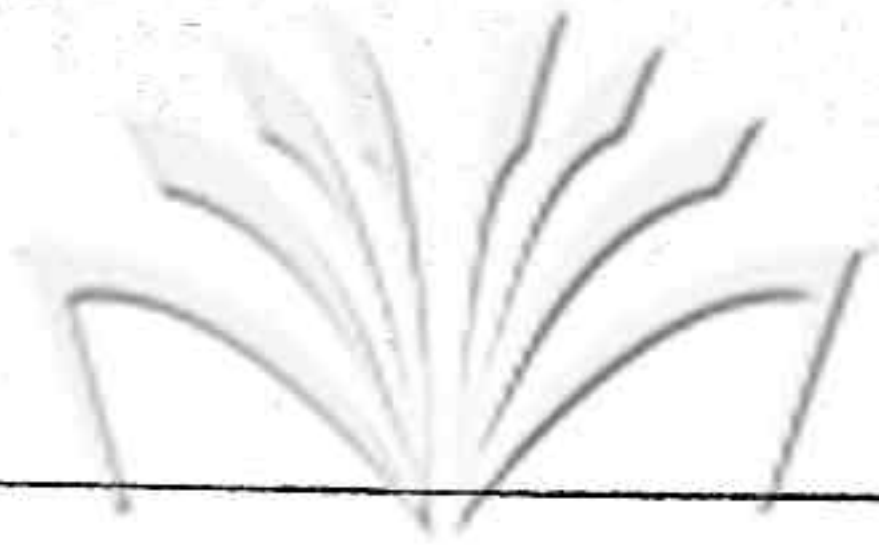
ყველაფერი ბოლოს იმით გათავდა, რომ კაფეკამ გადაიხადა სამივეს დანახარჯი. ძალზე ხელმოკლე იყო, მაგრამ მაინც უხაროდა, გოგოლსა და ჰოფმანს რომ შეხვდა და გაუმასპინძლდა..

ჰოფმანმა გადაწყვიტა, ღამის მატარებლით გამგზავრებულიყო, რადგან არ ეჩქარებოდა. ახლა უმიზნოდ დაბორილობდა ქალაქში, ცნობისმოყვარედ აცქერდებოდა ყველაფერს. ხან ერთ ჭიშკარში შედიოდა, ხან მეორეში. დარწმუნდა, რომ ეზოების გავლით სულ სხვა ქუჩაბანდში შეეძლო აღმოჩენილიყო. აივნებიდან ერთმანეთს ელაყებოდნენ, თან ხალიჩებს ბერტყავდნენ. ერთი ხანშიშესული კაცი მოპირდაპირე ეზოდან გამოვიდა და ჰოფმანს გვერდით ჩაუარა. გახამებული საყელო ნიკაპს ზევით უწევდა. მოლუშული იყო. ნეტავ რაზეა დაბოღმილი? — გაიფიქრა ჰოფმანმა, — მეტისმეტად იჯგიმება, ტანდაბალი რომ არ გამოჩნდეს. სხვა არაფერი შემორჩენია ჰოფმანის ცნობიერებას ამ კაცისაგან. ეს იყო კაფეკას მამა, თავის ვაჟს ეძებდა, უნდოდა სადილად წაეყვანა შინ; ასე რატომ ანიავებდა სნეული დროს კაფეში?!

„დრეზდენში რომ ჩავალ, — ფიქრობდა ჰოფმანი, — ანზელმუსი დამხვდება, გუმანით იგრძნობს, რომ უნდა ჩავიდე. ხელს ჩავჭიდებ, ვაშლების კალათს რომ არ წამოედოს და მოხუცმა გამყიდველმა ქალმა არ მიაწყევლოს. შემდეგ ერთად მოვინახულებთ არქივარიუს ლინდჰორსტს ბინაზე ანდა კაფეში. არქივარიუსი გამომკითხავს ჩემი მგზავრობის ამბავს“.

ის კაცი, კაფეში რომ გადავეყარე, როგორც ჩანს, კარგად უნდა წერდეს, კიდევ დაწერს, თუკი მართლაც არ არის ისეთი სნეული, როგორც თვითონ ჰგონია. ეჭვი არ არის, გოგოლს ვერავინ შეედრება. ჩვენ სამიდან მასავით წერა არავის შეუძლია: ფესვგადგმული სინამდვილე, საიდანაც უცებ სიზმრები წამოიშლებიან ხოლმე. და ყველაფერი ერთად, ერთდროულად, ისე რომ სიზმარეული ხილვები გულებშიც გაიდგამენ ხოლმე ფესვს. სამწუხაროდ, მისი საქმე ცუდადაა. მალე იერუსალიმში წავა სალოცავად, დედასა და მეგობრებს შეევედრება, მისთვის ილოცონ, რამეთუ თვითონ მის ლოცვას მაღლი არა აქვს. მალე უგუნური წერილების წიგნს დაწერს, რაც მას ხელოვნების ნაწარმოები ეგონება, ბელინსკისაგან მრისხანე წერილს მიიღებს, რადგან გოგოლი თავის დიდ ნიჭს უგულვებელჰყოფს, სამართლისა და სამართლიანობის ნაცვ-

8 მინიშნებაა ისევ ჰოფმანის „ქროს ქოთანზე“.

ლად ლოცვასა და მონანიებას შემოგვთავაზებს. ბოლოს სულიერი შაშა აიძულე-
ლებს, „მკვდარ სულებს“ კეთილი ბოლო დაუწეროს. დაწერს კიდეც, მაგრამ
შეამჩნევს, რომ რომანის ახალი ნაწილი არაფრად ვარგა და დაწვავს. კიდეც
ერთხელ დაწერს და ისევ დაწვავს, რადგან ეს ნაწილი არც ახლა არ გამოუვა
და სასოწარკვეთილი თავს შიმშილით მოიკლავს.

ბელინსკის წერილი კი ხელიდან ხელში გადადის. უამრავი გადაწერს ამ
წერილს. დოსტოვესკი ამ წერილს პეტერბურგში პეტრაშევსკის წრეში წაი-
კითხავს. მას დააპატიმრებენ და სიკვდილს მიუსჯიან. მხოლოდ ბოლო წუთში,
უკვე სახრჩობელასთან მიუსწრებს მეფის შეწყალება. სიკვდილით დასჯის მა-
გიერ ციმბირში გადაასახლებენ. „მკვდარი სახლის ჩანაწერები“, რასაც შემ-
დეგ დაწერს, რომანოვების რუსეთს გულისხმობს.“

გოგოლი და ჰოფმანი რომ წავიდნენ, კაფკამ თავი ეულად იგრძნო. იმის
თქმაც არ შეიძლება, თითქოს სულ მოკლე ხანში ამ უცხო ადამიანებმა კაფ-
კას გულში მოიკალათეს, თითქოს უიმათოდ გაძლება არ შეეძლო, მაგრამ მათ
კაფკა რამდენიმე საათის განმავლობაში მარტობის მძიმე გრძნობისაგან გაა-
თავისუფლეს. გამომშვიდობებისას გადაეხვივნენ, ბედნიერება და წარმატება
უსურვეს.

კაფკა თავისთვის იღიმებოდა. სიკვდილს ვერ აიცდენდა, უკვე რომ ჩასა-
ფრებოდა. შესაძლოა ისიც ბედნიერებაა, რომ ახალგაზრდა უნდა მომკვდა-
რიყო, ისე რომ ვერც წარმატებას და ვერც წარუმატებლობას ვერ შეესწ-
რებოდა, ვერც ადამიანების აღტაცებას, რომელთაც მისი ნაწერების არაფე-
რი გაეგებოდათ და ვერც იმ ადამიანების ანტიპათიას, მის შემოქმედებას რომ
მრუდედ განმარტავდნენ.

ფიქრებში ჩაძირული კაფკა ქალაქებზე დახრილიყო. კი არ წერდა,
ფხაჭნიდა. სასიკვდილოდ განწირული რომ არ ყოფილიყო, ალბათ ერთხელაც
იქნებოდა ადამიანებს აალაპარაკებდა. ახლა ახსენდებოდა ყველაფერი, რაც
გოგოლთან და ჰოფმანთან საუბარში გამორჩენოდა. უფრო გულახდილად
თავის საუკეთესო მეგობართანაც კი არ უსაუბრია, მაგრამ შემდეგ რომ და-
ფიქრდა, მიხვდა, ყველაზე მნიშვნელოვანი მაინც არ მითქვამსო. „როცა უფ-
რო ახალგაზრდა და ჯანმრთელიც ვიყავი, მაშინ „ამერიკა“ დავწერე. რეალუ-
რი შეერთებული შტატები გვანან ჩემს გამოგონილ ამერიკას“. ახლა ცოტა
ამხიარულებდა კიდეც უკვე მონელებული წყენა, რაც იმან გამოიწვია, რომ
გამომცემლობამ მისი წიგნის ყდას ნამდვილი გემები დაახატა, დიდი და პა-
ტარა გემები, ნიუ-იორკის ნავსადგურში რომ შედიან. რა მხიარული შეიძლება
ყოფილიყო ეს რომანი! მოხეტიალე ცირკი, რომელიც ყოველგვარი უმუშევ-
რობის ჯიბრზე სამუშაოს ყოველ მოსურნეს სამსახურს სთავაზობს! და ბო-
ლოს ცირკის ყველა მონაწილე უკიდევანო ქვეყანაში მოგზაურობს. ეს ბედ-
ნიერი წიგნი იქნებოდა! „პროცესი“ — ეს რომანი უკვე განაჩენის წინაშე
შიშის გამოხატულება იყო, იმ შიშის, რამაც გოგოლი შიმშილობით სიკვდი-
ლამდე მიიყვანა. „კოშკში“ კი უკვე შერიგებაა მიღწეული, კოშკში დარჩე-
ნის უფლება მოპოვებულია დიდი გასაჭირის ფასად, ყოველ შემთხვევაში ასე
უნდა დამეწერა. ჰო, „ამერიკა“... ამ რომანში იყო რაღაც, რაც ადამიანებს
ასე თუ ისე ესმოდათ. ამ „რაღაცას“ უნდა ჩავჭიდებოდით. რომელმა თქვა,
გოგოლმა თუ ჰოფმანმა, აღარ მახსოვს: ავტორი თვითონაა დამნაშავე, როცა
მისი ნაწარმოები არ ესმითო. ყოველმა მკითხველმა ყოველ ნაწარმოებში რა-

ლაც მაინც უნდა იპოვოს, რაც თითქოს სწორედ მისთვისაა განკუთვნილი, თუმცა ყველას მოსაწონს როგორ დაწერ?

„დაბრძანებულხარ და ტვინს იჭყლეტ, — მრისხანედ დაიღრიალა კაფკას მამამ, შვილს რომ წაადგა თავზე. — ჩვენ სადილზე გელოდებით, შენ კი აქ ბუზებს ითვლი!“ მამამ სიზღნარევად გადახედა კაფკას ქალაღებს. კაფკამ სწრაფად აკრიფა თავისი ნაწერები და გაიფიქრა: რას ვიზამ, ჩემიანებთან უნდა ვისადილო. კაფკას ეშინოდა მამისა და ემორჩილებოდა კიდევ.

გოგოლი მატარებლიდან ჩამოვიდა, თან გატიკნული ჩანთა ჩამოიტანა და სასაზღვრო კონტროლისკენ გაემართა. რამდენს მოგზაურობდა, მაგრამ ყოველთვის შიში აიტანდა ხოლმე, როცა სასაზღვრო მოხელე მის საბუთებს ამოწმებდა, თითქოს მათში ღმერთმა უწყის რა კანონის დარღვევის აღმოჩენა არ შეიძლებოდა. ჩასუქებულმა, არც თუ მთლად უყმურმა კაცმა ბეჭედი ჩაურტყა და უკან დაუბრუნა პასპორტი. სიამაყის უცნაური გრძნობით ატანილმა, რომ აქედან მისი ვეება სამშობლო იწყებოდა, და ამავე დროს შიშით შეპყრობილმა, ვაითუ საპყრობილეში ჩემივე ფეხით მივდივარო, გოგოლმა სადგურისაკენ უმოკლესი გზა აირჩია. ეს იყო პატარა, მაგრამ სახელმწიფო სახლი, ამიტომ მის ფირნიშზე ორთავიანი არწივი მოჩანდა.

სადგურის უფროსი უაღრესად თავაზიანად მიესალმა. „თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, — უთხრა მან, — კიდევ გაქვთ დრო წასახემსებლად“. მისმა ცოლმა, თითქოს ამ წუთს უცდიდაო, სამოვარი შემოიტანა. სასწრაფოდ გააჩინეს არაყი, პური, ძეხვი, კიტრი, ცივად მოხარშული თევზი და ღვეზელი. გოგოლმა მხოლოდ თავი დააქნია. მას ეამა მშობლიური პურობა. შემდეგ ისეთნაირად მიუგდო მასპინძელს ფული, რომ პრადაში ვერც კი გაბეჯავდა. მასპინძელმა ცოლს ჩააბარა გასამრჯელო, თან მადლობის კორიანტელი დააყენა. ცოლმა კი, რომელიც წამდაუწუმ უხდიდა მადლობას, გოგოლს ჩანთა გამოუტანა. შემდეგ სტუმარი ეტლში ჩასვეს და თან კეთილი სურვილები გააყოლეს. ცხენები ჩორთით დაიძრნენ. ფრუტუნითა და ზანზალაკების ყლარუნით გაუდგნენ შარაგზას უკან, გარდასული საუკუნისაკენ.

□

სამუილ მარშაკი

ლექსები

რუსულიდან თარგმნა ვაჟა ფუფუსიძემ

ბრძენი სულელი

ყველაფერი უკუღმართს
გამოუდის უკუღმა.

სახლში შედის ფანჯრიდან
და თუ თვალში ედიდა —
ცდილობს შავი აჩრდილი
ჩამორეცხოს კედლიდან.

მზეს მინდორში იჭერს ქუდით,
ეჩვენება ჩრდილი ქურდად.
ვინმემ რომ არ გატეხოს,
ტყეში მიაქვს კარები,
მეხმა რომ არ დამეხოს
სახლის სახურავები —
სახურავებს აცლის სახლებს,
ნახირს სხვენზე აბალახებს.

ჭირში ცეკვით იღლება,
ლხინში ცრემლად იღვრება.
ყველაფერი უკუღმართს
გამოუდის უკუღმა.

ერთხელ შეხვდა მაცრიონს და
ისეთი ხმით გაჰყვიროდა
ლხინში არსახსენებელ
„სულის მოსახსენებელს,“

რომ დაკარგეს მოთმანება,
გაიფიქრეს: — შფოთი ნებავს!
და მაყრებმა უმეცარს
ხელი სტაცეს...
უეცრად
შემოიხსნეს ღვედები და
აუჭრელეს გვერდები.

— ხედავთ, — ფიქრობს სულელი, —
ვიყავ კარგის მსურველი,
სიკეთისთვის ღვედებით
ამიჭრელეს გვერდები.
ღღვის იქით არ შევცდები,
სხვებთან აღარ ავცრემლდები.

აი, გზაზე დგას და ხედავს,
მოახვენებს ხალხი ცხედარს.
ფიქრობს: — რას ღრიალებენ
სახენალვლიანები,
გამიგია — მაღლი არის
გახარება დარდიანის,
მოდით ერთი, დავუფლი,
მეხერხება „დავლური“.

ცერზე შედგა გიჟი მარდად,
მაგრამ ხალხი განრისხდა და

ტყავის სქელი ღვედებით
აუჭრელეს გვერდები.

—ხედავთ, — ფიქრობს სულელი,—
ვიყავ კარგის მსურველი,
სიკეთისთვის ღვედებით
ამიჭრელეს გვერდები.

ამას იქით არ შევცდები,
ხალსში აღარ ავცეკვდები.

აკი მართლაც, ტანად ჩია
გაიბდინძა, გაიჭიმა,
ზოგს სწავლულად მიაჩნია
თავი ისე დაიჭირა.
არც ხტის, აღარც წუწუნებს,
ყველას საქმეს უწუნებს:

ასრულებენ პატარები
საშინაო დავალებას,

გამოჩნდება სულელი —
განდიდების მსურველი
და შესძახებს:

— ნორჩებო,
ჯღაბნას როდის შორჩებით?!

სახლს აგებენ მშენებლები,
ქვეყნის აღმაშენებლები,
გამოჩნდება სულელი —
განდიდების მსურველი,
აყვირდება:

— რას შვებით?
დაგენგრევით ნაშენი!

ხალსი გვიხმობს:
— მოდით, ნახეთ
გიჟი როგორ იხვეჭს სახელს...
და ბევრია მსურველი
ნახოს ბრძენი სულელი.

აი, რა გულმავიწყია

წყალსაცავის ქუჩის ბოლოს
გულმავიწყი კაცი ცხოვრობს.

მზის სხივების ტაშისკვრაზე
მიესალმა ცას და მიწას
და პერანგის ნაცვლად თავზე
შარვლის ტოტი გადაიცვა.

დაიხურა თავზე ტაფა,
გაუყარა ხელი ხამლში,
დააფარა გობნი საბანს,
ფენი ჩაჰყო საფუხარში.

გულმავიწყი კაცი ცხოვრობს
წყალსაცავის ქუჩის ბოლოს.

ერთხელ დიდი ვაი-ვიშით
შეიბარგა ტრამვაიში
და მიმართა ვატმანს შიშით,
ჩავარდნილმა გასაჭირში:

— შენ, დიდად პატივცემულო,
ვაგონთ მატარებელო,
ვაგონთა პატივცემულო,
დიდად მატარებელო,
ვჩქარობ,
თუ არ ხარ ავგული,
ნათქვამი დამიჯერე,
თუ შეიძლება, სადგური
ვაგონთან გამიჩერე.

— ეს რა თქვა?
— ეს რა წამოსცდა! —
გაოცდა მძღოლი დიდად,
მგონი ტრამვაიც გაოცდა,
ადგილზე გაირინდა.

ბილეთისთვის დახლს მიადგა,
დახლიდარებს დაერია,
სალაროსთან რიგში ჩადგა —
ბურახი რომ დაელია.

წყალსაცავის ქუჩის ბოლოს
გულმავიწყი კაცი ცხოვრობს.

საწვიმარის შარიშურით,
მოსხნილ ვაგონს მიაშურა,
აიტანა ჩემოდნები,
გამგზავრებას ელოდება,
ოცნებაში ჩაიძირა,
ჩამოჯდა და ჩაიძინა.

— სადა ვდგავართ? —
ფერმიხდილი
ეკითხება
მგზავრებს დილით.

— როგორ თუ სად? —
გაიკვირვებს, —
პირადიაც ამას ჰქვია,
ელმავლებმა დაიკვირვებს:
— ეს ლენინის
ქალაქია.

ისევ ფიქრში ჩაიძირა,
ისევ ისე ჩაიძინა.

დილით სადგურს თვალი მოჰკრა,
სანაქებოს, სადიადოს,
ბოლოგოეს ან პოპოვკას

მივალწიეთ ნამდვილადო,
თქვა და,
ისევ გამვლელს ჰკითხა:
— სადა ვდგავართ,
ძმაო, მითხარ.

— რას კითხულობ?
ვერა ხედავ?
მხერა ხომ არ დაგკარგვია?!
ქალაქია გმირთა დედა,
ეს ლენინის ქალაქია.

ისევ ფიქრში ჩაიძირა,
კიდევ ერთხელ ჩაიძინა.

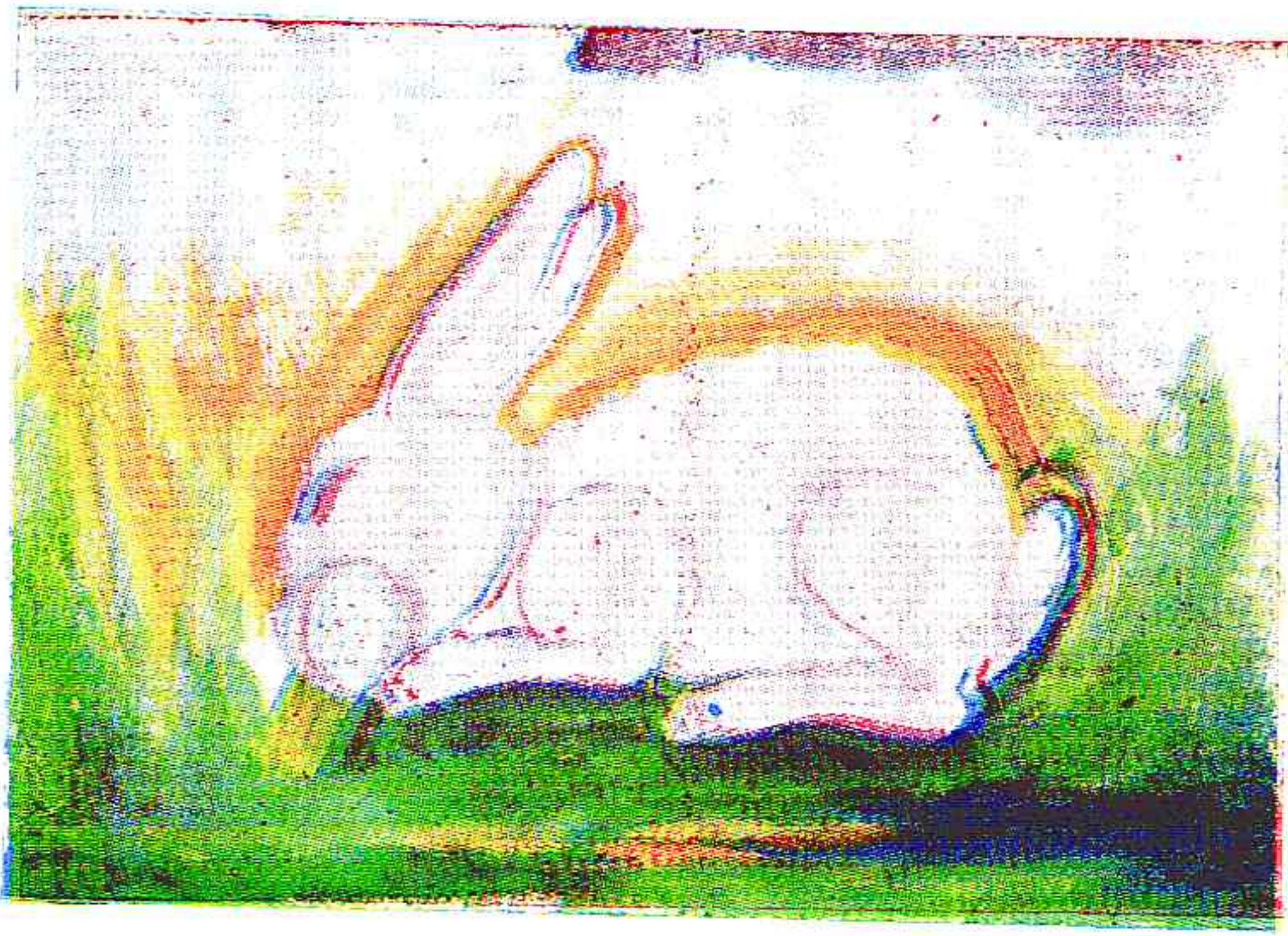
დილით ისევ სადგურს ხედავს
და კითხულობს:

— სად ვართ, ნეტავ?
— ქალაქია გმირთა დედა, —
ეს რომ უთხრეს ეცა ელდა.

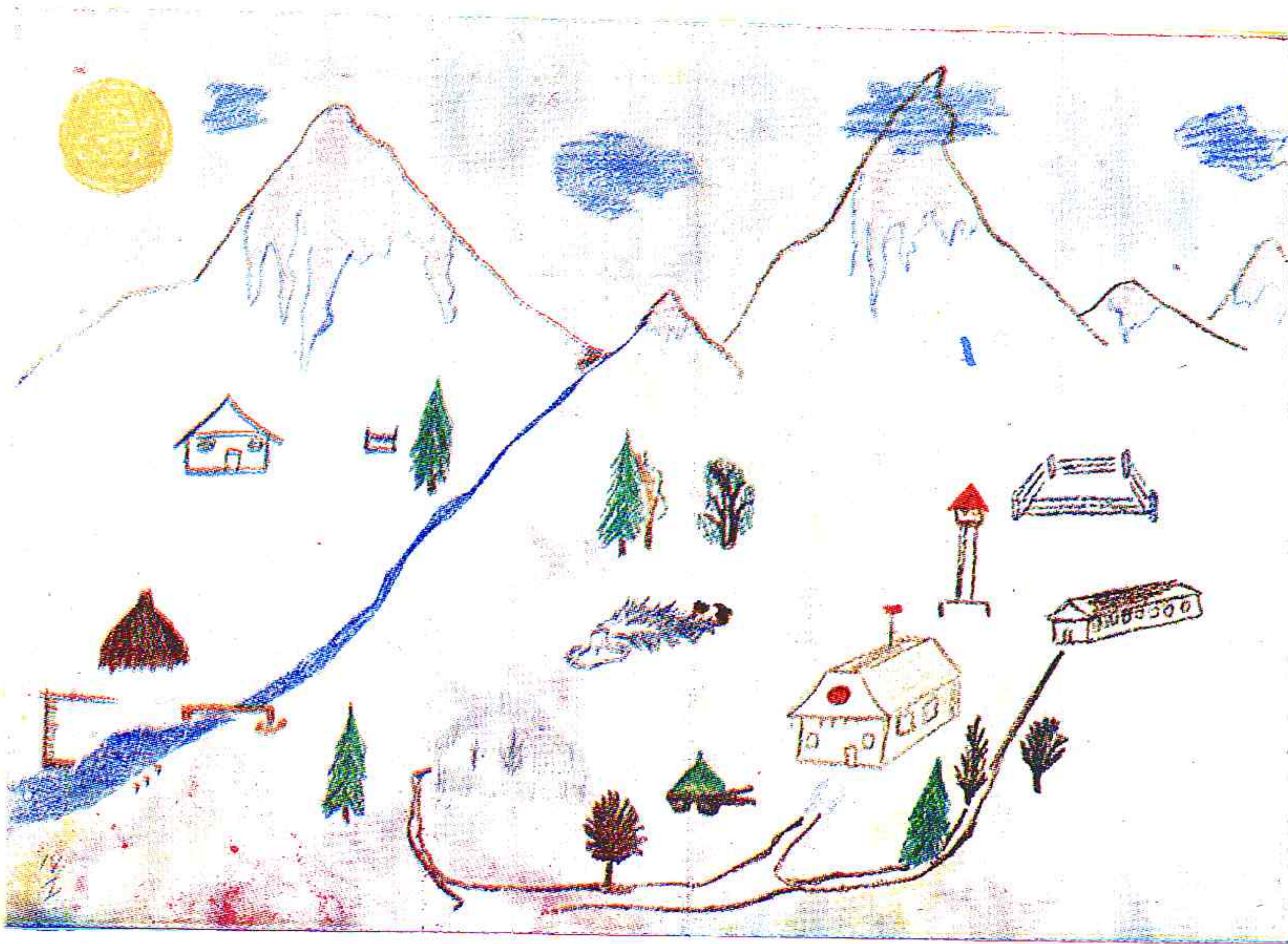
— რასა ჰგავსთ, — აღრიალდა,
დაანარცხა მიწას ქუდი,
— სამი დღეა გზაში ვარ და
ისევ უკან ჩამოვბრუნდი?!

გულმავიწყი კაცი ცხოვრობს
წყალსაცავის ქუჩის ბოლოს.

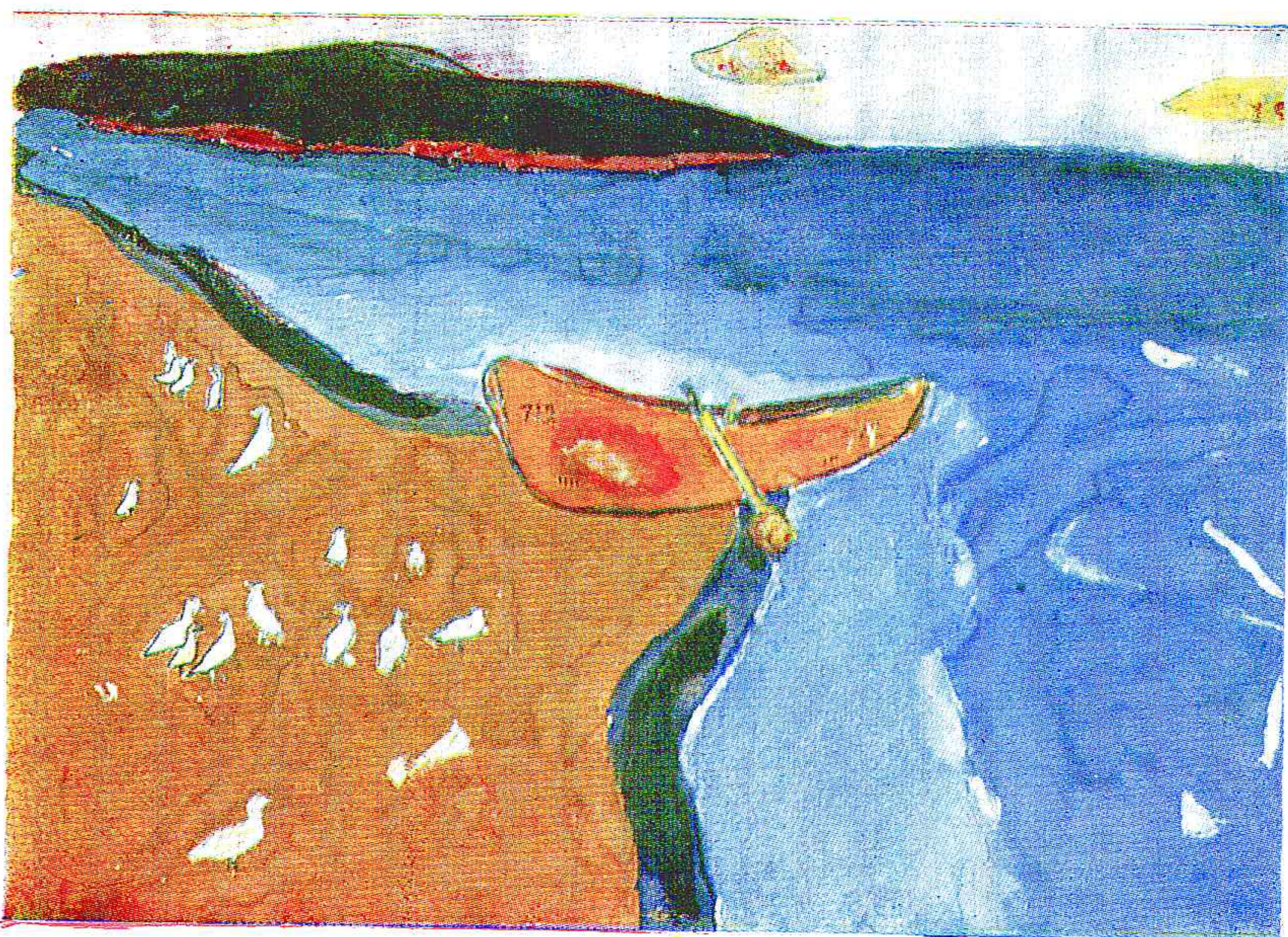

ირაკლი ვართაგავა. „კურდღელი“.
12 წ. 42 სმ. სკ.

კახტა გუდამა. „ვეიჯაში“.
11 წ. 33 სმ. სკ.

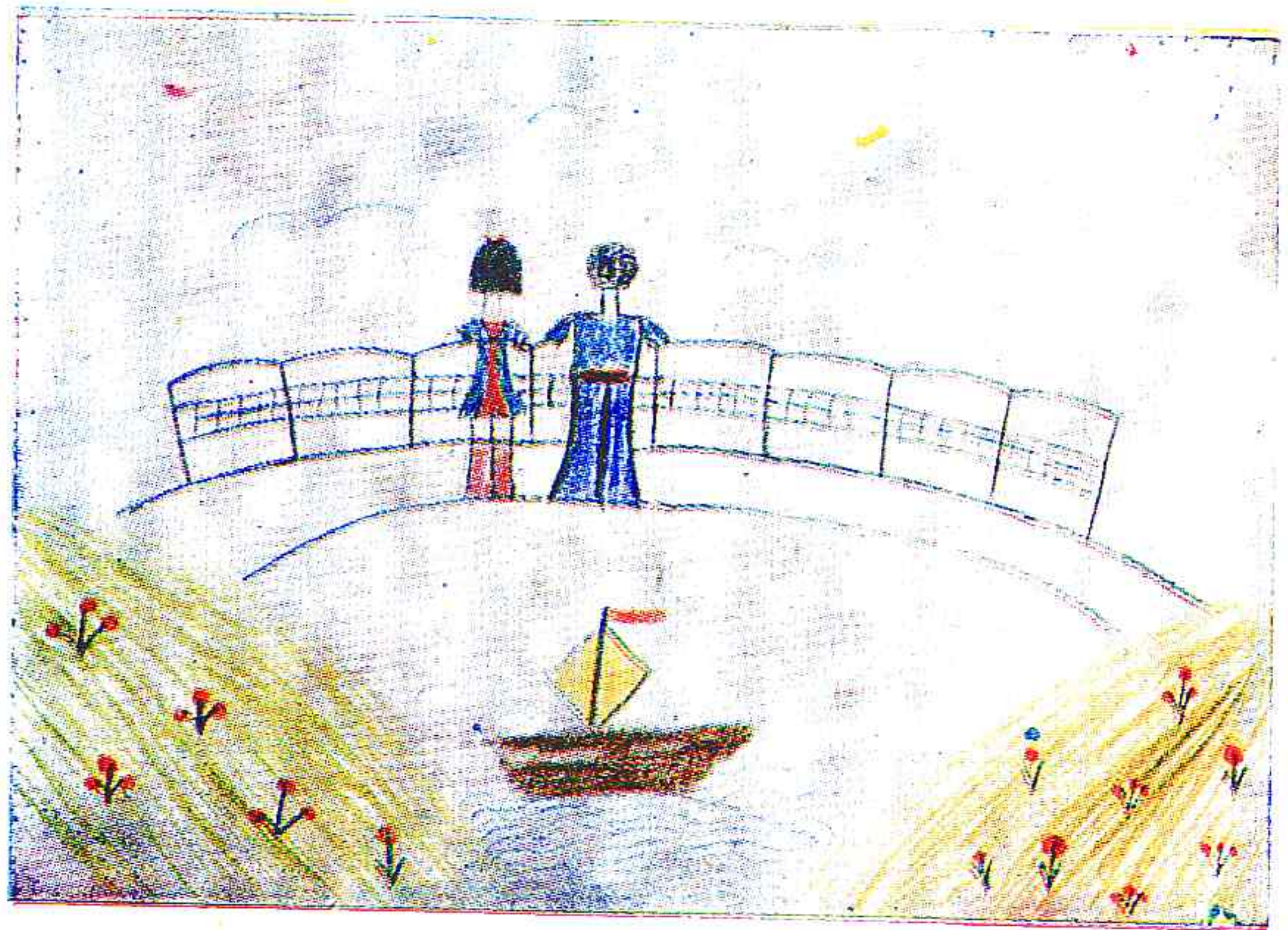

დათო ჯულუხიძე. „ნავი“.
12 წ. 126 სმ. სკ.

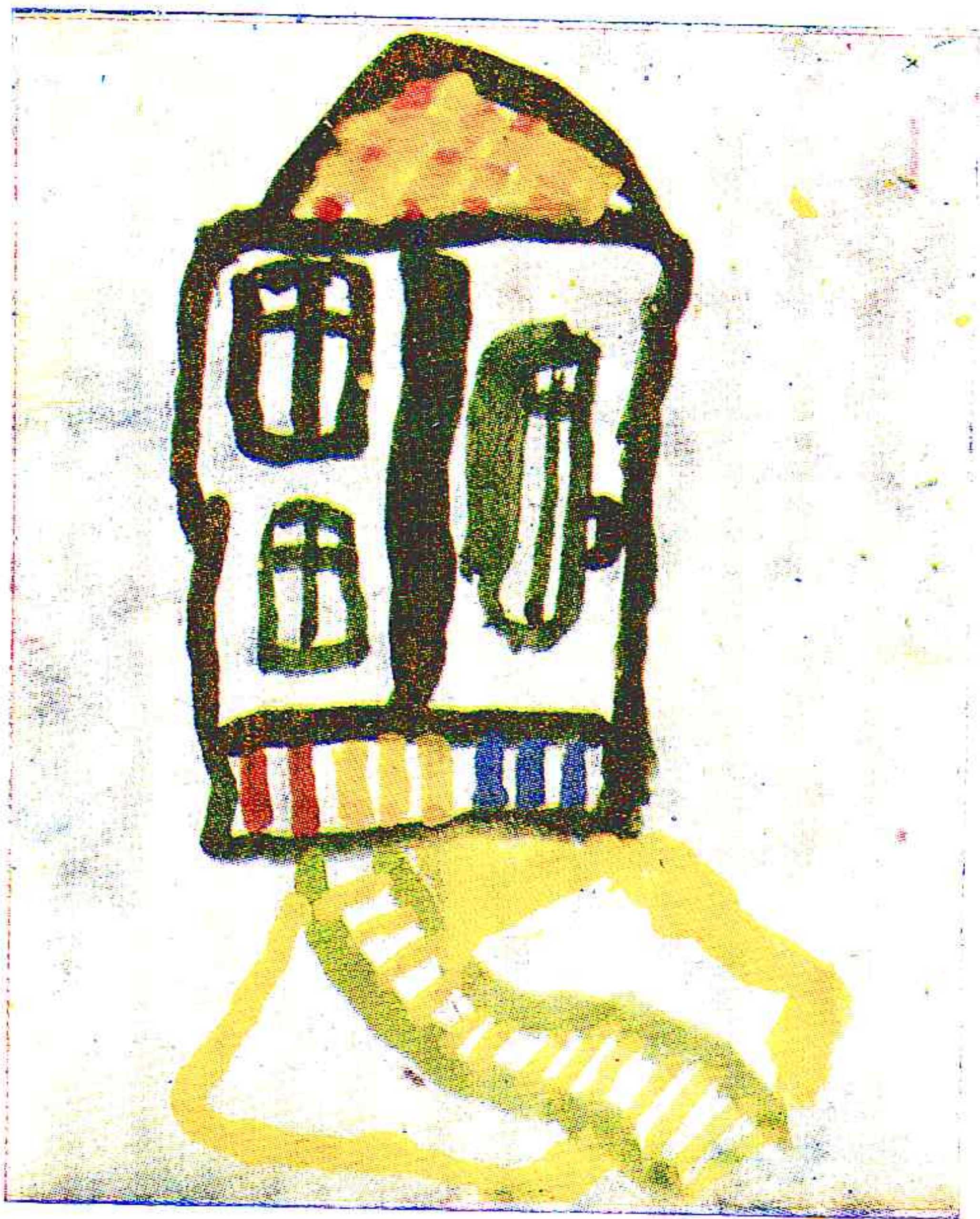
ნატაშა კოკოვა. „შირაში“.

7 წ. 42 ს.ს. სკ.

ვლადიმერ აბდუშელიშვილი. „ხილვა“.

8 წ. საჩხერე. ქორეთის ს.ს. სკ.

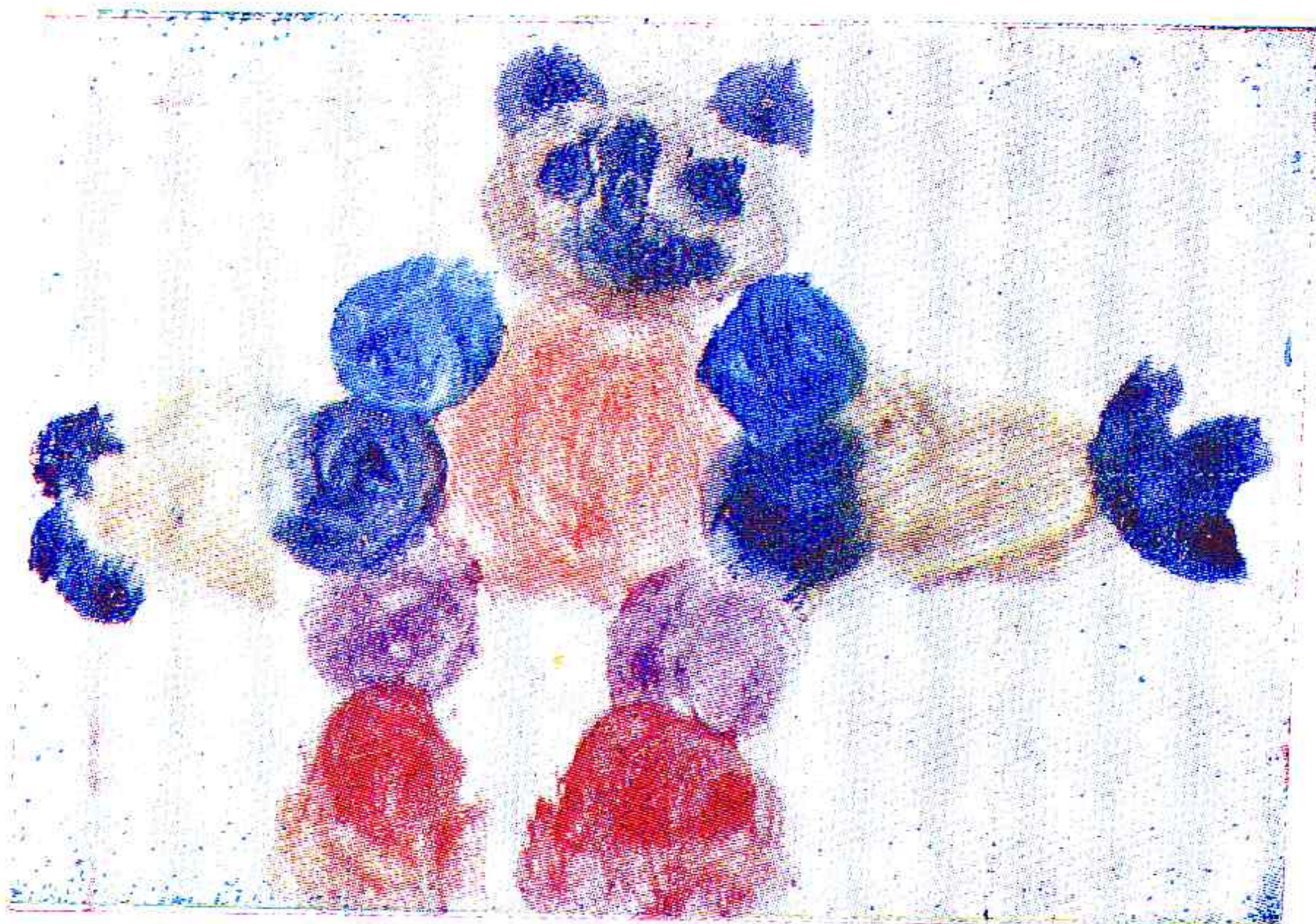

ღავით სამხარაძე. „სახლი“.

ეკა სამხარაძე. „ხე“.

6 წ. 106 საბავშვო ბაღი.

გვანცა ღვინჯილია. „დათუჩა“.

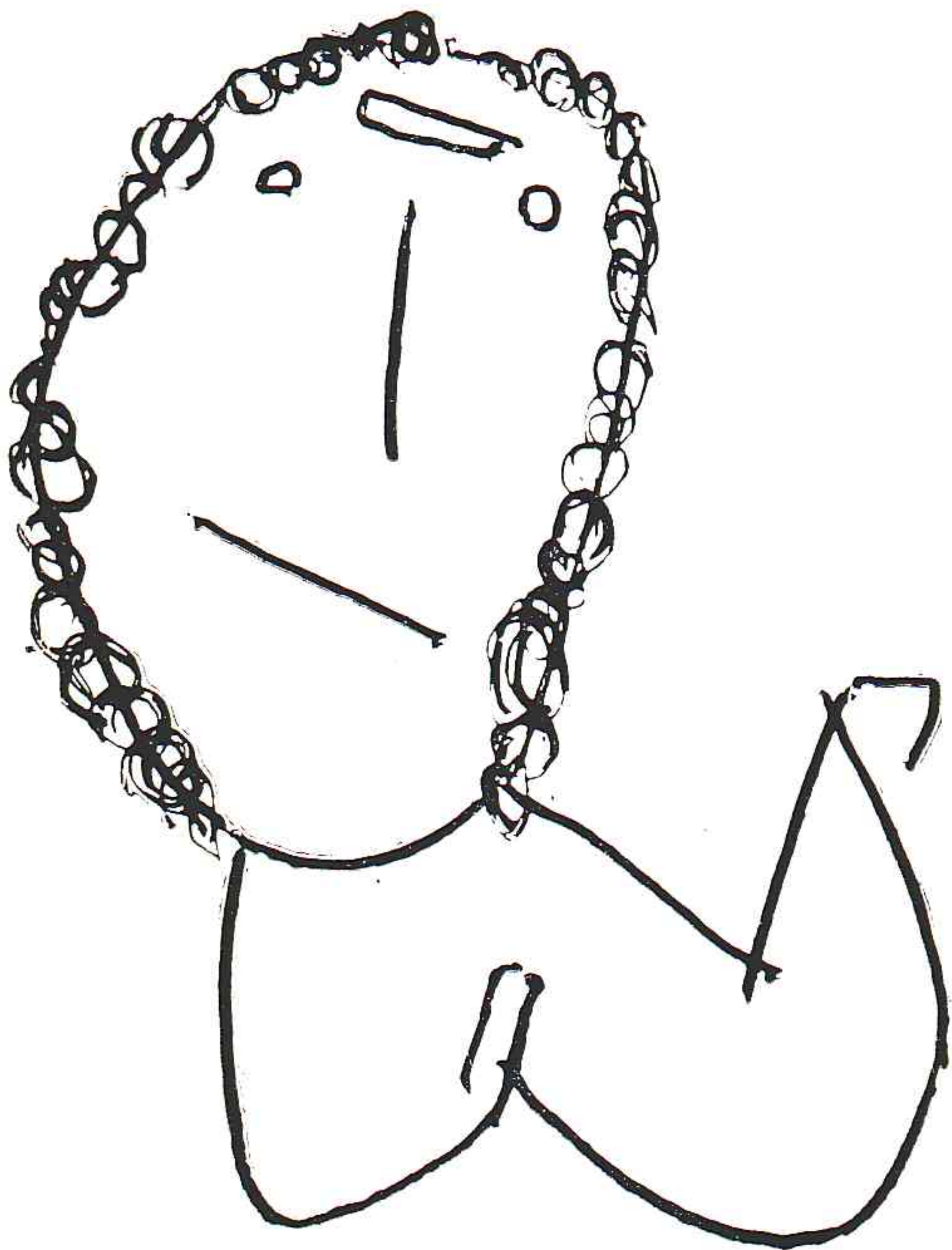
6 წ. 1 სკ. სკ.

ანი აბულაშვილი. „კეიზაში“. 7 წ. მეორე გახანგრძლ. სკ.

ლიპა მძელური. „ჩვენი სტელა“. 14 წ. 58 სან. სკ.

მინდია იუკურიძე. „პიპია და წივს“. 3 წ.

ზორენა კატარია. „ცხენი“. 8 წ. 61 სან. სკ.

ქნდრეი კლატონოვი თაკირი

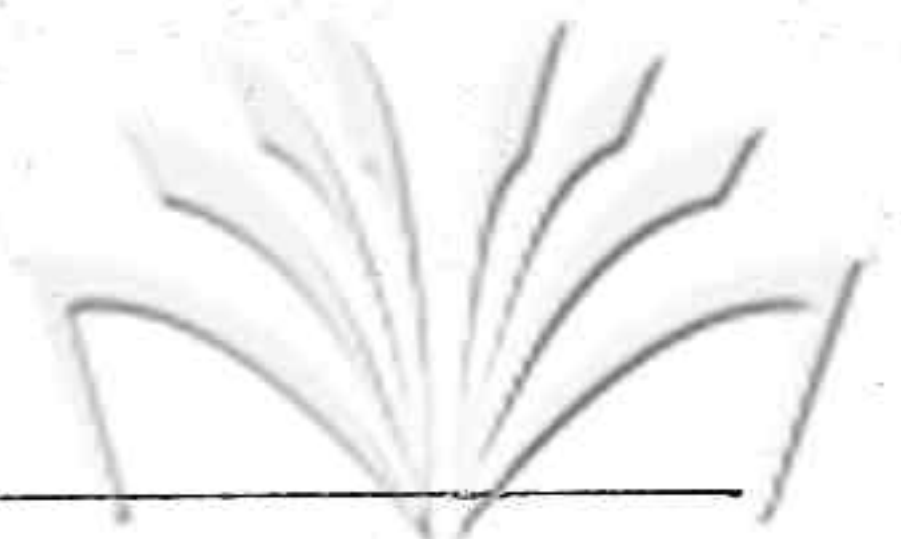

მოთხრობა

თარგმნა ვივი კიკილაშვილმა

ღიღი ხნის წინათ, ლამით, ფირიუზის ველზე ორმოციოდე მხედარი მიდიოდა. მდინარის ნაპირას ცხენები ზომიერი ნაბიჯით მიჰყავდათ. თავისუფალ თურქმენტა სამკვიდრო ველსა და სპარსეთს შორის, გრილი ხეობის ორსავე მხარეს, მცველებივით აღმართულიყვნენ კოპეტ-დაღის დანისლული მთები. ირანის ძველისძველ გზაზე, ათასი წელია, მიემართებოდა ხან მოზეიმე, ხან ცრემლით დაღტობილი და ხანაც მკვდარი გული ადამიანისა. იმ ლამითაც მხედართა მწკრივის გვერდით მიაბიჯებდა ერთი თოკით გადაბმული თოთხმეტი ადამიანი, მათ შორის ცხრა ახალგაზრდა ქალი და ერთიც ტანმორჩილი ქალიშვილი. იგი თოკზე არ იყო გამობმული და დაქანცულობისგან უკან რჩებოდა. ქვეითად მოსიარულეებს სული ისე მოთენთოდათ, საკუთარ არსებობას ველარ გრძნობდნენ; ისე მიაბიჯებდნენ, თითქოს აღარ სუნთქავდნენ. სამაგიეროდ, მხედრები იყვნენ ბედნიერნი და კმაყოფილებას გულში სათუთად ინახავდნენ, რათა სამშობლომდე მიჰყოლოდათ. მათი სამშობლო კი ჯერ შორს იყო — მთებს იქით, სიბნელეში ჩაძირულ უდაბნოში. ერთ მხედარს სული აღარ ედგა, ირანში ქურთებს მოეკლათ და ახლა საკუთარი ცხენის კისერსა და უნაგირზე დაკრული, თავჩაკიდებული ბრუნდებოდა სამშობლოში, რათა შინაურებს ენახათ და დაეტირებინათ.

შუალამისას მთების გადაღმიდან მთვარე ამოიწვერა და ველი გაანათა. მთვარის შუქზე მდინარის ხმა თითქოს მიწყდა. რაზმი შესასვენებლად ბებერი ჭადრის ჩრდილში შეჩერდა. ეს ჭადარი მრავალი საუკუნის მანძილზე შეურყევლად იდგა, სიკვდილს არ ნებდებოდა და ნიადაგ ცისკენ მიიწევდა. მხედრები ჩამოქვეითდნენ, ცხენები აქლემებივით დააჩოქეს, ტყვეებს გვერდით მიუწვინეს და თვითონაც დაწვნენ; სანამ ხეობიდან გავიდოდნენ, სპარსეთის საზღვრის მცველი ქურთი მღევრები, შეიძლებოდა, კიდევ წამოსწეოდნენ.

მახლობელ მთებზე აქა-იქ კიდევ მოჩანდა რიყის ქვითა და თახჩით ნაშენი სა-
ყარაულო კოშკები.

ამ კოშკებში წინათ ნიადაგ მორიგეობდნენ სპარსთა აულებიდან და ბაზ-
რებიდან მოსული ჯარისკაცები. ისინი გზებს თურქმენ მოთარეშეთაგან იცავდ-
ნენ და სპარსეთს დროულად აუწყებდნენ ხიფათის მოახლოებას — კოშკებში
ცეცხლს დაანთებდნენ; ჯერ ერთი კოშკიდან აიჭრებოდა კვამლი, მერე მეო-
რიდან და ასე აკვამლდებოდა სამშობლოს შუაგულამდე ჩარიგებულ კოშკთა
უგრძესი წყება. ყველაზე სახიფათო რუსი მხედრების პატრული იყო, ვისი
საგუშაგოც წინა ღამეს, მთების შემოვლით, უკან მოიტოვეს. თურქმენებმა
იცოდნენ, რომ ხიფათი კიდევ მოელოდათ და თოფები ხელთა ჰქონდათ, რა-
თა თავდამსხმელნი უმალ დაეხოცათ.

ეს იყო უკანასკნელ მოთარეშეთა გვიანი ხანა.

სპარსელმა ტყვეებმა მალე დაიძინეს, გონება მიებნინათ და ტანჯვას გე-
ლარ გრძნობდნენ. მხოლოდ ერთ პატარა ქალს, თოთხმეტი წლის ზარინ-თაჯს,
გონებაც გულის თანაბრად უფეთქავდა და არ ეძინა, სევდა ყელში მობჯენო-
და და ახრჩობდა. ბნელით მოცული ხორასნისკენ იცქირებოდა, საიდანაც გა-
მოიტაცეს. მდინარის ხმაურის გარდა ხანდახან კიდევ რაღაც ხმა ჩაესმოდა და
ფიქრობდა, ალბათ ირანიდან თურანისკენ მიმავალი მატარებელიაო. მატარე-
ბელი ერთხელ, ბაგშვობაში ნახა და დაამახსოვრდა, იქიდან გამოვარდნილი
კვამლი როგორ გუგუნებდა. ნაბრძოლი, უდაბნოში ხეტიალით განაწამები
თურქმენები ძილფხიზლობდნენ, თან თვლემდნენ და თანაც იქაურობას ცალ
თვალს არ აცილებდნენ. დაწოლილმა ცხენებმა თავები მიწაზე მიდეს, ხმა-
მალლა სუნთქავდნენ და ბალახს პირსაც არ აკარებდნენ. ზარინი ფეხზე წა-
მოდგა. სპარსეთის მხრიდან ხეობაში ნელა მოქროდა ღამის ნიავი და ყვავილ-
თა სურნელება მოჰქონდა; სადღაც შორს, ჩაბნელებულ მთებში განმარტოე-
ბით უსტვენდა რომელიღაც ფრინველი და მერე ისიც დადუმდა. მხოლოდ
მდინარე მოედინებოდა და ქვებს ეხეთქებოდა; გამუდმებით მუშაობდა, სიბ-
ნელეშიც და სინათლეშიც, როგორც მუნა მუშაობს თურქმენეთის ველზე,
ანდა ჩაიხანაში შეუსვენებლად დუღს სამოვარი.

სპარსელმა ქალმა ბებერი ჭადარი შეათვალიერა. ხეს შვიდი დიდი და ერ-
თი პატარა ტოტი ჰქონდა — შვიდი ძმა და ერთი და. ჭადარი იმხელა იყო,
ირგვლივ ხელს მთელი ტომი თუ შემოაწვდენდა. მისი მრავალჭირგამოვლი-
ლი, ნადირთაგან დახრული, მომაკვდავთა ფრჩხილებით ნაკაწრი კანი ფესვე-
ბიდან მომდინარე წვეწვს მაინც იფარავდა და ისეთივე თბილი და კეთილი
იყო, როგორც ყოველი არსის მასაზრდოებელი მიწა. ზარინ-თაჯი დანადვლიანე-
ბული ჩამოჯდა ჭადრის ერთ ფესვზე, სიხარბისგან წაგრძელებული ხელივით
რომ მიიწევდა მიწის გულისკენ, მერე მალლა აიხედა და ხეს შეზრდილი ლო-
დები დაინახა.

ადიდებული მდინარე ჭადარს ალბათ მთიდან წამოღებული ლოდებით
უთხრიდა ძირს, მაგრამ ხემ ეს უზარმაზარი ლოდები უდრტვინველად შეი-
კედლა, მრავლისმომთმენი კანი გარს შემოაჭდო, შეისისხლხორცა და შეივრ-
დომა, კვლავინდებურად ზრდა განაგრძო და ცისკენ აზიდა ისიც, რაც დაღუპ-
ვას უქადდა. „ეს ხეც ჩემსავით მონაა! — გაიფიქრა სპარსელმა ქალმა. — ქვები
ისე უჭირავს, როგორც მე საკუთარ გულსა და შვილს ვატარებ. დაე, ნაღვე-
ლი ამ ქვებივით შემეზარდოს, რომ ვეღარ ვიგრძნო“. ზარინ-თაჯი ატირდა.

ქურთი მწყემსისგან ორი თვის ორსული იყო. რა ექნა, ქვეყნად ერთი ადამიანი მაინც ხომ უნდა ჰყვარებოდა. იქვე ახლოს წამოწოლილ თურქმენს ზარინ-თაჯისთვის ორივე თვალი მიეპყრო. გულში უხაროდა, ქალი რომ ტიროდა. რახან ტირილი შეეძლო, მაშ მის ცოლობასაც მალე მიეჩვეოდა და თურქმენისტანში თვინიერად დაღევდა სულს.

მთვარე შავი მთების მიღმა ჩაესვენა და გარემო კვლავ ჩაყრუვდა. ზარინ-თაჯს ნიავი სახეზე ჩრდილივით გადაურბენდა ხოლმე. ქალი მიწაზე დაწვა სხვა ტყვეებს შორის.

„გელ-ენდამი, დიდი ხანია, ერსარებმა წაიყვანეს, — გულში ჩურჩულებდა იგი, რათა თავისი მწუხარება ყველაზე დიდი სატანჯველისთვის შეედარებინა და თავი ამით დაემშვიდებინა. — ფატმა დარიაში დაიხრჩო, ხოლო ჩემი საუკეთესო მეგობარი, საყვარელი ხანომ-აგა თურმე ჯაფარბაიელებთან ცხოვრობს და შვილებს აჩენს. ნეტა, მეც იმათთან ვიცხოვრებ?“

ზარინ-თაჯს მალე ჩაეძინა. მეგობრების გახსენებამ დაამშვიდა. იმათაც ხომ ოდესღაც ეს გრილი, ბალახოვანი ხეობა გაიარეს.

დილით თურქმენმა მხედრებმა ტყვეები კოპეტ-დალის მთებიდან გაიყვანეს. ზოგიერთი ქურთი და სპარსელი ქალი უცხო უდაბნოსა და სხვაგვარად განათებული უცნაური ცის დანახვაზე დანადვლიანდა და ატირდა. მაგრამ ზარინ-თაჯი არ ტიროდა: მთიანი ხორასნის ჭალებში გაზრდილი ქალი ცნობისმოყვარეობით უჭვრეტდა ბავშვის სიკვდილივით სევდისმომგვრელ თურქმენეთის ველზე გაბნეულ ცარიელ შუქს და ვერ მიმხვდარიყო, ხალხი აქ რატომ ცხოვრობდა.

თურქმენებმა მთელი დღე მთის ძირას, ქვაბულში გაატარეს. დაღამებას უცდიდნენ, რადგან ეშინოდათ, საღამე ქურთებს არ გადაჰყროდნენ. ქურთი მღევრები ზოგჯერ საზღვარს გადმოლახავდნენ ხოლმე და ტყვეთა გამტაცებლებს გაშლილ უდაბნომდე მისდევდნენ. ამიტომ თურქმენებს არ უნდოდათ, სამშობლოს მისადგომებთან გამოსთხოვებოდნენ გამარჯვებას.

მერე კი მთელ ღამესა და მეორე დღესაც, შუადღემდე, ტყვეებს შეუჩერებლად მიერეკებოდნენ თავიანთი ჩამკვდარი უდაბნოს სიღრმეში. ამის შემდეგ დასასვენებლად აულებში ჩერდებოდნენ, ღამეს ალიზის ალაჩოყებში ათევდნენ, ტყვე ქალებს ეხვეოდნენ და კვლავ გზას გაუდგებოდნენ. მალე ზარინ-თაჯმა თავისი ქმარი და პატრონი გაიცნო. ეს იყო ატახ-ბაბა, თეკეს ტომის თურქმენი, ორმოც წელს გადაცილებული წვეროსანი კაცი. მისი მუდამყამს ერთგვარად მომზირალი მოუღლებელი შავი თვალები თითქოს ბედის სამღურავს გამოხატავდნენ. იგი ზარინ-თაჯს ხანდახან განზე გაიხმობდა და ყველას ჩამორჩებოდა, რომ ყინი მოეკლა.

ზარინ-თაჯი იწვა და ყურს უგდებდა, ქვიშა ოდნავ როგორ ირხეოდა: ქვიშასაც უმნიშვნელო, მაგრამ ცვალებადი ცხოვრება ჰქონდა. მახლობლად ატახ-ბაბას ცხენი იდგა და მიწაზე მწოლიარეებს დასცქეროდა. სიყვარულის ყამს ზარინ-თაჯი გაშლილ ხელებს ქვიშაში აფათურებდა, თანაც ზეცას აჰყურებდა და სულ სხვა რაღაცაზე ფიქრობდა. ატახი მას პირქუშად და სერიოზულად ეუფლებოდა, თითქოს ჩვეულებრივ მოვალეობას ასრულებდა, ამოდ არ აწამებდა და ამით გულს არ იამებდა. „ამასთან გავძლებ“, — გაიფიქრა ზარინ-მა, როცა ნახა, რომ არც საშიში ელოდა რამე და არც საინტერესო. ატახ-ბაბას წვერის შეხებისა და სიმძიმის გარდა ვერაფერს გრძნობდა.

თერთმეტმა დღემ გაირა მას შემდეგ, რაც ტყვეები სამშობლოს საზღვრებს გასცდნენ. მეთორმეტე საღამოს ისინი ტაგანის ჭის მახლობლად, ალაჩოყებთან მირეკეს. აქ ცხოვრობდა ყანჯინთა გვარის რამდენიმე ოჯახი, თეკეს ტომს რომ ეკუთვნოდნენ. ერთი ალაჩოყიდან ატახ-ბაბას ოთხი ცოლი გამოვიდა. ქმრის დანახვაზე სიხარული მხოლოდ სახის გამომეტყველებით გამოხატეს, ზარინ-თაჯს კი ზედაც არ შეხედეს. ატახმა სპარსელი ქალი ალაჩოყში შეიყვანა და ბრძანა, საჭმელი ეჭმიათ და დასაძინებლად დაეწვინათ. თავად კი თარეშისას მოკლული ნათესავის ალაჩოყისაკენ წავიდა, რომ მიცვალებული პატრონისთვის ჩაეხარებინა. ცხენზე გადაკიდებული გვამი გზაშივე გაიხრწნა. როცა ჭასთან შეისვენებდნენ ხოლმე, ლემის სუნით გაბრუებული ცხენი წყალს ცოტასა სვამდა.

ზარინ-თაჯმა იქაურობა იუცხოვა და გაოგნებული ჩაჯდა ალაჩოყის იატაკზე. ექვსი წლისა რაც გახდა, მას შემდეგ, სამშობლოში, მთიანი ხორასნის ტყეებში კაჭაჭსა და ხმელ ფიჩხს აგროვებდა თავისი ბატონისთვის, ვისაც დღეში ორჯერ ჭამის ფასად ემსახურებოდა. ასეთ ყოფას მიეჩვია; ბავშვობის წლები ისე გადიოდა, მეხსიერებაში კვალს არ ტოვებდა, რადგან გული შეეგუა ერთფეროვან სევდას, ჯაფა რომ ჰგვრიდა. საუკეთესო დრო ისაა, სწრაფად რომ გადის და დღე დღეს ისე მიჰყვება, კაცს უბედურებაში არ გაჰხვევს.

ატახ-ბაბას ერთმა ბებერმა ცოლმა სპარსელ ქალს ქურთულად ჰკითხა, რატომისა ხარ, ვის ალაჩოყში დაიბადეო.

— არ ვიცი, როდის დავიბადე, — უპასუხა ზარინ-თაჯმა. — დიდი ხანია, რაც ვარ.

მას დედ-მამა მართლაც არ ახსოვდა და არც შეუმჩნევია, ამტყვეყნად როდის გაჩნდა: ფიქრობდა, რომ ასე იყო მუდამ.

უცებ ტირილი და ბრაზის გამომხატველი ხმები გაისმა. ალაჩოყში სამი ფეხშიშველი, საცოდავი ქალი შემოვიდა. ისინი სპარსელ ქალს ფეხმორთხმით შემოუხსდნენ. ჯერ ნაღვლიანად რაღაცას ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს, მერე ზარინ-თაჯთან მიჩოჩდნენ. ხელი სტაცეს და ფრჩხილებით სახისა და გამხდარი სხეულის კაწვრა დაუწყეს. სპარსელი ქალი თავის დასაცავად მოიკუნტა, მუშტის ხელა გახდა, თუმცა გუმანით ამჩნევდა, რომ ქალების სიბრაზეს ძლიერება აკლდა და ტკივილს უშიშრად იტანდა. შინ დაბრუნებული ატახ-ბაბა ცოტა ხანს მდუმარედ იდგა, მერე კი უცხო ქალებს უთხრა: „კმარა, ეგ ახალგაზრდაა, თქვენ კი უვარგისი დედაბრები ხართ!“ — და ალაჩოყიდან გაყარა.

ისინი გარეთ გავიდნენ და მოთქმა იქ განაგრძეს; მოკლულ ქმარს გლოვობდნენ. ლამით ატახ-ბაბა დასაძინებლად ტყვე ქალის გვერდით დაწვა და როცა ყველამ დაიძინა, როცა სასთუმალთან, ალაჩოყის ქეჩის მიღმა, უდაბნო განვლილ ცხოვრებასავით განერთხა, ბატონი სპარსელ ქალს გალელულ სხეულზე მოეხვია. ირგვლივ დუმილი სუფევდა, მხოლოდ მძინარეთა სუნთქვა გაისმოდა და ვიღაცა რბილად მიაბიჯებდა ფაშარ თიხაზე — იქნებ მორიელი მიდიოდა სადღაც თავისთვის. ზარინ-თაჯი იწვა და ფიქრობდა, ქმარი ზედმეტი ჯაფააო, და ითმენდა.

მაგრამ როცა ჟინმორეული ატახ-ბაბა აცახცახდა, მისი ორი ცოლიც გამოფხიზლდა. მათ მუხლებზე წამოიჩოქეს, ჯერ ცხარედ ჩურჩულებდნენ რაღაცას, მერე კი ქმარს უთხრეს:

— ატახ! ატახ! ნუ დაზოგავ, ააკივლე.

— რას უაღერსებ, არ გახსოვს, ჩვენ რა დღეს გვაყრიდი?

— სიქა გააცალე, რომ მოგეჩვიოს!

— ამას უყურე, რა ეშმაკია!

ზარინ-თაჯს მათი ლაპარაკი აღარ ესმოდა, სიყვარული არ ეხალისებოდა და დაქანცულს ჩაეძინა.

ზარინ-თაჯმა მომთაბარე ცხოვრება იწყო. აქლემებსა და თხებს წველიდა, ცხვრებს ითვლიდა და თაკირის ჭებიდან დღეში ას-ორას ტიკ წყალს იღებდა. ფრინველები აღარსად დაუნახავს და ისიც გადაავიწყდა, ქარი ხეთა ფოთლებს როგორ აშრილებდა. მაგრამ ახალგაზრდობისას დრო ნელა მიედინება. სპარსელი ქალის მარად ბედნიერების მოსურნე სხეულს კიდევ დიდხანს აწამებდა სიცოცხლე.

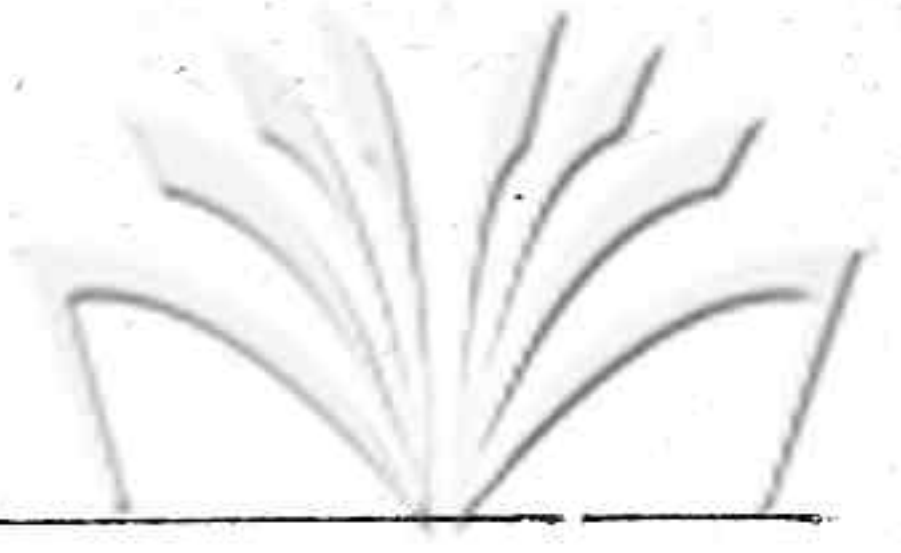
როცა ცხვრები უბალახობისაგან ხლებოდნენ და იხოცებოდნენ, ატახ-ბაბა ბრძანებდა, ალაჩოყი აეშალათ, მთელი ავლადიდება ბოხჩებში გამოეკრათ და სხვა უკაცრიელ მხარეში გადასულიყვნენ, სადაც მიწა ნაკლებად მწირი იყო და მეჩხერი ბალახი ცხვარს ჯერ არ გადაეძოვა. მთელი საგვარეულო შეჩვეული ადგილიდან აიყრებოდა და გავარვარებულ თაკირს გაუყვებოდა ერთფეროვანი, უკაცრიელი სივრცისკენ. წინ ვირებზე ამხედრებული აქსაკალი და ჭკვიანი მამაკაცები მიუძღოდნენ. ვირებს ეკიდათ დაკეცილი ალაჩოყები, ვირებზევე ისხდნენ ბებერი ცოლები; უკან არეულ-დარეულნი მიჰყვებოდნენ თითქოს შეშლილი ცხვრის ფარები. ზარინ-თაჯი და სხვა მონები კი ფეხით მიდიოდნენ, ზურგზე წამოეკიდათ მათი ქმრებისთვის ძველ მეგობართა ნაჩუქარი მძიმე ვერცხლეული და საჭმლით სავსე ქოთნები.

სპარსელ ქალს უხაროდა, როცა ქვიშრობ ბორცვს გადაივლიდა და ფეხი თბილ ქვიშაში ეფლობოდა. თვალს ადევნებდა, ქარი როგორ შეძრავდა და შორს გააქროლებდა რომელიღაც დიდი ხნის გამხმარ მცენარეს, ვინ იცის, იქნებ კობეტი-დალის ლურჯ, დაბინდულ მდელოზე, ანდა ამუ-დარიის დატბორილ ნაპირზე რომ იშვა. მაგრამ უფრო ხშირად უსასრულო თაკირები — უმწირესი თიხნარები უნდა გაეგლოთ, სადაც მზის სიცხოველე არასოდეს ნელდება, როგორც ნაღველი მონის გულში; ოდესღაც აქ იყო წამებულთათვის ღმერთისგან დაწესებული სამყოფელი, მაგრამ წამებულნი დაიხოცნენ, გახმა მჩატე შტოებიც და ყოველივე ქარმა გადახვეტა.

ახალ ადგილას ფეხის მოკიდება ყოველთვის უძნელდებოდათ. ჭები უნდა ამოესუფთავებინათ და გაემართათ, საძოვრები მოეწყოთ და შორიახლოს ეძებნათ, თუ სადმე იყო შემორჩენილი ქვიშაში ჩაფლული საქსაული.

ზარინ-თაჯმა თანდათან მიივიწყა საკუთარი სურვილებიცა და საკუთარი თავიც. როცა ატახ-ბაბა ფლავს ჭამდა, ხორცის ნარჩენებს კი სხვა ცოლები ჩამოირიგებდნენ, სპარსელ ქალს შიმშილი და შური არ ტანჯავდა. ყოველთვის დუმდა და ნიადაგ საქონელში საქმიანობდა, საკუთარ სულს არ შეიგრძნობდა, რომ არაფერზე ენაღვლა.

ზოგჯერ დაქანცული დაწვებოდა თაკირის შუაგულში; ირგვლივ სიცარიელე და სინათლე ერტყა. ბუნებას — მზესა და ცას — შესცქეროდა და მის გულში გაოცება იბუდებდა. „მორჩა ყველაფერი!“ — ჩურჩულებდა ზარინ-თაჯი, მთელ თავის ცხოვრებას გონებით შეიგრძნობდა, ჩვეულებრივი სამყარო თვალწინ ედგა და ახალს აღარაფერს მოელოდა.

სხეულს ხელებით მოისინჯავდა და ძვლების სიახლოვეს შეგრძნობდა. კანი დაქანცულობისგან გამოშრობოდა, ნამუშევარი ხელები ცარიელ ძარღვებად ჰქცეოდა — თანდათან ქრებოდა მისი სიცოცხლე; მთვარე ნელა ამოდის, მაგრამ სწრაფად ჩაესვენება ხოლმე.

რამდენიმე თვის შემდეგ ზარინ-თაჯს პატარა გოგო გაუჩნდა. ატახ-ბაბას გაუხარდა, უცხო ტომის ჩამომავალი რომ დაიბადა, რადგან გოგო მისი მონა იქნებოდა. მან ბრძანა, ბავშვისთვის ჯუმალი დაერქმიათ.

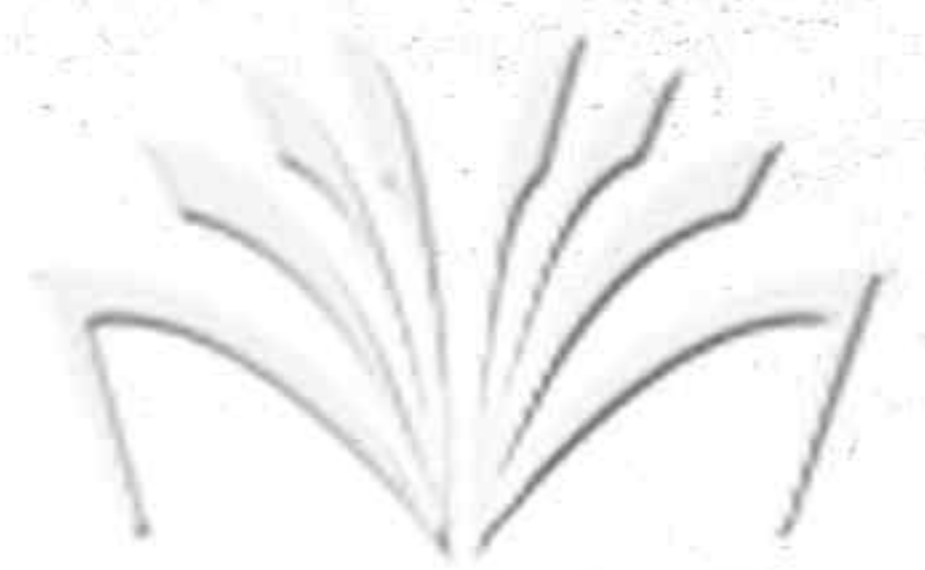
სპარსელმა ქალმა შვილი გულში ჩაიკრა და მიხვდა, რომ ცხოვრება ჯერ არ დაესრულებინა. ზამთარი იდგა, წვიმის წყალი თაკირის ჭებში ჩადიოდა, ვირი ისე ნალვლიანად ყროყინებდა, თითქოს ამ ქვეყანაზე ობლად დარჩენილიყო და გულზე სევდა შემოსწოლოდა.

მცირე ხნის შემდეგ ზარინ-თაჯი დასუსტდა, ჯანმრთელობამ უმტყუნა, დაწვა და აღგომა აღარ შეეძლო; გვერდით მწოლიარე ბავშვს გახურებული სხეულით ათბობდა. ალაჩოყში ქარი იჭრებოდა, უსიცოცხლო თაკირზე წვიმის შხაბუნი გაისმოდა. ატახ-ბაბა სპარსელ ქალს თავით ედგა და მისი ცრემლი ზარინ-თაჯს ზედ წაფარებულ ქეჩაზე ეწვეთებოდა: იგი იტანჯებოდა იმის გამო, რომ ასეთ გამხდარ და ცნობამიხდილ ქალთან ვედარ ცხოვრობდა. ატახ-ბაბა ყოველდღე ცხვრის ხორცსა და ქონს ჭამდა, სიყვარულის მტანჯველი ძალა გულში უგუბდებოდა, სასურველ ქალთან შვებას კი ვერ ეძლეოდა, რადგან იგი ხურვებაშემოგზნებული და გონწართმეული იწვა. ზოგჯერ, ღამდამობით, ბავშვს გვერდზე გადააწვენდა და ზარინ-თაჯს ნალველმორეული და სურვილჩამკვდარი ეხვეოდა. მაგრამ დრო გადიოდა, ისე როგორც ქარი გადაიქშუვლებს ხოლმე უდაბნოს ქვიშაზე და გაზაფხულის ფრინველებს მწვანით შემოსილ, ნოტიო ქვეყნებისკენ გარეკავს. სპარსელი ქალის მხურვალე, სნეულ გონებას ეზმანებოდა, რომ სადღაც, განცალკევებით მდგარ ხის ტოტზე პაწაწინა, გალეული ჩიტუნა იჯდა და ნელა, მედიდურად გალობდა. მახლობლად კი მიიზლაზნებოდა აქლემთა ქარავანი, მხედრები ცხენებს შორეთისკენ მიაჭენებდნენ და თურანში მიგუგუნებდა მატარებელი. მაგრამ ჩიტი სულ უფრო აზრიანად და წყნარად, თითქმის დავისთვის გალობდა: არავინ უწყოდა, ვისი ძალა გაიმარჯვებდა — ჩიტისა თუ ქარავნისა და მოგუგუნე მატარებლისა. ზარინ-თაჯმა გაიღვიძა და გადაწყვიტა, კვლავ ეცოცხლა ზმანებაში ჩაკარგული ჩიტივით. იგი გამოჯანმრთელდა, მაგრამ ატახ-ბაბა ბავშვის გამო უფრთხილდებოდა და რამდენიმე დღეს არ ამუშავებდა.

საჭმელი მასთან სხვა ცოლებს მიჰქონდათ და თან ბუზღუნებდნენ, შენ, ჯანმრთელი, ქეჩაზე ხარ წამოგორებული, ჩვენ კი ბებრები და ავადმყოფები მომაბეზრებელ ჯაფას მარტონი ვეწევითო.

ზარინ-თაჯი მალე თავისით წამოდგა. მას არც საფიქრალი ჰქონდა რამე, არც საგრძნობი, ამიტომ ხელს წამითაც არ აჩერებდა, გაუთავებლად საქმიანობდა და საკუთარ გულს ძალ-ღონეს ნელ-ნელა აცლიდა. ბოხჩაში გამოკრული ჯუმალი ზურგზე ჰყავდა წამოკიდებული და თავწახრილი კვლავ მშვიდად წველიდა თხებს, ვირის ჩონჩორიკს სათბობად აგროვებდა და ჭიდან წყალს ეზიდებოდა. თუნდა ბედნიერი ყოფილიყო, მაინც ასე იმუშავებდა, რადგან ბედნიერების შესანარჩუნებლად კაცმა ჩვეულებრივად უნდა იცხოვროს.

დაბადებისას განცდილი შიშისგან მოკუნტული ჯუმალი დედას ზურგზე

კიდევ დიდხანს ეკიდა და გაოცებული უსმენდა საკუთარი გულის ფეთქვას — ელოდა, ძილი როდის მოერევა და გაჩერდებაო. მერე ნელ-ნელა ფეხი აიდგა და არსებობა შეიგრძნო. „ეს მე ვარ!“ — ეუფლებოდა უცხო გრძნობა და გაუმაგრებელი ძვლების ხრტილებს ისინჯავდა. მაგრამ დედას კიდევ დიდხანს არ მოსცილებია, დაკუზულს ხელებს უთათუნებდა მხურვალესა და სველ ზურგზე, სადაც იწვა, თბებოდა და ეძინა. სიცოცხლე ახარებდა და ყველაფერს ჭამდა — თიხას, ბალახს, ცხვრის კურკლს, ნახშირს, ქვიშაში ნაპოვნ ცხოველთა წვრილ ძვლებს სრუტავდა, თუმცა დედის რძეც ჰყოფნიდა.

გოგონა რასაც ჭამდა, ყველაფერი ერგებოდა და პატარა სხეული აუთქვირდა, ახლად ახელილი წყლიანი თვლებით ჩვეულებრივ საგნებს გულისყურით აცქერდებოდა, საკუთარ გულისცემას შეეჩვია და აღარ ეშინოდა, რომ შეუჩერდებოდა.

მისმა ბავშვობამ დიდხანს გასტანა. მზე ცაზე ყოველდღე ენთო, ქარი ამოვარდებოდა და ჩადგებოდა, ქვიშიან ბორცვთა სიმყუდროვეში ბავშვების ტირილი გაისმოდა, მერე მზე გაწითლდებოდა, გაიზრდებოდა, დამძიმდებოდა, სადღაც შორს ჩაესვენებოდა და მზის ვერცხლისფერი აჩრდილი, მსუბუქი მთვარე გაანათებდა მისი მობერებულები, მაშვრალი დედის გატანჯულ სახეს; როცა დედა აქლემს წველიდა, ლატაკთა და გარდაცვლილთა მნათობს — მთვარეს შესცქეროდა, მერე კი ქეჩაზე მიწვებოდა და შვილს ცოტა ხანს თუ მიეფერებოდა, რადგან ძილი თავს წაართმევდა ხოლმე.

გაზაფხულზე ზარინ-თაჯმა შვილს პირველად დაანახა ფრინველები, ქვიშრობებს რომ გადაუფრინეს და, ვინ იცის, საით გაემართნენ. რაღაცას გაჰკიოდნენ, თითქოს ხალხი ეცოდებათო, და მალე თვალს სამუდამოდ მიეფარნენ.

— ვინ იყვნენ? — ჰკითხა დედას ჯუმალმა.

— ბედნიერნი არიან, — უპასუხა დედამ, — შეუძლიათ, მთებს გადალმა, შორეული მდინარეებისაკენ გადაფრინდნენ, სადაც ხეები იფოთლება და მზე მთვარესავით გრილია.

ჯუმალმა ასეთი რამ არ იცოდა და მდინარეებსა და ფოთლებზე არ ნაღვლობდა. იგი აქ, ბარხანებს შორის იზრდებოდა და ქარისაგან დახვავებულ ქვიშაზე შემდგარი ხედავდა, რომ დედამიწა ყველგან მოშიშვლებული და ერთნაირი იყო. დედა კი ზოგჯერ ატირდებოდა და ჯუმალს გულში ჩაიკრავდა — შორეული მდინარეების, მივიწყებული მთების, აყვავებული ხეებისა და ჩრდილის მაგივრობას აქ, თაკირზე, შვილი უწევდა.

— იქ, მდინარის პირას, მთებში, კარგად იყავი? — ჰკითხა ჯუმალმა.

— არა, ვიტანჯებოდი, — უპასუხა ზარინ-თაჯმა.

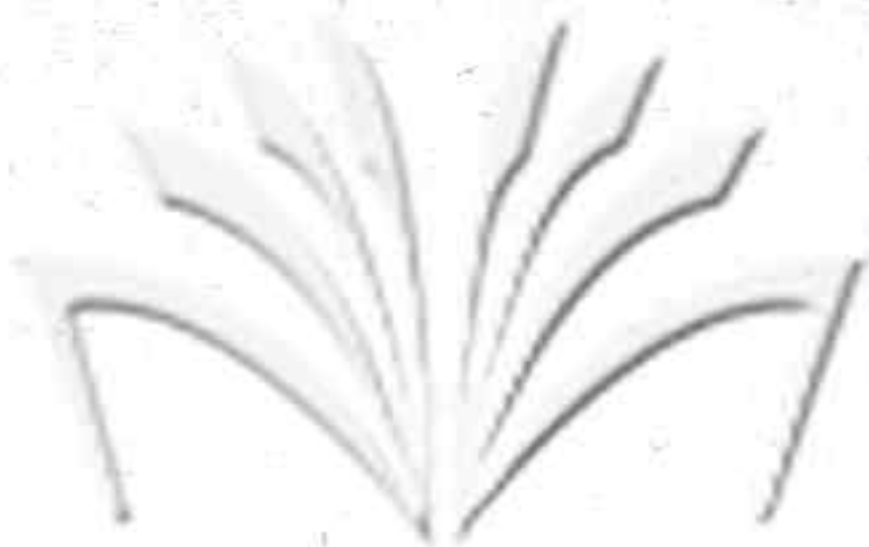
— მაშ რატომ ფიქრობ, რომ ის მხარე კარგია?

— მე არ ვფიქრობ, ასე მგონია, — უთხრა ზარინ-თაჯმა.

პატარა ჯუმალი შეფიქრიანდა, დედას თითზე ხელი მოჰკიდა და ურჩია:

— ნუ გგონია... გიჯობს, მარტო მე გიყვარდე და კარგად იქნები! მთები და მდინარეები რად გინდა.

როცა ადგილს იცვლიდნენ, ჯუმალი დიდხანს, სევდიანად ეთხოვებოდა ყველაფერს, რაც კი მარტოდმარტო უნდა დარჩენილიყო: საქსაულის ბუჩქს, რომლის ძირასაც თამაშობდა, შუშის ნატეხს, გამხმარ ხელიკს, აქამდე ვითომ მისი და რომ იყო, ცხვრების გამოხრულ ძვლებს და ბევრ სხვა საგანს, რო-

მელთა სახელი არც კი იცოდა, მაგრამ უყვარდა. გოგონა ის საგნები მოიწყენდნენ და მოკვდებოდნენ, როცა ხალხი ახალ სადგომზე გადავიდოდა.

აქლემებსა და ცხვრებს თუნუქის ბურბუშელასავით უხეში, გამომშრალი დაბალი ბალახის გარდა პირის მისაკარებელი არაფერი ჰქონდათ. ვირებს ალბათ სხვა საჭმელი ახსოვდათ, სადღაც, მიკარგულ მხარეში რომ ჰქამდნენ და ხშირად ყროყინებდნენ; იმ საჭმელს თუ ნატრობდნენ.

როცა ახალი საძოვრებისკენ მიდიოდნენ, ჯუმალი ფეხებჩამოკიდებული იჯდა ყველაზე პატარა ვირზე. უდაბნო უკან რჩებოდა. გოგონა უცქეროდა ვირის უზარმაზარ თავსა და ყურებს, შიგ ქარი რომ ზუზუნებდა. იმხელა თავი ცხენსაც კი არ ჰქონდა. ჯუმალი ფიქრობდა, ვირი ალბათ ოდესღაც გოლიათი იყო, მაგრამ მწუხარებისგან, ჯაფისა და უჭმელობისგან დაილიაო.

გაიარა დიდმა დრომ. ჯუმალს თორმეტი წელი შეუსრულდა და ტანსრული, კოხტა გოგო შეიქნა. ისე დამშვენდა, თითქოს მისი სახიდან ზარინ-თაჯის მიმართ უცნობი მამის სიყვარული გამოკრთოდა. ვერც მონურმა სილატაკემ, ვერც უსასობამ — ვერაფერი დააკლო, იგი დასრულდა და სახენათელ, უმწიკვლო ქალიშვილად იქცა. თუმცა სულ ერთნაირ ღარიბულ საჭმელსა ჰქამდა, მაგრამ ამ საჭმელს მზის სინათლე, გაზაფხულის ქარი, ქვიშრობის სითბო, წვიმა და ცვარი ქმნიდა, და ამიტომაც ჯუმალს ნაზი სხეული ჰქონდა, ხოლო მისი თვალები ისე მიმზიდველად იცქირებოდნენ, თითქოს მათ სიღრმეში ნიადაგ შუქი ანთიაო. ტანს ვერ იბანდა, რადგან წყალი ცხვარს ძლივძლივობით ჰყოფნიდა, ამიტომ როცა კანი ძალზე გაეპოხებოდა, ისეთ ადგილას დადგებოდა, რომ ქარს ქვიშა ზედ შეეყარა და გაესუფთაებინა.

ერთხელ ატახ-ბაბამ ჩარდახიანი ურმები ერთ მიყრუებულ ადგილას გაიყვანა და ბრძანა, შეჩერებულიყვნენ. მთელი დღის სავალზე რუხი თიხნარის გარდა არაფერი შეხვედრიათ. ასეთი სევდის მომგვრელი თაკირი არც ჯუმალს, არც ზარინ-თაჯს არასოდეს ენახათ. ეტყობოდა დიდი ხნის მიტოვებული იყო და ამიტომაც თაკირის განაპირას კარგი ბალახი ხარობდა, თითქოს აქაურობისთვის თავი შეეფარებინა, რომ ქვიშრობში სიცხისგან არ დახრუკულიყო. შუა ადგილას თაკირი დაბლდებოდა. იქ, რუხ თიხნარზე ალიზით ნაშენი ძველისძველი კოშკი იდგა. ატახ-ბაბამ თავისი ოჯახი იმ კოშკში დააბინა. ზარინ-თაჯი და მომთაბარე საგვარეულოს სხვა ქალები ძველი კოშკის მახლობლად ჭის ამოსუფთავენას შეუდგნენ. არავინ იცოდა, კოშკი ვის ეკუთვნოდა, ანდა უწინ იქ რას აკეთებდნენ — ლოცულობდნენ თუ ხალხს ხოცავდნენ. კედლის ქვედა ნაწილი გარედან ცისფერი შორენკეცებით იყო დაფარული, მომცრო გუმბათზე კი ლურჯი ფილები აეკრათ და ამ ფილებზე მოოქრული გველი გამოესახათ.

ჯუმალი ქალებთან ერთად მუშაობდა ჭის გაწმენდაზე: სველ ქვიშას მოშორებით ეზიდებოდა და შიგ ვიღაცის ძვლებს პოულობდა. ქვიშრობის კიდეზე ძლივს მოჩანდა მომცრო მთები, — ზამთრამდე იქ იწვნენ მიძინებული ღრუბლები. მთებს იქით ამუ-დარია და მდიდარი ხივა არისო, — ამბობდა ატახ-ბაბა. ღამით ჯუმალი კოშკის ქვედა სართულზე კედლის ძირას იწვა. ყურს უგდებდა, მორიელები როგორ ფაჩუნობდნენ თიხნარში, ღია შესასვლელიდან თვალს ადევნებდა, სიბნელეში როგორ იძვროდა ერთადერთი ვარს-

კვლავი, თითქოს სადღაც მიხეტილობსო და კოშკის გარეთ დაცურებული
ქვიშის ნალვლიანი შრიალი ჩაესმოდა. მკერდში ცრემლი და ბედნიერება უფა-
თურებდა, მაგრამ სიცოცხლის მნიშვნელობა ვერ შეიცნო და შეცბუნებული
ფრთხილად სუნთქავდა.

ატახ-ბაბამ ქეჩიდან წამოიწია და ზარინ-თაჯისაკენ გაიძინა ცო-
ლებს შორის. ჯუმალმა ცოტა ხანს შეიცადა და მერე დედას დაუძახა, რომ
მას ქმრის მიახლოება შეეცყო და გარიდებოდა.

მაგრამ დედა ხმაამოუღებლად იწვა და ატახ-ბაბამ მიაგნო. ჯუმალი პირ-
ვე გადებრუნდა, სახე მატყლის საფენში ჩარგო და მწუხარებისგან მოიბუ-
ნა. ამ დროს კოშკის ზედა სართულიდან ვიღაც კაცი ჩამოვიდა, იატაკზე მწო-
ლიარე ოჯახის შუაში შეჩერდა და მშვიდობისა და საღმის ნიშნად ხელი აღ-
სართა. ჯუმალი მასთან მივიდა და საღამზე უპასუხა. მოსული სრულიად უც-
ხო იყო, ჯუმალმა ვერავის მიაგვანა. უზარმაზარსა და გამხდარს ცხოველი-
ვით კეთილი სახე ჰქონდა. პატარა ჯუმალს სიბნელეში დაკვირვებით დააც-
ერდა. თვალები ისეთი სევდით ავსებოდა, მიცვალებული გეგონებოდათ.

ზარინ-თაჯმა თავისი შვილი და უცხო კაცი რომ დაინახა, გასძახა:
— ჩვენს ქეჩაზე რასაც ვიზამთ, ჩვენი ნებაა, თქვენ კი აქედან წადით, —
და ისევ თავის პატრონსა და ქმარს მოეხვია.

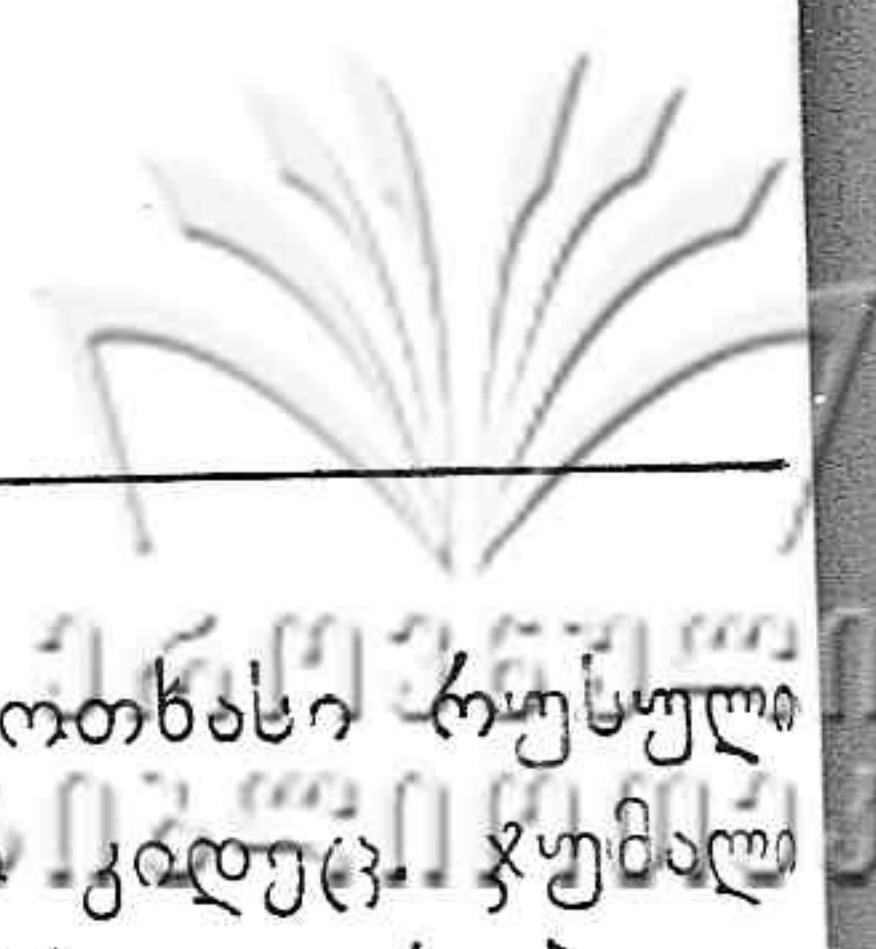
ჯუმალი სტუმრად მოსულს ხელზე ჩაუჭიდა და დედაზე გულნატკენი
ტირდა. მაგრამ სტუმარმა მტირალი ვერ დაამშვიდა: იგი გარეთ გავარდა და
ლამის წყვდიადში ჩაფლულ თავის სირბილით გაუყვა, რადგან ატახ-ბაბა
ამოხტა და გაეკიდა. ჯუმალმა ეს რომ ნახა, საბრალო დედას გადახედა და
უცხო კაცს კვალდაკვალ მიჰყვა.

თავისუფალი გაქცეულისა და მდევრის ფეხის ხმა გაისმოდა. მაგრამ სასო-
არკვეთილება მრისხანებაზე ძლიერია. უცხო კაცი მძინარეთა ალაჩოებს
ასცდა, დაქანცული ატახ-ბაბა შორს ჩამოიტოვა და სიბნელეში გაუჩინარდა.
ჯუმალი გაქცეულებს უგზო-უკვლოდ მისდევდა უკან. გრძნობდა, რომ გან-
არტოებით ცხოვრების დრო დაუდგა, ყველას მოსწყინდა, თვით დედასაც კი,
რომელიც თავისთვის ცხოვრობდა საკუთარი გულისწუხილითა და ტანჯვით.
ჯუმალი ღამით გაგრილებულ თიხაზე დაწვა და გაუჩინდა — მის ქვეშაც მდუმარ-
ე მიწა იყო.

ატახ-ბაბა გაქცეულს ვერ დაეწია და უკან ბრუნდებოდა. სპარსეთში უკა-
სკნელი თარეშის შემდეგ მოტყდა, სახე შეუშუპდა. მან ნორჩი, ტანწვრილი
ჯუმალი დაინახა. გოგონა მის ფარეხში გაიზარდა, ახლა კი ქალდებოდა და
უშტი შეიქნა. ატახმა ჯუმალი ხელში აიყვანა, მისი ერთი ბეწო, უძლური
ხეული მაგრად ჩაბლუჯა და უკაცრიელი თავისისკენ წაიყვანა. ჯუმალი ატახ-
ბას ყელში ფრჩხილებით ჩააფრინდა, მაგრამ იგი ახლა გოგონას მაინც არ
შეშვებოდა, თუნდაც თავი მოეკვეთათ. ამიტომ ტკივილს ვერ გრძნობდა და
ჯუმალის თმებიდან ხარბად ისუნთქავდა აბზინდისა და ქარის სურნელებას.

მეორე დღეს ჯუმალი შინ არ დაბრუნებულა, თავისი განაპირას გავიდა,
სადღაც სიმღერებს იგონებდა, თავისთვის მღეროდა და სიცოცხლე აღარ უნ-
დობდა. თავისი იქით სხვანაირი ნიადაგი იწყებოდა — ქვიშა და თიხნარი
ბრძანებში იყო არეული და უფრო ხშირი ბალახი იზრდებოდა. ცხვრები
ალახს ხარბად წიწკნიდნენ და მიწას დუჟით ასველებდნენ.

საღამოთი ჯუმალმა დაიძინა. დედამ მძინარე იპოვა, გააღვიძა და შინ

წაიყვანა; ატახ-ბაბას იგი გაეყიდა და ნახევარი ყალიმი — ოთხასი რუსული მანეთი და სამოცი სული სხვადასხვა პირუტყვი უკვე მიეღო კიდეც. ჯუმალს წმინდა თურქული სისხლისა არ იყო და ქურთი ქალის თანაბრად ფასობდა.

მისი საქმრო, ხნიერი ოდა-ყარა ატახთან ერთად ნოხზე იჯდა და უდაბნოში ცხოვრების ავ-კარგზე, აქეთურ-იქითურზე მუსაიფობდა. ლაპარაკობდნენ იმაზე, თუ რა ხდებოდა ჰასან-ყულში და ამუს სანაპიროზე: ისიც თქვეს, ბუხარაში მონათა ბაზარი ისევ გაუხსნიათო. ოდა-ყარამ ბევრი რამ იცოდა, მაგრამ ამბობდა, ჭკუა თმა-წვერში მეზღანდება, რადგან გულის მოსაოხებლად ახალგაზრდა ცოლი არა მყავსო.

ატახ-ბაბა დაეთანხმა, გულის მოუოხებლად ვერავინ გაძლებს, კაცს ურჩევნია, ცრემლის ნაცვლად სხვა რამ ანთხიოსო.

— ოდა, შენ ხომ ცოტა ხნის წინ შეირთე ცოლი, — უთხრა სტუმარს ატახ-ბაბამ. — ყურბან-ნიაზის ალაჩოყიდან არ წამოიყვანე? ის ხომ ჯერ არ დაბერებულა და შესახედადაც არა უშავს.

— ჰო, შევირთე, — დაეთანხმა ოდა-ყარა, — მაგრამ კიდეც უნდა შევირთო. ექვსი ბებერი ცოლი მყავდა. ერთი მომიკვდა, ცხვრებმა და ვირებმა კი მოიგეს. საქონელს ვინ მოუვლის? ბებერი ცოლები ჩაჩანაკდებიან და იხოცებიან; ორი ახალგაზრდა ცოლი მჭირდება, რომ მალე არ დამეხოცონ.

— შენ ახალგაზრდა ქალში კარგ ფასს არ იმეტებ, — უთხრა ატახ-ბაბამ, — თანაც ყალიმს ერთბაშად არ იძლევი.

ოდა-ყარა შეედავა:

— არა, კარგ ფასს ვიძლევი! ბევრი ვიფიქრე, ვინ შემერთო: სამი ჯაფას ნაჩვევი დედაბერი თუ ორი ახალგაზრდა. დედაბრები ხორცს არ ლეჭენ და ბევრს ყლაპავენ, ახალგაზრდები ცოტას ჭამენ, მაგრამ მოუსვენრები არიან. მაინც ახალგაზრდების შერთვა ვარჩიე.

ატახ-ბაბამ გაიცინა. ოდა-ყარამაც გადაიხარხარა.

— მოუსვენრები იქნებიან, აბა რა, ოდა, შენი ახალგაზრდა ცოლები... ბებერი ხარ, იმათი სამყოფი სიყვარული აღარ შემოგრჩებოდა.

— ორი ცოლი მყავს ისეთი, ერთხელაც რომ არ მივკარებივარ, — დიმილით თქვა ოდამ. — ოცდაათი წელია, საქმით წელს იწყვეტენ. ვეკითხები, დედაბრებო, სიყვარული რა გექნათ, საით წაგივიდათ-მეთქი?

— მერე, რას გეუბნებიან? — გაიღიმა ატახ-ბაბამ.

— ცრემლად და ოფლად დაგვეღვარა და ქვიშას შეერიათ. მე კი ვეუბნები, მიჯობს, თქვენი ამბავი ბებერ ულაც ვირებსა და ხვად ძაღლებს ვკითხო-მეთქი.

ზარინ-თაჯი და ჯუმალი კოშკის გარეთ, შესასვლელთან ისხდნენ და კაცების ლაპარაკს უსმენდნენ. დაბერებული სპარსელი ქალი ტიროდა და შვილს გულში იკრავდა. ჯუმალიც ეფერებოდა დედას, წუხანდელი ამბის გამო აღარ ემდურებოდა; მის ბავშვურ გულს წყენის ჩარჩენა ჯერ არ ესწავლა.

— დედა, წუხელ, როცა შენ ატახთან გეძინა, სტუმარი მოვიდა და მერე თაკირისკენ გაიქცა, — უთხრა მან დედას.

ზარინ-თაჯმა შვილს უთხრა, სხვა ქალებს უდაბნოდან მოსული ეული სტუმრის ამბავი გაუგონიათო. თურმე რუსებს ებრძოდა შორს, იმ მხარეში, სადაც ტყე და ტბებია. რუსებმა დაატყვევეს, მაგრამ უდაბნოში გამოექცათ და ახლა ასე მარტოდმარტო, შეშინებული დაეხეტებაო.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— მაშ მალე მოკვდება, საჭმელს ხომ ვერსად იშოვის! — თქვა ჯუმალმა.
 — მეორე წელია, ამ დღეშია, — უთხრა დედამ. — თიხისგან ქოთნებს ძერ-
 წავს და გზის პირას ტოვებს. ხალხს ქოთნები მიაქვს, საფასურად კი დავარ-
 დნილ ცხვრებს უტოვებს... ოდამ თქვა, სტუმარი აულებშიც დადის, ჩაიხანაში
 სამოვარს შეაკეთებს, ვინმეს ხალათს შეუკერავს და თავს ამითი ირჩენსო.

ჯუმალი ჩაფიქრდა. მას იზიდავდა ცხოვრების იდუმალეობა, სივრცე და შო-
 რეული ხმაური, რამდენჯერმე რომ ჩაესმა, როცა მიწაზე ყურმილებულს ეძი-
 ნა. ზარინ-თაჯი წამოდგა, რომ სტუმრისა და ქმრისთვის ახალი ჩაი მიეტანა,
 მაგრამ სახე ერთიანად ჩაუმუქდა, ძალ-ღონე წაერთვა და იმ ნოხამდე ვეღარ
 მიაღწია, სადაც ოდა-ყარა იჯდა. ზარინი სტუმრის წინ უხერხულად გაიმ-
 ხლართა და ტუჩები სიმწრის სასიკვდილო დუჟმა დაუსველა. ოდა-ყარა წა-
 მოხტა და იქაურობას შეშინებული გაეცალა, ატახ-ბაბამ კი ცოლს ფეხი წაჰ-
 კრა, რომ მას საშინელი სახე გვერდზე მიებრუნებინა. ზარინ-თაჯი თვითონ
 გადაბრუნდა და გაილურსა. იგი გრძნობდა, ხურვება როგორ შემოეგზნო
 დაღლილ ძვლებსა და შიგნეულზე და შვება დაეუფლა, თითქოს მტკივანი,
 დაუძლურებული სხეული ერთიანად ტკაცუნით დაეჭიმა.

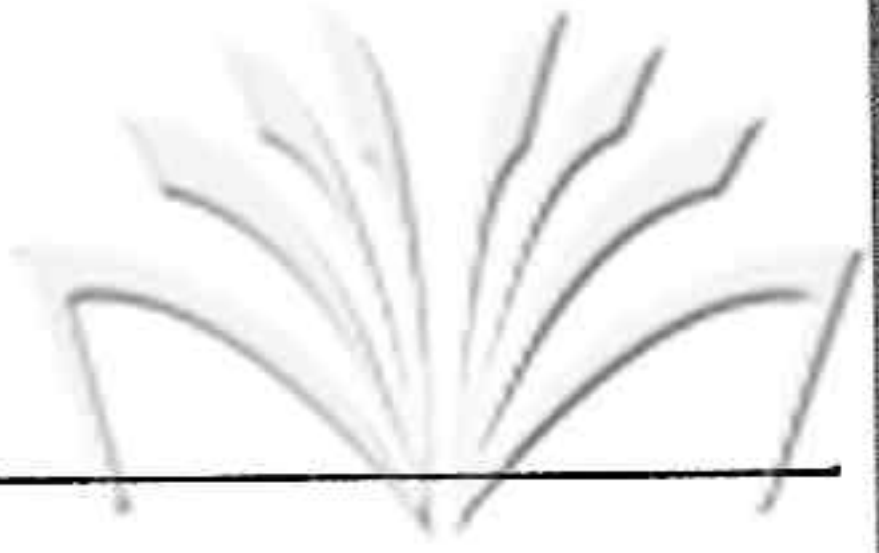
დილით ბანაკი დაცარიელდა. ატახ-ბაბამ ღამიანად ბრძანა, ყოველდღიუ-
 რი ცხოვრებისთვის საჭირო ყველა ნივთი, მთელი ავლადიდება მიეტოვებინათ,
 მხოლოდ ცხვარი გაერეკათ. საგვარეულო შავ ჭირს გაურბოდა, სპარსელ
 ქალს კოშკში რომ შეეყარა. ახლა ეს ადგილი ას წელიწადს გაუკაცურდებო-
 და, რადგან უდაბნოში ხმა სწრაფად დაირხევა ხოლმე და ხალხს დიდხანს
 ამახსოვრდება. ჯუმალმა ქვის გაცვეთილი საფეხურები აიარა, კოშკის ზედა
 სართულზე აძვრა და დაიმალა; იქ, იატაკზე, ხის კოვზი იდო, გვერდზე შოთი
 პურის ნატეხი ეგდო და სამი დაუმთავრებელი ქოთანი იდგა; უდაბნოში გაქ-
 ცეული უცხო სტუმარი თავს ალბათ ამ კოშკს აფარებდა.

ჯუმალმა რამდენიმე საფეხური ჩაიარა, რომ დაენახა, ქვემოთ, დედამის-
 თან რა ხდებოდა. ზარინ-თაჯი მარტოდმარტო იწვა ქვის იატაკზე, სახე ჩაშა-
 ვებოდა, მოახლოვებულ სიკვდილს გრძნობდა და ნაღველმორეული დაწყნა-
 რებულიყო. ზარინ-თაჯთან ერთად ირანიდან გამოტაცებული სპარსელი ქალი
 ზულეიხა მოსულიყო და შორიდან უყურებდა. მერე სპარსელი ყასემი და
 მოჯამაგირეები აგარი და ლალაც მოვიდნენ; მათ სენისა და სიკვდილისა არ
 ეშინოდათ, ამიტომ გამოთხოვების ნიშნად ხელი შეახეს ქვის იატაკს, რაზე-
 დაც მომაკვდავი იწვა და წავიდნენ. ჯუმალი დედასთან არ მიდიოდა, ეშინო-
 და, კოშკიდან წამიყვანენო. იცდიდა, ხალხი იქაურობას როდის მოსცილდე-
 ბოდა.

ატახ-ბაბა ყველაზე ბოლოს მივიდა და კოშკი მოათვალიერა, ნოხების, ქე-
 ჩების და ჭურჭლის დაკარგვას ნანობდა.

იგი ზარინ-თაჯის მოშორებით გაჩერდა და თავისი სათქმელი ხმამაღლა
 უთხრა, ჩვეულებრივ ყურში რომ უჩურჩულებენ ხოლმე მომაკვდავს, როცა
 გამოსათხოვებლად კოცნიან, რათა მან ნათქვამი დაიხსომოს და სიკვდილის
 შემდეგ ღმერთს გადასცეს.

— გეთაყვა, იქ, ღმერთს უთხარი, — შენთვის ხომ სულ ერთია, მაინც მკვდა-
 რი ხარ, — უთხარი, რომ ამქვეყნად მარტო დამტოვოს! ცხვარი ცოტადა

მყავს, მეხოცება: ახლა მარტოც მოვუვლი, ხალხი კი, დაე, სულელებად იქცეს და ღმერთმა ცაში წაიყვანოს, სადაც შენ იცხოვრებ.

იგი წავიდა, მაგრამ მალე ოდა-ყარასთან ერთად დაბრუნდა, რომ ჯუმალი ეპოვათ და წაეყვანათ. მისი საფასური ხომ უკვე აღებული ჰქონდა. მაშინ ჯუმალმა კიბე ჩაირბინა, დედას ხელი მოჰხვია და, რაც კი შეეძლო, ზედ მიეკრა. ზარინ-თაჯი ოდნავდა სუნთქავდა, სული ჯერ არ ამოსვლოდა.

ოდა-ყარა და ატახი შეშინდნენ, ჭირიანს მიკარებული საპატარძლოს წაყვანა ველარ გაბედეს, ხელცარიელნი წავიდნენ და თან დანაკარგზე დარდობდნენ. ერთმა საფასური მთლიანად ვერ აიღო, მეორემ კი ფასი ტყუილუბრად გადაიხადა.

— მუჰამედი ამბობს, სიკვდილი ადამიანთა დიადი განმაშორებელიაო, მე კი ცხვრებს განმაშორა, — თქვა ოდა-ყარამ.

ხალხი, ცხვრის ფარები და ძაღლები შორს წავიდნენ; თაკირი თურქმენეთის ცასავით დაცარიელდა და ჩაყრუვდა. ჯუმალმა მიტოვებულ ნივთებს თავი მოუყარა. ექვსი დაკლული ცხვარიც იპოვა. ხალხს ხორცი ცოტა შეეჭამა. სიკვდილის შიშით მიეტოვებინათ და გაქცეულიყვნენ. ჯუმალმა დედას წვნიანი მოუხარშა და ცოტა შეაჭამა. ზარინ-თაჯს სული კბილით ეჭირა, გამოცოცხლებისა ეშინოდა, რომ მერე ერთბაშად არ მომკვდარიყო. საღამოთი ჯუმალი კოშკის წვერიდან უდაბნოს ათვალეირებდა, ელოდა, რომ ქვიშრობებში გადახვეწილი სტუმარი მოვიდოდა. მაგრამ არავინ მოდიოდა. თაკირზე გაწოლილი ბალახი იკარგებოდა სადღაც შორს, სადაც კვლავ წამოიზრდებოდა.

მზე ჩაესვენებოდა და კვლავ ამოიწვერებოდა. დრო გადიოდა, რათა ყოველი ადამიანი გულში ჩაგუბებულ სატანჯველს შეჰგუებოდა. ზარინ-თაჯი გამოკეთდა, ფეხზე წამოდგა და ძველებურად იწყო ცხოვრება.

როცა საჭმელი გამოელიათ, ზარინ-თაჯი შვილთან ერთად თაკირს გაუყვა, რომ ხივისკენ მიმავალ საქარავნო გზაზე გასულიყვნენ. მაგრამ თაკირი სანახევროდ გაიარეს თუ არა, ზარინ-თაჯი თიხნარზე მიესვენა; ნაბიჯის გადადგმის თავიც აღარ ჰქონდა.

— დედა, მოდი, ერთად დავიხოცოთ, — უთხრა ჯუმალმა.

იგი დედას გვერდით მიუწვა და თვალები მოთმინებით დახუჭა.

— თვალები შენც დახუჭე და ნულარ შემომხედავ, — სთხოვა მან ზარინ-თაჯს. — ასე უფრო მალე დავიხოცებით. ტყუილად რას ვუყუროთ. სანახავი რაღა გვაქვს, უკვე ყველაფერი ვნახეთ...

ჯუმალმა დედა გულში ჩაიკრა და იგრძნო, სწეული როგორ გამოფიტულიყო, დაბერებულიყო და დაპატარავებულიყო — შვილისხელაც აღარ იყო. გოგონამ სცადა, დედა შეეტოკებინა — ზარინ-თაჯი ხმელი ტოტივით დამსუბუქებულიყო.

ჯუმალი წამოდგა და დედა ხელში აიყვანა. იოლად დაძრა. გადაწყვიტა, მოგვიანებით მომკვდარიყო და თაკირს გაუყვა. საღამოთი ჯუმალმა ზარინ-თაჯი თაკირის ქვიშრობ საზღვრამდე მიიყვანა და მასთან ერთად თბილ ღრმულში ჩაწვა ღამის გასათევად.

დილით, როცა გამოიღვიძეს, ნახეს, რომ გვერდით უცხო კაცი ეჯდათ. იგი დედა-შვილს მიესალმა და გასამასპინძლებლად აბგიდან ცხვრის ხორცი ამოიღო. ჯუმალმა უდაბნოდან მოსული სტუმარი მყისვე იცნო და მისი ნახვა

გაუხარდა. სტუმარი თურქმენი არ იყო, თუმცა თურქმენულად ლაპარაკობდა, გაცვეთილი, რუხი ტანსაცმელი ეცვა, მწუხარებასა და გასაჭირს ნაჩვევი, ახალგაზრდული, ნათელი სახე ჰქონდა.

— ვინა ხარ? — ჰკითხა ჯუმალმა.

— ავსტრიელი ვარ, სტეფან კატიგრობი, — უბასუხა მოხეტიალე სტუმარმა. — შენ ვინლა ხარ?

ჯუმალს ავსტრიელებზე არასოდეს არაფერი გაეგონა. მხოლოდ ორჯერ ნახა, ბინადარი ხალხი ქოხებში როგორ ცხოვრობდა და არც იცოდა, რომ ამქვეყნად იყო ქალაქები, წიგნები, ომი, ტყეები და ტბები.

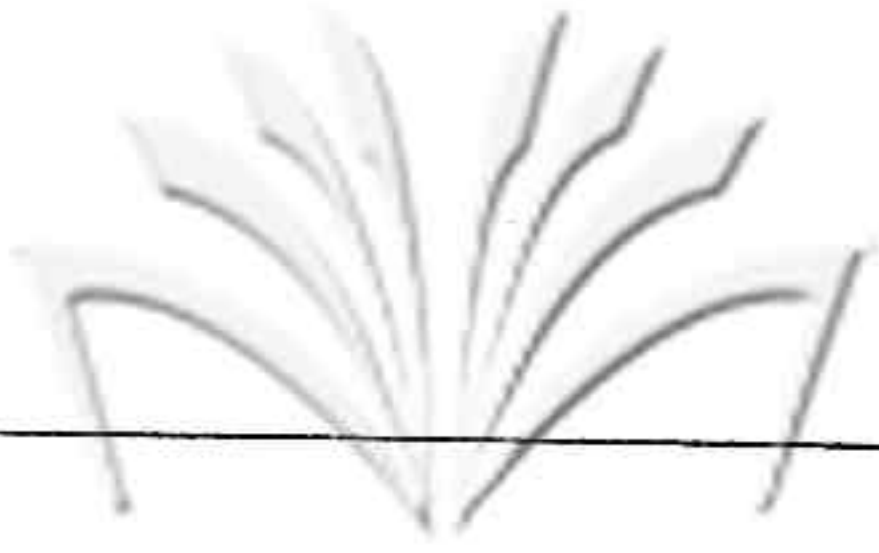
ვიდრე ჯუმალი კატიგრობს ელაპარაკებოდა, ჭამდა და იცინოდა, ქვიშაზე მარტო მწოლიარე ზარინ-თაჯმა წყნარად დალია სული.

ცოტა ხნის შემდეგ ჯუმალმა დედას დაუძახა, უნდოდა საჭმელი მიეტანა, მაგრამ ზარინ-თაჯმა არ გააგონა. მაშინ ჯუმალი დედასთან მივიდა და ხელი მოჰკიდა. მერე კაბა აუწია და მკერდი გაუშიშვლა, ძვლებს შორის ჩამძვრალ, ორ მკვდარ გაშავებულ ჭიას რომ ჰგავდა. ესლა დარჩენილიყო იმ ძუძუებისგან, ოდესღაც ჯუმალს რომ ასაზრდოებდა. ზარინ-თაჯს კანი ნეკნებს შუა ჩასჭკნობოდა; გულიც დადუმებულყო, აღარ ფეთქავდა. გულმკერდი ისე დაპატარავებოდა, შიგ სულ მცირე, გამოფიტული რამ თულა ჩაეტეოდა — ბენიერების შესაგრძნობად მოხუცს აღარაფერი გააჩნდა, ძალა მხოლოდ ტანჯვისათვის თუ ეყოფოდა. ასეთი მკერდი ვედარაფერს შეძლებდა — ვერც სიყვარულს, ვერც სიძულვილს. მაგრამ მისკენ შეიძლებოდა დახრალიყავი და დაგეტირებინა. მონა ქალი მომკვდარიყო.

კატიგრობი განზე იდგა და უყურებდა, გოგონა დედის უსულო გვამს როგორ ეფერებოდა და გული ფიქრითა და სევდით ევსებოდა. მერე, როცა ჯუმალმა დედას ყურში ჩასჩურჩულა, ცაში რა სათხოვარსაც აბარებდა, სტეფან კატიგრობი მიცვალებულს მიუახლოვდა, რომ დასამარხად წაეღო. ზარინ-თაჯის სხეულს აღარც სიტბოს ნიშანწყალი ეტყობოდა და არც სუნი ასდიოდა. კატიგრობმა გვამი მინერალივით გასინჯა. მას გული უცებ დაეჭანცა, გონება კი აღეგზნო. თავადაც ატირდა და პირი მიიბრუნა... სადღაც იყო მისი სამშობლო, ომი მძვინვარებდა, იგი ყველას და ყველაფერს გამოეჭცა და აქაურობას თავი დიდი ხნით შეაფარა. ვინ იცის, იქნებ სამუდამოდაც დარჩენილიყო ამ მწირ უდაბნოში, რომელსაც ძვლები დიდი ხანია მტვრად ჰქცეოდა, მტვერი კი ქარს განებნია. ვენელი ოპტიკოსი ახლა მხოლოდ მირაჟებს, სინათლისა და სიცოცხლის მიმჭრალ ეფემერებს ხედავდა.

კატიგრობმა გონება მოიკრიბა და ფიქრს თავი დააღწია. მის წინ მწუხარებაში, შიმშილსა და მონობაში გამოზრდილი, მაგრამ სიცოცხლით სავსე, წმინდა და მომთმენი ჯუმალი იდგა. ავსტრიელმა გოგონა ხელში აიყვანა და ნდობით სავსე შავ თვალებში აკოცა.

ღამით კატიგრობმა ზარინ-თაჯის გვამი შორს, თაკირის იქით წაიღო და ქვიშაში ღრმად დამარხა. ზემოდანაც ქვიშის ბორცვი დაადგა, მაგრამ ქვიშას ქარი მალე გადახვეტდა, ამიტომ ავსტრიელმა ჯარისკაცმა იმ ადგილის ნაბიჯით აგეგმვა ჩაატარა თაკირის მუდმივი სასაზღვრო ხაზის მხრიდან. არ სურდა, რომ ადამიანი, თუნდაც გარდაცვლილი, დავიწყებას მისცემოდა. აგეგმვის შედეგი უბის წიგნაკში ჩაიწერა.

ჯუმალმა იმავე ადგილას დაიძინა, სადაც დედამისი მოკვდა. კატიგრობმა გოგონა გააღვიძა და შუა თაკირზე მდგარ ალიზის კოშკში წაიყვანა საცხოვრებლად. იცოდა, რომ თურქმენები იქ დიდხანს არ დაბრუნდებოდნენ — შესაძლოა, ევროპაში ერთი ომი დამთავრებულიყო და მეორე დაწყებულიყო. მანამდე კი ავსტრიელი განმარტოებით მოკვდებოდა.

მეორე დღეს კატიგრობმა ჯუმალი კოშკში დატოვა, რაც კი აბგაში საჭმელი ჰქონდა, დაუტოვა და თავად ხივის საქარავნო გზისკენ გასწია, ასი ვერსის იქით, ბორკანის ჭასთან რომ გადიოდა.

მან იქ ექვს დღეს დაჰყო. ჭასთან ვაჭრების ორმა ქარავანმა ჩაიარა, მერე ქურდები და დეზერტირები გამოჩნდნენ, კასპის ზღვისკენ თავშესაფრის საძიებლად გზას ფეხით რომ მიუყვებოდნენ. კატიგრობი იმას აკეთებდა, ვინც რას დაავალებდა. გასამრჯელოდ ცხვრის ხორცს, ბრინჯს, ხახვს, ასანთს აძლევდნენ. ვის ფეხსაცმელს დაუკერებდა, ვის საგზაო აღკაზმულობას შეუკეთებდა, აქლემებსა და ვირებს წყლულებზე მალამოს წასცხებდა, ხან ფოკუსებს აჩვენებდა და ზღაპრებს ყვებოდა.

მეცხრე ან მეათე დღეს იგი ჩვეულებრივ თაკირზე ბრუნდებოდა და ნაშოვი საჭმელი ჯუმალთან მიჰქონდა. ერთხელ დავარდნილი ვირი მიიყვანა, ქარავანს გზაზე რომ მიეტოვებინა. ჯუმალმა ვირს მოუარა და მოარჩინა. მეორედ კატიგრობმა გოგონას არალის ზღვის ნიჟარებისგან გაკეთებული მძივები მიუტანა და ტუჩებში აკოცა. ჯუმალი მის ალერსს თავს არ არიდებდა, მაგრამ თავად გულგრილი რჩებოდა, ვერ მიმხვდარიყო, ადამიანი რის გამო უნდა ჰყვარებოდა. მას ახსოვდა გარდაცვლილი დედა და თავისი საგვარეულოს სხვა ქალები — ბევრი მათგანი ხელსახოცს ისველებდა, როცა ქმარი მოუკვდებოდა, რომ ამომშრალი თვალები დაენამა და ნამტირალევს დამგვანებოდა.

•••

მათ ექვსი წელი გაატარეს ერთად. ალიზის კოშკი ძველებურად გადაჰყურებდა უტყვ, უსიცოცხლო, ჯუმალის ბედივით უქმად მიგდებულ თაკირს. სტეფან კატიგრობი დროდადრო კვლავ დადიოდა საქარავნო გზაზე, მაგრამ ქარავნები აღარსად ჩანდა და ავსტრიელი იშვიათად თუ იშოვიდა ნახევარტომარა ბრინჯს ან ჯანდაგ ცხვარს.

ერთ ვერცხლისფერ ღამეს, როცა კატიგრობი კოშკში არ იყო, ჯუმალმა შორიდან სროლის ხმა გაიგონა. მან ხანჯალი, ასანთი და ცოტაოდენი ბრინჯი აიღო, ვირზე შეჯდა და იქით გაემართა, საიდანაც სროლის ხმა მოესმა. მთელ ღამეს და მეორე დღეს საღამომდე იარა, მაგრამ არავინ შეხვედრია. ვირი მიყრუებულ მხურვალე ქვიშრობში სიარულით დაიქანცა და გაჩერდა. ჯუმალი ჩამოქვეითდა და ვირი აღვირით წინ გაათრია. ფიქრობდა, ან ადამიანი შემხვდება საღმე, ან ჭას ვიპოვიო.

ღამე უცხო ადგილას გაათია, დილით კი ვირი კვლავ შორეული მხარისკენ წაიყვანა და საღამოთი მომცრო თაკირს მიაღწია, რომლის მახლობლადაც ჭოჭონაქიან ჭას მიაგნო. ჭოჭონაქზე თოკი ეკიდა. ჯუმალმა ტიკით წყალი ამოიღო, მაგრამ წყალი ჩირქივით ბლანტი და ბალღამიანი გამოდგა — ჭაში თავდაყირა ეგდო კაცის გვამი და საქსაულისაგან გამოთლილ ჭის გვირგვინზე უზარმაზარი, გაპოხილი ბუხები ფუტფუტებდნენ. წყურვილისგან დუჟმო-

რეულმა ვირმა წყალს პირი არ დააკარა; მაშინ ჯუმალმა კაბის კალთა მოიხსნა, ცეცხლი წაუკიდა, ვირი ისეთნაირად შეაბრუნა, რომ კვამლი ცხვირში სცემოდა და წყლის გემო ველარ ეგრძნო. ვირმა სმა დაიწყო, სამი ტიკი გამოცალა, ბალღამიანი წყლით გაიბერა და მოკვდა. ჯუმალი ფიქრობდა, ხვალ მეც მოგკვდებიო, და მხოლოდ იმას ნაღვლობდა, რომ დედისგან შორს დაღევდა სულს.

ღამით ჯუმალმა ჩათვლიდა, მერე კი ძილ-ბურანს თავი ველარ დააღწია. დაავიწყდა, რომ ცოცხლობდა და აღარ იცოდა, რას სჩადიოდა: ხან წამოდგებოდა და დარბოდა, ხან ისევ დაწვებოდა, მერე კვლავ წამოხტებოდა და დარბოდა, ხან იცინოდა, ხან ტიროდა და გამუდმებით ახსენდებოდა, რაღაც ყველაზე მეტად მივიწყებული, ბინდბუნდში რომ ქრებოდა, შორეული გოდებასავით რომ იკარგებოდა, და ამ მოჩვენებისკენ ხელებს იწვდიდა.

ღამით ელანდებოდა, რომ თავი ათასობით კაცი დარბოდა, ყურში სროლის ხმა და ყვირილი ჩაესმოდა. დაფეთებული ხანჯალს ხელს წამოავლებდა და ლანდებს დასდევდა, სანამ ქვიშაზე არ დაეცემოდა მარტოობისა და სასოწარკვეთილებისგან ატირებული.

ერთხელ დამშვიდებულს გამოედვიდა. გრილოდა. სახეზე მთვარე დანათოდა. ირგვლივ ხალხის ხმა ისმოდა. ატახ-ბაბა, ოდა-ყარა და ოთხი უცნობი ხმადაბლა ლაპარაკობდნენ. თავირის იქით, ქვიშრობზე ბალახს ძოვდნენ შეკაზმული ცხენები. მახლობლად ცეცხლი ღუნთო და ქვაბში წყალი დუღდა.

ჯუმალი წამოდგა. მისი დანახვა არავის გახარებია. არც გაჰკვირვებიათ, რომ აქამდე ცოცხალი იყო. ამ ხალხს ალბათ საკუთარი საზრუნავი ჰქონდა და მისთვის არავის სცხელოდა. მაგრამ ოდა-ყარამ პურის ნატეხი მაინც მისცა. ჯუმალმა შეამჩნია, რომ ყველას გვერდით თოფი ედო. ჰკითხეს, წითლები ხომ არ გინახავსო, მაგრამ ჯუმალმა არ იცოდა, წითლები ვინ იყვნენ. ატახმა არ დაუჯერა.

— ჰებს შენა წამლავ! — დაუყვირა მან.

— არა, — უთხრა ჯუმალმა.

— ცრუობ, ჯაშუშო, — არ დაუჯერა ატახ-ბაბამ, — უწმინდურო მონავ! მონები ყველანი წითლები ხართ!

— წყალი დამალევინეთ, — სთხოვა ჯუმალმა. — მაინც ხომ ქვაბიდან გიორთქლდებათ.

— ხვალ დაღევ, — უთხრა ატახ-ბაბამ. — ეს წყალი შენთვის მლაშეა.

ცეცხლთან მსხდომებმა ჩაის სმა დაიწყეს და მთელი ქვაბი გამოცალეს. ჯუმალმა მათ ზურგი შეაქცია, სიბრაზემ წყურვილი გადაავიწყა.

გათენებისას ყველამ დაიძინა. მხოლოდ ოდა-ყარა ფხიზლობდა, ცხენებსა და იარაღს დარაჯობდა. მერე გაახსენდა, რომ ჯუმალი ცოლად ჰყავდა ნაყიდი, და გვერდით მიუწვა. ჯუმალმა მდუმარედ მიუშვა ახლოს; მაგრამ როცა ოდა-ყარამ ხელები მაგრად მოჰხვია, ჯუმალმა დრო იხელთა, წვერში სწვდა და ხანჯალი ყელში ჩაასო. ოდა-ყარამ დაყვირება ველარ შეძლო, რაღაც ჩაიჩურჩულა და სული დალია.

ჯუმალმა გვამი გვერდზე გადააგორა, თავი გაითავისუფლა და იდაყვებზე წამოიმართა. ხუთივე კაცს ეძინა, მთვარე ჩადიოდა და ალიონი ახლოვდებოდა, ირგვლივ კრიალა სივრცე გადაშლილიყო. ჯუმალმა გადაწყვიტა, თუ დე-

დაჩემი, ამათი მონა ქალი, სადღაც მკვდარი წევს, დაე, ესენიც, თავისუფლები და მდიდრები, უდაბნოში ამოწყდნენო.

იგი ფეხზე წამოდგა და ცხენებისკენ გაემართა. სიფრთხილზე არც უფიქრია, დაბორკილ ველის ცხენებს თოკები ახსნა და ნებაზე მიუშვა. ერთ ცხენს კი აღვირში ხელი მოჰკიდა, უკან გაიყოლა, მძინარეებს შაშხანები აართვა, ერთად შეკრა, რომ არ გაჰფანტოდა და უნაგირზე გარდიგარდმო გადადო. მერე ცხენს მოახტა და უდაბნოში გააჭენა. ალიონმა გაახალისა, ისე გამოცოცხლდა, თითქოს ნამი შეუსვამსო. დიდი ხნის მწყურვალე, ბორკილ-ახსნილი ცხენებიც ფეხდაფეხ მიჰყვნენ, ეგონათ წყლის სასმელად მივდივართო.

ორი-სამი საათის შემდეგ ჯუმალს წინ წითელარმიელთა ცხენოსანი პატრული შემოეყარა. წითელარმიელებმა იარაღი ჩამოართვეს და მოსთხოვეს, რომ ეცნობებინა, სად იყო ატახ-ბაბას ყაჩაღთა ბრბო.

ამ ამბის შემდეგ დიდმა ხანმა გაიარა. ჯუმალი ათ წელიწადს აღარ ყოფილა იმ თაკირზე, სადაც ალიზის კოშკი იდგა. ამ ხნის მანძილზე აშხაბადსა და ტაშკენტში ცხოვრობდა და სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი დაამთავრა.

ჯუმალ თაჯიევამ (იგი გვარს დედის სახელის მიხედვით ატარებდა) ავსტრიელი სამხედრო ტყვე კატიგრობი ყველგან მოიკითხა, მაგრამ კვალს ვერსად მიაგნო. ჯუმალმა იცოდა, რომ სადღაც, უნგუსის ღრმულის მახლობლად იყო უძველეს მცენარეთა პატარა ნაკრძალი, სადაც ცხოვრობდა შაშხანისა და ორი ძაღლის ამარა ერთადერთი კაცი. ალბათ იქვე იყო ალიზის კოშკი და და დიდი თაკირი. ჯუმალმა იმ მხარეში წასასვლელად ვერა და ვერ მოიცალა და გამგზავრებას წლიდან წლამდე სდებდა.

ერთი გაზაფხულის მიწურულს თაჯიევას დაავალეს, ყარა-ყუმის სიღრმეში საცდელი მეზაღეობისთვის ადგილი შეერჩია. ცხადია, მეზაღეობისთვის თაკირის მიწა უფრო იქნებოდა გამოსადეგი, ვიდრე მინერალებიანი ეოლური ქვიშრობი. ჯუმალ თაჯიევამ ევროპული კოფთა და ქვედატანი გაიხადა, სპარსული შავი კაბა ჩაიცვა, თხელი, თეთრი შალი მოიხურა და აშხაბადიდან ცხენით მარტოდმარტო წავიდა. თან მიჰქონდა უდაბნოს ათვერსიანი რუკა, რომლის დახმარებითაც დიდი თაკირი უნდა მოეძებნა. თავდაპირველად უდაბნოს უძველეს მცენარეთა ნაკრძალისკენ გაემართა. ეს ნაკრძალი როგორც სპეციალისტს და უდაბნოს მკვიდრს აინტერესებდა.

ხუთი დღის მოსაწყენი მგზავრობის შემდეგ ჯუმალმა მოულოდნელად დაინახა მარადიული თაკირით გარშემორტყმული კოშკის ლურჯი გუმბათი, ზედ ოქროს გველი რომ იყო გამოსახული. ცხენის ფლოქვეები ისე აწკარუნდა თიხის მკვრივ ფილებზე, როგორც გაყინულ მიწაზე; ირგვლივ ისევ ისეთი მოწყენილობა სუფევდა, თითქოს დრო არ გასულა, თავად ჯუმალიც ისევ უასაკო და კუშტია, ქალაქები და მდინარეები არ უნახავს, ქვეყნად ვერაფერს შეიგრძნობს, გარდა ქარისა, მის გამოცარიელებულ გულში სტვენით რომ იჭრებაო.

შუადღე იდგა, მაისის მზე ანათებდა ჯუმალის ქვიშრობიან, თიხნარიან, უზარმაზარ და სევდიან სამშობლოს. იგი მიტოვებულ კოშკთან მივიდა, ოდესღაც რომ აეშენებინა ძველთაძველ, დიდი ხნის წინ დაღუპულ ხალხს.

„თაკირი დიდია, — გაიფიქრა ჯუმალმა, — აქვეა ჰა, სადაც სასმელი წყალი გამოუღებულა. აქ დავსახლდები. აქვე გავაშენებ ბაღსაც; აქ არის ჩემი ლატაკი სამშობლო.“

ჯუმალი კოშკში შევიდა. ქვედა სართული ისევ ცარიელი და მოუვლელი იყო. იატაკის ფილები ვიღაცეებს წაებლწათ. იქვე ეგდო გასრესილი ფალანგა. კუთხეში მოჩანდა ტანსაცმლის ნაფლეთებით დაფარული ადამიანის ჩონჩხი, ძვლები შიგნით რომ ჰქონდა ჩაზნექილი. ეს მკვლელობის, ანდა სიკვდილის შემდეგ მიყენებული შეურაცხყოფის კვალი იყო. ჯუმალი ჩონჩხისკენ დაიხარა. ძვლები დიდი ხანია გამომშრალიყო. გვერდზე შებრუნებული თავის ქალა კედლისკენ იცქირებოდა, ჩონჩხს რამდენიმე ნეკნი აკლდა და მკერდი თითქოს უროს დარტყმით ჰქონდა ჩაფშვნილი. ჯუმალმა დაძონძილი ავსტრიული ქურთუკის ჯიბე მოძებნა, მაგრამ ნაცნობი ქალაქდები და უბის წიგნაკი ვერსად ნახა. მხოლოდ შესასვლელთან, კედელზე, ქიმიური ფანქრით გერმანულად ეწერა:

„შენ ჩემთან მოხვალ, ჯუმალ, და ერთმანეთს ვნახავთ.“

— მე მოვედი შენთან და ერთმანეთს შევხვდით! — თქვა ჯუმალმა ხმამალა და კოშკის მაღალი თალი გუგუნით გაეპასუხა.

კოშკიდან გამოსული კვლავ ცხენზე შეჯდა, თაკირი მოიარა და თვალით მონიშნა ადგილი, სადაც ბაღს გააშენებდნენ. რამდენიმე ვერსი რომ გაიარა, ქვიშრობზე ეკლიანი მავთულის ღობე დაინახა და იქით გაემართა. ღობის გარეთ თხლად ამოსულიყო ბაღახი, მოშორებით დარაჯის სახლი იდგა, შემოღობილში კი, ვინ იცის, ვის საფლავზე აღმართული სამი რუსული ჯვარი მოჩანდა. ერთ საფლავზე ჩვეულებრივი ქვა იდო და ზედ ლათინური ასოებით იყო ამოკვეთილი: „მოხუცი ჯუმალი.“

ჯუმალი ცხენიდან ჩამოხტა, ეკლიანი მავთულის წინ დაიჩოქა და სახეზე სპარსული შალი აიფარა. გაახსენდა, ვიღაცაზე შესაბრალისად რომ ამბობდა განსვენებული დედამისი: „რა ეშველება ამ მწუხარებას. ვინც წასულა, უკან აღარასოდეს დაბრუნებულა!“

ჯუმალმა შალი სახიდან მოიცილა და შეათვალიერა რუხი ღერო უძველესი რელიქტური მცენარისა, დედამისის საფლავის ქვასთან რომ ამოსულიყო. მან მცენარე იცნო ნახატისა და სახელის მიხედვით; ბავშვობიდანაც ახსოვდა, მაგრამ ადრე მისი მნიშვნელობა არ იცოდა. მან მიაღწია იმ ადგილს, სადაც აპირებდა ჩასვლას. აქ იყო მიწის პირიდან აღგვილ მცენარეთა ნაკრძალი.

მოთხრობა

თარგმნა მურმან ჯგუბურიამ

ავტორის წინათქმა

იმხანად გამოუვალ სიღარიბეში ვცხოვრობდი, მაგრამ ეს ამბავი დიდად არ მაწუხებდა. უსახსრობა საკუთარი ტყავივით მქონდა მორგებული. ამ სიღარიბისაგან ვქსოვდი ჩემს ნოველებს და მოთხრობებს. მათგან გამორჩევით მიყვარს ეს „წითელი პარკი“ — ნამცეცი ჩემი სულისა.

დღე იწურება. დგება ჟამი, როცა ყველა თავის ბუდეს უბრუნდება, მაგრამ მე არსაით მიმეჩქარება, — სახლი არა მაქვს. ქუჩის ორსავე მხარეს სახლებია ჩამწკრივებული და უკვე მერამდენედ ვფიქრობ, ამ უამრავ სახლს შორის არ არის სახლი, მე რომ თავი შევაფარო... ტელეგრაფის ბოძთან თოკი დავინახე და რაღაც საოცარი ძალით მომინდა თავი ჩამომეხრჩო. „გეყოფა წანწალი, ჩემო ძმაო, დროა დაისვენო“, — ასე მეუბნებოდა თითქოსდა თოკი და ყელზე შემომცქეროდა. მოსვენება კარგია, იცოცხლე, მაგრამ ბინა რომ არ მაქვს, სად მოვისვენო? მერე ის ვიფიქრე, რა ოხრად მინდა-მეთქი ეს თოკი. ბოლოს და ბოლოს ხომ უნდა გამერკვია, რად არ გამაჩნდა სახლი? ბუნებრივია, დღე რომ მიიწურება, ღამე მოდის. ღამით ხალხს სძინავს. რომ დაიძინო, თავშესაფარი უნდა გქონდეს. ბინა ყველას უნდა; ვინ მეტყვის, აბა, მართალი არა ხარო? უეცრად ეჭვმა გამკრა, ვაითუ ვცდები და ტყუილსაც ვჩიხავ? სახლი მაქვს-მეთქი, ამას არ ვამბობ, მაგრამ ხომ შეიძლება, უბრალოდ დამვიწყნოდა ის ადგილი, სადაც სახლი მედგა? ყველაფერი შეიძლება. დიახაც, რომ შეიძლება. აი, მე ვითრევ ფეხს აგერ ამ სახლთან, ცხადია, აქ არაფერია მიმნიშნებელი იმისა, რომ ეს სახლი ნამდვილად ჩემია, მაგრამ არც სხვა სახლს რომ არა აქვს ასეთი ნიშანი? ესე იგი, არც უნდა მქონდეს იმედი ამ სახლის დაჩემებისა, ასე გამოდის.

თითქოსდა უეცრად ბედი მწეოდა, ისე გამეხარდა, — ღია სარკმლიდან

იცქირებოდა საოცრად მიმზიდველი ქალი, იღიმებოდა. რალაცნაირი მადლი მომესალბუნა, თითქოს ხვატში ნიავს წამოეჭროლოს და გული შემიტოვდა. მეც ღიმილი მივაგებე ბანოვანს და თავი დავუკარი.

— ბოდიში მომიტხოვია, ქალბატონო, მაგრამ ეს ხომ ჩემი სახლია?

ქალს ფერი ეცვალა.

— რა ბრძანეთ, ბატონო?

რალაც უნდა მეთქვა, მაგრამ უეცრად დავიბენი, როგორ ავუხსნა ახლა ამ ქალბატონს, რისი თქმაც მინდა.

— თუკი ქალბატონს ჰგონია, რომ ეს სახლი ჩემი არ არის, კეთილი ინებოს და დამარწმუნოს!

— ღმერთო ჩემო, ეს რაები მესმის! — წამოიყვირა შემკრთალმა ქალმა.

— თუკი არავითარი საბუთი არ გაქვთ, სახლი ჩემი ყოფილა და მოვრჩეთ ლაპარაკს.

— ღმერთო ჩემო, მე რომ აქ ვცხოვრობ?

— თქვენ რომ აქ ცხოვრობთ, ეს იმას როდი ნიშნავს, ეგ სახლი მე არ მეკუთვნის.

ქალმა საბოლოოდ დაჰკარგა სიმშვიდე და სარკმელი მიიხურა. ასეა მუდამ. ეშმაკმა იცის, რა იმალება ქალის ღიმილში. ქალის ლოგიკა კი რა სახსენებელია: თუკი ესა თუ ის ნივთი, ან საგანი მას ეკუთვნის, ესე იგი, შენი არაა. რატომ? სწორედ რომ ასე ვიკითხავდი; რატომ? რატომაა ყველაფერი სხვისი და აქედან გამომდინარე არაა ჩემი? ნუთუ ამქვეყნად არაფერი არაა ისეთი, არავისი რომ არ იყოს? ხანდახან, მახსოვს, ისიც კი მეჩვენებოდა, სადმე სამშენებლო უბანში დაგდებული უზარმაზარი მილი ჩემი სახლია-მეთქი. მაგრამ ეს მილი, მინდოდა თუ არა, ან სადღაც უნდა წაეღოთ, ან ვიღაცას უნდა მიეთვისებინა, ან კიდევ უგზო-უკვლოდ გამქრალიყო სადღაც.

მაგრამ. აი, ბაღში რომ სკამი დგას? დიდებული რამეა მართლაც! აი, ეგ რომ ჩემი სახლი იყოს და არავინ არ გამომაგდებდეს იქიდან... მაგრამ ის სკამიც ყველას ეკუთვნოდა და არავისი საკუთრება არ გახდებოდა. სკამიც რომ ამას მეუბნება:

— ეჰეი, შენ, რას დაყუდებულხარ აქ?! ეს სკამი ერთის კი არა, ყველას საკუთრებაა. მოცოცხე აქედან, მოცოცხე, სანამ ციხეში არ ამოგიყვია თავი!

საღამოვდება... მივდივარ... მივდივარ... ყველგან სახლებია: დაბალი, მაღალი... იმ სახლებს შუა ქუჩის ღიობია, უამო, უფერული; გზებია ოკრობოკრო, დიდთოვლობისას — ვიწრო, ქარიან დღეებში — უსიამოდ მოზუზუნე და გალიგვული; მივდივარ... მივდივარ... თავის ჩამოხრჩობის ნებაც კი არა მაქვს, სანამ არ მივაკვლევ, სანამ არ მივაგნებ, სანამ არ გავიგებ, რატომ არა მაქვს სახლი.

ეს კიდევ რა ოხერი და ჯანდაბაა? რა მომებლანდა ფეხზე? თოკი ხომ არაა, ნეტა? თოკი არ ყოფილა, — სრიალა აბრეშუმის ძაფია. ძაფის წვერს დავწვდი და ოდნავ მოვქაჩე. ძაფი გაიწელა, გაიწელა; ისევ და ისევ ვეწევი ძაფს. ცნობისწადილმა ამიტანა. ვექაჩები აბრეშუმის ძაფს და ვხედავ, საოცა-

რი რამ ხდება მართლაც. სხეული ჩემი თანდათან დაქანდა, თანდათან გადა-
იხარა, წონასწორობას ვერ ვიცავ უკვე, თავს ვერ ვიმაგრებ; ნეტა რა ხდება?
დედამიწის ღერძი ხომ არ შეინძრა? მიზიდულობის წერტილი ხომ არ შექან-
და? მერე უცებ ფეხსაცმელი წამძვრა და ყველაფერი ნათელი გახდა: დედა-
მიწის ღერძი კი არ შექანებულა, ცალი ფეხი დამპატარავებია უბრალოდ, რაც
უფრო ვექაჩებოდი აბრეშუმის ძაფს, მით უფრო მიმოკლდებოდა ფეხი, უფ-
რო და უფრო ილეოდა. ახლა რომ ხელში ძაფის გორგალი მიჭირავს, ჩემივე
ფეხია და სხვა არაფერი.

მეტად არ შემეძლო ნაბიჯი გადამედგა, დაბნეული ვიდექი ერთ ალაგას.
ძაფი კი მეხვეოდა და მეხვეოდა. ნელა მიცოცავდა მალლა და მალლა, ჯერ
ხომ მარცხენა ფეხზე დამეხვია, მერე — მარჯვენაზე; თანდათან იფარებოდა
ტანი ჩემი, იწვლებოდა ძაფი, მეხვეოდა ტანზე და როცა აღარაფერი დარჩა,
თავისითვე გამოინასკვა შიგნიდან და.. მე გავქტრი.

დარჩა მხოლოდ დიდი, წითელი პარკი.

ახლა კი შემეძლია მშვიდად დავიძინო.

მეწამული, ჩამავალი მზე აშუქებს პარკს, ვინც რა უნდა თქვას, ეს ჩემი
სახლია. აქედან მე უკვე ვერავინ გამაგდებს. ეს ცხადზე ცხადია. ერთია მხო-
ლოდ, ბოლოს და ბოლოს სახლი გაჩნდა, მაგრამ თვითონ აღარ ვიყავი, რომ
მეცხოვრა იქ... პარკში დრო გაიყინა. ქუჩაში უკვე ღამე იდგა, მაგრამ პარკში
ჯერაც საღამო იყო და მწუხრის სინათლით განათებული მეწამულისფრად ისე
აშუქებდა, არ შეიძლებოდა გამვლელის ყურადღება არ მიექცია. მანაც სწო-
რედ რკინიგზის შლაგბაუმის ახლოს, ლიანდაგებს შორის დამინახა, პირველად
თითქოს გულიც მოუვიდა, მაგრამ მაშინვე გაიფიქრა, იშვიათი რამ ვიპოვეო
და პარკი ჯიბეში ჩაიღო. კარგა ხნის მერე შინ მოფუსფუსეს გაახსენდა, რა-
ღაც ვიპოვეო, აიღო და ის პარკი თავის პატარა ბიჭს აჩუქა.

ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი ნიუნიანიძემ

ჟ. სტილი

ლუდი

მე გასაძღომად ქათმის ფრთაც მყოფნის,
არ ვწუნობ ბატის ფრთებსაც,
ლუდს კი თაყვანს ვცემ, ოღონდ ტაბლაზე
კაცური კაცი მესვას.
ყინვაში თავად უქურქოდ დავალ,
ქარმა წამართვა ქუდიც,
გავსებული მაქვს კუჭი, გული და
სულიც კრიალა ლუდით.

მტებსდეს სნეული მთელი სხეული
და თვითეული კუნთი,
ოღონდ, სტომაქო, შენ არ მოგაკლო
ოქროცურვილი ლუდი!

თევზს კი ვაფასებ, ოღონ ტაბლაზე
მედგას კათხა თუ ბოთლი,
სმაში ყუათი პურის ყუათიც,
გიყვარდეს, კარგად მოდის,
ვერ შემაწუხებს ყინვის მარწუხი
და ქარბორბალას კუდი,
თუკი მესმევა, თუკი მევსება
სხეული ტკბილი ლუდით.

ქარს დარღვეული ჩემი სხეული
გაჰქონდეს როგორც ბურთი,
ოღონდ, სტომაქო, შენ არ მოგაკლონ
სურნელთვანი ლუდი!

ჩემს მეუღლესაც უყვარს უღრმესად
კათხა პირთამდე სავსე *
და მანამ ყლურწავს, ვიდრემდის კურცხალს
არ გადმომაყრის თავზე,
ჩემს წინ კი კათხას მერეღა დადგამს,
სუნი ღოთივით უდის —
ცის სახელითო გეახელითო
ღვთითკურთხეული ლუდი.

ბნელში ეული ეგდოს სხეული,
ვით საპყარი თუ კუტი,
ოღონდ, სტომაქო, შენ არ მოგაკლონ
ცივი, კამკამა ლუდი!

ყველამ სვას ლუდი — ჩაფი და ფუთი,
ლხინისთვის მუდამ დროა,
ან როგორ მოწყდეს იმ სიტკბოს მოძმე,
რაც ლუდს კაცთათვის მოაქვს?!
სიზმრად თუ ცხადად, ღარიბს თუ ღატაკს —
ყველა ლუდის მსმელს ერთად,
და ჩვენც, ქმრებს, ცოტა და ჩვენთა ცოლთაც —
ყველას მადლი გვყოს ღმერთმა!

მტებსდეს ძლეული მთელი სხეული
და თვითეული კუნთი, —
ღმერთმა, სტომაქო, შენ ხუ მოგაკლოს
ცივი, ქაფქაფა ლუდი!

□

რ. ჰ. ზარკემი

მე რო ვიჯექ და ვფიქრობდი

მე რო ვიჯექ და ვფიქრობდი,
ვფიქრობდი,
ვფიქრობდი,
ტკბილად დაიწყო გალობა ხეზე ფრინველმა ლაღმა,

სახითა პირმცინართა
ჩამოიარა რაინდმა,
მთა გადმოეწლო ცხრაი და
ახლა მეათე აღმართს,
მე რო ვფიქრობდი, აუყვა სიმღერ-სიმღერით ძაღლა.

მე რო ვიჯექ და ვფიქრობდი
ვფიქრობდი,
ვფიქრობდი,
ავად ატეხა ჟივჟივი ლაღმა ფრინველმა მაშინ,
წითლად ღვითდა ტრამალი,
რაინდის გვამზე მტარვალი
შემდგარიყო და ფრთამალი
მისი ქურანა რაში,
მე რო ვფიქრობდი, სამარის მტვერს მიაღვევდა
ქარში...

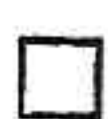

უილიამ გლუიკი

* *

შენ ჭკნები, ვარდო, —
შენი დღეც დადგა
და ვედარ დაგომობს
სიკვდილი, რადგან

შეგიყვარა და
შეგრაცხა სატრფოდ
ბნელით მოსულმა
უგვანმა მატლმა.

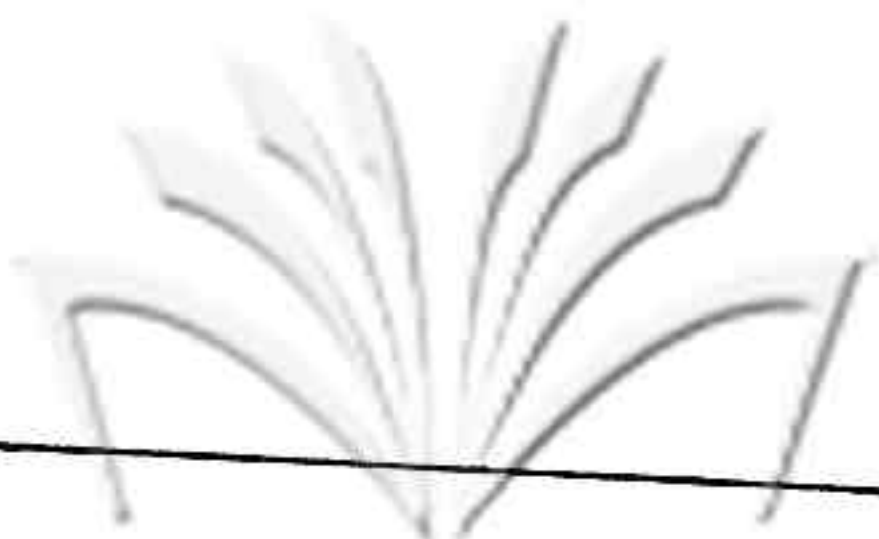

ლედი ა. ლინდსეი

მოსუცი როგინ გრეი

როცა ცხვრები ბაკში წვანან
და სახლის კარს ადევს კლიტე,
სახლში ყველას სძინავს, ხოლო
ზოგი სიზმარს ხედავს კიდეც,

გულზე ერთად მომეშვება
წუხილი და დარდი, ვიდრე
ჩემი ჯემი ჩემთან წევს და
თავი იმის მკლავზე მიდევს.

მე ვუნდოდი ცოლად ჯემის,
წვავდა ტრფობა მხოლოდ ჩემი,
მაგრამ ერთი კრონის გარდა
არაფერი ჰქონდა ჯემის,
კრონი ფუნტად რომ ექცია,
გემს იმიტომ გაჰყვა მხოლოდ, —
ჩემთვის უნდა მოერთმია
კრონიცა და ფუნტიც ბოლოს.

თქვენს მტერსა და ჩემს მტერს,
რაიც
მერე ჯემის წასვლას მოჰყვა:
მამამ მკლავი მოიტენა,
მიწამ პირი უყო ძროხას,
დასწეულდა დედა დარდით,
ობლად მეღა დავრჩი სახლში
და მოხუცი რობინ გრეიც
შემომიჩნდა სწორედ მაშინ.

ვერ შეიძლო მამამ გარჯა,
დედას ჯარა განზე დარჩა,
მე ვწვალობდი, მაგრამ ერთი
ქალის შრომა მაინც არ ჩანს,
დატრიალდა რობინ გრეი,
სახლს ახადა ლამის ჭერი —
შენთვის ვიკლავ თავს და მხოლოდ
შენ მწამხარო, ჩემო ჯენი.

ვერ გავცვლიდი ძვირფას ჯემის,
შუბლი ცივად შევიკარი,
მაგრამ გემი ზღვამ ჩაყლაპა —
მაშინ ატყდა შლეგი ქარი,
ცოცხალს რაღა დაარჩენდა,
ზღვა თუ გემზე მოდგა მწყურალი,
არც მე გაგჩნდი ტირილისთვის,
ვაი ჩემი ცოდვის ბრალი!

მოუხშირა მამამ ყვორილს,
დაიდუმა დედამ პირი,
თან თვალებში მიყურებენ
წამლაუწუმ — ხომ არ ტირის...
ჩემი ხელი გრეის ერგო,
გული ჩემი დარჩა ზღვაში
და მოხუცი რობინ გრეი
ჩემი ქმარი გახდა მაშინ.

ასე ალბათ ორი კვირის
ვიქნებოდი პატარძალი,
ჩემთვის კართან მივჯექ —
გულში
გადავასხი დადარს წყალი,
რომ მომადგა ჯემის სული,
მაგრამ ვერ ვიცანი, სანამ
არ მახარა: „აჰა, ფული,
დავიწეროთ ჯვარი ჩქარა“!

ჩავეხვიეთ ერთურთს ვნებით,
გავიკრიფეთ ენად ორთავ,
წადი-მეთქი, ბოლოს ხელი
გვარი, ანდა რა გზა მქონდა?
მსურდა მიწა გამსკდომოდა,
გავაყოლე შორით თვალი,
მაგრამ არაფერი მკლავდა, —
ვაი ჩემი ცოდვის ბრალი!

ოჯახს ქალის ხელი უნდა,
მე კი მომკლა სულის ხუთვამ,
ვერც ჯემიზე ვფიქრობ, რადგან
ასეთი რამ ცოდვად უთქვამთ,
ვცდილობ კარგი ცოლი ვიყო,
შაქარივით დატკბა ჩემთან
ეს მოხუცი რობინ გრეიც,
ოღონდ ჯანი მისცეს ღმერთმა!

□

რობერტ ბერნსი

მწვანედ ღივიან ლერწმები, სულო

მწვანედ ღივიან ლერწმები, სულო,
მწვანედ ხასხასებს ეწერი, სულო,
მხოლოდ ქალებში თუ გიპოვია,
რასაც ოდესმე ეძებდი, სულო.

ძალას ნიადაგ რუდუნში გხარჯავთ
ხან ოხვრით, ხანაც ხალისით, სულო,
მაგრამ რა აზრი ექნება გარჯას,
თუ არ ირჯები ქალისთვის, სულო?

ყმა თუ თავადი ოქროს დანატრის,
ოქროს მისტირის აკვნიდან, სულო,
მაგრამ იმ ოქროს ვინც მიაკვლია,
გულს მაინც რაღაც აკლია, სულო.

მე კი ოღონდაც იმ ჩემს გოგოსთან
ახლოს მამყოფე ხანდახან, სულო
და მთელი ქვეყნის ყველა ოქროც და
თვალმარგალიტიც ჯანდაბას, სულო.

ვიცი, რეგვენი ბევრი მთვლის გიჟად —
ვირს თავი ვინ გაუყადრა, სულო,
კაცი ის არის, ქვეყნად რომ იშვა
და ქალი უკვე უყვარდა, სულო.

ქალი კაცს ქვეყნად, ვით ბრძანა ღმერთმა,
ადმატება ახწილად, სულო,
გამოუცდელმა ჯერ კაცი შექმნა
და ქალი უკვე გაწვრთნილმა, სულო.

მწვანედ ღივიან ლერწმები, სულო,
მწვანედ ხასხასებს ეწერი, სულო,
მხოლოდ ქალებში თუ გიპოვია,
რასაც ოდესმე ეძებდი, სულო!

□

ჩემი ნენი თუ

უკვე დაკარგეს ფერი სერებმა,
ლუგარი* ბინდში დაინთქა, თუ,
მზე სადაცაა ჩაესვენება
და მეც ნენისკენ ჰაიდა, თუ.

შავად შეიკრა ჯანლი ცისკართან,
ყინულის ტახტი დაიდგა, თუ,
მაგრამ მე შალის პლედს მოვისხამ და
ძუნძულ-ძუნძულით ჰაიდა, თუ.

ნენი სულ ნორჩი გოგოა, მაგრამ
ვერ გააცურებ ადვილად, თუ,
ანდა რა ვუთხრა მე ისეთ ლაქლაქს,
ნენის თუ ცრემლი ადინა, თუ.

ნენის გული აქვს სუფთა ისეთი,
როგორც მწყაზარი სახე აქვს, თუ,
ეგეთი წმინდა მე თოვლისფერი
გვირილაც არ მინახია, თუ.

ვერაფერს ვიტყვი სეფექალებზე —
გლესად დამბადა უფალმა, თუ,
ანდა სხვა ქალებს მე რას დავეძებ,
როცა ჩემს ნენის ვუყვარვარ, თუ.

პენსს გამოვდივარ დღეში ათამდე,
ფუნტს ვერასოდეს ვეღირსე, თუ,
მაგრამ ფულები მე არ მადარდებს,
დღედაღამ ვფიქრობ ნენიზე, თუ.

ჩემი ბატონის მიწა დიდია,
ცხვარი და ძროხაც ბევრია, თუ,
მე კი სულ იმის გუთანს ვკვიდვარ
და ჩემს ნენიზე ვმღეროვარ, თუ.

ცაო, შენ მიდი დამსეტყვე, სანამ
არ მოგბეზრდება, იქამდე, თუ,
მე სიყვარულის შემომრჩეს ძალა
და სულ ის გოგო მიყვარდეს, თუ!

□

* ლუგარი — მდინარე შოტლანდიაში.

კაროლინა ლედი ნეირნი

იმ, სიხარულის ქვეყნად

მე მზის ქვეყნისკენ მივდივარ, ჯონ,
მზე მომეახლა ბინდიდან, ჯონ,
თოვლმა წყალივით იდინა
და ნაპირს მიჰყვა ნელა.
იქ არასოდეს დარდობენ, ჯონ,
იქ სულ ილხენენ მარტოდენ, ჯონ,
იქ მომხიბვლელ და მათრობელ
მზეს შეჰფოფინებს ყველა.

ო, როგორ ვერ შეველიეთ, ჯონ,
ჩვენს გოგოს, როცა ფერიებს, ჯონ,
თან გაჰყვა ასე მშვენიერ
და ასე წარმტაც ქვეყნად?
მაგრამ ვერ ავნოს წუხილმა, ჯონ,
გულს, დახსნილს ქვეყნის უღლიდან, ჯონ,
თუ ბოლოს კვლავ გაუდიმა
მზემ სიხარულის ქვეყნად.

ის დიმი ისე დიდია, ჯონ,
სიცოცხლის ფასად ჰყიდიან, ჯონ,
მაინც ხალისით მიდიან
იქ, სიხარულის ქვეყნად.
შეიშრე ცრემლი თვალებზე, ჯონ,
სულზე ბორკილნი დამეხსნენ, ჯონ,
და უკვე მომეალერსნენ
მდგმურნი სიმართლის ქვეყნად.

შენც დაიღალე ცხოვრებით, ჯონ,
და დიდხანს ნუ დაყოვნდები, ჯონ,
ცოტაც და ჩვენც შემოგხვდებით
იქ, სიხარულის ქვეყნად.
მშვიდობით იმ სამყარომდე, ჯონ,
იქ არ იწყენენ აროდეს, ჯონ,
და სულ უყვართ და ჰყვარობენ
იქ, სიყვარულის ქვეყნად.

□